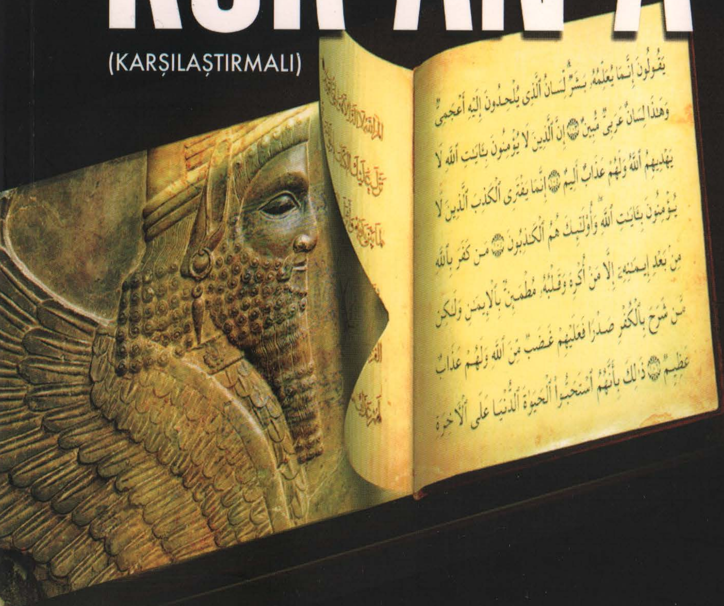
ARİF TEKİN

ZERDÜŞT'TEN KUR'AN'A

(KARŞILAŞTIRMALI)

BERFİN

ARİF TEKİN

ZERDÜŞT'TEN KUR'AN'A

(KARŞILAŞTIRMALI)

Arif Tekin bu çalışmasında Kur'an ve diğer kutsal kitaplarda Zerdüşt inançlarının etkilerini, her zaman yaptığı gibi sağlam gerekçelere dayanarak inceliyor. Yazara göre, dinler, mitolojik temelli olup insanın eseridir. Oysa evrende değişim insan beyninin oluşturacağı sürekli aşamayla gerçekleşir.

Yazara göre, kutsal kitaplarda anlatılanlarla Zerdüşt düşünceleri birbirleriyle örtüşmekte olup, Zerdüştlük din adamı Ardaviraf'ın kitabında anlatılan Mirac hadisesiyle cennet ve cehenneme ilişkin konular, Kur'an'da anlatılanlardan hiç farklı değildir. Yaradılış konusunda, **Zerdüşt**'ün kitabı ***Avesta*** ile **Musa**'nın kitabı ***Tevrat*** ve **Muhammed**'in kitabı ***Kur'an***'daki bilgiler birbirlerine çok yakındır.

Bu kitap, Zerdüşt'ün hayat hikâyesiyle başlamakta ve kutsal kitabı Avesta'yı incelemektedir. Diğer yandan Zerdüşt ilkelerinin Hinduizm'in eski kutsal metinleriyle benzerlik göstermesi, bu ikilinin yakın dönemlerde birbirleriyle ilişkiye girdiğini göstermektedir. Arif Tekin kitabının 9. Bölümünü, namaz, kurban, bayram ve evlilik konularına ayırırken; 10. Bölümünde Zerdüştlükle İslamiyet ve Hıristiyanlığın Ahirete bakışlarını karşılıklı incelemektedir. Yazarın çalışmasının 15. Bölümünde, Tevrat ve Kur'an'da anlatılan Tufan'ın Zerdüşt'le bağlantısı ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Buna göre Tevrat, Kur'an, Mezopotamya ve Yunan efsanelerinde tufan, tanrıdan bir ceza olarak insanların başına gelmiş; Avesta'ya göre ise, Tanrı Ahura, önleminizi alın diyerek insanlara haber vermiştir. Ancak, bu da mitolojik bir efsanedir. Demek oluyor ki, tüm kutsal kitaplar Avesta'da olduğu gibi efsanelere dayalı insan ürünü olup, var sayılan tanrıyla hiçbir ilgisi yoktur.

Arif Tekin'in dediği gibi, bilim insanları ve sorumluluk sahibi olanlar, bilgilerini ve akıllarını önlerine koymalılar ki, ilerleme ve kurtuluş bu şekilde gerçekleşsin. Konusunda birçok önemli eser vermiş Arif Tekin'in ***"Zerdüşt'ten Kur'an'a"*** kitabı, sorgulamak ve düşünmek için mutlaka okunmalı.

BERFİN

ARİF TEKİN

Zerdüşt'ten Kur'an'a

(KARŞILAŞTIRMALI)

BERFİN
YAYINLARI

Berfin Yayınları : 273
Araştarma-İncelemei : 102

ISBN 978 - 605 - 4399 - 80 - 2
Yayıncı Sertifika No: 44362
Matbaa Sertifika No: 34011

Arif Tekin	: Zerdüşt'ten Kur'an'a
Yayın Yönetmeni	: İsmet Arslan
Kapak	: Mehmet Özalp
Düzelti	: Güzide Bulut
Baskı Cilt	: Deren Matbaacılık (Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad. No: 9 / Z Beylikdüzü / İstanbul)
Birinci Baskı	: Ekim 2019

© Yayın Hakkı, Berfin Basın Yayın ve Tic. Ltd. Şti. / © Arif Tekin
(Berfin Yayınları, Berfin Basın Yayın ve Tic. Ltd. Şti.nindir.)

Berfin Basın Yayın ve Tic. Ltd. Şti.
Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han, No: 29 / 62
Kat: 3 Cağaloğlu 34112 / İstanbul
Tel: (0.212) 513 79 00 - **Faks:** (0.212) 512 37 20
www.berfin.net **e-posta:** berfin@berfin.net

Kutsal kitapların defterini kapatıp yalnızca yaratıcı hakkında kafa yoranlara ithaf ediyorum.

* "İyi düşün, iyi söz söyle, iyi iş yap." (Zerdüşt)

* "Zerdüştlükte oruç dille, gözle, kulakla, elle ve ayakla işlenen günahlardan uzak durmaktır." (Dr. A. Medyalı)

* "Ben yaratıcı Hürmüz'ün son habercisiyim."[1] (Zerdüşt)

* "Muhammed son peygamberdir." (Kur'an, Ahzab suresi, ayet 40)

* "Tanrı/tanrılar bizi görevlendirdi, bizi dinlemek zorundasınız." (Putperest Urukagina, Hammurabi, Ur-Nammu, Lipit-İştar ve Esnunna gibi Sumer kralları.)

* "Fikirlerini değiştirmemekle övünen, hep dosdoğru yolda olduğunu öne süren, ancak insanın hata yapmayacağına inanan biri ahmaktır." (Honoré de Balzac/ö.1850-Paris)

* "Din, melekelerimizin serbestçe kullanılmasını bloke eden yasaklar bütünüdür." (Salomon Reinach/ö.1932-Paris)

* "Zenginler fakirlere tanrıdan başka bir şey bırakmadılar." (Friedrich Nietzsche/ö.1900- Almanya)

* "Zalimlerin çarkı, cahillerin çalışmayan kafalarıyla döner." (Victor Hugo/ö.1885-Paris)

* "Eğer Tanrı insanı yaşamaya zorladığı hayatı kendisi yaşamak zorunda kalsaydı kendini öldürürdü." (Alexandre Dumas/ö.1870-Fransa)

* "Din fakirlerin zenginleri öldürmemesini sağlar." (Napoleon Bonaparte/ö.1821-Fransa)

* "Bir insanın ahlaki davranışları anlayışa, eğitime ve sosyal bağlara dayanmalıdır; hiçbir dini temel gerekmez. İnsan, eğer ölümden sonra ceza korkusuyla ve ödül umuduyla kontrol altına alınmak zorundaysa, şüphesiz kötü bir yoldadır." (Albert Einstein/ö.1955-Almanya)

---

1 Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, s.39.

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN 9

I. BÖLÜM
ZERDÜŞT'ÜN KISA HAYAT HİKÂYESİ 13

II. BÖLÜM
ZERDÜŞT'ÜN YAŞADIĞI DÖNEM 24

III. BÖLÜM
VAHİY VE DAĞ HİKÂYESİ 32

IV. BÖLÜM.
ZERDÜŞT'ÜN KUTSAL KİTABI AVESTA 46

V. BÖLÜM
ZERDÜŞT'E GÖRE YARADILIŞ HİKÂYESİ 53

VI. BÖLÜM
ZERDÜŞT VE MONOTEİZM 60

VII. BÖLÜM
ZERDÜŞTLÜKTE ATEŞPERESTLİK 72

VIII. BÖLÜM
ZERDÜŞTLÜKTE AHLAKİ ANLAYIŞ 83

IX. BÖLÜM
**ZERDÜŞTLÜKTE NAMAZ, KURBAN,
BAYRAM VE EVLİLİK** 90

X. BÖLÜM
ZERDÜŞTLÜK VE İSLAMİYET'İN AHİRETE BAKIŞLARI 101

XI. BÖLÜM
İSLAM'DAKİ MİRAC'IN ZERDÜŞTLÜKLE İLİŞKİSİ 141

XII. BÖLÜM
HZ. MUHAMMED'İN GEÇİRDİĞİ AMELİYATLARIN KÖKENİ 160

XIII. BÖLÜM
HZ. İSA VE MEHDİ'NİN AHİR ZAMANDA İNMESİ MİTOLOJİSİ 166

XIV. BÖLÜM
ZERDÜŞTLÜĞÜN ARAP YARIMADASINA YAYILMASI 179

XV. BÖLÜM
TEVRAT VE KUR'AN'DA ANLATILAN NUH TUFANI'NIN ZERDÜŞT İLE İLİŞKİSİ 193

XVI. BÖLÜM
BUGÜNKÜ TEVRAT NE ZAMAN YAZILDI? 215

XVII. BÖLÜM
TEVRAT'TAN KUR'AN'A BİRKAÇ ÖRNEK 223

KAYNAKÇA 272

BAŞLARKEN

Daha önce yayınlanan "Sumerler'den İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler" adlı kitabımda tüm kutsal kitaplardaki Sumer inançlarının izleri hakkında geniş bilgi verdim. Bu çalışmamda ise özellikle İslam'da ve tabii ki bir bütün olarak diğer kutsal kitaplardaki Zerdüşt doktrinlerinin izlerini sürmeğe çalışacağım.

Aslında ben, dinlerin artık demode olduğuna ve hiçbir yarar sağlamayacağına inanan biriyim (ki zaten hiçbir zaman da yararları olmamıştır). Kutsal denilen dinler mitolojik temelli ve insan eseridir. Ben tekâmülden, âlemde sürekli değişimden ve bu değişimin de ancak ve ancak insanoğlunun beyniyle olabileceği düşüncesinden yanayım. İşin gerçeği bu! Ama yine de bu tür mitolojileri kimin kimden aldığı konusunda bilgi sahibi olmak, bilmeyenleri aydınlatmak önemlidir. Bu yüzden mevzu üzerinde hassasiyetle durmak isterim.

Kendi adıma ben Zerdüşt'ün fikirleriyle ilgili sağlam bilgi ve belgeler edindiğimde hayretler içinde kaldım. Sonuçta onun düşünceleriyle İslam arasında mukayeseli bir kitap yazmaya karar verdim. Çünkü gerçekten de detayına kadar birçok konuda Kur'an'da anlatılanlarla Zerdüşt'ün fikirleri -neredeyse- yüzde yüz aynıdır.

Hz. Muhammed'in ilk başta Hira dağına gidip orada tefekkür ettiği, kırk yaşına gelince de kendisine ilk vahyin yi-

ne dağda indiği, bir ara Cebrail'in gelip onun göğsünü açarak ameliyat ettikten sonra (İslam'da buna şakk-i sadr denir) onu Mekke'deki Mescid-ül Haram'dan alıp Kudüs'teki Mescid-ül Aksa'ya götürdüğü, oradan da aynı gece göklere çıkardığı ve bir gecelik yolculuk sonucu tekrar Mekke'ye bıraktığı hadiseler meşhurdur. Bu çalışmamda kısmen efsane temelli bu tür konuların kökeni nereye dayanır sorusuna da yanıt bulmaya çalışacağım.

Böyle bir kitabı kaleme almamın nedenlerine gelince...

Her şeyden önce Zerdüşt felsefesi hakkında İsveç'in eski başpiskoposlarından **Nathan Söderblom'**un (1866-1931) çalışması dikkatimi çekti. **Söderblom,** Zerdüşt'ün Avesta'sını Pehlevi dilinden İsveççeye çevirip ayrıca Zerdüşt felsefesi hakkında detaylı bilgi vermiş; bu çalışmasından dolayı da 1930'da kendisine Nobel barış ödülü verilmiştir. Zerdüşt'ün fikirleri nelermiş ki bu adama Nobel barış ödülünü kazandırmış diye merak ettim. Ayrıca **Eflatun**'un (MÖ.348), "Zerdüşt bir tanrı tercümanı olarak insanları kurtarmak için gelmiştir"[2] sözü ile bazı araştırmacıların, "Plato (MÖ.348.ö) Zerdüşt'ün reenkarnasyonudur" tespiti ve Profesör **James Darmesteter**'in (1894.ö), "Zerdüşt, Haoma'nın (ki daha önce bir tanrı olarak kabul edilirdi) cismani tezahürüdür..." sözleri de bana ilginç geldi.[3]

Bir diğer önemli neden, kaynaklarda denilir ki Zerdüşt, kendi kutsal kitabı Avesta'yı sonraki nesillere garantiyle aktarmak için; **12.000** (on iki bin) öküz derisi üzerine yaz-

---

[2] Claude Emmanuel Joseph Pierre, Zerdüşt, Konfüçyüs ve Muhammed, s.19.

[3] Felicien, Dinler Tarihi, s.100. College de France'da profesör olan James Darmesteter oryantalist düşünceli biridir. "Sacred Books of the East" serisi için Avesta'yı tercüme etmiş; Hindistan'ı baştanbaşa dolaşmış; esas olarak da İran Kültürü ve Mazdeizm dini üzerine araştırmalar yapmıştır.

mıştır. Yunanlı yazar **Hermippus** (MÖ.3. asırda yaşamış), Avesta'nın orijinal bölümlerinin iki milyon dizeden oluştuğunu belirlemektedir.[4] Kimi kaynaklarda, Zerdüşt'ün yazdığı Avesta, on iki ciltten oluşuyormuş ve on iki öküz ancak taşıyabiliyormuş bilgisi de var.[5]

Zerdüşt'ten sonraki zaman içinde Büyük İskender (MÖ.356-323) İran ve etrafını istila edince Avesta'yı imha eder. Araştırmacılara göre; bugün var olan Avesta, gerçek Avesta'nın ancak çok az bir bölümünden oluşur. Bunu da Zerdüşt yanlıları İskender baskısından kaçıp Hindistan taraflarına giderken beraberlerinde götürüp kurtarabilmişlerdir.[6]

Tam da burada söylenmesi gereken şu: Zerdüşt duyarlı bir insan olarak binlerce yıl önce o mahrumiyet döneminde kalkıp düşüncelerini kitap haline getirmiş; ancak Tevrat Allah kelamı olduğu halde (bu bir iddia) Musa zamanında kitap haline getirilmemiş. Ancak Musa'dan asırlar sonra çeşitli hurafeler de eklenerek kitap haline getirilebilmiştir. Aynı şey İncil ve Kur'an için de geçerlidir. Hz. İsa'nın tek bir İncil'i vardı ama bugün birbirlerinden farklı dört çeşit İncil var (Matta, Markos, Luka ve Yuhanna). Her birini ayrı kişiler yazmıştır. Kur'an'ın nasıl kitap haline getirildiği konusunda bir kitabım var, ona bakılabilir.[7] Peki; Zerdüşt duyarlı bir insan olarak kalkıp o eski çağlarda Avesta'yı kayıt altına alıp işi sağlama almışsa; kutsal kitapların sahibi Allah olduğu halde neden Musa, İsa ve Muhammed'den epey sonra

---

4 Salih Şahin, Zerdüşt Ne Buyurdu, s.8.

5 Claude Emmanuel Joseph Pierre, Zerdüşt, Konfüçyüs ve Muhammed, s.17. On iki öküz ancak taşıyabiliyormuş derken; burada ağır olan deridir. Tabii ki o zaman kâğıt olmayınca öküz derileri üzerine yazmak durumundaydı.

6 Mesudi, Tenbih ve'l Eşraf, s.80.

7 Kur'an'ın Tarihçesi ve Yazım Serüveni.

çok sağlıksız bir şekilde kitap haline getirilmişlerdir? İşte Zerdüşt'ün bunlara benzer ilginç yanlarını görünce düşünceleri hakkında araştırma, inceleme ve bunlarla Kur'an arasında bir karşılaştırma yapmaya karar verdim.[8]

Bu çalışmamda; İslamiyet'ten önce Sasaniler döneminde, hatta bazı tarihçilere göre çok daha eskilerde yaşamış Zerdüştlerin din adamı **Ardaviraf**'ın kitabında işlediklerinden bazı bilgiler de paylaşacağım. Çünkü onun kitabı Ardavirafname'de anlatılan Miraç hadisesiyle cennet ve cehennem konuları, İslam'da anlatılanlardan hiç farklı değildir.

Diğer yandan; tarihe baktığımızda Hz. Muhammed zamanına kadar Mezopotamya ve Zerdüşt inançları öylesine Ortadoğu'ya hâkim olmuştur ki, bugün nasıl İngilizce dünya dili olmuşsa bu kültür ve inançların da buralarda o derecede baskın oldukları görülmektedir. Bunun basit bir örneğini, Kur'an'a birçok Farsça kelimenin girmiş olmasında görüyoruz. Kur'an'da defalarca denilir ki bu kitap apaçık bir Arapça ile gönderilmiştir. Ancak pratik bunu doğrulamamaktadır.

Kur'an'da geçen Farsça/Pehlevice kelimelerden birkaçı şunlardır: Ebarik (ibrikler), istebrak (kalın halı), dinar ve dirhem (para birimleri), zencebil (zencefil bitkisi), sicill (kitap), siccil (kil, çamur), süradik (dehliz), kâfur (bitki), misk (koku), tekvir (dürülmek), yakut-mercan (kıymetli cevherler), kenz (hazine), mecusi (Zerdüşt dini), tannur (tandır), kufl (kilit), sündüs (ince atlas), mekalid (anahtarlar) gibi kelimeler. Bunlar Arapça olmayıp Pehleviceden Kur'an'a girmiştir.[9]

---

8 Avesta, s.19.

9 Kur'an'daki bu yabancı kelimeleri, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an adlı kitabımda detaylıca izah ettim.

I. BÖLÜM

ZERDÜŞT'ÜN HAYAT HİKÂYESİ

Kimileri, Zerdüşt diye bir isim yoktur, tarihte var olan Zerdüştlük ancak bir efsaneden ibarettir demişler.[10] Bu iddia yersiz ve temelsizdir. Genel kanı, Zerdüşt diye birinin yaşadığı yönündedir. Çünkü böyle bir efsane var olup gelişmişse sonuçta bunu bir araya getiren birinin olması lazım. Mesela **Nathan Söderblom** bu konuda şöyle diyor: "Avesta inancı kendiliğinden (efsane olarak) gelişmemiştir; tam tersine bunun bir kurucusu vardır, o da Zerdüşt'tür. Kendisi, eski Asya ve İran inançlarından da yararlanarak bambaşka bir inanç sistemi ortaya koymuştur" diyor; ayrıca onu bir reformist olarak nitelendiriyor. Bunu aynı zamanda Alman araştırmacı **Annemarie Schimmel** (1922-2003) de paylaşıyor.[11] Bu konuda **Agathias** da (536-582), Zerdüşt en eski inançları tadil eden, onlara yeni ilaveler yapan bir üstattır diyor. Tabii ki en ilmi ve mantıklı olanı da budur. Yani bir bakıma burada inançlarda bir evrim söz konusudur.[12]

---

[10] Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinler Tarihi, s.34.

[11] Felicien, Dinler Tarihi, s.100; Najiba Ziyayi Azizi, doktora tezi, s.30.

[12] a-Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, s.33. b-Irach Jehangir Sorabji Taraporewala, Zerdüşt Dini, s.27-28.

Çoğu araştırmacıya göre Zerdüşt bir inanç kurucusu olduğu kadar bir hukukçu, filozof, sosyolog ve siyaset adamıdır da.[13] Kaldı ki, böyle bir şahıs var mıydı yok muydu; doğrusu beni pek alakadar etmez (ama tabii ki vardı); benim için; bu inancın kutsal dinlere kaynaklık edip etmemesi, etmişse ne kadar etki ettiği konusu önemli, bunun üzerinde duracağım.

Tevrat'ta peygamberlerin hayat hikâyesi anlatılırken onların kaç yıl yaşadıkları bile belli. Hz. Musa vefat ettiğinde yine vahiy gelmiş ki Musa 120 yıl yaşadı diye. Hani Tevrat toplu halde, bir defada inmişti! İnerken Musa'nın kaç yıl yaşadığı cümlesi de mi içinde vardı? Ancak Avesta'da Zerdüşt'ün hayatından söz edilmemektedir. Dinkard'ın yedinci kitabı ile Firdevsi'nin (h.411.ö) Şehnamesi ve 13'üncü asırda yazılan Zerdüştname'de; Zerdüşt hakkında akıl ve ilim dışı birçok hurafe yazılmıştır. Bunlar, Zerdüşt'ten sonra bilerek veya bilmeyerek uydurulan şeylerdir...[14]

Tabii ki benzer saçmalıklar Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed için de zaman içinde yazılmıştır: Vefatlarından sonra sempatizanları Tarafından bunlar uydurulmuştur. Mesela ilk başta sihirbazlar Zerdüşt'ün etrafını sarmışlar, ona eziyet etmeğe çalışmışlar. Kendisi tebliğine devam ederken bölgesindeki ruhaniler onu huzursuz etmeye çalışmışlardır. Bu yüzden kalkıp Turan'a geçmiş. Turan padişahı **(Erdai Tavang)** ona inanmamakla birlikte kendisine zarar da vermemiştir. Zerdüşt burada da taraftar bulamayınca Kabil'e geçmiş; ancak Kabil'de de tutunamamıştır. En son Hindistan Belh'te yönetim sahibi olan **Guştasb**'a gitmiştir. Bu sultanın etrafında yetmiş hâkim varmış. Zerdüşt onlarla

---

[13] Cahit Can, Zerdüştlük, Zerdüşt ve Hukuk, s.279 ve 288.

[14] Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, s.33.

girdiği ilmi, fikri tartışmalarda hepsini mağlup etmiş. Kendileri bu yenilgiyi hazmedemeyip Zerdüşt'e komplo kurmuşlar. Şöyle ki, yatağına kan, köpek kemiği, pislik bırakarak kendisini padişaha sihirbaz olarak tanıtmışlar. Padişah bu pislikleri görünce onu hapse attırmış.

Zerdüşt hapiste iken bir ara padişahın çok sevdiği atı bir kaza geçirmiş. Gelen baytarlar çare bulamamış. Cezaevinde bunu duyan Zerdüşt, eğer padişah beni serbest bırakırsa onun atını iyileştiririm demiş. Bunun üzerine padişah onu hapisten çıkartıp yanına çağırmış. Zerdüşt, ben atı iyileştiririm ama şartlarım var: Padişah (**Guştasb**), oğlu İsfendiyar ve gelini (İsfendiyar'ın hanımı) benim davamı kabul etmeli; bir de kimler o pislikleri yatağıma koymuşsa, o komployu bana karşı kimler tertiplemişse ortaya çıkmalı demiş. Bu arada padişah da Zerdüşt'ten bazı şeyler istemiş. Kaynaklarda bu mitoloji uzunca anlatılır. Sonuçta Sultan Guştasb Zerdüşt'e inanır, kendisine yardımcı olur ve bundan sonra hem Zerdüşt'ün önü açılmış olur hem de kral kazançlı çıkar. Çünkü o ana kadar kral, Turan kralı Ercasb'a haraç veriyormuş. Zerdüşt örgütlenmesi sonucu Turan kralı kaybetmiş, Belh kralı kazanıp haraç vermekten kurtulmuş.[15]

İnsan Zerdüşt hakkındaki bu mitolojiyi okuyunca Tevrat ve Kur'an'da anlatılan Yusuf'un hapse atılması, hapisten çıkıp Firavun'un rüyasını tabir etmesi ve sonuçta Mısır'da şöhret sahibi olması hakkındaki efsane akla gelir: Her iki hadise de hemen hemen aynı; ancak kişiler, yer ve zaman farklı.[16]

Zerdüşt hakkında uydurulan bu tür menkıbeler çok. Mesela doğduğunda bütün kâinat sevinmiş, daha sonra kendisi

---

[15] a-Prof. Dr. Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.13. b-Cahit Can, Zerdüştlük ve Zerdüşt, s.282.

[16] Cahit Can, age, s.283.

cinlerle savaşarak yeryüzünü onlardan temizlemiş, sihirbazlar, şeytanlar Zerdüşt aleyhinde çalışınca; kendisi Avesta'dan bazı parçalar okumuş, bunun etkisiyle şeytanlar ve sihirbazların çoğu ölmüş, kalanları da kaçmak zorunda kalmışlar. Yine nar ve süt üzerine Avesta'dan bir miktar okuyup Belh sultanı Guştasb'a verince; sultan maddi âlemden çıkıp cennetteki yerini görmüş. Üzerine okuduğu sütten sultanın veziri (ki daha sonra Zerdüşt'e damat olur) Camasb'a verince; adam geçmiş ve gelecekle ilgili tüm bilgilere sahip olmuş.[17]

Zerdüşt henüz annesinin karnında iken annesi çok gizemli rüyalar görürmüş, ayrıca doğumu esnasında birçok olağanüstü olayın meydana geldiği öne sürülmüş. Gelecekte farklı şeyler yapmasından endişe duyan büyücüler, onu bir gün ateşe atmışlar; ancak alevlerden kurtulmuş. Onu yırtıcı hayvanlara terk etmişler; hayvanlar onun önünde eğilip kalmışlar. Onu zehirlemişler; ancak zehir ona bir şey yapmamış gibi saçmalıklar çokça anlatılır onun hakkında.[18]

Evet; bunlar ve benzerleri ancak Zerdüşt vefat edince zaman içinde uydurulan şeylerdir. Bu gibi akıl almaz hurafeler Hz. Muhammed için de, Hz. Musa ve Hz. İsa için de uydurulmuştur. Bunlar tümden iftiradır. Zerdüşt bu gibi hurafelerden uzak biriydi. Ona göre insanın işleri ikiye ayrılır: Bazıları kader meselesidir, insanı aşar. Mesela doğuştan eksik doğmak, insanın başına gelen çeşitli hastalıklar, felaketler gibi. Hayatla ilgili işler ise insanın elindedir. İnsan olumlu mücadele verirse dünyaya güzellikleri hâkim kılabilir, diyor.[19] Kendisi, ben olağanüstü bir varlık değil; tersine normal bir

---

[17] Prof. Dr. Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.13-14.

[18] Claude Emmanuel Joseph Pierre, "Zerdüşt, Konfüçyüs ve Muhammed", s.13. Bu kaynağın dipnotunda ayrıca birçok kaynak ismi geçiyor.

[19] Mikail Bayram, lisans tezi, s.45, Parsiyan Ehli Kitap, bölüm 5.

insanım; ancak Ahura Mazda bana görev vermiş, ben de insanlara bunu duyurmakla görevliyim diyordu. Hz. Muhammed için de bu tarz açıklamalar Kur'an'da geçmektedir.[20]

Benzer hurafeler Hz. Muhammed için de öne sürülmüştür dedik. Örneğin; dünyaya geldiği ilk gece İran sarayı sallanmış ve ondan **14 sütun** yıkılmış. O gece, asırlarca sönmeyen Zerdüştilerin ateşi, Muhammed dünyaya geldi diye sönmüş, şeytanlar, 'Muhammed dünyaya geldi bize iş kalmadı' diyerek paniğe kapılmış. Yine o gece Kâbe'deki putlar yere yığılmış, bilmem kendisi sünnetli ve göbeği kesik olarak doğmuş gibi hurafeler onun hakkında da öne sürülmüştür. Zerdüşt'ün doğumuyla da şeytanlar üzüntüye kapılmış, âlem o gece sevinmiş ve doğarken de gülerek doğmuştur şeklinde akıl almaz hurafeler öne sürülmüştür. Belli ki Hz. Muhammed hakkında üretilen bu gibi hurafeler, Zerdüşt'le ilgili söylentilerden aktarılmıştır. Çünkü örnekler aynıdır. Burada demek istediğim, her liderin de fanatikleri varmış ve aşırılıkları hep onlara mal etmişler. Bu günümüzde de geçerlidir.[21]

Zerdüşt'ün ismi kaynaklarda farklı olarak geçiyor. Mesela halk nezdinde Zerdüşt olarak bilinir; ama asıl adı Zarathuşthra'dır. Ancak her dilde farklı şekillerde yazılmıştır. Bunun değişik nedenleri vardır. Örneğin; Zerdüşt dilindeki harfler okunuşta bazen hepsi telaffuz edilir, bazen de bir kısmı okunmazdı. Tıpkı İngilizce ve çoğu Avrupa dillerindeki gibi. Durum bu iken; kimisi yazılışa göre, kimisi de okunuşa göre yazmış demek mümkün. **Mes'udi** (h.345.ö) konuya ilişkin şunları anlatıyor: Zerdüşt döneminde var olan dillerin harf sayısı normalde 24-29 iken; kendisi Avesta'yı öyle bir dille yazmış ki, onun harfleri 60' idi. Bundan

---

20 Felicien, Dinler Tarihi, s.100.

21 TDV Ansiklopedisi, c.28/279-280 ve Dinkerd, 7.3.2, Avesta, s.11.

dolayı Zerdüşt ismi farklı kalıplarda kullanılmıştır diye tahmin edilmektedir, diyor.[22]

Zerdüşt ailesine **Spitama** deniliyordu. Hanedan ve beyaz/asil ırktan gelme demek. Annesi Fraşustur kızı **Dughahova,** babasının adı da **Pouruşaspa** idi.[23] Bazı kaynaklarda onun annesi **15** yaşında bakire iken kendisine bir ışık gelmiş ve o ışıktan Zerdüşt'e hamile kalmıştır diye bilgiler var. Tıpkı Kur'an'da anlatılan Hz. İsa'nın Meryem'den babasız olarak dünyaya geldiği iddiası gibi. Öyle anlaşılıyor ki, babasız dünyaya gelme efsanesi Hz. İsa'dan önce de varmış ki, onunla da devam etmiştir.[24]

Hz. Muhammed nasıl Mekke'yi yöneten bir ailenin çocuğuysa Zerdüşt de böyle bir aileden (Sepitemeh/Spitama) gelmiştir. Zerdüşt, Hz. Muhammed gibi birkaç yıl inzivaya çekilir. Kalbinde kötülük kalmasın diye Ahura Mazda'nın emriyle Frişteh (melekler) gelip onun göğsünü açıp kalbindeki siyah noktayı çıkarırlar. Bu ameliyatlar konusunda ileride geniş bilgi vereceğim. Çünkü aynı şey Hz. Muhammed'e de mal edilmiştir.

Hz. Muhammed peygamber olduğunu öne sürdüğünde nasıl ilk defa hanımı Hatice ona inanmışsa; Zerdüşt'e de ilk olarak eşi inanmıştır. Yine Hz. Muhammed'in eşi Hatice nasıl bilgili biriyse; onun da hanımı bilgili biriymiş. Zerdüşt kendi memleketinde on yıl davasını halka anlatmış; ancak neredeyse eşi ve kuzeninden başkası onun davasına inanmamış. Bu yüzden memleketini terk etmek zorunda kalmış.

---

22 Mes'udi, Et-tenbih ve'l Eşraf, s.80.

23 Prof. Ali Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.1-12, Avesta, s.11, Vendidat 19/4 ve 6, Avesta, Yesna 29/8.

24 a-Şehristani, el-Milel ve'l Nihal, s.265-68. b-Cahit Can, Zerdüştçülük, Zerdüşt ve Hukuk, s.282, Ömer Rıza Doğrul'dan naklen.

Tıpkı Hz. Muhammed'in Mekke'de tutunamayıp Medine'ye göç etmek zorunda kaldığı gibi.[25]

Zarathuştra (Zerdüşt) iki kelimeden oluşmaktadır. Zarath güzel, doğru demek. Uştra ise develer anlamına gelir. Kendisi hayvanlara önem verdiği için belki bu isim buradan geliyor. Şu da mümkündür: Zarath, kimi lehçelerde Zer/yani sarı demek. Bundan da güneş kastedilmiş olabilir. Zaten bu dinde güneşin/aydınlığın bir ayrıcalığı vardır. Uştra develer demek. Bu durumda güneşle develer kastedilmiş olabilir. Develer burada sembol olabilir. Çünkü kendisi tüm hayvanların korunmasını isterdi, onların katliamına karşıydı. Tabii ki bunlar birer yorumdur. Halk nezdinde Zerdüşt, yaşayan yıldız demektir, böyle bir anlam da verilmiştir.[26]

Bu konuda **Irach Jehangir Sorabji Taraporewala** (1884-1956) daha farklı bir şey anlatır. Zerdüşt'ün ilk başta adı başkaymış. Projesini ortaya koyduktan sonra adı Zerdüşt konmuştur diyor. Deve anlamına gelen Zarathuştra'daki Uştra'nın burada deveyle ilgisi yoktur. Aslında kelimedeki 'uş' parıldamak anlamına gelir, zaratha da altın demek. Uştra ışık anlamına gelir ki, Zerdüşt dünyaya ışık getirenlerin en büyüğü demek olur: Altın ışığın adamı demek. Tıpkı Hz. Muhammed'e resul, nebi, son peygamber... denildiği gibi.

Zerdüşt de Hz. Muhammed gibi ilk başta bir dağa çekilip düşünceye dalar. Kaynaklarda inzivaya çekildiği dağın adı da **Sabelan** olarak geçiyor. 30 yaşına gelince (40 yaş yazanlar da vardır) **Vohu Manah**'dan (iyilik meleği, tıpkı İslam'daki Cebrail gibi) mesaj alır. Malum Hz. Muhammed de kırk yaşında peygamberlik iddiasında bulunmuş. Hz. Musa da kırk yaşında vahiy almış. Zaten genel olarak bakıldığında Hz. Muham-

---

25 Prof. Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s.133.

26 Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s.107.

med'in en çok Hz. Musa'yı (peygamberlik yaşı dahil) taklit ettiği görülmektedir. Bu da bir taktiktir.[27]

Zerdüşt, tıpkı Kur'an'da Nuh Peygamber hakkında öne sürüldüğü gibi, kendisi de taraftar bulamayınca feryat ediyor ve Ahura Mazda'ya, "Hangi memlekete kaçayım? Ailem ve kabilemden olurum. Ne köylülerim, ne de kötü yöneticiler beni rahat bırakmıyorlar" diyordu. Ancak onunla Nuh arasında bu isyanda bir fark var. Nuh sitemle birlikte kavmine beddua ediyor, yeryüzünde bunlardan zürriyet kalmasın, hepsini helak et Allah'ım diyor. Bu beddua işaretini Zerdüşt sisteminde görmüyoruz.[28]

Zerdüşt'ün başına gelenlerle başta Hz. Muhammed olmak üzere kutsal dinlerin liderlerinin başına gelenler ne kadar da birbirlerine benzerler! Acaba bunlar tesadüf müdür?[29]

Hz. Muhammed nasıl iki kızını Hz. Osman'la evlendirmekle ve yine nasıl Ebubekir ve Ömer'in kızlarıyla (Ayşe ve Hafsa) evlenerek sistemini bu yolla güçlendirmeyi amaçlamışsa; aynı durum Zerdüşt'te de görülüyor. Çünkü on yıl ülkesinde faaliyet gösterirken kimse ona inanmamış; ancak kral Viştasb'a gidince dünyası değişiyor. Kendisi kralın veziri Fraşa Oştra'nın kızı **Hırori** ile evlenir (damadı olur). Kız kardeşi **Povriçista**'yı (Diyanet Ansiklopedisine göre) veya Porucista'yı (Ömer Rıza Doğrul'a göre) kralın danışmanlarından Samasp'a (Diyanet Ansiklopedisi'ne göre) veya kralın veziri Jamasp'a, ya da Jamaspa'ya verir. Böylece kral Viştasp'ın yanında büyük bir saygınlık kazanmış olur.[30]

---

[27] Resüllerin İşleri, bab 7/30.

[28] Avesta, s.477.Ömer Rıza, age,s.35. Kur'an'dan Nuh suresi ve Eshat Ayata, Zerdüşt/Avesta Bölümleri, s.30.

[29] Cahit Can, age, s.283.

[30] a-TDV İslam Ansiklopedisi, c.28/279. b-Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, s.35.

Zerdüşt Belh'e giderken **Daitya** nehri üzerinde yürüyerek geçer (tıpkı Hz. Musa ve kavminin araçsız bir şekilde mucize olarak su üzerinde yürüdükleri gibi). **45** gün **Avaital/Aivitak** gölü kenarında Ahura'ya ibadet ettikten sonra bir gece sabaha karşı Urdi Behişt ayında (Celali takvime göre yılın ikinci ayıdır. 21 Nisan-21 Mayıs arası) **miraca**/göklere çıkar. Başka bir ifadeyle; bu gölün kenarında Ahura Mazda'nın yanında duran altı ana melekten biri olan **Vohu Manah** ona gelip dünyadan el çekmesini bildirir ve onu miraca götürür. Diğer beş önemli melek (firişteh) de onun yanına gelirler. Zerdüşt dininde bunlara **Ameşa Spenta** denir. Tabii ki bunlar dışında bir de **Yazatalar** ve **Fravaşiler** (koruyucu melekler veya iyi ruhlar) vardır. Bunlar adeta İslam'daki melekler gibi hep iyi, faydalı şeyler yaparlar.

Biz küçükken **Nehcü'l Enam** adında bir itikat kitabını okurduk. Orada melekler hakkında, bunların sayıları sonsuzdur, hep Allah'a ibadet ederler diye geçiyordu. Zerdüştlükte de firiştehlerin sayıları sonsuzdur. Hatta kaynaklarda sayıları 99.999 olarak geçiyor![31] İslam'da da Allah'ın sıfatları 99 olarak bilinir. Acaba iki inanç arasında müşterek olan bu 99 rakamı tesadüf müdür? Bir de İslam'da her işin başında ve Kur'an okunurken nasıl Besmele çekmek önemliyse; Zerdüşt'e göre Ahura'yı anmak da o kadar önemli. Örneğin; Zerdüşt Ahura'dan soruyor: En sevdiğin şey nedir? Ahura yanıt veriyor: Benim anıldığım bir mabet ve huzurlu bir evde yaşayan bir aile ve o ailede yetişen hayvanlar, diyor. Yani Ahura'yı mutlu eden ilk şey, onun insanlar tarafından anılması (tıpkı İslam'daki Allah gibi), ikinci sırada ise hayvan besleyen huzurlu bir aile.[32]

---

[31] Esat Korkmaz, Zerdüştlük Terimleri, s.66.

[32] a-Esat Korkmaz, Zerdüştlük Terimleri s.153, Avesta, s.13. b-Prof. Nihat Tarlan Zerdüşt'ün Gataları, s.11-12. c-Ayşe Tığlı, Zerdüşt, s.139-1162. d-Avesta, s.14. e-Felicien, Dinler Tarihi, s.98 ve 103-104.

Zerdüşt'ün ölümü hakkında elimizde kesin bir bilgi yok. Kimi tarihçiler, 77 sene yaşadığını, en son bir savaşta öldürüldüğünü öne sürmüş; kimileri de getirdiği sistemi kabul etmeyenlerden biri Zerdüşt'ü katletmiştir diye yazmışlardır. Anlaşılan o ki, kendisi kaderiyle ölmemiştir. Bu tür yenilikleri elbette ki toplumun tüm kesimleri kabul etmez; hatta bunun sonu kanlı da olur. Örneğin; Hz. İsa davası uğruna öldürüldü. Yine Hz. Muhammed büyük ihtimalle kaderiyle ölmedi/öldürüldü. Keza Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ebubekir ve Hz. Ali suikastlar sonucu bu dünyaya veda ettiler. Bu risk şimdi de yok mu? Biri kalkıp, bu kutsal dinlerin hepsi uydurmadır, o ilkel dönemlerde kimileri biz Allah'tan görev aldık deyip insanları kandırmışlardır dese; onu rahat bırakırlar mı? Tarih boyunca inançlar konusunda yeni fikirlerin ortaya atılması hiç kolay olmamıştır. Malum; bu, günümüzde de geçerlidir.

Kimi araştırmacılar, Zerdüşt'ün birden fazla kadınla aynı anda yaşamadığını; tekeşli evliliği benimseyip yaşadığını yazmış; ancak kimileri de onun üç hanımı olduğunu ve bunlardan üç kız ile üç oğlan dünyaya geldiğini öne sürmüşlerdir. Böyle yazanlar da bu üç kadınla aynı anda mı yaşamış veya biri ölmüş de ondan sonra diğeriyle mi evlenmiş konusunda bilgi vermemişlerdir.

Burada farklı bir noktaya değinmek isterim. Kur'an'da geçiyor ki; Hz İsa Yahudilere seslenerek, **"Ben size Allah'ın elçisiyim ve Tevrat'a da inanırım; bir de benden sonra bir peygamber gelecek onun ismi de Ahmet'tir"** (yani Hz. Muhammed) demiş. Tabii ki gerçekle alakası yok/akılla alay etmektir bu. Bence Hz. Muhammed kendi davasını kabul ettirmek için böyle bir taktiğe başvurmuştur. Bunun aynısını Zerdüştilerde de görüyoruz. Ama Zerdüşt kendisi bunu Avesta'da belirtmemiştir. Ondan sonra aşırı Zerdüştiler bunu uydurmuş.

Mesela iddia ederler ki, Zerdüşt dünyaya gelmeden yıllar önce Vedalarda onun ismi '**Garadashti**' olarak geçiyormuş ki günün birinde böyle biri dünyaya gelecek diye. Sanki Vedalar tanrıdan gelmiş de onlarda Zerdüşt ismi geçiyormuş gibi. Neyse ki Zerdüşt'ün hiç olmazsa müritleri uydurmuşlar. Hz. Muhammed ise, ismim İncil'de geçiyordu, Hz. İsa o zaman haber vermiş ki benden sonra Muhammed (Ahmet) gelecek diye duyurmuş.

Şimdilik Zerdüşt hakkında bu kadar bilgi yeterli sanırım. Zaten bundan sonraki bölümlerde konuya devam edeceğiz.

II. BÖLÜM

ZERDÜŞT'ÜN YAŞADIĞI DÖNEM

Zerdüşt'ün yaşadığı dönemle ilgili kesin bir tarih yoktur; bu da tartışmalı bir konudur. Bu konuyu daha çok Avrupalı araştırmacılar kanıta dayandırarak işlemişlerdir. Bunlardan Zerdüşt'ün milattan önce altıncı asırda yaşadığını yazanlar var olduğu gibi; milattan 1600 yıl önce diyenler de vardır. Hatta Aristoteles (MÖ.322.ö), Eudexus (MÖ.337.ö) ve Hermippus gibi Grek ve Roma tarihçilerine göre Zerdüşt, Eflatun'dan (MÖ.348.ö) **6000** yıl önce yaşamıştır. Zerdüşt'ün Truva savaşından altı bin yıl önce yaşadığını yazan Grek tarihçiler de vardır. Bu, milattan yaklaşık yedi bin yıl öncesine tekabül eder.[33]

Bu bilgiler birçok kaynakta ve TDV İslam Ansiklopedisinde de (c.28, mecus md) detaylı bir şekilde yer almaktadır. **Pliny the Elder** (MS.79.ö) de, Zerdüşt milattan 6000 yıl önce yaşamıştır diyenlerdendir. Ancak bu yazar bunu söylerken şu detayı da öne sürmektedir: Zerdüştler çokmuş. İlk Zerdüşt İsa'dan altı bin yıl önce yaşamış, son Zerdüşt ise milattan önce 6-7'inci asırda yaşamıştır diyor. Bu, aynı za-

---

33 Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, s.33.

manda **Plutarch** (MS.127.ö) ve **Diogenes Laertius**'un (MÖ.412-323) de görüşüdür. **Herodot** (MÖ.484-425), **Xenophon** (MÖ.430-354) ve **Ctesias** (MÖ.3-4 asır); Zerdüşt'ün MÖ. 499-449 yıllarında Pers imparatorluğu ile Antik Yunan kent devletleri arasında meydana gelen savaştan 6 asır önce yaşadığını öne sürmüşlerdir. Bu durumda, İsa'dan yaklaşık on bir asır önce yaşadığı ortaya çıkmaktadır.[34] Prof. **Henrik Samuel Nyberg** (1974.ö) ise, Zerdüşt çok eski zamanlarda yaşamıştır diyenlerdendir.[35]

İranlı yazar Z. Behruz'a göre, Zerdüşt milattan önce 1768'de doğmuştur.[36] **Agathias Scholasticus** (m.536-582.ö), Zerdüşt'ün ne zaman yaşadığı, nerede çalıştığı konusunda kesin bir bilgi yoktur; ancak ne zaman yaşamışsa yaşasın; kendisi eski inançlarda reform yapan, topluma yeni düşünceler telkin eden bir yol gösterici, bir mürşittir diyor.[37] Kimi tarihçiler daha da gerilere giderek "Zerdüşt, **Nuh**'un oğludur" demişlerdir.[38]

Bir kısım araştırmacılar şu bilgiyi vermişlerdir: MÖ. 6000-3000 arası ilk Zerdüşt dönemidir; ikincisi ise Huşeng adlı kişinin dönemidir ki 2040 yılında başlar; son olarak da bilinen meşhur Zerdüşt dönemi gelmektedir.[39]

Alman araştırmacı Baron **Von Bunsen** (1791-1860), 'Tarihte Mısır'ın Yeri' adlı yapıtında Zerdüşt'ün Hz. İsa'dan 6500 yıl önce yaşadığını belirtmektedir. Kaynaklarda Efla-

---

34 Prof. **Ali Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.10.**

35 İrans Forntida religioner; İran'ın Eski Dinleri adlı yapıtında. Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.126.

36 Ayşe Tığlı, Zerdüşt, s.97.

37 Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, s.33.

38 Claude Emmanuel Joseph Pierre, Zerdüşt, Konfüçyüs ve Muhammed, s.12.

39 Salih Şahin, Zerdüşt Ne Buyurdu, s.21.

tun'un da Zerdüşt hakkında bilgi verdiği yer almaktadır. Bazı Hint tarihçileri de, İsa'dan 2200-2000 yıl önce yaşadığını belirtmişlerdir. Lydialı **Xanthus** (MÖ.470.ö), Zerdüşt'ün milattan yaklaşık 1800 yıl önce yaşadığını savunanlardandır.[40] Bazıları da Asurlulara ait bir kitabedeki terime dayanarak onun MÖ. 1000 yıllarında yaşadığını öne sürmüşlerdir.[41] Mirza Abbas, "İranname" adlı eserinde Zerdüşt'ü Arya'lara kadar götürmektedir.

Prof. Ali Nihat Tarlan **(1898-1978)** Mirza Abbas'tan ayrıca şu tespitleri de aktarmaktadır: Zerdüşt'ün İsa'dan önce Budha ve Konfüçyüs zamanında ortaya çıkması muhtemel değildir. Çünkü coğrafyaları yakın olduğu halde ortaya attıkları fikirler çok farklıdır. İşaretler gösteriyor ki, Zerdüşt Mısır Firavunları zamanında yaşamıştır diyor ve çeşitli benzerlikler gösteriyor.[42]

İslam âleminde Zerdüşt ve Avesta ile ilgili bilgi verilmemiştir. Müslümanlar zaten her fırsatta Avesta ve Zerdüştlüğü yok etmeğe çalışmışlardır. Buna kısa bir örnek verelim. **Firdevsi** (ö.1020.m), 'Şahname' adlı kitabında Zerdüşt ve Zerdüştlükten söz ettiği için, öldüğünde onu Müslüman mezarlığına gömmemişlerdir. Nedeni, bu kitapta Zerdüşt ve Avesta'dan söz ettiği için dinden çıkmıştır diye. Böyle bir zihniyet Zerdüşt ve doktrinleri hakkında olumlu bir şey yazar mı? Kaldı ki zaten bilimsel çalışma yürüten bir İslam âlimi de yetişmemiştir (Örneğin; tabletlere dayalı bir çalışma onlardan beklenemez ve mümkün de değildir).[43]

---

40 a-Prof. Ali Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.9-11. b-Najiba Ziyayi, Zerdüştiliğin Kutsal Kitabı, Doktora tezi, s.23-24. c-Ömer Rıza Doğrul. Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, s.33. d-Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.163-173.

41 Cahit Can, Denis Saurat'tan naklen, Historie des religions, s.128.

42 Prof. Nihat Tarlan, Gatalar, s.15. Mesudi, Tenbih ve'l Eşraf, s.80.

43 Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.454.

Sözde birkaç Müslüman tarihçi Zerdüşt ve inançlarına değinmiştir ama onların anlattıklarına kargalar bile güler. Örneğin; **Taberi** (m.923.ö.Tarihu-l Müluk adlı eserinde) ve **İbni Esir** (m.1233.ö.el-Kamil'de) Zerdüşt'ün aslen Filistinli, hatta Yahudi asıllı olduğunu yazmışlardır. Bu gafların gayesi Müslümanlar nezdinde onu itibarsızlaştırmaktır. Hâlbuki onun kullandığı dilin Filistin bölgesinde öteden beri konuşulan dillerle hiç ilgisi yoktur/onunki bambaşka bir dildir. Bir de onun yaşadığı dönemde Yahudiler henüz piyasada yoktu. Hani yukarıda geçti ki birçok araştırmacı, Zerdüşt'ün milattan altı, hatta yedi bin yıl önce yaşadığını yazmışlardır. Tevrat'a bakılırsa milattan yedi bin yıl önce Âdem yeni yaratılmıştı.[44]

Benimsenen görüş, Zerdüşt'ün o günkü İran topraklarında yaşadığı ve bu yerin de Urumiye kenti olduğu yönündedir.[45] Gerçeğe yakın olanı da budur. Çünkü gerek kullandığı dil, gerekse kullanılan coğrafi yerler ve zamanın yöneticileri olsun; bunlar Zerdüşt'ün İran merkezli bir yerde dünyaya geldiğini göstermektedir.

Yaşadığı dönemle ilgili bilgiler özetle böyle. Ancak şu da var ki, Zerdüştlük gerek İran'da kurulan Pers Akamenid (MÖ.559-330), gerek Arsakid (MÖ.247 ve MS.224) ve gerekse daha sonra kurulan Sasani (MS.224-651) imparatorluğu olsun; bunların resmi dini olmuştur. Hatta Pers imparatoru 1. Darius (MÖ.522-486), savaşlarda düşmanlarını yenerken **Ahura Mazda bize yardım ettiği için kazandık** diyordu. Bu fikir Kur'an'da da geçerli. Mesela bir iki surede,

---

44 Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.128-129.

45 a-Yakut Hamevi (m.1250.ö Mucemü-l Buldan'da), b-İbni Hardadbah (m.816.ö) Kitabu-l mesalik ve'l memalik'te, c-Belazuri (m.851.ö), Futuhu-l Buldan'da, d-Mes'udi (m.943.ö), Tenbih ve'l Eşraf'ta, e-İbni Fakih Hemedani (m. 910 ö) Coğrafya adlı eserinde.

"Ben size bin melek, üç bin melek, beş bin melek gönderdim, bunlar savaşta size yardım ettiler" denilmektedir. Görüldüğü gibi kutsal dinlerde öne sürülen tanrının insanlara yardım etme inancı çok eskilere dayanır.[46]

Avrupalı araştırmacıların Zerdüşt'le ilgili verdikleri bilgiler gerçeğe daha yakındır. Çünkü bakıyoruz Sumerlerle ilgili tabletler ya Fransa müzelerindedir, ya da Almanya, İngiltere veya Amerika'nın elindedir. Dolayısıyla onlarınki belgeye dayalıdır. Bir kere Ortadoğu bu konularda ölü gibidir: Bunlarda köklü araştırma yapan kadrolar ve imkânlar zaten yoktur. Kaynaklarında bir şeyler anlatılsa da çoğu mitolojilere dayanır.

Zerdüştilerin merkezi olan Yezd'i ilk ziyaret eden ve Zerdüşt hakkında bilgi sahibi olan meşhur Marco Polo'dur (1254-1324). Daha sonra 16 ve 18'inci asırda Avrupalı tüccar ve din adamları o bölgeye gidip bilgi toplamaya başlamışlardır. Örneğin; Pietro della Valle (1586-1652), V.A. Zhukovsky (1783-1852) ve N.V. Khanikov (1819-1878) gibileri. Avrupa'da Zerdüşt ve kitabı Avesta bilgisi yayılınca; bu durum araştırmacıların ve filozofların dikkatini çekmiş: bunun üzerine onun hakkında araştırmalara başlamışlardır.

Örneğin 1723'te İngiliz G. Boucher, Hindistan'daki Zerdüştilerden Avesta'nın bir bölümü olan Vendidad kısmının bir kopyasını alıp İngiltere'ye götürerek bir kütüphanede ziyaretçiler için sergilemiştir. Fransız araştırmacı Anquetil du Perron, Hindistan'a gidip orada 13 yıl kalmış ve Zerdüştlükle ilgili önemli bir çalışma yürütmüş; memleketine dönüp on yıllık bir çalışma sonucunda ilk defa Avesta'nın tercümesini Avrupa'da yayınlamıştır.

---

[46] Al-i İmran, ayetler 124-125 ve Enfal 9. Doç. Dr. Mehmet Alıcı, Ortadoğu Yıllığı 2011, s.551, Giriş kısmı; A. Küçük-Günay Tümer, Dinler Tarihi, s.111.

1791'de Tychesen'in Avesta ile ilgili bir kitabı Almanya'nın Göttingen kentinde yayınlanmıştır. Fransız Silvester de Sacy (1758-1838), Avesta'nın orijinalliğini ispat eden bir eseri 1793'te Paris'te yayınlamıştır. Yine Alman Friedrich Spiegel (1820-1905) ile Alman Martin Haug (1827-1876) Zerdüşt ve kitabı hakkında önemli çalışmalara imza atmışlardır. Haug, özellikle Avesta'nın Gatalar kısmı üzerinde inceleme yapan biridir.

1833'te Fransız E. Burnouf (1801-1852) bu konuda bir çalışma yürütmüş. Yine Alman Karl F. Geldner (1852-1929), Cht. Bartholome (1855-1925), Maks Möller (1823-1900) Zerdüşt ve doktrinleri hakkında eserler yazanlar arasındadır. Fransız Darmesteter (1849-1894), Hindistan'a giderek Zerdüşt'ün fikirleri hakkında araştırma yapıp bilgi toplamış ve sonuçta 1892-93 yılında Avesta'yı Fransızcaya çevirmiştir.[47]

Ünlü Alman araştırmacı Friedrich Nietzsche (1844-1900) zaten Zerdüşt hayranıydı. Bu araştırmalar Avrupa'da yayılınca; giderek Zerdüşt ve kitabı Avesta, Avrupalı filozofların da ilgisini çekmiştir. Böylece P. Beyl ve G. Ritter gibi yazarların da eserlerinde yer almıştır. Alman Friedrich Hegel (1770-1831) de Avesta'ya büyük ilgi duyanlardan biridir. Yine Alman J.W. Goethe (1749-1832) eserlerinde Zerdüşt ve Avesta hakkında bilgi vermiştir.[48]

İşte ben de batılıların bu ciddi çalışmaları yüzünden; onların Zerdüşt hakkındaki yazdıkları sağlıklı, gerçeğe yakındır diyorum. Müslümanlar, fütuhat adı altında Zerdüşt ve kitabı Avesta'yı yok ederken; Avrupalılar tam tersine önemli çalışmalar yürütmüşlerdir.

---

47 Felicien, Dinler Tarihi, s.100.

48 Avesta, s.24-29.

Gatalarında Zerdüşt hep Ahura Mazda diyerek tek tanrı inancı görüntüsünü vermiş; eski İran tanrılarından **Mitra/Mihr**, **Nahid, Hordad**, **Mordad, Anahita** gibi tanrı/tanrıçalara hiç yer vermemiştir. Ancak bakıyoruz ki, kendisinden sonra bunların tanrı olduklarına tekrar inanılmış ve bu inanç adeta Zerdüşt'e mal edilmiştir. Bu konuda daha sonra Zerdüşt ve Monoteizm başlığı altında kapsamlı bilgi vereceğim.[49]

Çoğu araştırmacıların da öne sürdükleri gibi; Zerdüşt sıfırdan başlayıp bir mucize olarak ortaya çıkmış değildir. Onu o hale getiren tarihten gelen altyapıdır, birikimdir...[50] Mesela Veda inançlarında kullanılan **Soma**, Avesta'da **Haoma**, yine Veda'da var olan **Asura**'nın Zerdüştlükte Avesta'ya çevrildiğini, **Daeva**'nın da Zerdüşt'e göre **Deva** olarak kullanıldığını görüyoruz. Bir de Zerdüşt'ten önce kendisine inanılan **Anahita** gibi tanrıçalara bakılınca; o coğrafyalardaki inançlarla Sumer inançları arasında bir benzerlik olduğu ortaya çıkar. Bunlar zaten komşu. O bakımdan bu benzerlikler doğaldır.[51]

Zerdüşt'e göre Ahura Mazda değişmez, her şeyi bilir, ahiret gününün sahibi bir tanrıdır.[52] Onun bu tanrı tanımlaması olduğu gibi Kur'an'da (İhlâs suresi) geçmektedir. Felicien, "Zerdüşt inancının bir adı da Mazdeizm'dir. Bu inanç Zerdüşt'ten önce de vardı ve çok eskilere dayanır" diyor. Felicien Mazdeizm'i üçe ayırıyor: Zerdüşt'ten önce

---

49 a-Mehmet Alıcı, Ortadoğu Yıllığı 2011, s.557. b-A.Küçük-G.Tümer, Dinler Tarihi, s.107. c-Ardavirafname, s.172.

50 Mehmet Alıcı, Kadim İran'da Din, s.23-25.

51 a-Mehmet Alıcı, Ortadoğu Yıllığı 2011, s.557. b-Felicien, Dinler Tarihi, s.99.

52 Mehmet Alıcı, Kadim İran'da Din, s.39-42.

var olan Mazdeizm, Zerdüşt dönemi ve sonrası Mazdeizm. Felicien, **"Zerdüşt'ün farkı, daha önce var olanı reforme etmektir"** de diyor.[53]

Verilerden yola çıkılarak Zerdüşt'ün İsa'dan 5-6 asır önce değil; çok eskilerde yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Bu, zaten yukarıda anlatıldığı gibi çoğu araştırmacının ortak görüşüdür. Ayrıca şu da önemli bir ipucudur ki, cilalı taş devrinin (neolitik) en bariz özelliği tarıma geçiştir. Bakıyoruz Zerdüşt'e göre cenneti hak eden çiftçilerdir. Ahura'ya imandan sonra çiftçilik ve hayvancılık ikinci sırada gelir. Hatta Zerdüştlükte bunlar adına bayramlar vardır. İleride yeri gelince bunları anlatacağım. Bir de her ne kadar ateş çok eski zamanlarda bulunmuşsa da; Zerdüşt'ün ateşe önem vermesi sanki ateş ilk defa onun zamanında bulunmuş gibi bir sonuç ortaya çıkarır.

Zerdüşt öyle bir coğrafyadan söz eder ki, orası senenin on ayı soğuk/kış, yalnız iki ayı yazdır. Buralar çok soğuk ve ekin olmazdı, diyor. Bunlara bakınca, ister istemez, "Acaba Zerdüşt çok mu eskilerde, buzul çağlarının son zamanlarında mı yaşamış?" sorusu akla gelir.[54]

---

53 a-TDV Ansiklopedisi, c.28/281, Felicien, Dinler Tarihi, s.98. b-Ahmet Emin, Fecrü'l İslam, s.100-102.

54 Avesta, Fargard 1/3.

III. BÖLÜM

VAHİY VE DAĞ HİKÂYESİ

Bundan sonraki bölümlerde artık Kur'an'ın birçok konuda Zerdüşt'ün düşüncelerinden beslendiğine ilişkin bilgiler sunmaya çalışacağım. Kutsal dinlerde olduğu gibi Zerdüştlükte de tanrı ile ilk iletişimin dağlarda gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bu iletişim dağının adı, Musevilikte **Sina/Horeb/Seir**, Müslümanlıkta **Hira**, Zerdüştlükte ise **Sabelan**'dır. Hz. Musa'ya Sina dağında Tevrat'ın toplu halde verildiği Kur'an ve Tevrat'ın iddiasıdır.[55] Bu dağların isimleri her nedense Tevrat ve Kur'an'da aynı değildir.[56] Hz. Musa Medyen'den (kayınpeder ve kayınvalidesinin diyarından) dönüşünde tanrı bu dağda kendisine hitap eder Kur'an'a göre. (Tevrat ise, Musa'ya farklı bir yerde ve zamanda vahiy indiğini söyler. Kitabın son bölümünde bunlara epey yer vereceğim).[57] Nablus'un güneyinde yer alan **Gerizim** dağı da Samirilerce kutsal kabul edilirdi. Tevrat'ta Hz. Musa'nın

---

[55] Çıkış, 19/11, 18, 20.

[56] Çıkış, 20/1-17, Çıkış, 20/18-Sayılar, 10, Çıkış, 17/6; 33/6; Tesniye, 1/2, 6, 19; 4/10.

[57] Çıkış, 3/1.

kendi kavmine Arz-ı Mev'ûd'a (tanrı tarafından söz verilen toprak) girdiklerinde Gerizim dağına önem vermelerini vasiyet ettiği anlatılmaktadır.[58] Şimeon, Levi, Yahuda, İssakar, Yusuf ve Benyamin soyundan gelenler, Hz. Musa'nın tavsiyesi doğrultusunda bu dağa yerleşmişlerdir.[59]

Yine anlatılanlara göre tanrı dağa inmiştir (Kur'an'a göre tecelli etmiştir ifadesi kullanılmaktadır).[60] Tevrat'ta anlatılan bu dağ hikâyesinin büyük bir kısmı Kur'an'da da anlatılmaktadır. Konuya ilişkin bir iki ayeti sunmak isterim: "Musa, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi onunla konuşunca (ben Allah olarak onunla konuşunca demiyor; ben yerine; Musa'nın Rabbi onunla konuşunca diyor, sanki üçüncü bir kişi konuşuyor), Musa: 'Rabbim! Bana kendini göster, sana bakayım' diyor. Rab, 'Sen beni göremezsin ama dağa bak, eğer o yerinde kalırsa sen de beni göreceksin' diyor. (Burada da ben Allah olarak Musa'ya dedim demiyor; o -üçüncü kişi- Musa'ya dedi diyor.) Rabbi dağa tecelli edince (Burada da ben Allah olarak dağa tecelli edince demiyor) onu yerle bir etti ve Musa da baygın düştü...' diyor."[61]

Bir diğer ayette İsrailoğulları hakkında, "**Bir zamanlar dağı onlar üzerine bir gölge gibi kaldırmıştık, onlar da dağ kendi üzerlerine düşecek sanmışlardı**" diyor. Allah Hz. Musa'ya Tur dağının sağ tarafından seslenmiş,[62] İsrailoğullarından söz alınması sebebiyle üzerlerine Tur dağını kaldırmış.[63] Yine Tevrat'ta, "Rab Sina'dan gelip onlara Seir'den

---

58 Tesniye, 11/26-29.

59 Tesniye, 27/11-12.

60 Çıkış, 17/6; 19/11, 16-18.

61 a-Çıkış bab 19/1-25. b-Araf suresi, ayet 143, Kur'an'da Kasas suresi ayetler 29-32, 46, Meryem suresi ayet 52.

62 Meryem, 52; Taha 80; Kasas 29 ve 46.

63 Bakara 63, 93; Nisa, 154; A'râf, 171.

doğmuş, Paran dağında da parlamıştır" ifadeleri geçmektedir.[64] Kur'an'da dağ karşılığı kullanılan **cebel-cibal** kelimeleri yanında; aynı anlama gelen, fakat sadece Sina dağı için kullanılan "**Tur**" kelimesi de mevcuttur. Allah Tûr-i Sinin denilen dağa yemin etmektedir.[65]

Tıpkı Tevrat'ta geçtiği gibi; Hz. Musa'nın Allah'ı görmek istemesi üzerine Allah'ın bu dağa tecelli ettiği ve dağın parçalandığı Kur'an'da da anlatılmaktadır.[66] Ayrıca Kur'an'da, Tur-i Seyna dağında yetişen bir ağaçtan övgüyle söz edilmektedir. Şöyle diyor: Tur-i Seyna'da yetişen bir ağaç meydana getirdik. Bu ağaçtan hem yağ, hem de yiyenlere katık çıkar (yani zeytin ağacı) diyor. Ama zeytin sadece Seyna (Sina) dağında çıkmıyor ki; birçok yerde yetişiyor. Dolayısıyla onu dağla ve mucizeyle ilişkilendirmenin bir anlamı yok.[67]

Kur'an'da dağlarla ilgili ayetler epey fazladır.[68] Örneğin; dağların, yeryüzünün kazıkları olarak sapasağlam çakılıp dikildikleri, Allah'ın insanlar için dağlarda oturulacak barınaklar yaptığı, Semud kavminin dağlarda evler yonttuğu, tanrının kendi emanetini daha önce dağlara tevdi ettiği, ancak dağların bunu kabul etmediği, yine dağların Allah'ı tesbih ettiği ve Hz. Davud'un Allah'ı tesbih ettiği sırada dağların da buna eşlik ettiği, kıyamet gününde dağların yürütüleceği ve ufalanıp savrulacağı şeklinde ayetler var.[69]

---

64 Tesniye, 33/2.

65 Tûr /1; Tîn/2.

66 Araf 143.

67 Mü'minun 20.

68 Araf suresi ayet 171.

69 Nebe 77, Nâziât 32, Gaşiye 19, Nahl 81, Arâf 74; Hicr 82; Şuara 149, Hac 18; Ahzâb 72, Enbiya 79; Sebe' 10; Sâd 18; Kehf 47; Tur 10; Vâkıa 5; Hâkka 14; Meâric 9; Müzzemmil 14; Mürselat 10; Nebe' 20; Tekvîr 3; Karia 5; Taha 105.

Konuya ilişkin Kur'an'da geçen **Tur**, **Sinin** ve **Seyna** kelimeleri hakkında özet bir bilgi vermek isterim. Bunların ortak anlamları dağ demektir. Tur kelimesi Kur'an'da on yerde geçiyor; ancak bir yerde Tur-i Sinin, bir yerde de Tur-i Seyna şeklinde geçiyor. Genelde Allah buna yemin ederek bir şeyler anlatıyor. Bunları özetlemek isterim.

Kur'an'da üç-dört yerde "Üzerinize Tur dağını kaldırmıştık" deniliyor.[70] İsrailoğulları Mısır'dan çıkıp Sina taraflarına gelene kadar büyük sıkıntılar çekmişler: Özellikle de yiyecek, içecek konusunda. İşte Kur'an'da geçiyor ki, İsrailoğulları tanrılarını dinlemedikleri için bir nevi uyarı şeklinde tanrı, onlar üzerine dağı kaldırıp adeta onları dağ altında bırakmak istemiş. Onlar korkudan pişmanlık duyunca Allah tekrar dağı yerine geçirip onlara karışmamış. Üstelik sanki bir ayet yetmiyormuş gibi; dört ayet bu dağ kaldırma efsanesine ayrılmıştır. Sanki tanrının dağı kaldırması inandırıcı bir şey ve insanlık için de elzem bir hadise.

Bir yerde, 'Ona (Musa'ya) Tur'un sağ tarafından seslendik ve onu, özel konuşmak için (kendimize) yaklaştırdık' şeklinde geçiyor.[71] Başka bir ayette İsrailoğulları'na hitaben, "Tur'un (Tur dağı demek) sağ yanını size va'dettik" deniliyor. Burada demek istenen şu: İsrailoğulları Mısır'dan çıkınca yerleşim yeri olarak Tur dağının sağ tarafını size söz verdik, oraya yerleşirsiniz demek isteniyor.[72] Başka bir yerde **'Tur-i Seyna'** şeklinde geçiyor.[73] Burada **Tur-i Sina** (Sina dağı) şeklinde değil de, Tur-i Seyna (Seyna dağı) olarak yazılı.

---

70 Bakara suresi ayetler 63, 93 ve Nisa 154.

71 Meryem suresi ayet 52.

72 Taha suresi ayet 80.

73 Mü'minun suresi ayet 20.

Başka bir ayette Hz. Musa Tûr (dağ) tarafında bir ateş gördü deniliyor. Bir ayette de Hz. Muhammed'e hitaben, "Musa'ya seslendiğimiz zaman sen Tur'un (dağın) yanında değildin" deniliyor. Ne demek sen orda değildin? Bu da söz mü yani, faydası ne? Ayetler anlam olarak hiçbir şey ifade etmiyor; bu başka bir şey. Burada amacım, Kur'an'da Hz. Musa ile ilgili geçen dağların Tevrat'ta anlatılanlardan farklı olduğunu vurgulamaya çalışmak.[74]

Bir yerde de "Andolsun Tur-i Sinin"e yani Sinin dağına yemin olsun deniliyor. Hatta bir surenin adı da Tur (dağ) suresidir ve hemen ilk başta, "Andolsun Tur'a (dağa)" diye geçiyor. Bir kere bu dağların isimleri Tevrat'ta yok. Hayali bazı isimler Kur'an'a eklenmiş; yorumcular da sanki bunlar varmış gibi bin bir çeşit yorum yapmışlar. Kimse, "Bu anlatımın ne faydası var, tarihte böyle isimler nerde geçiyor?" sorusunu sormuyor. Ne yazık ki İslamiyet'te kural şu: Bir şey Kur'an'da geçiyorsa iş sağlamdır. Olay şu: Kur'an'da geçen bu Tur, Sinin, Seyna isimleri değişik zamanlarda Hz. Muhammed tarafından da işlendikleri için; daha önce neler söylendiği unutulmuş; bunun sonucu olarak da böylesine karmaşık bir manzara ortaya çıkmıştır.

Burada sormak lazım: Acaba Hz. Muhammed bu dağ isimlerini nerden çıkarmış? Buna inananlar, rahatlıkla Allah Muhammed'e vahiy yoluyla bildirmiştir diyebilirler. Peki, bunun ispatı ne? Ha **Tur** demiş, ha **Sinin**, ha **Seyna** veya başkası; ne fark eder ki! Nasıl olsa isimler çok ve ispatı da yok. Hele hele bu anlatımın faydası hiç yok. Kur'an'da Sinin dağı olarak yazılı; ama bakıyoruz bütün meallerde Sina dağı diye yazmışlar. Yine Kur'an'da Seyna dağı yazılı; ancak tüm meallerde bu da Sina dağı diye tercüme edilmiştir.

---

74 Kasas suresi ayetler 29-46.

Tevrat'ta bu bağlamda geçen dağların isimleri ise şunlardır: Rab **Sina** dağından geldi, **Seir** dağında doğdu ve **Para** dağında parladı şeklinde.[75] Burada şu da mümkündür: Hz. Muhammed'den sonra ayetleri kitap haline getirirken komisyon yanlış yazmış olabilir. Belki Seyna ve Sinin kelimeleri daha önce Hz. Muhammed zamanında Sina olarak da kullanılmıştır. Bunu bilemiyoruz. Şunu da zoraki bir şekilde öne sürebilirler: Efendim aslında hepsi Sina'dır; ancak kafiyeler birbirlerini tutsun diye tanrı o şekle sokmuş. Bu yetersiz bir savunma. Çünkü kutsal dinlere göre tanrı güçlüdür, kelimeyi bozmadan da kafiyeli yapabilir. Bir de benim için anlam önemlidir; biz tanrıdan dilbilgisi, kompozisyon yarışmasını istemiyoruz ki.

Kutsal kabul edilen dağlar Hıristiyanlıkta da vardır. Hz. İsa bir ara etrafındakilere vaaz verdikten sonra onlardan ayrılıp dağa çıkar ve tek başına orada kalır. Dağda iken bir ara bakar ki kayıklar deniz üzerinde dalgalarla dövülmekte. Hemen denize atlar, sanki kara parçasıymış gibi koşarak o kayıkların imdadına yetişir.[76] Yine İncil'de Hz. İsa'nın on bir havarisini Galile'ye dağa gönderdiği, daha sonra kendisinin de yanlarına gittiği anlatılmaktadır.[77]

Büyük İskender döneminde, hatta daha önce Samiriler, Kudüs'teki Süleyman Mabedi'ne benzer bir mabedi Gerizim dağı üzerinde inşa etmişlerdi. Bu mabet Samirilerin hem millî hem de dinî merkezi olmuştu. Hz. İsa ile Samiriye'de karşılaşan bir kadının, "Atalarımız bu dağda ibadet ederlerdi; ancak sen ibadet yeri Yeruşalim'dir diyorsun!" sözü, buranın daha önce kutsal bir yer olduğunu göstermektedir.[78]

---

75 Tevrat, Tesniye bab 33/1-2.

76 Matta 14/23.

77 Matta 28/16.

78 Yuhanna 4/20.

Hz. İsa nasıl bazı eski kutsal yerleri ortadan kaldırıp Yeruşalim üzerinde durmuşsa; Hz. Muhammed de Kudüs'ü belli bir süre kıble olarak kabul etmiş; ancak Medine döneminde güçlenince bu misyonu Allah adına Mescid-i Aksa'dan alıp Mekke'ye/Kâbe'ye devretmiştir. Kıble değişikliği Bakara suresinde anlatılır.[79] Burada bilgileri tazeleme babından kısa bir iki ayetle geçiştirmek isterim. Çünkü bunları daha önce kaynaklarımda işledim. Birinde, **"Kimi beyinsiz insanlar, yöneldikleri kıbleden** (Mescid-i Aksa) **onları çeviren nedir diyecekler; de ki, doğu da batı da Allah'ındır"** deniliyor.

Olay şu: Hani Muhammed'den önce asırlar boyu Kudüs, Tevrat ve İncil'e göre kutsal bir yer, inananların kıblesiydi. Hatta Hz. Muhammed de yaklaşık 16 ay oraya yönelerek namaz kılmıştır. Muhammed daha sonra, ayetler geldi, artık dünyanın neresinde olursak olalım kıble Kâbe'dir deyince; haklı olarak, **"Ne oldu da kıble değişti?"** sorusu akla gelir ve hatta soranlar olduğu için ayette 'kimi beyinsizler' tabiri kullanılmıştır.

Allah burada, doğu da batı da benimdir, istediğimi yaparım şeklinde yanıt veriyor. Böyle söyledikten sonra bu sefer değişikliğin başka bir nedenini açıklıyor: Biz kıbleyi değiştirdik ki, kim sana (ey Muhammed'e) uyacak kim uymayacak diye ortaya çıksın. Yani bir nevi imtihan/test için yaptık diyor. Bir sonraki ayette yine Muhammed'e seslenerek değişikliğin başka bir gerekçesini şöyle belirtiyor. Biz (Allah olarak) senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu, yücelerden (Allah'tan) haber beklediğini biliyor ve görüyoruz. İşte şimdi, memnun olacağın bir kıbleye seni döndürü-

---

79 Kur'an'ın Kökeni adlı kitabımda kıble değişikliğiyle ilgili detaylı bilgi verdiğimi hatırlatmak isterim.

yoruz, diyor. Yani Muhammed hep tanrıdan istemiş, göklere bakmış ki kıble Kâbe olsun; bu onun hasretiymiş. Tanrı da buna karşı, ben senin bu isteğini, yakarışını gördüm ve gerekeni yaptım diyor.[80]

Konumuz vahiy-dağ hikâyesiyle ilgilidir; ancak laf lafı açar misali; ister istemez bazen farklı detaylara da giriyoruz.

Yahudilik ve Hıristiyanlıkta dağ hikâyesi böyle; bir de Hz. Muhammed'e bakalım. Kendisinin defalarca **Hira** dağına gidip inzivaya çekildiği ve sonuçta vahyi orada aldığı meşhur bir hadisedir. Bu konuda hadis külliyatında rivayetler çoktur. Bu, bilinen bir konu olduğu için fazla detaylandırmaya gerek yok. Yalnız **Buhari**'den sembolik bir iki örnek sunacağım. Hz. Ayşe anlatıyor: Muhammed peygamber olmadan önce Hira dağına giderek orada birkaç gece kalıp ibadet ederdi. Bunu yaparken de beraberinde azık alıp götürür, sonra yemeği bitince eve döner, kalacağı süre için tekrar yiyecek alıp giderdi. Sonunda bir gün Hira mağarasında olduğu bir sırada kendisine vahiy gelir. Şöyle ki, mağarada iken melek (Cebrail) ona gelip İk'ra suresinin ilk ayetlerini bildirir şeklinde uzun uzadıya anlatılır. Bu hadis Buhari'de defalarca tekrar edilerek geçmektedir.

Bu sefer Cabir b. Abdullah'ı dinleyelim. Hz. Muhammed'den aktarıyor. Ben vahyin kesilip gelmediği dönemde bir gün yürürken birden bire gökyüzünden bir ses duydum. Başımı kaldırınca bir de baktım ki, daha önce Hira dağında bana gelen melek (Cebrail) gök ile yer arasında (havada) bir kürsü üzerinde oturuyor. Bunu görünce korktum ve hemen eve gelip aileme, 'Beni örtün' dedim. Bunun üzerine Allah, "Ey bürünüp sarınan (hani Muhammed eve gelip üstümü örtün deyince ve üstü örtülünce artık Allah bundan

---

80 Bakara suresi ayetler 142-144.

hareketle ey örtünen diye hitap ediyor. İlginç!) Kalk artık insanları uyar (Cehennemle, Allah'ın azabıyla). Rabbini büyük tanı. Elbiselerini temizle, kötü şeyleri bırak!" ayetlerini indirdi. Artık bundan sonra vahiy kızıştı, arka arkaya geldi, diyor.[81] Cabir b. Abdullah'ın bu aktarımı da az önceki hadis gibi Buhari'de birkaç yerde geçiyor.[82]

Cabir rivayeti vahyin kesildiği dönemden söz eder. Tabii ki burada çok ilginç bir detay var. Bunun hikâyesini daha önce kitaplarımda anlattım; burada çok kısa değineceğim. Olayın özeti şu: Hz. Muhammed'in önemli hocalarından, aynı zamanda Hatice'nin amcası oğlu olan, Tevrat ile İncil'i çok iyi bilen ve bunları Muhammed'e anlatan Varaka b. Nevfel vefat eder (zaten çok yaşlı biriydi). Arkasından Muhammed'e gelen vahiyler birden kesilir. Hatta Varaka'nın ölümü üzerine, "Muhammed Cebrail'siz kaldı" diyenler olur.

Buhari'de geçen hadislerde, Hz. Muhammed 2-3 gece namaza bile kalkmaz, hastayım der (gece namazına). Bu anlatılanlar **Buhari**'de geçer.[83] Öyle bir an gelir ki millet artık onunla alay etmeye başlar. Muhaliflerden birileri, "Muhammed'in şeytanı kendisini terk etmiş gelmiyor artık!" deme cüretinde bile bulunurlar. Bu olup bitenlere karşı Hz. Muhammed'in morali bozulur. Hatta hadiste geçiyor ki, kadının bu sözü üzerine; Muhammed'e moral vermek üzere zaman içinde Duha suresi iner. Ayetlerin anlamı şu: **"Kuşluk vaktine ve sakinleşen geceye and olsun ki, rabbin seni ne terk etti ne de darıldı."**[84]

81 Müddessir suresi ayetler: 1-5.

82 Buhari: Bedu'l vahiy, bab ?, Bedu'l halk, bab 7/3238, Tefsir, Müddessir no: 4925-26, Edep, bab, 118/6214, Tefsir, Alak suresi, no: 4954.

83 Buhari, Tefsir bölümü, Duha suresi, no: 4950.

84 Duha suresi ayetler 1-3. Kadının alay ettiği hadis Buhari'de, Gece Namazı, bab 4/1125.

Burada bir soru sorup önemli bir hadis sunmakla devam edelim. Soru şu: Acaba ne olmuş da Kur'an'da Allah hem de yeminle, "Ben ne seni terk ettim ne de sana darıldım" ayetini gönderme gereğini duymuş? Çünkü bu sureden önce birçok sure inmişti (Alak, Kalem, Müzzemmil, Müddesir, Fatiha, Tebbet sureleri gibi).[85] Evet; ne olmuştu da durum bu aşamaya gelmişti? Bunun yanıtını Hz. Ayşe'den dinleyelim.

Varaka vefat ettiği sırada vahiy kesilir (Vahyin kesildiği döneme fetret dönemi denir ve bu, Buhari'de defalarca tekrar edilir). Hatta bundan dolayı Muhammed çok üzülür. Öyle ki birkaç kez yüksek dağların tepelerine çıkıp intihar etmek ister; ancak Cebrail gelip ona, **"Sen hak olarak Allah'ın peygamberisin"** diyerek onu teselli eder.

Vahyin fetreti (Cebrail'in gelmediği dönem) uzun sürdüğü için, kendisi aralıklarla dağa çıkıp intihar etmek ister. Her defasında Cebrail ona görünüp yapma, sen peygambersin diyerek onu teselli eder diyor Ayşe. Evet; Cebrail gitmiş ve uzun zaman Muhammed bu konuda sahipsiz kalmıştır. Günün birinde kendini toparlayınca ayetler tekrar inmeye başlar. Başlar ama iyi bir başlangıç olmaz: Tanrının, **"Ey Muhammed! Yemin olsun ki aramızda bir şey yok, sana darılmadım!"** demesinin izahı olur mu? Yineliyorum; neden tanrı uzun zaman iletişimi Muhammed'den kesmiş, neden onu intihara kadar götürmüş, neden ha bire Cebrail gelip "Ey Muhammed! Etme eyleme!" diye moral vermeye çalışmış! Bunun tek nedeni vardır: Ona bilgi veren Varaka gidince ümitsiz kalmış, ne yapacağını bilemediği için de bunlar başına gelmiş.[86]

---

85 Dr. Osman Keskioğlu, Nüzulünden Günümüze Kur'an'ı Kerim Bilgileri, s.120.

86 Buhari: Rüya Tabirleri bölümü, bab 1/6982.

Bu dağ mitolojisi Zerdüşt hakkında da öne sürülmüştür. **Dio Chrysostom** (m.40-120) Zerdüşt'ün dağla ilişkisi konusunda şunları yazıyor: Zerdüşt, hikmet ve doğruluğu sevdiği için insanlar arasından çekilip bir dağ başında yaşamaya karar vermiş. Bir ara bu dağı ateş sarmış; ancak Zerdüşt'e bir şey olmamış; kendisi davasını anlatmaya devam etmiş...

Zerdüşt en son otuz yaşlarında iken bir şafak vakti bahar bayramı için hazırlık yapmak üzere nehir kenarına su almaya gitmiş. Kabını suyla doldurup kıyıya döndüğünde ışıldayan bir varlık görmüş; onun adı **Vahu Manah**: Ahura Mazda'nın büyük meleklerinden. Kimisi bunlar Ahura Mazda'nın sıfatlarıdır demiş, kimisi de bunlar melektir demiş. Bu büyük meleklerin isimleri Aşa-Vehişta, Vahumen (Vahu Manah), Khşathra-Vairya, Spenta Armaiti ve Haurvatat-Ameretat'tir.[87] Vahu Manah Zerdüşt'ü yanına alır, Ahura Mazda'nın yanına (miraca) götürür.[88]

Görüldüğü gibi dağ hikâyesi hem Zerdüşt'te hem de tüm kutsal dinlerin liderlerinde önemli bir yer tutar. Musa dağda peygamber olmuş, Hz. Muhammed dağda vahiy almış, Zerdüşt keza. Demek ki bu da eskiden beri süregelen bir gelenektir: Tanrı çarşıda, pazarda, toplum içinde değil de; dağlarda, tenha yerlerde görevlendirmeyi tercih etmiş.[89]

İnsan Zerdüşt'ün ateşte yanmadığı mitolojisine bakınca şöyle bir soru akla gelir: "Acaba Kur'an'da anlatılan Hz. İbrahim'in ateşte yanmama efsanesi köken olarak Zerdüşt'ün bu mitolojisine mi dayanmaktadır?" diye. Çünkü yukarıda da geçtiği gibi birçok tarihçi, Zerdüşt'ün Hz. İsa'dan altı bin yıl önce -hatta çok daha önce- yaşadığını öne sürerler.

---

87 Prof. Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s.138.

88 Avesta, s.11.

89 Cahit Can, age, s.283, Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, s.33.

Hz. İbrahim'in olayı ayette şöyle geçiyor: "Biz (Allah olarak), ey ateş, İbrahim'e karşı serin ol, ona zarar verme!" dedik.[90] Kaldı ki, Hz. Muhammed çoğu İsrailoğulları peygamberlerinin hikâyelerini Tevrat'tan aldığı gibi bunu da Tevrat'tan almış; ancak Hz. İbrahim'in kral tarafından ateşe atıldığı, Allah'ın ateşe **"Serin ol, onu yakma!"** dediği bilgisi Tevrat'ın beş asıl bölümünde yok. Peki, Hz. Muhammed bunu nerden almış? Hz. Musa'dan yüz yıllar sonra Yahudiler Babil kralı Nabukadnezzar tarafından esir alınıp Babil'de sürgüne tabi tutulurlar. Kral bir ara altından bir put yaptırır; herkes bunu ilah olarak kabul etsin, aksi takdirde muhalifleri alevli ateşe atıp yakacağım, der. O sırada **Şadrak, Meşak** ve **Abed-nego** adlarında üç kişi bunu kabul etmez. Kral, bunları ateşe atın diye talimat verir. Kralın adamları bunları alıp alevli ateşe atarlar; ancak ateş onları yakmaz. Sözde inandıkları tanrıdan vazgeçmedikleri için; tıpkı Kur'an'da anlatılan Hz. İbrahim mitolojisi gibi Allah onları ateşten korur. Kral bunları o halde görünce şaşkına döner... şeklinde uzun uzadıya anlatılır.

İşte bu konu, İbrahim'den asırlar sonra Babil'de cereyan eden bir olayla karıştırılarak Kur'an'da İbrahim adına işlenmiş olur. Demin de belirtildiği gibi böyle bir şey Tevrat'ta yok. Her şeyden önce İbrahim'le ilgili böyle bir hadise olsaydı Yahudiler Tevrat'ı kitap haline getirirken bunu kayıt altına alırlardı. Çünkü bu onlar için pozitif bir değer. Ben Hz. Muhammed'in bunu bilerek Hz. İbrahim'e mal ettiğine inanıyorum. Böyle yapmakta fayda düşünmüştür.[91]

Olay bu yanlış bilgiden ibaret olsa yine iyi! Daha ilginç şeyler de var işin içinde. En başta Buhari'de geçer ki Hz.

---

90 Enbiya 69.

91 Ahd-i Atik, Daniel bölümü, bab 1-3.

Muhammed, Hz. İbrahim ateşe atılırken kertenkele de ha bire ateşi üfürmüş ki İbrahim yansın. Yani bundan dolayı bu hayvan cezalıdır, gördüğünüzde öldürün. Hatta görür görmez öldürürseniz geç öldürmekten daha fazla sevap kazanırsınız deniliyor. Nerden nereye! Aslı esası olmayan bir hadise büyütüle büyütüle ne hale gelmiş![92]

Ateşte yanmama efsanesi Musa için de öne sürülmüştür. Deniliyor ki, Firavun İsrailoğullarının doğacak erkek çocuklarını öldürün talimatını verince (tabii ki o zaman henüz Musa dünyaya gelmemiş), görevliler her tarafa göz kulak olmuşlar, nerede bir hamile kadın varsa takibe almışlar. Bu görevi en çok hemşireler yerine getirmişler. Musa'nın annesine bakan hemşire aynı zamanda onun samimi arkadaşıymış. Musa doğarken bu ebe riski göze alıp onun hakkında bilgi vermemiş. Ebe evden çıkınca zabıtalar, belki torpil yapmış diye şüphelenmişler. Bu yüzden hemen eve girmişler. Musa'nın ablası onları görünce annesine, görevliler geliyorlar ne yapalım demiş. Onlar henüz yeni doğmuş Musa'yı o sırada yanmakta olan tandıra atmışlar. Görevliler içeri girince her tarafı didik didik aramış; ancak bir şey bulamamışlar. Anlaşılan o ki, bu ateş hikâyesi birçok inançta varmış.[93]

Şöyle bir bilgi de var: Zerdüşt otuz yaşında Ahura Mazda'dan görev alınca on yıllık bir hazırlık devresi veya sessizlik dönemi geçirir. Bunu, kimilerine göre Sabelan dağının tepesinde, kimilerine göre de bugünkü Hevler/Erbil yakınlarındaki dağlardan birinin tepesindeki bir mağarada geçirir. Daha

---

92 Tecrid-i Sarih, Diyanet tercemesi, no: 1380. Müslim, Selam bölümü, no: 2240.

93 İbnü'l Cevzi, Zadül Mesir Tefsiri, c.6/202, Kasas suresi ayet 7 açıklamasında.

sonra dağlardan inen Zerdüşt, toplumdaki çoğu uygulamalara karşı çıkarak kendi inanç öğretisini yaymaya başlar.[94]

Sabahattin Ali'nin, *"Ovalar bana çok dardır; benim yerim dağlardır. Şehirler bana tuzak, insan sohbetleri yasak. Uzak olun benden uzak, benim meskenim dağlardır"* dediği gibi; bunlar da her ne hikmetse hep dağlarda karargâh kurup projelerini orada ortaya koymuşlar, kerameti dağlarda bulmuşlar.

Tabii ki dağ hadisesi faydasız bir konu; ancak önemli olan kimin kimden alıntı yaptığıdır, önemli olan bu inancın tarihçesidir. Hz. Muhammed zaman olarak en sonda olduğuna göre; şu demek oluyor ki kendisi öncekilerden almıştır.[95]

---

94 Dr. A. Medyalı, Antik Kürdistan'da Dinsel Yapılanma: Zerdüşt ve Öğretisi, Behrem Yayınevi, Stockholm, 1991, s.25.

95 Buhari: Bedu-l Vahiy, bab 3/3; Tefsir, İkra suresi, bab 1/4953 ve Tabir, bab 1/6982.

IV. BÖLÜM

ZERDÜŞT'ÜN KUTSAL KİTABI AVESTA

Avesta, kelime olarak hikmet ve bilgi anlamına gelir. Bugünkü Avesta kitabı, Parth kralı 1. Vologases (MÖ.80-51) döneminde dağınık bir şekilde yazılı olarak korunmuştur. Tabii ki bu haliyle yetersiz bulunduğu için daha sonra 1. Erdeşir (MS.226-240) döneminde bu metinler din adamı Tansara tarafından düzgün bir hale getirilmiş; 2. Şapur (m.309-380) döneminde de Adarbad Mahraspandan tarafından bir daha gözden geçirilmiş, Hüsrev 1. Enuşirvan (MS.531-579) zamanında son şeklini almıştır. Bu rahip aynı zamanda kralın da başveziriymiş. Bu bilgilere göre Hz. Muhammed miladi 610'da peygamberlik iddiasında bulunduğu sırada Avesta'nın artık piyasada yazılı bir belge olarak var olduğunu anlıyoruz. Hatta kimi araştırmacılar, Avesta milattan bin yıl önce altın renginde tahtalar üzerine yazılmış diye farklı bilgiler de vermişlerdir.[96]

Ben şahsen Hz. Muhammed'in elinde Avesta kitabı vardı diye bir bilgiye rastlamadım. Elbette ki varsa da belirtmezler. Ama Zerdüşt düşüncelerinin bir nevi efsane gibi o

---

96 Avesta, s.20.

coğrafyaya yayıldığı şeklinde bir gerçeklik vardır. Önceki çalışmalarımda belirtildiği gibi; henüz Hz. Muhammed peygamber olmamışken Kâbe temelinden bir-iki kitap, belge ortaya çıkar. Ama o belgelerin içeriği ve dili hakkında pek bilgi yoktur. Kim bilir belki onlar arasında Avesta da vardır. Mekke'nin yönetimi Muhammed'in dedelerinde olduğu için onlar söz konusu belgeleri götürmüş ve zaman içinde Muhammed onlardan bilgi edinmiştir ihtimali de mevcut. Çünkü bu kitap baştan sona kadar okunduğunda görülecektir ki Kur'an'la Avesta arasında birçok konu ortaktır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi; Nuh Tufanı, ahir zamanda Hz. İsa'nın inmesi, ahiret inancı, sırat köprüsü, meleklerin varlığı, şeytan, namaz ve hatta bunun günlük beş vakit olması Avesta ile Kur'an'ın ortak konularıdır.[97] Avesta hiç olmazsa başlangıçta kitap olarak varmış; ancak Büyük İskender onu imha etmiş. Kur'an ise ne Hz. Muhammed zamanında ne de ondan sonra kitap halinde yoktu. Kaldı ki Hz. Muhammed'in, ayetleri kitap haline getirin diye bir talimatı da olmamış. Kur'an'ın Hz. Muhammed'den sonra nasıl kitap haline getirildiğini değişik kitaplarımda izah ettim. Bir nevi söylentiler derlemesi şeklinde Ebubekir'le başlamış, Ömer'le devam etmiş; ancak Ömer bitiremeden öldürülmüştür. En son Hz. Osman zamanında bugünkü Kur'an ortaya atılmış ama onun da başını yemiştir. Çünkü Osman var olan tüm Kur'an nüshalarını yakıp yeni bir Kur'an ortaya koyunca; Müslümanlar bunu kabul etmeyip bu yüzden Osman'ı katletmişlerdir.[98]

---

97 Avesta, s.20.

98 G.Tümer-A.Küçük, Dinler Tarihi, s.108; Avesta, s.20. Kur'an'ın Hz. Muhammed'den sonra nasıl kitap haline getirildiğine ilişkin hazırlamış olduğum özel bir kitap var: Kur'an'ın Tarihçesi ve Yazım Serüveni diye.

Halife Memun zamanında bir Zerdüşti âlim tarafından (Ater Feren) kaleme alınan '**Dingerd**' adlı esere bakılınca; Zerdüşt zamanındaki Avesta'nın **21** sureden/ana bölümden oluştuğu, her surenin **200** sayfadan (toplam 4200 sayfa) oluştuğu ve bunların Zerdüşt tarafından Guştasb veya Dara'ya teslim edildiği, daha sonra bunun bir nüshasının 'Şapigan haziresinde', diğerinin de 'Dejnüpişte/evrak haziresinde' saklandığı; İskender istilasında Dejnüpişte nüshasının yakıldığı, kalan nüshanın da Yunanlılar tarafından ele geçirildiği ve daha sonra Yunancaya çevrildiği bilgisi verilmektedir. Ayrıca zaman içinde Eşganiyan sülalesinden Belaş adında bir şahsın, Avesta'nın dağınık parçalarını bir araya getirip kitap haline getirdiği bilgisi de vardır.[99]

Yapılan tespitlere göre şu an dünyada bu dine bağlı insanların (Zerdüştilerin) sayısı 200-250 bini geçmez. Bunların çoğu da Hindistan'ın belli bir bölgesinde yaşamaktadır.

Bu kitabın en eski nüshası Kopenhag'dadır. Miladi 1325 yılında aslından farklı harflerle yazılan bu nüshayı, araştırmacı **Westergard** İran'dan Danimarka'ya götürmüştür.[100] Avesta hakkında ilk köklü bilgi 1745 yılında Fransız bilim adamı **Anquetil du Peron'**un Hindistan'a yaptığı ziyaret sonucu elde edilmiştir. Peron orada, daha önce Büyük İskender'in istilası sonucu İran'dan göç eden Parsilerle tanışır. Yıllar süren bir çalışma sonucu 1771'de Avesta'nın Pehlevice yazılmış bir nüshasını beraberinde memleketine götürüp iki cilt halinde tercüme eder ve daha sonra bu kitap Avrupa'da değişik dillere çevrilir.

---

99 Fransız araştırmacı J. Darmesteter'e (ö.1894) göre bu kişi, miladi 51-78 arasında yaşayan Birinai Belaş'tır. Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.16.

100 Prof. Nihat Tarlan, Gatalar, s.9.

Yukarıda da söz konusu olduğu gibi Fransız araştırmacı **James Darmesteter** de Zerdüşt'ün fikirlerini merak eder ve Hindistan'a gidip Zerdüştiler arasında kalarak bilgi toplar ve bunu 1892-93'te yayınlar. Daha önce **Max Müller** ve akabinde gelen bir grup araştırmacının İngilizce olarak yazdıkları "Sacred Books of the East" (Doğu'nun Kutsal Kitapları) adlı kitabı (Avesta'yı) ek bilgilerle Fransızcaya çevirmişlerdir.

Zerdüşt doktrinlerinin Rig Veda (Hinduizm'in eski kutsal metinleri) ile benzerlik arz etmesi, bu ikilinin birbirlerine yakın dönemlerde yaşadıklarını göstermektedir. Rig Veda da Avesta gibi tanrılara methiyeler içerir. Bunu öne sürenlerden biri **Mary Boyce**(1920-2006)'dir.[101]

Bazı araştırmacılar da, hafızadan hafızaya intikal eden bugünkü Avesta kitabının, milattan beş asır önce kitap haline getirildiğini öne sürmüşlerdir.[102]

Malum Kur'an'ın bölümleri vardır; bunlara sure denir ve sayıları 114'tür. Avesta'nın da beş büyük bölümü vardır: **Videvdat** (Vendidat), **Visperad, Yasna, Yaşt** ve **Horde Avesta** bölümleri.[103] Tevrat'ın da beş bölümü vardır: Tekvin (Yaradılış), Çıkış, Leviler, Sayılar ve Tesniye bölümleri.

Videvdat, merasimlerde okunmaz. Bu bölümün konuları farklıdır, bunlara **Fargard** denir, toplam 22 Fargard'dan oluşur. Bu bölüm yaşamla ilgilidir. Bunun bazı konularıyla Tevrat'ta anlatılanlar arasında benzerlik söz konusudur. Tevrat'ta nasıl kâinatın yaradılışından söz edilmişse bu bölümde de aynı şey vardır. Dünyadaki iyilik ve kötülükten, kişinin yemin etmesinden, sözünü tutmayanın durumundan,

---

101 Ayşe Tığlı, Zerdüşt, s.97.

102 Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, ilk başta.

103 Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.17; Avesta, s.21-23.

temizlikten, tövbe, kefaret, doktor ücreti, doğru ve yalan yol göstermekten, tırnak ve saç temizliğine kadar hayatla ilgili bazı kurallardan söz edilir. Kısacası, bu inanca bağlı olanların günlük yaşamını tanzim eden, kötü karakterli yaratıklardan kaçınma yollarını anlatan ve kötü güçler olarak tanımlanan Divlere (cin-şeytan gibi) karşı mücadeleden söz eder **Vendidad**.

Visperad ise, Ahura Mazda'ya övgülerden, methiyelerden oluşan dini şarkılar içerir. Bunlar dini bayramlar ve törenlerde okunur, sayıları 23 ile 27 arasındadır.

Yasna, tapma, yalvarma, dua etme, övme demektir. Bu bölüm ilahilerden oluşur ve dini törenlerde okunur. Bunlar toplam olarak 72 fasıldan oluşur. Her fasla 'Haiti' denir. Buna 'Ha' da denir. Şiir biçiminde olan Zerdüşt'ün Gataları bu bölümdedir ve sayıları 17'dir. 72 Yasna içinde 28-34 arasındaki Yasnalar ile 43-51 arasındakiler ve ayrıca 53'üncü Yasna, Gatalar olarak değerlendirilmiştir.[104] Araştırmacılar, **Gatalar Zerdüşt'e ait sözlerdir** noktasında fikir birliği içindedir.

Yaşt/Yeşt, övgü duaları olup şeytanlara karşı meleklere hitap eden ilahilerdir.

Horde Avesta bölümünde ise namaz, dualar, günün vakitleri, her ayın kutsal günleri, yıllık dini bayramlar gibi konular işlenmiştir. Bunun da kısımları vardır. Mesela Gahan bölümü vardır ki günlük beş vakit namazdan söz edilir. Bir bölümün adı Afringan'dır. Bu da ölmüş inananların bağışlanması için okunur (adeta İslam'daki Yasin ve hatim indirme gibi). Bir kısmın adı da Afrigani Reprun'dur. Bu, yaz mevsiminin başında ve sonunda okunur. Bir de Afringani Gahenbar adında bir Hord Avesta bölümü vardır ki, sene-

---

104 Mehmet Alıcı, Genel Hatlarıyla Mecusilik, s.555.

nin bazı özel günlerinde okunur. Şu da dikkatlerden kaçmamalı ki, Kur'an nasıl kafiyeli ise Zerdüşt'ün Gataları da aynı şekilde ölçülü/vezin halindedir.[105]

Avesta'nın da tıpkı Kur'an gibi tefsiri (buna **Zend** denir), hatta tefsirin tefsiri (buna da **Pazend** denir) var. Mes'udi, bu ikisinin de Zerdüşt tarafından yazıldığını belirtir.[106] Ancak kimileri, Zend Sasaniler döneminde yazılmıştır demişlerdir.

Elbette kitap içinde bunlar hakkında ayrıca bilgi sunacağım ki Avesta ile Kur'an'ın örtüşen noktaları rahatça ortaya çıkmış olsun. Zerdüşt'ün öne sürdüğü düşüncenin adı **"Dén/ 'Daéna"**dır. Kur'an'da yaklaşık 90 yerde geçen **"Din"** kelimesi aslında Arapça değildir; Zerdüştlükten gelen bir kelimedir. Kaldı ki Kur'an'da hiçbir yerde dinin tanımı da yapılmamıştır, din şu demektir diye bir ayet yoktur. Ayetlerde, İslam'dan başka kim bir din edinirse kabul edilmez, Allah katında gerçek din İslam'dır, Allah peygamberi hak dinle göndermiştir gibi soyut cümleler var. Benim dinim en iyisidir diyor; ama kelimenin tanımını yapmıyor. Kimileri yorum yapıp din kelimesinin Arapça olduğunu öne sürmüşlerse de; bu yersiz bir iddiadır. Kısacası, madem ilk başta Zerdüşt bu adı kullanmış, o zaman ne olursa olsun artık marka onundur.

Kur'an'da din kelimesinin tanımı geçmediği için değişik yorumlar yapılmıştır. İslam'a göre yapılan tanımlardan birkaçını verelim: Din, akıl sahiplerini, peygamberlerin bildirdiklerini kabul etmeye çağıran kanundur denilmiş. Ya da,

---

105 a-Esat Korkmaz, Zerdüştlük Terimleri Sözlüğü, s.152 ve 157-158. b-Prof. Nihat Tarlan Zerdüşt'ün Gataları, s.13-18. c-Asiye Tığlı, Zerdüşt, Hayatı ve Öğretisi, s.21. d-Avesta, s.21-23.

106 Asiye Tığlı, Zerdüşt, Hayatı ve Öğretisi, s.16, **Ali Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.8.**

akıl sahiplerini kendi irade ve istekleriyle kendileri için hayırlı olan şeylere sevk eden ilahi bir kanundur denilmiş. Bazıları da din, akıl sahiplerini kendi iradeleriyle dünyada ve ahirette kurtuluşa yönlendirendir demiş. Kimileri de din, Allah ile kul arasındaki ilişkidir demiştir. Kısacası, tanımı Kur'an'da yapılmadığı için bu konuda her kafadan bir ses çıkmıştır. Şöyle diyebiliriz: Eskiden kimileri (Zerdüşt gibi) inanç konusunda bir isim takmışlar; Hz. Muhammed de bu ismi kabul edip benimki en doğrusudur demiştir. Dinler Tarihi uzmanları da din kelimesinin kaynağı Fars kökenlidir diye belirtmişlerdir.[107]

Bu başlığı şöyle kapatmak isterim: Hz. Muhammed zamanında bir kere Zerdüşt'ün Avesta kitabı piyasada vardı. Bir de bu fikir Ortadoğu'ya bir efsane gibi yayılmıştı, insanlar bunu biliyordu. Hatta kimilerince Avesta'nın Büyük İskender'in doğuya yaptığı seferden önce son Akamenid kralı 3. Darius (MÖ.336-330) zamanında kitap haline getirildiği öne sürülmüştür. Kimileri de Arsakidler (MÖ.247-224) dönemini göstermişlerdir.[108] Sonuçta 2-3 imparatorluğun resmi dini olan bir fikir, elbette ki Ortadoğu'da yayılmış, ses getirmiştir. Diğer yandan Zerdüşt'ün fikirleriyle ilgili Hz. Muhammed'e özel olarak bilgi veren İranlı Selman-i Farisi gibi bu inancın uzmanları da vardı. Yeri gelince bunu ayrıca anlatacağım.[109]

---

107 Prof. Günay Tümer-Prof. Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s.1-8.

108 Mehmet Alıcı, Genel Hatlarıyla Mecusilik... s.554.

109 Dinler Tarihi Araştırmaları (Sempozyum 20-21 Kasım 1998, Konya, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, Demirbaş no: 75059, basım tarihi 2000/Ankara.

V. BÖLÜM

ZERDÜŞT'E GÖRE YARADILIŞ HİKÂYESİ

Yaradılış konusunda Zerdüşt'ün kitabı Avesta ile Musa'nın kitabı Tevrat ve Muhammed'in kitabı Kur'an'daki bilgiler birbirlerine çok yakın/neredeyse örtüşüyor. Zerdüşt inancına göre yaradılış sıralaması şöyledir: İlkin gök/uzay yaratılır. Daha sonra sırayla su, yer, dağlar, bitkiler, hayvanlar ve son olarak da insanoğlu. Tevrat'a göre yine ilkin gök, burada da sulardan söz edilir ve daha sonra yer, ışık ve buna bağlı olarak gece-gündüz, hayvanlar derken en son insanoğlu yaratılır. Şu dikkatlerden kaçmamalı ki, Zerdüşt yaratıkları sıralarken hem altı kategoride ele almış, hem de tanrı tüm kâinatı altı evrede yaratmıştır diyor. Bakıyoruz kâinatın altı evrede/günde yaratılması konusu aynı zamanda Tevrat'la Kur'an'da da geçmektedir.

Başka önemli bir nokta; Tevrat ve Muhammed'in hadislerinde iki nehrin (Fırat ile Nil) önemine vurgu yapılmıştır. İsimler farklı da olsa iki nehrin önemi Zerdüştlükte de söz konusudur.[110] Yalnız burada detay kısmında Avesta ile Tev-

110 Tevrat, Tekvin bölümü ilk bab, Huzeyfe Sayım, Zerdüşt'te Kozmogoni ve Yaradılış, s.93.

rat arasında bir fark göze çarpmaktadır. Tevrat'a bakılınca; ilk insanın yaradılışından bugüne kadar ortalama yedi bin yıl ancak geçmiş. Zerdüştlükte ise bu daha farklıdır. Ahura Mazda önce her canlının ruhunu yaratmış. Bunun üzerinden üç bin yıl geçtikten sonra Ehrimen (Şeytan) saldırısı başlamış. Angra Mainyu kendine yardımcı divler (küçük şeytanlar, zararlı yaratıklar) yaratmış. Ehrimen ile insanlar arasındaki mücadelenin dokuz bin yıl devam edeceğini Ahura biliyormuş. Böyle bir senaryo ruh âleminde planlandıktan sonra kâinatın gerçek yaradılışına geçilmiştir diye bilgi var.

İnsanların ilkin ruhunu yarattı, sonra fiziki olarak onları var etti fikri Kur'an'da da vardır. Allah insanları ruh âleminde yaratırken onlara seslenir, ben rabbiniz değil miyim der! Onlar, evet; rabbimizsin yanıtını verirler. İşte burada kimi kelamcılar, başlangıçta herkes ruh âleminde Allah'a söz vermiş; ancak fizik âleminde kimisi sözünü tutar kimisi de tutmaz şeklinde yorum yapmışlardır.

Bir de Zerdüştlüğe göre gökyüzü, Ehrimen (şeytan) ve yardımcılarının yukarı çıkmasını önler inancı vardır. Benzer bir açıklama Kur'an'da da vardır. Ayetlerin özeti şöyle:

"Biz gökyüzünü yıldızlarla süsledik. Orayı her türlü şeytandan koruduk. Böylece şeytanlar meleklerin ne konuştuklarını, ne planladıklarını duyamazlar, oraya gitmeğe kalkıştıklarında her taraftan ateşe tutulurlar (Demek ki şeytanlar yukarılara çıksa, orada bombardıman varmış, vurulurlarmış). Hep kovulurlar, onların yakalarını bırakmayacak bir azap vardır..." deniliyor Kur'an'da.[111] Yine Kur'an'da, **"Öyle bir Allah'tır ki yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı"** diye ayet var. Her şeyin insan için yaratıldığı inancı

---

111 Saffat suresi, ayetler 6-9, Asiye Tığlı, Zerdüşt Hayatı ve Öğretisi, s.82-84.

ta Aryanlar zamanında da vardı; bu da Kur'an'ın yeni bir iddiası değildir. Tabii ki her şey insan için mi değil mi bu ayrı bir konu; ben sadece ortak noktaları tespit ediyorum.[112]

Zerdüşt'ün ilk insanın yaratılışı hakkındaki düşüncesi şöyledir: Ahura Mazda ilk etapta **Mashya** (Meşye) ve **Mashyoi** (Meşyane) adlarında biri kadın diğeri erkek bir çift yaratır. Bunlardan yedi çift (ikiz) dünyaya gelir ve bunların birbirleriyle evlenmeleri sonucu insanoğlunun nesli çoğalır. Burada Zerdüşt düşüncesiyle Tevrat ve Kur'an'daki bilgi bir noktada birbirlerinden farklıdır. Tevrat açık bir şekilde, İlkin Âdem'in (erkek) yaratıldığını, onun kaburga kemiğinden de Havva'nın yaratıldığını net olarak, isim vererek belirtir.[113]

Kur'an'da, Âdem ile Havva'dan sonra insanların nasıl çoğaldığı konusunda bilgi yok. Ancak Kur'an yorumcuları (Taberi gibi), hadis âlimleri (İbni Hacer Askalani gibi) şöyle demişlerdir: Âdem ve Havva'dan ilkin birkaç ikiz çocuk doğmuş. Bunların biri kız, diğeri oğlan. Her oğlan bir sonraki kızla, her kız da bir sonraki oğlanla evlenmiş, çoğalma bu şekilde meydana gelmiş. Burada üstü kapalı bir olay var Kur'an'da. Meşhurdur ki Âdem'in bir oğlu (Kabil ki Tevrat'ta Kâin olarak geçer, Tekvin 4/1) kardeşini (Habil'i) katleder. Bunun gerekçesi hem Tevrat hem de Kur'an'da şöyledir: Bu iki kardeş Allah'a kurban takdim etmişler; birinden kabul edilmiş, diğerinden edilmemiş. Bunun üzerine kurbanı kabul edilmeyen (Kabil) kardeşini öldürmüştür.[114]

Peki sormak lazım; neden birininki kabul edildi de diğerininki olmadı, kusur neydi, hadisenin detayı ne? Bu sorunun yanıtı Kur'an'da yok. İşte Kur'an yorumcuları burada

---

112 Bakara suresi, ayet 29, Asiye Tığlı, Zerdüşt Hayatı ve Öğretisi, s.41.

113 Tevrat, Tekvin bölümü, bab 2/22-23.

114 Maide suresi, ayetler 27-31, Tevrat, Tekvin bölümü, bab 4.

şunu diyorlar: Havva, biri kız biri oğlan olmak üzere 20 kez ikizler doğurmuş. Kabil bir doğum Habil'den büyük. Kural gereği Kabil Habil'in kız kardeşiyle, Habil de Kabil'in kız kardeşiyle evlenmeliymiş. Kabil'in kız kardeşi güzel olduğu için Habil'e vermek istememiş; ben kardeşimle evlenirim demiş. Bu yüzden Kabil Habil'i katletmiş.

İslam ve Tevrat mantığına göre madem insanlar Âdem ile Havva'dan çoğalmışlar; o halde demek ki birbirleriyle evlenmişlerdir. Bu konuda Maide suresi 27'inci ayetin tüm tefsirlerine bakılabilir. Hatta rivayetlere göre Kabil'in ikiz olan kız kardeşinin adı Aklima, Habil'in ikizi olan kız kardeşin adı da Lebuda diye geçiyor.[115]

Görüldüğü gibi ilgili konuda Zerdüştlükle kutsal dinlerdeki bilgiler hemen hemen aynı. Ancak kadının yaradılışı konusunda Zerdüşt'ün farklı düşündüğünü görüyoruz: Yaradan ilkin bir insan yaratmış. İsmi **Gayomard**. Bu insanın cinsiyeti belirsiz (kadın-erkek gibi ayırım koymuyor). Zaman içinde bu insandan bir çift yaratılır ve bu çiftten insanlar çoğalmaya başlar şeklinde bilgi verilir. Az önce de belirtildiği gibi Tevrat ve Kur'an'a göre; tanrı ilkin Âdem'i (erkeği), daha sonra ondan Havva'yı (Tevrat ve Muhammed'in hadislerine göre Âdem'in kaburga kemiğinden-Tekvin 2/22) yaratmış. Kur'an'da Âdem ile Havva'nın hikâyesi hem meşhur hem de çok tekrar edilerek anlatılmaktadır. Bununla ilgili önce birkaç ayet sunup sonra Zerdüşt'ün görüşüne geçelim.

Biz (Allah) dedik ki, ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz (ağacın ismi belirsiz).

---

115 a-Suyuti, Dür-ül Mensur, Maide suresi ayet 27, c.2/273... b-İbni Kesir, Maide 27, c.3/82... c-Taberi tefsiri, Maide 27, c.10/206... d-Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, c.14/377, Habil ve Kabil başlığı altında.

Derken, şeytan ayaklarını kaydırıp içinde bulundukları konumdan çıkardı. Bunun üzerine biz de, birbirinize düşman olarak inin, sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır dedik. Âdem rabbinden birtakım kelimeler aldı, (her ne kelimelerse), bunun üzerine tövbesini (rab) kabul etti. Bu hikâye Kur'an'da birçok kez tekrarlanır. Tabii ki Zerdüşt'ten ziyade aynı anlatım Tevrat'ta hemen ilk başta geçer. Yani Kur'an'da anlatılan yeni bir mitoloji değil.[116]

Tevrat ve Kur'an'a göre yaradılışta asıl olan erkektir; kadın erkeğin zevki için ondan yaratılmıştır ve ikinci sırada yer alır. Mitoloji de olsa Zerdüştlükte iki cins arasında ayırım yoktur. Burada önemli olan yaklaşım ve bakış açısıdır.[117]

Zerdüştlükte şu bilgi de var: Ahura Mazda ilk insan çiftini yaratırken onlara seslenmiş; "Bakın sizi gayet mükemmel bir şekilde yarattım. Buna göre siz de iyi düşünün, iyi söz söyleyin ve iyi şeyler yapın, sakın Ehrimen (şeytan) ve taraftarlarına uymayın!" demiş. Ama daha sonra Ehrimen ve yardımcıları onları yoldan çıkarmışlar. Böylece ilk başta tertemiz olan **Mashya ve Mashyoi** (ilk kadın ve ilk erkek) zamanla bozulmuşlar, diye bilgi vardır.[118]

Bu konuda farklı bir bilgi daha ekleyeyim. Malum Kur'an'da birçok yerde Âdem ile Havva ve şeytanın o meşhur hikâyesi anlatılır. İsimler farklı da olsa aynı mitoloji Avesta'da da vardır. Ahura Mazda, 'Ben ilkin insanlara çok cazip gelen, yaşam için harika olan bir yer yarattım. Onun

---

116 Bakara suresi ayetler 35-37, Araf suresi 19, 20 ve 22, Taha suresi 120.

117 a-Kur'an'ın kadına nasıl baktığı hakkında, "Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları" adlı kitabımda yeterince bilgi vardır. b-Yrd. Doç. Dr. Huzeyfe Sayım, Zerdüştilikte Kozmogoni ve Yaradılış, Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi, sayı 16, yıl 2004/1, sayfa 93-95. c-TDV Ansiklopedisi, Şinasi Gündüz kaleminden, c.28/282.

118 Huzeyfe Sayim, Zerdüştilik'te Kozmogoni ve Yaratılış, s.95

adı **Airyana Vaeja**. Bu yer, Vanguhi Daitya nehri kenarında ve burada kış on ay, yaz ise iki aydır' diyor (Anlaşılan Sibirya taraflarında bir yermiş). Hatta Zerdüşt o ilk yeri çok güzel tasvir ediyor ve Ahura Mazda'dan aktararak, "Dünyanın diğer yerlerini cazip hale getirmeseydim herkes bu yere akın edecekti. Sonra Angra Mainyu (Şeytan) gelip oraları karıştırmış..." diyor.[119]

Tabii ki önemli olan şu: Kur'an ve Tevrat'a göre ilk başta insanın atası olan Adam ile Havva çok güzel bir yer olan cennette yaşamışlar; ancak şeytan onları kandırınca bu melanetli dünyaya atılmışlar. Ayetlerden birinde, **"İnsanlar tek bir ümmetti, sonradan ihtilafa düştüler"** deniliyor.[120]

Zerdüşt de ilk başta insanoğlunun harika ve sorunsuz bir yerde yaşadığını ve şeytanın (Angra Mainyu) ortalığı karıştırmasıyla her şeyin bozulduğunu söylüyor: Senaryo aynı.[121]

Avesta'da bu efsane anlatılırken bir de bir yılan hikâyesinden söz edilir. Bu yılan hikâyesi hem Âdem'le Havva'nın cennetten atılması efsanesinde (Tevrat'ta), hem de Sumerlerde vardır. Sumerlerde bunun özeti şöyledir: Eskiden yılan, akrep, sırtlan, aslan, kurt ve diğer yırtıcı-vahşi hayvanların olmadığı bir dönem varmış. Ayrıca insanın rakibi de yokmuş şeklinde uzun uzadıya Sumer tabletlerinde anlatılır.[122]

İşin efsanevi/mitolojik yanı bir tarafa öz olarak; bir kere göklerle dünya ve dünyadakilerin yaratılış hikâyesi, Zerdüşt'e ve Tevrat'la Kur'an'a göre hemen hemen aynı. Hikâyenin kökeni Avesta ve Tevrat'a dayanır. Hz. Muhammed bunlardan sonra geldiğine göre demek ki o da öncekilerden almış.

---

119 Avesta, Vendidad, Fargard 1/1-3.

120 Yunus suresi ayet 19.

121 Avesta, Vendidad, Fargard 1/2, s.35.

122 Avesta, Vendidad, Fargard 1, Samuel Noah Kramer, Tarih Sümer'de Başlar, s.133, 16. Bölüm.

Yaradılışla ilgili hikâyeyi anlatırken, Orta Amerika'nın eski inançlarıyla ilgili bir yazı okumuştum; aklıma geldi. Onu da paylaşmak isterim. Onlara göre iki tanrı varmış. Günün birinde bunlar kendi aralarında konuşmuş, öyle bir canlı yaratalım ki o da bir şeylere yarasın, böylece bizim de işimiz kolaylaşsın, demişler. Bu konuda ikisi karar vermiş ve topraktan yapalım (tıpkı Tevrat ve Kur'an'ın öne sürdükleri gibi) demişler. Sonuçta topraktan bir canlı yapmışlar; ancak yağmur yağınca dağılıp bozulmuş.

Bu sefer, öyle bir şeyden yapalım ki, yağmur yağdığında dağılmasın demişler ve ağaç kütüğüne karar vermişler. Bir de bakmışlar ki bu yaratıklar sağa sola bakamıyor, eğilemiyorlar. Çünkü ağaç sert, robot gibi. Bundan da vazgeçmişler ve onları da yok etmişler. Ağaçtan yapılan bu canlılardan bir kısmı ormanlara kaçıp kurtulmuşlar. Bunlar tanrılardan kaçtıkları için ceza olarak maymunlara dönüşmüş.

Bu iki tanrı üçüncü denemede mısırdan yapalım, çünkü mısır yumuşaktır her tarafa çevrilebilir demişler. Bunu yaparken de kafasına çok ufak iki göz takalım ki önünü fazla görmesin, ufku dar olsun, çünkü önünü fazla görürse başımıza dert açar, günün birinde bizi dinlemez hale gelir demişler ve bu sefer başarmışlar. Bu da bir inanç! Böyle anlatılıyor diye inanmak mı gerekir?

VI. BÖLÜM

ZERDÜŞT VE MONOTEİZM

Bu başlıkta Zerdüşt'ün tanrıya bakış açısı hakkında bilgi sunup kutsal dinlerdeki tanrı anlayışıyla karşılaştırmaya çalışacağım. Tabii ki bu konuda en sağlam kanıt onun Avesta'daki Gatalarıdır. Ben hem Gatalardaki bilgileri, hem de ilgili dalda uzman olanların görüşlerini bir araya getirerek bir sonuca varmaya çalışacağım.

Çoğu araştırmacı, tek tanrı sistemini ilk ortaya atan Zerdüşt'tür demiş, kimileri, hayır; kendisi birden fazla yaratıcıya inanmıştır görüşünü benimsemiştir. Bakalım veriler neyi gösterir?

Avesta metinlerine bir bütün olarak bakıldığında; aslında kendisinin monoteist olduğu açık bir şekilde anlaşılır. Ancak Avesta'nın bir-iki yerinde kullanılan bir ifade var; bazıları buna takılarak Zerdüşt'ün birden fazla tanrıya inandığını öne sürmüşlerdir. Gata 30/9 ile 31/4'te geçen ve tartışmaya neden olan o ifade şöyledir: **Ey Mazda** (tanrı) **ve Ahuralar** (tanrılar)! Diğer bir yerde, Aşa, Mazda ve öteki Ahuralar ifadeleri geçiyor. Malum Ahura Mazda (Hürmüz) Zerdüşt'e göre hem yaratıcı, hem de hep iyilik yapan, iyilik

isteyen tanrıdır. Ahuralar ifadesi geçince; acaba bunlar birden fazla mıdır diye akla gelir.

Şimdi de bu konuda uzmanların görüşlerine bakalım.

Irach Jehangir Sorabji Taraporewala, Ahura ismi çoğul kullanıldığı zaman, onunla birlikte Ameşa Spenta (yani İslam'daki melek konumunda olanlar) kastedilir diyor ve Zerdüşt'ün monoteist inanca sahip olduğunu savunur. Dr. **Celil Dusthah** da aynı görüştedir.

Abbas Şuşteri ve **Hüseyin Vahidi** Avesta'da bir iki yerde geçen Ahuralar çoğul kelimesini tekile indirgemişler (Ahuralar değil de aslında Ahura). Veya Ahuralardan kasıt, Ahura Mazda ve iyilik taraftarı olan yardımcılarıdır (ki aynı zamanda onun yaratıklarıdır) demişlerdir. Tanrı Ahura ve onun birçok sıfatları kastedilmiştir şeklinde izah ettikleri de olmuştur.

L.H. Mills Zerdüşt'ün tek tanrı dinini benimsediğini, Avesta'da bir iki yerde geçen Ahuralar ifadesinin, Gata 31/21'de açıklamasının yapıldığını belirtiyor. Ona göre Ahuralar demek, onun yardımcıları demektir; farklı tanrılar değillerdir diyor.

Bartholomae (1925.ö) de, Ahuralar çoğul kelimesini Zerdüşt'ün yardımcıları olarak değerlendirmiştir. Ancak **Mary Boyce** bunlara muhalefet eder, Zerdüşt'ün o çok tanrılı eski inançları benimsediğini öne sürer.[123]

Bu konuda **Tahir Rezavi** özetle şunları anlatır: "Zerdüşt'e mal edilen iki tanrılı inanç, aslında ondan sonra bir uydurma olarak Zerdüştlüğe girmiştir. Çünkü Zerdüşt'ün Gatalarına bakıldığında; aslında tek yaratıcının Ahura Mazda olduğu; Divler ve İmşas Pendların yaratıcılık sıfatlarının söz konusu olmadığı görülür."

---

123 Asiye Tığlı, Zerdüşt, s.133-139.

Danimarkalı **Arthur Christensen** (1875-1945), "Gatalar, Zerdüştlüğün tek tanrılı bir din olduğu, Ehrimen ve yardımcıları olan Drugların asla Ahura ile eşit olmadıkları; bunların ancak İmşas Pendların denkleri olabileceği..." fikrini benimsiyor. Prof. **Rızazade Şafak** da bu görüştedir.

Hint eski dil ve dinlerini inceleyen Alman **Martin Haug**, "Zerdüşt, yaratıcının bir olduğunu öne sürmüştür, Angra Mainyu ise ancak İmşas Pendların karşıtıdır. Zerdüştlükte Ehrimen, Hürmüz karşıtı ikinci bir tanrı gibi algılansa da; aslında bu Zerdüşt'ün inancı değildir. Gerçek şu ki Ehrimen, İslam'daki şeytan gibi hep kötülük yapan bir yaratıktır, böyle ele alınmalıdır..." diyor.[124]

Çoğu araştırmacı, aslında Zerdüşt tek tanrıya (Ahura Mazda) inanmış; sanki düalizme inanmış gibi izlenim ise Gatalarda geçen sıfatlarının ayrı birer yaratıcı olarak kabul edilmesinden kaynaklanır. Bu, tıpkı İslam'daki Allah'ın sıfatları gibidir. Nasıl İslam'da Allah'ın 99 ismi/sıfatı varsa, Zerdüşt'e göre Hürmüz'ün de benzer sıfatları düşünülmüştür. Belirtildiği gibi Zerdüşt'ten sonra zaman içinde bu sıfatları ayrı tanrılar olarak değerlendirenler olmuştur. Mesela Zerdüşt'ten önce **Mitra ve Anahita** birer tanrı-tanrıça kabul edilirdi. Zerdüşt bunları ilahlıktan düşürdü, tek **Ahura**'da kaldı ve bunlara da bir nevi melek, tanrı yardımcıları gibi baktı, böyle değerlendirdi. Ama ondan sonra insanlar bu ikiliyi tekrar tanrı olarak devreye soktular.

Zerdüşt; "Bu dünyada bir iyilik vardır bir de kötülük ve iyiliğin galip gelmesi noktasında insanın rolü büyüktür" diyor ve alternatifini de sunuyor: Mesela; gerçeğe bağlı kal-

---

124 Cahit Can, Zerdüştçülük, s.274-276.

mak, yalandan uzak durmak, iyilikseverlik, yoksullara yardım, yabancılara misafirperverlik göstermek, emeğe saygı, evlilikte sadakat, öldürmemek, çalmamak gibi. Zerdüşt'e göre bunlardan uzak durmayanlar en büyük günahı işlemiştir. Bu prensiplerin Tevrat'ta **Evamir-i Aşere** (On Emir) adıyla geçmesi ayrıca dikkat çekicidir.[125]

Zerdüşt'ün monoteist mi yoksa politeist mi olduğu konusunda; ilahiyatçı **Mehmet Alıcı**'nın hazırlamış olduğu çalışma iyi bir cevaptır. Kendisi Zerdüşt'ün fikrini çeşitli evrelere göre ele almış: Asıl Zerdüşt dönemi, Zerdüşt sonrası dönem, Sasaniler dönemi ve modern dönem diye. Bunu zaten çoğu tarihçi de vurgulamıştır. **Alıcı**, Gatalara dayanarak, Zerdüşt'ün aslında Mecusi geleneğini ıslah eden bir reformist, yeni bir inanç sahibi ve monoteist eğilimli olduğunu belirtir.[126]

Alıcı, Zerdüşt sonrası dönem, tahrifat dönemidir, çünkü Zerdüşt döneminde yaratıcı Ahura Mazda iken, ondan sonraki dönemde Ahura Mazda sadece iyilik tanrısı, Ehrimen de kötülük tanrısı olarak benimsenmiştir, diyor. Bu dönem, Zerdüşt'ün kurduğu öğretinin altüst olduğu dönemdir. Daha sonra her ne kadar Zerdüştlük Sasanilerin resmi dini olmuşsa da, bu dönemde tam da iki tanrılı bir anlayış (Ehrimen-Hürmüz) benimsenmiştir diyor. Ki bu da Zerdüşt anlayışına terstir. Kısacası; Alıcı da Zerdüşt'ün temelini attığı inancın ilk başta tek tanrılı olduğunu; ancak daha sonra bozulduğunu belirtmektedir.[127]

---

125 Cahit Can, s.283-284.

126 Claude, Zerdüşt, Konfüçyüs ve Hz. Muhammed, s.14.

127 Mehmet Alıcı, Kadim İran'da Din, Ayışığı Kitapları, Nisan 2012, İSBN: 9756336113

Bu konuyu izaha çalışırken; Zerdüşt'le Hz. Muhammed'in tanrı tanımlamaları gerçektir demek istemiyorum. Onların yaratıcı değerlendirmeleri ancak dönemlerine mahsustur. Yani sonsuza dek hep böyledir diye bir sonuç çıkarmaya çalışmıyorum. Mesela yaratıcının bir olduğunu kanıtlamak için Kur'an'da şöyle bir ayet geçiyor: "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu."[128]

Kâinatı idare eden tanrı birden fazla olsaydı denge bozulurdu derken; örneğin biri bu sene kış olsun, diğeri hayır olmasın derdi ve aralarında kavga çıkardı, bunun sonucu olarak da kâinatın dengesi bozulurdu denilmek isteniyor. Bu sadece bir mantık yürütmedir. Bunun tam tersi de söylenebilir. Mesela başkası da kalkıp, efendim tanrılar ne kadar fazlaysa kâinatı sevk ve idare etmek o kadar kolay olur diyebilir. Tıpkı bir devleti 20 bakan yönetse mi daha kolay, yoksa tek bir kişi mi misali.

Hemen şunu da belirteyim ki, ben burada Zerdüşt monoteisttir derken onu ne eleştiriyorum, ne de kutsuyorum. İster tek tanrıya inansın ister birden fazla; bu benim için bir artı veya eksi değer ifade etmez. Ben hem dinlerin insanlık için neler getirip götürdüğüne ve insan dışı bir yerle bağlantılarının olup olmadığına (ki kesinlikle böyle bir bağlantı söz konusu olamaz) bakıyorum, hem de onların kökenini araştırmaya çalışıyorum. Yazılarımın ana teması budur.

Benim şahsen konuya ilişkin var olan bilgilerden çıkardığım sonuç şudur: Zerdüşt'ün tek tanrı inancını benimsemiş olması; ancak onun o tanrı hakkında şüphelerinin de olduğu gerçeği. Çünkü Ahura Mazda'ya hitap ederken, söyle

---

128 Enbiya suresi ayet 22.

şunları kim yaptı şeklinde şüpheci bir yaklaşımı var. Zerdüşt, 44. Yasna'da 30 yerden fazla Ahura Mazda'nın isminden söz eder ve ona hep soru sorar, onu sorgular. Benzer sorgulamalar ve daha enteresan olanları Gatalarda çok. Merak edenlere Gataları okumalarını öneririm. Hz. Muhammed de tanrı varlığını ve büyüklüğünü, o Allah ki şunları şunları yarattı şeklinde Kur'an'da işleyerek ispatlamaya çalışmıştır. Bu, ikisinin de ortak yöntemidir.[129]

Kısacası, Zerdüşt Gatalarda baştan sona kadar hep Ahura Mazda'yı muhatap tutmuştur. Ondan başka inandığı tanrı/tanrılar olsaydı onları da muhatap almış olurdu. Kendisi, kâinatta zıtların (iyi-kötü) olduğuna inanır. Ancak bu şu demek değildir ki her zıttı temsil eden bir tanrıdır. Mesela Angra Mainyu hep kötülük ister (İslam'daki şeytan gibi); ama o bağımsız bir tanrı değildir. Ahura Mazda onun da yaratıcısıdır. Yukarıda sözü edilen Gatalarda tanrı hakkında bir iki yerde kullanılan **Ahuralar** çoğul kelimesi şöyle de değerlendirilebilir:

Kur'an'da malum tek tanrı inancı esastır. Ancak bakıyoruz tanrı kendisi hakkında defalarca, 'Biz şöyle yaptık böyle yaptık' şeklinde çoğul ifadeler kullanmıştır. Örneğin; biz Kur'an'ı kadir gecesinde gönderdik, biz Nuh'u kavmine gönderdik, biz sana Kevser'i verdik, biz emaneti göklere ve yere tevdi' ettik gibi ifadeler var. Ben değil; biz yaptık diyor. İşte bunun gibi; Avesta'da bir iki yerde geçen Ahuralar terimi bu niyetle kullanılmış olabilir. Kur'an'dan farklı bir örnek vereyim. İnsanın yaradılış evreleri anlatılırken (anne rahminden büyüyene kadarki evreler), "**Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir!**" deniliyor. Burada eğer yorum yapıl-

---

129 Avesta, Yasna (Gata) 44.

mazsa Kur'an'da Allah açık bir şekilde itiraf eder ki, başka yaratanlar da vardır; ancak kendisi onların en iyisidir.[130]

Öz olarak; Zerdüşt'e göre tek bir tanrı vardır; onun da adı Ahura Mazda/Yezdan/Hürmüz'dür. Bunun yanında ayrıca altı görevli daha vardır. Bunlara **İmşas Pendlar** (daimi kutsallar) adı verilir. Bunlar, tıpkı İslam'daki meleklerin görevlerini yaparlar. Bir de hep kötülük isteyen biri daha vardır. Onun da kaynaklarda ismi Ehrimen/Angra Mainyu olarak geçiyor. Angra Mainyu'nun da altı yardımcısı vardır. Bunlara da **Kamerikan** denir.[131]

Söz İslam'daki Şeytan ve Angra Mainyu benzetmesinden açılmışken; konuyu biraz açmak isterim. Avesta'da Angra Mainyu'dan sıkça söz edilir: Hep zarardan yana olan biri diye. Kur'an'da da şeytandan sıkça söz edilmektedir. 100'e yakın yerde şeytan ismi Kur'an'da geçiyor. Mesela; Muhammed'e hitaben, "**Şeytandan sana bir vesvese gelirse Allah'a sığın, çünkü Allah işiten ve bilendir**" deniliyor. Bir başka ayette, **"Kur'an'ı okuduğun zaman taşlanmış şeytandan Allah'a sığın!"** deniliyor.[132]

Avesta'da Ehrimen'den (Zerdüşt'teki şeytan) korunmak için -tıpkı Kur'an'ın şeytandan korunmak istemesi gibi- hep uyarılar var, insanların başlarına bir şey getirmesinler diye dualar önerilir. Bir de insanların tanrı Ahura'ya bağlanmaları önerilir. Angra Mainyu'nun zararlarını önlemek için önemli etken duadır. Bu konuda **Claude Emmanuel** (m.1840.ö) şunları sıralıyor: Angra'dan korunmak için Zerdüşt'ten daha fazla dua öneren var mıdır, diyor ve detaylara geçiyor. İnsan giyinirken, tırnaklarını ya da saçlarını kes-

---

131 Cahit Can, age, s.274.

132 Araf suresi, ayet 200, Fussilet suresi, ayet 36, Nahl suresi, ayet 98.

130 Mü'minun suresi ayet 14.

meden önce dua etmeli, diyor ve uzun uzadıya örnekler veriyor. Bu şeytandan uzaklaşma noktasında Avesta ile Kur'an aynı önerileri öne sürmüşlerdir.[133]

Zerdüşt inancında bir de **Haoma** vardır. Bu iki anlama gelir. Biri, Yasna'da içilen içki demek. Bir bakıma bugün İslam'da içilen ve manevi değeri olan Zemzem suyu gibi önemsenirdi. Bir nevi üzüm gibi bir meyveden sağlanırdı. Bu, o zamanlar Elbruz ile Hazar denizi kıyılarında oluşuyordu. Buna inek sütü de katılır, zevk verici bir içecek olurdu. Yalnız zaman içinde Haoma'ya değişik şekillerde inanılmış, tanrı makamına yükseltenler olmuştur. Şu da dikkat çekicidir ki, bugün yeryüzünde yalnız Zazalar tanrıya Homa (Haoma) diyorlar. Bu düşündürücüdür.[134]

Konuyu şöyle bağlayabiliriz: Genel görüş, Zerdüşt ilk defa tek tanrı sistemini ortaya koyan kişidir. Ehrimen (Angra Mainyu) asıl tanrı değil; İslam'daki şeytan konumundadır. Hürmüz'e bağlı İmşas Pendlar İslam'daki melekler gibidir. Ehrimen'e bağlı Div, Drug ise şeytanın yardımcıları demektir. Bu da tıpkı İslam'da şeytanın tek bir tane olmadığı; tersine birçok şeytanın var olduğu gibidir. Zaten Kur'an'da 18 yerde **Şeyatin** (şeytanlar) ifadesi geçiyor.

Zerdüşt inancını merak edip araştırma yapanların hemen hepsi, Avesta'nın Gatalar bölümü Zerdüşt'e aittir; kalan bölümler ise ondan sonra yazılmıştır ve ne yazık ki Zer-

---

133 Claude Emmanuel, Zerdüşt, Konfüçyüs ve Hz. Muhammed, s.22. Claude Emmanuel, zamanında Fransa'da içişleri bakanlığı yapmış, kendisi avukat, edebiyatçı ve siyasetçidir. Aynı zamanda Paris milletvekili ve yasama meclisine de başkanlık etmiş biri. Yine onun mahkeme üyeliği de vardır. Kaleme aldığı bu kitap Edebiyat Akademisi tarafından ödüle layık görülmüş. İşte elalem böyle kapsamlı çalışır (birçok branşta). Bizimkiler ise araştırma yapmadan, şartlanmaya dayalı bir kuru inançla mangalda kül bırakmazlar.

134 Eshat Ayata, Zerdüşt/Avesta, s.12-13.

düşt düşüncesine ters gelen bazı bilgiler içermektedir demişlerdir. Bu konuda İngiliz araştırmacı **Robert Charles Zaehner** (1974.ö) şunları yazmış: Gatalar, Zerdüşt'ün bizzat ilan ettiği düşünceleri bize vermektedir; ancak sorun, yapılan tercümelerin tam isabetli olmamasından kaynaklanmaktadır, diyor. Gataların günümüze kadar bozulmadan gelebilmesi, onların ölçülü ve şiir tarzında yazılmış olmasındandır. Tıpkı Kur'an'ın da kafiyeli ve ölçülü yazıldığı gibi.[135]

Gatalar dışında mesela Yeşt'lerde 'Politeizm' (çoktanrılı) inanç hâkimdir. Tıpkı Rig-Vedalardaki gibi. Mesela Rig-Veda'larda geçen Mitra, Aryaman Yayu ve Vata gibi tanrılar, Avesta'da, Mithra, Airyaman ve Vata olarak geçiyor. İnsan Gatalara bakınca tek tanrı inancını görür; ancak Yeştlere bakınca Politeizmi görür. Peki aynı inançta nasıl olur da hem moniteizm hem de politeizm işaretleri bulunabilir? Daha önce de belirtildiği gibi; tüm uzmanlar hemfikirler ki, Gatalar dışında kalan bölümler Zerdüşt'ten epey sonra yazılmış ve tahrif edilmişlerdir.[136]

Sonuçta Zerdüşt'ü de tabulaştırmamak, olağanüstü göstermemek gerekir. Çünkü onun düşünceleri cazip ve enteresan görünse de eski inançlardan istifade ederek bu aşamayı yakalamıştır. Başka bir ifadeyle; böyle hemen şipşak mucize yoluyla ortaya çıkmış değildir. Düşüncesinin maddi temelleri o zaman varmış ki o da reform yapmış. Mesela daha önce sözlü Rig Vedalarda İndra (gök gürültüsü, fırtınalar ve yağmur tanrısı), Varuna (akıl tanrısı), doğanın düzgün işlemesini isteyen, aynı zamanda ahlak ve göğün gece tanrısıdır; ayrıca Mithra'ya göğün gündüz tanrısına inanmaları söz konusudur.

---

135 Asiye Tığlı, Zerdüşt, Hayatı ve Öğretisi, s.22-23.

136 Felicien, Dinler Tarihi, s.105.

Bu çok tanrılı inançla birlikte bakıyoruz Vedalarda tek tanrı kanıtları da var. Rig Veda'nın 10'uncu kitabı 121'inci övgüsünde şunlar geçiyor: O ki can verir, güç verir, hayat verir, ölüm verir; kimdir bu tanrı? Kurbanlar keselim onun onuruna. O ki karlı dağları ve uzaktaki nehirleri yaratmış, o ki kollarını göklerin içine salmış; kimdir bu tanrı? Kurbanlar keselim onuruna. Bir başka yerde, bilgeler tek varlığı başka başka adlandırırlar: Agni derler, Mithra derler, Veda derler diye geçiyor. Yani, Zerdüşt eğer tek tanrı inancını ortaya koymuşsa; kendisi önceki inançlardan istifade etmiştir. Örneğin; onun hakikate varmak için tanrıyı sorgulaması yöntemi -az önce verilen örnekte görüldüğü gibi- Vedalarda da söz konusudur.[137]

Bir de Kur'an'a bakıyoruz Allah için farklı sıfatlardan söz edilir. Yaratıcı, rahman, rahim, kerim, gafur gibi... Benzer sıfatları Zerdüşt'ün Avesta'sında da görüyoruz. Örneğin: Himaye eden, yaratan, gözeten, koruyan, bilen, her şeye çare bulan, uzağı gören gibi. Zerdüşt, kendinden önce varlıklarına inanılan birçok tanrıyı gündemden düşürmüş, bazılarının görevlerini Ahura Mazda'ya vermiş (ona sıfat yapmış), bazılarını ona yardımcı olarak kabul etmiş (İslam'daki melekler gibi).[138] Kısacası, tanrı inancını ortaya atan herkes kendine göre ona bazı vasıflar yakıştırmıştır.

Daha önce Mithra'ya bir tanrı olarak inanılırdı. Bunun görevi de hayatiydi: Kâinatta Asa'yı (Rita) yani düzeni sağlamak onunla olurdu. Yine gök ve yer yaratıcısı diye Varuna'ya inanılırdı. Ayinlerde Haoma ile birlikte birçok tanrı ismi dile getirilirdi. Yine yağmur yağdırma işi Apam Napat tanrısına aitti. Bu tanrının aynı zamanda uzun, güçlü, görkemli atları

---

137 Felicien Challaye, Dinler Tarihi, s.51-53.

138 Najiba Ziyayi Azizi, Doktora tezi, s.75.

vardı. İnançlarına göre bunlar savaşlarda hükümdarlara yardımcı olurlardı. Zerdüşt tüm bu tanrıların görevini tek tanrı Ahura Mazda'ya devretti: Yağmur yağdıran, savaşta insanlara yardım eden, yeri ve göğü yaratan gibi sıfatlara çevirdi. Kur'an'a göre de tanrı savaşta inananlara yardım eder diye birçok ayet var. Hatta bir savaşta Müslümanlara yardım eden meleklerin sayısı da verilmiştir; bin melekle, üç bin ve beş bin melekle yardım etmesinden söz edilir.[139]

İslam'la Zerdüştlük şu nokta da ortaklar: İslam nasıl heykele karşıysa, bakıyoruz Zerdüştlükte de tanrıların heykelleri hiç yok; buna karşıdırlar ve hatta bunu yapana da deli derlerdi. Herodot bunu anlatıyor. Zaten pratik olarak da o coğrafyada tanrı heykellerine rastlanmaz. Ama Yunan tanrılarının heykelleri var.[140]

Bu bölümü, İslam'la Zerdüştlük arasında ilginç olan bir ortak nokta ile bitirmek isterim.

Zerdüştiler, İslam'daki kelime-i şehadet gibi bir cümle kullanırlar: **"Ben kendimi Mazda'nın tapıcısı, Zerdüşt'ün takipçisi olarak açıklıyorum. Kötü güçlerin düşmanı, iyi güçlerin dostuyum ve Ahura'nın kurallarına bağlıyım..."** diyorlar. Zerdüştlükteki bu cümle, İslam'daki kelime-i şehadet gibidir. Denilebilir ki içeriği kelime-i şehadetten daha doludur. Çünkü kelime-i şehadette sadece Allah'a ve Muhammed'in onun kulu ve peygamberi olduğuna inanmak var. Zerdüştilerin kullandıkları cümlede ise hem tanrı Ahura'ya, hem de Zerdüşt'e inanmak var; bir de ekstradan kötü güçlerin düşmanı, iyi güçlerin de dostu olmaya ve Ahura'nın istediği kurallara bağlılık var

---

139 Al-i İmran suresi ayet 124-25 ve Enfal suresi ayet 9, Asiye Tığlı, Zerdüşt Hayatı ve Öğretisi, s.60-64.

140 Herodot Tarihi, tercüme eden Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, s.59-61.

Zerdüştilerde Müslümanlardaki Hac benzeri bir gelenek de var. Senenin bazı günlerinde gidip kendilerine yakın olan önemli mabetleri ziyaret ederler. Örneğin **Athar Vereşraspa** ve **Athar Kavatakan** mabetleri gibi. Gerçekten İslam birçok konuda detayına kadar Zerdüştlükle iç içedir.[141]

Malum İslam'a göre imanın şartlarından biri kadere inanmaktır. Bu konuda Zerdüşt gayet nettir. Ona göre iyilik de kötülük de insanın elindedir. Bununla ilgili ondan bir iki söz aktarmak isterim. Zerdüşt insana hitaben şöyle diyor: En iyi şeyleri kulaklarınla duy! İki inanç arasında karar vermek için açık görüşlü bir düşünceyle bak, herkes bizim isteğimize göre bunu başaracağını düşünerek yargı (kıyamet) gününden önce kendisi karar vermeli. Yani iyi olmak da kötü olmak da senin elindedir.[142]

---

141 Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.454-55.

142 Avesta, Yasna 30/2, s.232.

VII. BÖLÜM

ZERDÜŞTLÜKTE ATEŞPERESTLİK

Hemen ilk başta bir hatırlatmada bulunayım. Ben Zerdüşt düşünceleri hakkında bilgi verirken onu kutsamıyorum. Sonuçta kendisi döneminde önemli bir düşünce adamıdır. Bugün bile kabul gören düşünceleri olduğu gibi kabul görülmeyenleri de var. Benimki, hak yerini bulsun diye düşünceleriyle ilgili var olan bilgileri paylaşmaktır. Bundan önceki bölümde (Zerdüşt ve Monoteizm) onun inancıyla ilgili bilgi verirken; aslında Zerdüşt'ün Ateşperestlikle ilgili düşüncesine de kısmen açıklık getirdim. Ancak halk arasında Zerdüştilerin ateşe tapma inancı farklı algılandığı, özellikle İslami kesim, Zerdüştiler ateşperestler iddiasında bulundukları için özel bir başlıkta izah etmekte yarar var diye düşünüyorum.[143]

Önce Kur'an'da bu konuda ne deniliyor bundan başlayalım. Kur'an'da Zerdüştiler ateşperestler diye herhangi bir ifade geçmiyor. Yalnız bir ayette **'Mecus'** kelimesi geçiyor. Bunun ne anlama geldiğini anlatacağım. İslam âlimleri buna ateşperestlik anlamını vermişlerdir. Gelgelelim **mecus**

---

143 Cahit Can, age, s.277. Ömer Rıza Doğrul'dan naklen.

kelimesi ateşe tapmak demek değildir. İlk başta Zerdüşt takipçilerine '**Aşavan**' denirdi. Daha sonra '**Mazdayesna**' adı verildi. Sasaniler döneminde ise '**Mazdaysn/Mazdasn**' denildi. Avesta dilinde bu inancın din adamına '**Mobed**' denirdi. Bu, köken olarak Magu'dan gelir. Daha sonra Pehlevicede buna '**Moğ**' denildi. Herodot ve sonrasındaki Avrupalı tarihçiler buna Yunanca olarak '**Magi**' dediler. Bu isim ilkin Süryaniceye, ondan da Arapçaya mecus olarak geçmiştir. Arapçaya bu şekilde geçmesinin nedeni, '**G**' harfinin Arap alfabesinde olmayışından kaynaklanır. Bu yüzden megus yerine mecus demişledir.

Burada dikkat çeken bir nokta daha var: İngilizcede **magic** kelimesi sihirbazlık ve sihirbaz anlamına gelir. Arapça sözlüklere göre de mecus kelimesinin bir anlamı da sihirbazlıktır. Zerdüşt'ün, sihirbazlarla çok uğraştığı, hatta onlar yüzünden başının belaya girdiği/hapse girdiği bir gerçeklik var. Dolayısıyla bunlara mecus/megus denmesinin nedeni, sihirbazlıkla mücadele eden/edenler olmalarıdır. Zaten Zerdüşt onlara karşı amansız bir mücadele vermiştir. Bir de çoğu Grek tarih araştırmacıları, Magular (Kur'an'da geçen mecus) Aryanların dini liderleridir demişlerdir. Kimi tarihçiler, Magular Medleri oluşturan altı kabileden biridir tespitini yaparlar.[144]

Yineliyorum: Her şeyden önce Kur'an'da 'Mecusiler ateşe taparlar' diye herhangi bir açıklama yoktur. Yalnız Kur'an'da mecus kelimesi isim olarak geçiyor. Bunun da Kur'an'a göre ne anlama geldiği izah edilmemiştir.[145] İlgili ayeti de tam verelim: **"Şüphesiz, iman edenler, Yahudiler,**

---

144 Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.240-242

145 Doç. Dr. Mehmet Alıcı, Genel Hatlarıyla Mecusilik ve Zerdüşt'ün Modern Takipçileri, Ortadoğu Yıllığı, 2011, s.553.

Sabiiler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve Allah'a ortak koşanlar var ya; Allah, kıyamet günü onlar arasında mutlaka hüküm verecektir" deniliyor. Kur'an'daki bilgi sadece bu.[146] Hatta bazı kaynaklarda Hz. Ali'nin Mecusiler hakkında olumlu konuştuğunu, bunların kitabı olduğunu, onu okuyup ona göre hareket ettiklerini söylemiştir diye geçiyor.

Hz. Ömer'in halifeliği döneminde kendisine denilmiş ki, bir kavim var. Bunlar ateşe taparlar. Bunlar ne Yahudi ne Hıristiyanlar, ne de kitap ehliler. Buna karşı Ömer, ben bunlar hakkında nasıl karar vereceğimi bilemem karşılığını veriyor. O sırada sahabi Abdurrahman b. Avf, **"Ben Hz. Muhammed'in bunlar Yahudi ve Hıristiyanlar statüsüne bağlıdır dediğini duydum"** diyor. Bunları anlatan, ilk İslam tarihçilerinden ve aynı zamanda Ebu Hanife'nin arkadaşı olan Ebu Yusuf (h.182.ö).[147]

Diğer yandan Kur'an'da anlatılan Mecus (ki aslında Magu kökeninden gelir) kelimesinden kasıt Zerdüşt inancı değil de; Zerdüşt'ten asırlar önce o bölgede var olan 'Magular' da olabilir. Bunlar o dönemde başlı başına bir inancın temsilcileriydi. Bunu biraz açmak isterim.

Aşağıda dipnot olarak isimlerini sunduğum Avrupalı araştırmacılar, **Magular Zerdüşt'ten önce Aryanlarda din adamlarına verilen isimdir,** diye yazmışlardır. Kimi araştırmacılar, bu isim daha sonra Zerdüşt din adamları hakkında da kullanılmıştır demişlerdir. Mesela Plato'nun öğrencileri ve daha sonra gelen kimi araştırmacılar, Maguları, Zerdüştlüğün din adamlarına verilen isim olarak değerlendirmişlerdir. Ben kısaca değindim; ancak bu Magu konusu gerçekten geniş bir

---

146 Hac suresi, ayet 17.

147 Yakubi, Kitabu-l Harac, s.129-130.

konu. Dipnot olarak eklediğim araştırmacıların listesine bakınca; bunun önemli ve geniş bir konu olduğu anlaşılır.[148]

Durum bu iken, Kur'an'da geçen ve tanımı yapılmayan mecus kelimesinin nerden geldiği, ne anlama geldiği hakkında İslami kesimce ileri geri öne sürülen açıklamaların hiçbir kanıtı yoktur. Daha net bir ifadeyle; Kur'an'da geçen **'mecus'** kelimesinden, "**Zerdüştiler ateşperesttir**" sonucunu çıkarmak açık bir iftiradır.

Bir kere Zerdüştlükte güneş Ahura Mazda için sembol olarak kabul edilmiştir. Bu konuda Ömer Rıza Doğrul, "**Ateş'in Zerdüşt tarafından ilâh olarak kabul edildiği söylemi yanlıştır. Zerdüşt'e göre ateş ancak Ahura Mazda'nın bir sembolüdür...**" diye belirtiyor. Dinler tarihi uzmanları, Zerdüşt'ten önce o coğrafyada ateşe tapanlar vardı ama kendisi ateşi bir ilah olarak kabul etmedi; ondan sonra bazıları tekrar ateşi ilah olarak kabul etmişse de bunun Zerdüşt'le alakası yoktur derler. Ateşe tapma inancı, çok eskilere/Arilere kadar gider. Bunu zaten az önce Magular kısmında belirttik.[149]

Daha açık bir ifadeyle; Müslümanlar nasıl hacda taşa taş atarken (şeytan taşlaması) bunu temsili bir şeytan olarak değerlendiriyorlarsa; Zerdüşt de ateşi Ahura'ya karşı bir sembol/nur olarak kabul etmiştir. Firdevsi bu konuda, "**Demeyin ki Zerdüştiler ateşe tapanlardır, onlar ancak tek ve kutsal olan yaratıcıya tapanlardır**" diye belirtmiştir.[150]

---

148 Magular hakkında bilgi veren araştırmacılardan bazıları: Tarihçi Herodot, Lidyalı Xanthus (Herodot'tan önce yaşamış), Sofokles (MÖ.400), Euripides (MÖ.400), Marcellinus (MÖ.4. Asır), Herakles, Pausanias (MÖ.5. asır) ve daha sonra gelen Harlez, Mills, Justi, Spiegel, Darmesteter, Messina, Nyberg, Boyce, Zaehner, Moulton, Herzfeld, Frye ve isimlerini sayamadığım birçok araştırmacı bu Magular hakkında bilgi vermiştir. Bkz. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.240-244.

149 A.Küçük-G.Tümer, Dinler Tarihi, s.110.

150 Y.Sami Solmaz, Ateşe Tapmayanlar: Zerdüştiler, giriş kısmı.

İslami kesimin zaten öteden beri Zerdüşt düşünceleri hakkında ambargoları var. Bununla ilgili çarpıcı bir örnek vereyim. **Firdevsi** kendi kitabı Şehname'de Zerdüşt'ten söz ettiği için; vefat ettiğinde Müslüman mezarlığına gömülmesine izin verilmemiştir: Zerdüşt'ten söz ettiği için dinden çıkmıştır diye. Kur'an'da Zerdüştlükle ilgili ne lehte ne de aleyhte bir bilgi olmadığı halde; Müslüman yazarlar hep aleyhte yazmışlardır. Mesela Hz. Muhammed'in doğduğu gece, asırlarca sönmeyen Zerdüştilerin ateşi sönmüştür diye bir safsata öne sürmüşlerdir.[151]

Burada, acaba günümüzde elektrik olduğu halde kiliselerde, evlerde, doğum günlerinde yakılan mumlar, Zerdüştlükteki inancın bir devamı mıdır diye haklı olarak akla gelir. Bence madem İslam'da bu mum geleneği yok; Müslüman olan kişi doğum günlerinde bu mum yakma işinden vazgeçsin. Çünkü İslam dışı bir gelenekse ona günah yazılabilir!!

Kur'an'da bir surenin adı Nur (aydınlık) suresidir. Bu ismi, aynı surenin 35'inci ayetinde geçen şu olaydan almıştır: '**Allah göklerin ve yerin nurudur'** diye başlıyor ayet. Uzunca bir ayettir. Deminden beri vurgulandı ki, Zerdüştlükte Ahura Mazda evreni güzelliklerle yarattığı için güneş onun simgesi olarak kabul edilmiştir. Güneş'in de yeryüzünde sembolü ateş olduğu için; Zerdüşt'e göre ateş de kutsal sayılmıştır. Kur'an'da da az önceki ayette Allah hakkında böyle bir benzetme vardır: **Allah nurdur** diye. Belli ki Kur'an'da yapılan tanrı-aydınlık benzetmesi Zerdüşt inancına dayanır; yoksa Kur'an'daki bu benzetme bir tesadüf mü? Türkiye Diyanet Vakfınca hazırlanan Ansiklopedi'de de Zerdüştlükte ateşe verilen önem putperestlik demek değildir; ancak o bir semboldür diye geçmektedir.[152]

---

151 TDV Ansiklopedisi, c.28/279-280 ve Dinkerd, 7.3.2, Avesta, s.11.

152 TDV Ansiklopedisi, c.28/282, Şinasi Gündüz kaleminden.

Kimisi Zerdüşt'e reformist demiş, kimi İslam âlimleri onun düşünceleri İslam'la uyum içinde olduğu için kendisini peygamber saymış. Demiyorlar ki kendisi bir filozof; ancak düşünceleri kutsal kitaplara ışık, ilham kaynağı olmuş; tam tersine kalkıp onu zorla getirip peygamberlik müessesesine dahil ediyorlar. Peygamberse o kadar önemli olduğu halde Kur'an'da İsrailoğullarından 20'den fazla peygamberin ismi geçiyor; neden onun da ismi geçmiyor? Çünkü bunun hem ortaya attığı düşünce çok önemli, hem de aynı zamanda önemli bir kitaba sahip. Zerdüşt'ü peygamber sayanlar, bununla peygamberliğe meşruiyet kazandırıp Musa, İsa ve Muhammed'in peygamberliğine itiraz gelmesin diye böyle bir taktik uyguluyorlar. Oysaki peygamber denilen kişiler, dönemin siyasi aktivistleridir. Projelerine tanrıyı katmaları, kendi davalarını cahil insanlara kolayca kabul ettirebilmek için başvurdukları bir taktiktir. Eskiden beri var olan bu taktiği Hammurabi ve diğer Sumer krallarında da görüyoruz.[153]

Zerdüşt'ün ateşi bir sembol olarak kutsaması, İslam'daki Kâbe, Hacer'ül Esved (siyah taş), şeytan taşlaması gibidir. Bunlar nasıl temsili ise Zerdüştlükteki Güneş'e ve dolayısıyla ateşe gösterilen kutsiyet de aynı derecededir. Ateş yakmak Yahudilikte bile kutsaldı, hatta kurban sayılırdı.[154]

Yaratıcı konusunda Zerdüşt'ün tam hakkını verebilmek için, onun yaşadığı dönemin tanrı anlayışını bilmekte fayda var. Bu konuda bir durum tespiti yapmak isterim. Ona komşu olan coğrafyalara bakıyoruz hepsi birçok tanrı-tanrıçaya inanmış. Mesela Mezopotamya'da yaşayanlara bakıyoruz. Bunlar neredeyse her şehir için bile farklı bir tanrıya inanmışlar. Hava tanrısı, yer tanrısı, eğitim tanrıçası, güneş, ay

---

153 Cahit Can, Zerdüştçülük, Zerdüşt ve Hukuk, s.274-75.

154 Tevrat, Çıkış, bab 18/12.

tanrıları, aşk, adalet tanrıçaları vs bunlarda meşhur. Tabii ki bu durum İslam'a göre şirk sayılır. Çünkü İslam'a göre birden fazla yaratıcıya inanmak şirktir.

Sumer kralları göreve başladıklarında, **"Tanrılar bizi görevlendirdiler, toplum bizi dinlemek zorunda"** derlerdi ve güzel-faydalı cümleler de kurarlardı. Örneğin Sumerlerin ünlü kralı, kanun yapımcısı Hammurabi kendi ünlü kanununun hemen başında (Prolog) şunları söylüyor: Memlekette adaleti sağlamak, kötülüğü yok etmek, zayıfları korumak, toplumu aydınlatmak, onun refah seviyesini yükseltmek için tanrı Anum ile tanrı Enlil adımı andılar (yani beni görevlendirdiler), ben karabaşlıların (yani insanların) başına geçtim, diyordu.

Dikkat edilirse Hammurabi adalet demiş, kötülüğü yok etmek demiş, zayıfı korumak, refah seviyesini yükseltmek, aydınlık getirmek demiş. Bunlar güzel şeyler. Malum siyasiler seçimi kazanmak için günümüzde bile bu tür argümanları kullanıyorlar. Hammurabi'den önce yaşayan Sumer krallarından **Urukagina** (MÖ.2355), **Ur-Nammu** (MÖ.2111-2084), **Ana İttusu** (MÖ.2060-1960), **Lipit İştar** (1934-1924) ve **Esnunna** (MÖ.18.yy) gibileri de, "Tanrı/tanrılar bizi görevlendirdi, bizi dinlemek zorundasınız" diyorlardı. Yani yaratıcının varlığı tarih boyunca hep insanların kafasını meşgul etmiş, her toplum farklı bir şekilde yaratıcıya/yaratıcılara inanmıştır. Bu hususta hâlâ da her kafadan bir ses çıkıyor.

Zerdüşt'e komşu olan Mezopotamya'daki tanrı anlayışı böyle... Aynı durum Zerdüşt'ün diğer komşusu olan Hindistan'da da söz konusuydu. Aryanlar birçok yaratıcıya inanırlardı. Mesela hava tanrısı **Vaju**'ya, yer için **Armaiti**'ye, ateş için **Athar**, sular için **Anahita/Apam Napat** diye farklı yaratıcılara inanırlardı.[155]

---

155 Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.31.

Yanı sıra Zerdüşt'ten önce ve Zerdüşt zamanında da insan ve hayvanlar tanrılar için kurban edilirdi. Tanrıları mutlu etmek, zararlı şeylerden (cin, şeytan gibi) korunmak ve ömürlerin uzaması için bunu hep yaparlardı.

İşte böylesine karmaşık bir zamanda dünyaya gelen Zerdüşt, öyle bir formül ortaya atar ki takdire şayan: Hem insan, hem de hayvan katliamını (bunları kurban etmeyi) ortadan kaldırır, buna yasak koyar (insanlar bunu kabul etsinler diye bu yasağı bir tanrıya mal eder, yoksa o günkü şartlarda tutturamazdı). Hatta bazı hayvanları özel olarak korumaya alır ve bunlara zarar vermenin Ahura Mazda'ya karşı gelmek ve büyük günah işlemek olduğunu bildirir, Avesta'da bunu kayıtlara geçirir.

Dahası var. Böyle bir sosyolojik yapıdan çıkan Zerdüşt, o ana kadar inanılan tüm tanrı-tanrıçaları yok sayar ve tek tanrı sistemini ortaya koyar: Ahura Mazda diye. Neredeyse tüm dinler tarihi uzmanları ve araştırmacılar, **tek tanrı inancını ortaya ilk atan Zerdüşt**'tür fikrinde birleşiyorlar. Tam da burada ben çok farklı bir şey söylemek isterim. Evet; kendisi işi tek tanrıya indirgedi; ama bu tanrıya da inandığı net değil. Bunu, onun aşağıdaki sözlerinden anlarız.

Zerdüşt Ahura Mazda'dan bilgi edinmek isterken hep sorgulama şeklinde hitap etmiştir. Mesela; "Ey Bilge; senden şunu soruyorum, bana doğruyu söyle, bana iyi cevap ver!" şeklinde hitap etmiş ve daha da ileri giderek enteresan ifadeler kullanmıştır: "Egemenlikle birlikte inanmayı kim yarattı ey Mazda!' şeklinde inandığı tanrıya karşı sorgulayıcı bir dil kullanmıştır. Bu konuda şöyle der: Ey Ahura Mazda doğru söyle: Güneşin, yıldızların yolunu/yörüngelerini kim belirledi, ay ne ile aydınlandı, nasıl söndü, yeryüzünü bu şekilde var eden ve düşmemek üzere gök kubbesini o dengede yaratan kim? Yıldızlara ve bulutlara bu hızı kim verdi, iyi düşüncenin

yaratıcısı kimdir ey Mazda! Bana doğru söyle: Hangi sanatkâr bu ışığı, karanlığı, uyku ve uyanıklığı yarattı, öğlen vaktini, sabah ve geceyi kim yarattı ey Mazda? Söylediklerim gerçek mi değil mi? Bana doğruyu söyle! Babaya saygı gösteren oğulu bilgelikle kim donattı? Bütün bu sorgulamalarda seni tanımaya çalışıyorum ey Mazda!

Görüldüğü gibi Zerdüşt bir taraftan Mazda'ya inanıyor; diğer yandan onun bu inancı pek kesin görünmüyor.[156] Hatta bazı araştırmacılar onun yaradılışla ilgili fikrini şöyle izah etmişlerdir: "**Varlıkların yaratıcısı** (burada sonsuz olan zamandır) **ilk başta ışık, su ve ateşi yaratmış. İlk ateş ve su birleşmesinden de Ahura Mazda ortaya çıkmıştır"** şeklinde bir bilgi. Hal bu iken sonuçta Ahura Mazda da bir yaratıktır.[157]

Kur'an'a göre Zerdüşt gibi tanrıyı sorgulamak yoktur ve bu sorgulama doğru da kabul edilmemiştir. Bu noktada Zerdüşt anlayışıyla İslam arasında 180 derecelik bir bakış açısı vardır. Şu yorum da yapılabilir: Zerdüşt sorgulayıcı bir şekilde Ahura Mazda'ya, söyle kim bunları yarattı derken; aslında sen yarattın; ama bana açıklamasını yap demek istemiş de olabilir. Çünkü Gatalara bakıyoruz; bu sorgulamayı yaparken en son, **"Bütün bu sorularımla seni tanımaya çalışıyorum ey Mazda! Kutsal ruhla her şeyi yaradan sensin!"** demiş.[158] Sonuçta yaratıcı konusunda Zerdüşt'ün bir arayış içinde olduğu kesin. Ama tabii ki bunu çözememiş. Yaratıcı konusu günümüzde bile tartışmalı. Hal bu iken binlerce yıl önce yaşamış olan Zerdüşt bunu nasıl sonuca bağlasın ki...

Şu da var ki; tanrı varlığının kanıtı olarak Zerdüşt de Muhammed de kâinattaki eşyayı, sistematik dengeyi hep

---

156 Avesta, Yasna: 44 (Gata), s.250-51.

157 Claude Emmanuel, Zerdüşt, Konfüçyüs ve Hz. Muhammed, s.20.

158 Avesta, Yasna 44/7.

kullanmışlardır. Örneğin Zerdüşt evrenin sırları hakkında Ahura Mazda'dan bilgi isterken, alttaki yeryüzünü gök kubbesinin düşmesinden kim koruyor? Sularla bitkiler arasındaki dengeyi kim kurmuş (bu dengeyi kim sağlamış), rüzgârlara ve bulutlara kim bu hızı vermiş? Işığı, karanlığı, uyumayı ve uyanmayı, sabah, öğle ve akşamı (yani zaman ve vakitleri) kim yarattı? İnanmayı ve insanı bu ustalıkta yaratan kimdir diye kâinattaki sistematik dengeyle ilgili sorularını sıralamış. Zerdüşt bunları yaratıcının varlığı için kanıt gösterirken, '**Ey Ahura Mazda söyle!**' şeklinde hitap etmiş.[159] Hz. Muhammed de aynı nesneleri tanrı varlığı için kullanmıştır; ancak farklı bir dille. Mesela Kur'an'da; **"O Allah ki gökleri, dağları, yıldızları yarattı"** şeklinde ifade ediliyor.

Zerdüşt'ün zihni sürekli kötülerin uğrayacağı cezayla ve iyilerin alacağı ödülle meşguldü: Doğrunun, yalanı cezalandırıp cezalandırmayacağını,[160] kötülükten nasıl kurtulacağını, kötülüğün, adaletin eline nasıl teslim edileceğini hep öğrenmek istemiştir.[161] Zerdüşt insanlarla konuşurken, "Size emrediyorum, kendinizi aşın!" şeklinde değil; "İnsan, aşılması gereken bir varlıktır. Onu aşmak için ne yaptınız?" demeyi tercih ediyordu. Kendisi insanları sevdiği için onların yeniden hayvanlığa dönmesine gönlü rıza göstermiyordu. O, şimdiye dek insanlığa verilen en büyük armağanı, onun üst insan olma yeteneğine sahip olmasında görüyor: **"İnsan nasıl hayvanlıktan insanlığa evrildiyse insanlıktan da üst insan'a evrilebilir"** diyordu. Bu, o zamanlar için çok ilginç bir tespittir.

---

159 Avesta,Yasna 44, s.250-51.

160 Avesta, Yasna 48; 2, s.258.

161 Yasna 44;8-13-14, s.251.

Bu noktadan bakıldığında; adeta Darvin'in teorisi (gerçi Darvin maymun ismini kullanmış, Zerdüşt ise mutlak hayvan ifadesini kullanmıştır) akla getirir.[162]

Benim şahsen Zerdüşt'ten anladığım şudur: Zerdüşt, kâinattaki sistematik dengeden yola çıkarak bir yaratıcının varlığını kabul etmiş; ancak o yaratıcı kimdir, nasıldır noktasında net değildir. Her ne kadar görünürde tek bir tanrıya (Ahura Mazda) inandığı öne sürülse de; ben onun bu konuda net olmadığını görüyorum. Bu iddiam, onun Gatalarında açık bir şekilde kendini gösteriyor. Mesela diyor ki: **Ey Ahura Mazda! Doğru söyle! Anne ile yavrusu arasındaki sevgiyi kim yarattı, gök üzerimize düşmesin diye bu dengeyi kim sağladı?** Az önce de belirtildiği gibi bunlara benzer örnekler pek çok. Dolayısıyla; eğer kesin olarak Ahura Mazda'ya inanmış olsaydı bu ifadeleri kullanmazdı.

Başka bir ifadeyle; Zerdüşt hem tek tanrı Ahura'ya inanır, hem de söyle kâinatı bu dengede tutan kim diye şüpheci olduğunu kesin olarak itiraf eder. Daha net bir ifadeyle; ben onun deist olduğuna inanıyorum. Çünkü zamanında o kadar tanrı ve tanrıçalar çoktu ki, adam hepsini eleyerek tek tanrı olarak Ahura'da karar kılmış (şüpheci olmakla beraber). Şayet onu da inkâr etseydi hem işin içinden çıkamazdı, hem de ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kalırdı: O günkü toplum bunu kaldıramazdı ve adamı linç ederlerdi. Arkasına Ahura'yı aldığı halde yine de toplum onu rahat bırakmamıştır. Tek tanrıya inandığı ve yeni bir inanç ortaya attığı için en son bu inançtan dolayı kendisi de katledilmiştir.

---

162 Friedrich W. Nietzsche, Böyle Söyledi Zerdüşt, s.19-21.

VIII. BÖLÜM

ZERDÜŞTLÜKTE AHLAKİ ANLAYIŞ

Zerdüşt'ün ahlak anlayışı, şu sözüyle özetlenebilir: İyi düşünmek (Humata), iyi konuşmak (Huxta) ve iyi şeyler yapmak (Hvarşta). Bunların zıddı da Duşmat (kötü düşünme), Duzhuht (kötü söz) ve Duzhraşet (kötü eylem) şeklinde isimlendirilmiştir.[163] Alevilerde çok önemli olan **'eline, diline, beline sadık olma'** düsturu ile Zerdüşt'ün bu önemli ahlaki prensipleri arasında bir benzerlik olduğu ortadadır.

Georges Dumézil (1986.ö) şunları yazıyor: Zerdüşt, hem inanç, hem de genel olarak toplumsal alanda büyük bir reform yapmıştır. Bunun sonucu olarak da eski İran ve Arya kavmi göçebelikten yerleşik hayata geçmiş, kentleşme süreci başlamıştır. Zerdüşt'ün insanlığa en faydalı söylemi, insanın önüne bir hedef koymasıdır: Kâinatta iyilik de var, kötülük de... Eğer insan gayret ederse bir gün gelir kötülük biter diyor ve böylece insanın önüne olumlu bir hedef koyuyor, adeta insanlar arasında bir iyilik yarışına neden oluyor. Onun diğer önemli icraatlarından biri de tanrılara kan akıtmayı (kurban sunmayı) ve içkiyi yasaklamış olmasıdır, diyor.

---

163 TDV Ansiklopedisi, c.28/279-284, Cahit Can, Zerdüştlük ve Zerdüşt, s.283.

Jean de Menasce (1973.ö), Zerdüşt'ü iyilik dostu, kötülük düşmanı, çaresizlerin, yoksulların ve haksızlığa uğrayanların yoldaşı olarak değerlendiriyor. Buna göre Zerdüşt'ün mesajı son derece anlaşılır ve tüm çağlara hitap edebilecek nitelikleri taşır, diyor.

Donald N. Wilber (1997.ö) özetle şunları yazıyor: Zerdüşt'ün ortaya koyduğu inanç sistemi dünyanın en büyük ve köklü, felsefi boyutu alabildiğine zengin, ahlak temelleri sağlam kurulmuş bir sistemdir.

Williams Jackson (1937.ö) ise şöyle diyor: Zerdüşt'ün kutsal Avesta'sı dışında; iyilik, kötülük ve bunların bireysel ve toplumsal yaşamdaki etkileri konusunda aydınlık görüşlere sahip, yüksek ahlaki öğretileri en güzel şekilde sunan başka bir metin bulmak zordur.[164]

Zerdüşt'ün en önemli yeniliklerinden biri hayvan katliamlarına karşı çıkıp cezai yaptırımlar getirmiş olması. Bir tarafta fakir insanlar et bulamazken; zenginlerin ömrü uzasın diye ha bire hayvanları öldürmek Zerdüşt'ün sosyal adalet anlayışına ters düşüyordu. Genel düşüncelerine bakıldığında anlaşılır ki, bazı vejetaryenler gibi hayvanlara acıdığı için katledilmelerine karşı çıkmıştır. Bir diğer neden; o günkü şartlarda öldürülmemesi gereken hayvanlar vardı. Mesela öküz o zamanlar bugünkü traktör gibi ziraatın olmazsa olmazıydı. Burada bir maddi neden söz konusudur; değil ki öküz doğuştan kutsal da ondan yasak koyuyordu. Öküz dışında kimi hayvanları öldürmek de (özellikle köpek gibi) büyük günah sayılırdı. Bu yasağın da maddi ihtiyaçtan konduğu apaçık bir gerçektir. Çünkü köpek o zamanlar bir evin koruması, hayvan besleyenin, çiftçinin bekçisiydi. O yüzden bunların öldürülmesine karşı çıkıyordu.

---

164 Nimet Yıldırım, Zerdüşt ve Öğretisi, 4. Bölüm.

Görüldüğü gibi; Zerdüşt zamanında tanrılar için insanlar bile kurban edilirken kendisi kalkıp hayvan haklarını savunmuş, tanrıyı devreye sokarak bu yöntemle birçok hayvanı korumaya almıştır. Bu gerçekten de çok önemlidir.

İnsan Avesta'ya bakınca Zerdüşt'ün hayat felsefesinde hümanizma ile birlikte maddi nedenlerin de ön planda olduğunu kolayca anlar. Bunu birkaç somut örnekle açmak gerekirse; Zerdüşt Ahura Mazda'dan soruyor: Mutlu bir yeryüzü nasıl olmalı? Ahura şöyle yanıtlıyor: Sütü, çayırı, sığırları, sağlıklı hayvanları, tahılı, otu, meyvesi bol olan ve kuru, bataklık iken işler hale getirilen toprak sahibi aile, yeryüzünün en mutlusudur... Koyun ve sığırların fazla olduğu ve bunların fazla gübre bıraktıkları yer en huzurlu yerdir. Kötü yer ise, kadın ve çocukların esarete, kuru (verimsiz) ve tozlu bir yere zorlanması, terk edilmesidir... diyor ve uzun süre ekilmeyen toprak hem mutsuzdur, hem de beddua eder şeklinde devam ediyor.

Görüldüğü gibi bunlar yaşam için olmazsa olmaz nesnelerdir.[165] Kendisi dini bayramlarda varlık sahiplerine, **"Yoksullara para ve yiyecek yardımında bulunun"** diyordu.[166] Zerdüşt'e göre Tanrı Ahura Mazda hep çalışkan insanla birliktedir, onun yardımcısıdır. Gerçek dindarlık, oruçta ve ibadette değil; tarım çalışmalarındadır. Bacası tüten, evi tahıl ve hayvanlarla dolu olan bir çiftçi, tanrı yanında çok değerli sayılır. Bu fikir, sadece bölge insanları için değil; tüm insanlık için geçerlidir, diyordu.[167]

Zerdüşt'e göre eğer insanoğlu mutlu olursa Ahura Mazda da bundan mutlu olur. Ona göre insan et yiyebilir; ancak

---

165 Avesta, Vendidad, Fargard 3/1-42, s.48.

166 Claude Emmanuel, Zerdüşt, Konfüçyüs, Muhammed, s.34.

167 Orhan Hançerlioğlu, Dünya İnançları Sözlüğü, İstanbul, 1993, s.570.

hayvan katliamına karşıdır. Az önce de belirtildiği gibi; Zerdüşt, dindarlık oruçta değil diyordu. Ancak ondan sonra Zerdüştiler iki çeşit oruç icat etmişler. Biri beş günlük, diğeri üç günlüktür. Beş günlük oruçta et, balık, tereyağı, yumurta gibi hayvan ürünlerini yemekten uzak dururlar. Üç günlük oruç ise; adeta bildiğimiz İslam'daki oruç gibidir. Zaten Kur'an'da da bir ay tutun diye net bir açıklama geçmiyor. Kur'an'daki bilgi şöyle: **Sayılı günlerde oruç tutmak size yazıldı.**

Normalde Arapçada 'sayılı günler' (cem-i kılle bila karine denir buna) denildiği zaman 3-9 arası bir sayı kastedilir. Yani 10 sayısı bile buna dahil olmaz. Ama bu ayetten sonra gelen **"Kim Ramazan ayına yetişirse oruç tutsun"** sözünden; tüm Ramazan ayını almışlar. İslam âlimleri bazı hadislerin etkisinde kalarak ayete böyle bir anlam vermişlerdir. Yoksa 30 günlük oruç veya bir ay anlamı bu ayetlerden anlaşılmıyor. Eğer tanrının niyeti bir tam ay veya otuz gün sayılı günler olsaydı; muğlak ifade kullanmak yerine **bir ay oruç tutun** demesi daha anlaşılır olurdu, sayı konusunda da tartışma olmazdı.[168]

Zerdüşt'ün ziraata, ekine verdiği önem konusunda bir iki cümle kanımca yeterli olacaktır. Şöyle başlıyor Zerdüşt: Ey Ahura Mazda! Düzenin, huzurun gelişmesine neden olan gıda hangisidir? Mazda yanıt veriyor: Hububat ekmek, hububat ekmektir (iki sefer tekrarlıyor). Hububat eken, Mazda'nın sistemine hizmet eder. Öyle ki, sanki yüz kere iblislere karşı direnmiş, sanki bin tane adak vermiş ve sanki bin dua okumuş gibidir. Ekinler ne zaman boy verse iblis korkar, ne zaman harman olursa iblis vınlar, ne zaman öğütme işi meydana gelse iblis çileden çıkar, ne zaman un olup ha-

---

168 Oruçla ilgili ayetler: Bakara 183-185. Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.459.

mur haline gelse o zaman şeytanın işi biter, diyor ve en son, **"Yemekle yaşar tüm dünya"** diye bitiriyor.[169]

Ahura diğer bir sözünde, yeryüzünün en mutlu yanı/tarafı daha önce çorak, bataklık olup da verimli hale getirilen kısım ve koyunla sığır sürülerinin bol olduğu, bunların en çok gübre bıraktıkları yerdir diyor. Binlerce yıl önce yaşamış olan Zerdüşt, tarım ve hayvancılık hakkında böyle düşünmüş; Türkiye ise bir tarım ülkesi olduğu halde 2019 yılında et, buğday, saman gibi kalemleri ithal ediyor. Yine en hazini, Hollanda neredeyse Konya büyüklüğünde (Hollanda 42 bin km kare, Konya ise 38 bin km kare); ama bu Hollanda birçok ülkeye sebze ihraç ediyor. Hayvancılık konusunda onun ineklerini -neredeyse- bilmeyen yok. Tarım ülkesi olan Türkiye ise saman ithal ediyor. Hollanda bu noktada Zerdüşt'ten tam da yüz üzerinden yüz puan alıyor![170]

Zerdüşt, ayrıca sihir-büyü ve putlara da karşıydı. Eski dinlerden kalma putları ve çeşitli ilahların heykellerini yok edip mabetleri bunlardan temizlemiştir diye bilgi var.[171]

Zerdüşt'e göre cinsel ilişki ve ölüye dokunmak, insanı kirletir. Tekrar temiz olması için bazı kurallar koymuştur. İslam'da da ölüyü yıkayan/ona dokunan kişinin temizlenmesi/boy abdesti alması önerilir. Yani detayına kadar İslam ile Mezopotamya ve Zerdüşt inançları iç içedir.[172]

---

169 Salih Şahin, Zerdüşt Ne Buyurdu, Aram basım yayın, 2014, İstanbul, s.54-55.

170 Avesta, Vendidad, Fargard 3/4-5 ve 3/23. 42 madde içeren Fargard 3 tümüyle ziraat ve hayvancılığa ayrılmıştır.

171 Mircea Eliade-İ.P. Couliano, Dinler Tarihi Sözlüğü, çev. Ali Erbaş, İstanbul, 1997, s.304.

Ali Şeriati, Dinler Tarihi, Çev. Erdoğan Vatansever, s.385.

172 Eshat Ayata, Zerdüşt-Avesta, s.40.

Zerdüşt felsefesi Hindistan coğrafyasında yayıldığı için, öyle anlaşılıyor ki orada ineğe gösterilen kutsiyetin temeli bu gelenekten gelmektedir.[173]

Şu da önemlidir ki, Avesta'da tanrı için savaşa gidin, Zerdüştlüğe inanmayanların kız ve kadınları sizin için cariyedir, malları ganimettir diye bir cümleye rastlamak söz konusu değildir. Ama bunlar Kur'an'da vardır. Onun yaşadığı coğrafyada o zamanlar toplum şu sınıflara ayrılırdı: Aristokrat ve savaşçılar sınıfı, rahipler, hayvan ve tarımla uğraşanlarla işçi ve zanaatkârlar, bir de göçebeler. Zerdüşt burada aristokrat, savaşçı ve göçebelere karşı çıkıp orta sınıfı (ziraat ve hayvanla uğraşan, bir de işçi ve zanaatkârları) destekledi. Ona göre göçebeler baskınlarda ekin ve hayvancılıkla uğraşanlara zarar veriyorlardı. Diğer asil sınıflar da zulüm yapıyorlar diye onlarla mücadele etti. Amacı, herkesin evi, aşı olsun, dengeli bir toplum oluşsun istiyordu.

Zerdüşt için tüm gücüyle akıl ve mantık kullanan, sosyal hayata bağlı, yapıcı ve esenliği hedef alan iyimser bir düşünürdü demek en uygunudur.

Kendisinin aşırı derecede hümanist olduğu zaten Gatalardaki Ahura Mazda'ya hitabından anlaşılmaktadır. Bu konuda onun bir-iki cümlesini paylaşmak isterim.

Ey Mazda, ne zaman insanlar aydınlık görüp doğruluk kapısına koşacaklar? Ne zaman hikmetli sözlerinle insanları murada erdireceksin? Ne zaman temiz huylu kimseler yardıma koşacaklar? Umutluyum, sevinç ve sabırla bekliyorum. Ey Ahura Mazda! Kötü insanlar nasıl güç sahibi olabildiler, nasıl böyle her şeyi kendileri için düşünüp nefreti

---

173 Cahit Can, Zerdüştlük, Zerdüşt ve Hukuk, Ankara üniv, Hukuk fakültesi dergisi c.25, sayı 1, s.278-284.

yaydılar? Kurtuluşa, doğru yola ulaşacakları yolu neden seçmezler?[174]

Zerdüşt evliliğe ve aile kurmaya önem verirdi. O şöyle diyor: Evli bir insan, evli olmayandan daha üstündür. (Evlilik konusundaki düşüncesini birazdan yazacağım.) Bir evi geçindiren, evi olmayandan daha üstündür. Çocukları olan, çocukları olmayandan daha üstündür. Serveti, varlığı olan, olmayandan üstündür. Kendini besleyip temiz, iyi şeyler yiyen, yemeyenden daha üstündür. Çünkü yemeyen neredeyse ölü sayılır. İnsan kurban adıyla hayvan katliamından uzak durmalıdır. Karnı tok olan, herhangi bir saldırıya karşı mukavemet edebilir; ama aç olan bunu yapamaz.[175]

Zerdüştlüğün versiyonu olan Ardaviraf'tan birkaç cümle eklemek isterim. İyi insanın vasıflarını sıralarken şöyle diyor: İyi insan cömert, adil, doğru sözlü olmalı, tüm yaratıklara iyi muamele etmeli, çiftçilik, hayvancılık, zanaatkârlıkla uğraşmak, insanlar için yararlı ürünler ortaya koymak iyi insanın vasıfları arasındadır. Öğretmenlik, araştırma yapmak, bilim insanı olmak en güzel meziyetlerdir. İyilikte destek sunmak, duyarlı olmak, yardımseverlik, barışçı olmak gerekir, demektedir.

Şunu da eklemekte fayda var: Bir insan kalkıp toplumun yararına olan bu gibi şeyleri söylüyorsa bu güzel bir şeydir; ancak faydalı bir şey söyledi diye onu peygamber ilan etmenin de bir mantığı yoktur. Gelmiş geçmiş dünya tarihine bakıyoruz; faydalı insanlar da çıkmış, çok zararlı olanlar da. Bu gayet doğaldır.[176]

---

174 Najiba Ziyayi, ZERDÜSTLGN KUTSAL KTABI (AVESTA), doktora tezi, s.29.

175 Avesta, Vendidad, Fargard 4.

176 Ardavirafname, s.45-50.

IX. BÖLÜM

ZERDÜŞTLÜKTE NAMAZ, KURBAN, BAYRAM VE EVLİLİK

a) Zerdüştlükte Namaz

Zerdüştlükte günde beş vakit namaz var. Bu, detayına kadar İslamiyet'teki gibiydi demiyorum ama sayı onlarda da beştir. Tanrıya karşı saygı göstermek için namaz/dua her inançta farklı olmuştur. Bunu Sumer tabletlerinde de görüyoruz. Zerdüştilere göre namaz için kıble Güneş'tir. Onlarda da mabetler vardır (Ateşgedeler). Bu mabetler önemlerine göre üçe ayrılır. Hz. Muhammed de yeryüzünde üç mabet önemlidir demiş. Hadis şöyledir: İbadet için şu üç mescitten başkasına yolculuk edilmez: Mescidü'l-Haram, Mescidü'l-Nebi (Medine'deki) ve Mescidü'l-Aksa. Bu hadis Buhari ve Müslim'de geçiyor.[177]

Zerdüştilerde önemli olan üç mabet hakkında da kısa bir bilgi sunalım. Birinci grup mabede, **Athar Behram** denirdi. Bu kısım çok önemliydi. Öyle ki ateş yakmak için eğri odun bunlara girmezdi (Bu, Yunus Emre'nin, Şeyhi'nin dergâhı-

---

[177] Buhari, Mekke ve Medine Mescitlerinde Namaz başlığı altında, bab 1/1189; Müslim, Hac bölümü, bab 95/1397.

na eğri odun taşınmaz sözünü hatırlatır!). Bu mabetlere belli zamanlarda ziyarete gelinir, hacı olunurdu. İkinci grup mabet ise, **Athar Adaran** adını taşırdı. Üçüncü gruba ise **Dar-i Meher** denirdi. Buralarda günlük ibadetler icra edilirdi. Tıpkı İslam ülkelerinde mahallelerde bulunan mescitler gibi. Bu mabetlerde bir ateş, sembolik de olsa bir çıra, herhangi bir aydınlatma aracı bulunmalıydı. Bunlar dünyanın kuzeyinde yaşadıkları için genelde kıble güneye doğru ayarlanırdı. Bu da tıpkı İslamiyet'teki gibidir ve **kıble** coğrafyadan coğrafyaya değişir.[178]

İnsan iyi düşünürse aslında güneş sembolik olarak kıble olsaydı daha uygun ve birleştirici olurdu. Çünkü güneşten tüm insanlar yararlanır. Dolayısıyla müşterek bir sembol olarak rahat kabul edilirdi. Ama Kâbe böyle değil. İnsanlar gider oraya taşa taş atarlar (şeytan taşlaması), Sefa-Merve denilen iki yer arasında yedi sefer koşarlar, Kâbe denilen dört duvar etrafında yedi tur atarlar. Bunun hem güneş gibi faydası yok (Çünkü güneşten hiç olmazsa herkes yararlanır), hem de mitolojik olduğu için inanması zor. Tabii ki güneşe yönelmek demek değildir ki güneşte bir kutsiyet var. Güneş, Allah'ı temsilen aydınlık demektir, bir semboldür o kadar.

İslamiyet'te nasıl namaz hem cemaatle hem de tek kılınabiliyorsa Zerdüştlükte de aynıydı. İslam'da namaz kıldırana imam, Zerdüştlükte de '**Mubit**' denirdi. Bu mubitler üç sınıfa ayrılırlardı: **Herbit, Mobit** ve **Destur** diye. Bunlar adeta İslam'daki müezzin, imam, müftü gibiydiler. Sonuçta burada şu ortaya çıkar ki İslamiyet'teki beş vakit namaz meselesi Zerdüşt'te de vardı.[179] Zerdüştlükteki günlük beş vakit namazın

---

178 Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.455-56.

179 Ömer Nasuhi Bilmen, Yeryüzündeki Dinler Tarihi, s.147; Cahit Can, Zerdüştçülük ve Zerdüşt, s.277.

isimleri şöyle: Sabah namazı **Havan Geh**, öğlen **Rapithwin**, ikindi **Uzerin Geh**, akşam **Aivisruthrem**, yatsı da **Ushahin** olarak isimlendirilirdi. Burada sormak lazım: İslam'daki farz namazların tıpkı Zerdüşt'teki gibi beş adet olması ve vakitlerinin de hemen hemen aynı olması tesadüf müdür?

Burada farklı bir şey hatırlatmak isterim. Atatürk'ten bu yana Türkiye'de siyasiler ezan üzerine tartışmalar yürütmekte, bundan oy devşirmekteler. Hâlbuki İslam'a göre namaz dinin direği, ezandan daha önemli; ama nedense **namaz** kelimesi Arapça değil; Farsçadan gelmedir. Arapçada namazın adı '**Salat**'tır. Bu durumda her Müslüman namaz yerine 'Salat' demeli. Zaten Kur'an'da da namaz **'Salat'** olarak geçiyor. Madem her şey ezan gibi orijinal olsun diye hassasiyet gösteriliyor ve namaz kelimesi de üstelik ne Arapçada ne de Kur'an'da yer almadığına göre o zaman Türkiye'de namaz yerine salat denmeli.

Bir ara eski bakanlardan Namık Kemal Zeybek, namaz Arapça değildir derken hayli gündem oldu. Adam haklı: Arapçada **namaz** kelimesi yoktur. Bunu da hatırlatmış olalım.[180]

Sabah namazı Zerdüşt'e göre çok önemliydi. Bunu Hz. Muhammed de benimsemiştir. Şöyle diyor Hz. Muhammed: İnsanlar sabah namazındaki sevabı bilselerdi emekleyerek de olsa gider kılardı, diyor. Bu hadis Buhari'de birkaç yerde ve Müslim'de geçiyor. Demek ki Hz. Muhammed'in bu hadisi bile yeni değil; bir evveliyatı, dayandığı bir kökeni var.[181]

Horoz bir nevi saat gibi insanları uykudan kaldırdığı için Zerdüşt'e göre kutsal sayılmıştır. Doğrusu, Zerdüşt'ün çoğu

---

180 Sami Solmaz, Ateşe Tapmayanlar: Zerdüştiler, Elma yay, Ankara, 2004. Cahit Can, Zerdüştçülük ve Zerdüşt, s.278.

181 a-Buhari. Ezan bölümü, bab 9/615, Ezan 32/654, Ezan 73/721, Şehadat bab 30/2689. b-Müslim, Ezan, no: 437.

prensiplerine bakınca görülecektir ki kendisi emek vereni -hayvan da olsa- kutsamış, hakkını vermiştir. Örneğin öküz, horoz, köpek gibi... Hep söylüyorum; Zerdüşt doktrinlerinde akıl ve insanların yararı ön planda olmuştur. Bana göre Zerdüşt'ün Ahura Mazda'yı seçmesi bile bir taktiktir (gerçek değildir).

Bir düşünelim hele; adam o ana kadar inanılan tüm tanrıları inkâr ediyor ve yalnız Mazda vardır diyor. Şayet Mazda'yı da inkâr etseydi toplum hem ona inanmazdı, hem de ateist diye onu linç edebilirlerdi. Bunu nerden çıkarıyorum peki? Bu, yukarıda da geçtiği gibi onun tanrıya hitabından net anlaşılır. Defalarca, **"Ey Ahura Mazda doğru söyle! Kim gökleri yarattı, kim dağları yarattı?"** şeklinde hitap ediyor. Ahura'ya kesin inansaydı böyle hitap eder miydi? Bunun için diyorum, onun tek tanrıya inanması bile ihtiyaçtan olmuştur.[182]

Kur'an'da Muhammed'e hitaben denilir ki: Kullarım beni senden sorarlarsa söyle, 'Ben onlara yakınım. Dua eden, bana dua ettiği zaman onun duasına karşılık veririm/kabul ederim.' Hâlbuki herhangi bir konuda maddi şartlar olmadan (ki bu da kişinin elindedir) dua ile bir şey elde edilmez. Ama ne olursa olsun dua Zerdüşt'ün Gatalarında sıkça dile getirilmiştir. Yani dua konusu da (faydalı veya faydasız) Kur'an'ın ortaya attığı yeni bir şey değildir.[183] Malum Müslümanlar gerek namazda gerekse namaz dışında dua ederken ellerini havaya kaldırırlar. Dua esnasında ellerin havaya kaldırılması Zerdüşt'ün Avesta'sında da geçiyor. Görüldüğü gibi ortak yanlar had safhada.[184]

---

182 a-Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, s.120. b-Cahit Can, Zerdüştlük, Zerdüşt ve Hukuk, Ankara üniv. Hukuk fakültesi dergisi, c.25, sayı 1, sayfa 278.

183 Bakara suresi ayet 186, Gatalar 28-34.

184 Avesta, Yesna 29/5.

b) Zerdüştlükte Kurban

Zerdüşt kurban konusunda İslam'dan farklı düşünmüştür. Şöyle ki, kendisinden önce yaşadığı coğrafyada tanrıya kurbanlar kesilirdi. Çünkü inançlarına göre kurban kesenin/hatta fazla kesenin ömrü daha çok uzardı. Ayrıca insanlar, Ehrimen ve diğer zararlı varlıkların kötülüklerini, zararlarını önlemek için onlara da kurban keserlerdi. Zerdüşt buna şiddetle karşı çıkıp hayvan katliamını yasakladı.[185]

Zerdüşt'ten önce süregelen bu hayvan katliamı şöyle dursun; o zaman insan bile tanrılara kurban edilirdi. Zerdüşt o kadar mücadele verdiği halde; yine kendisinden sonra Akamenidler döneminde bu insan katliamı sürmüştür. Bununla ilgili çarpıcı bir örnek paylaşmak isterim. Akamenid kralı **Xerxes**'in (MÖ.519-466) eşi **Amertris**, yaşlanmaktan korkardı. O günkü inanca göre yeraltı tanrılarına kurbanlar kesilseydi insanın ömrü daha çok uzardı. Bu nedenle, saray kâhinlerin önerisine uyarak ve yine saray çevresinden bazı isyankârların çocuklarından yedi erkek ve yedi kız seçerek yeraltı tanrılarına kurban ederdi. Kral Xerxes de Yunanistan'a düzenlediği bir seferde Trakya'da oranın yerlilerinden dokuz erkekle dokuz kız alıp canlı olarak gömmek suretiyle tanrılara kurban eder ki, savaşta kazansın.

Bunları **Herodot** kendi tarih kitabında anlatır. İşte Zerdüşt bundan da önce böyle bir dünyada ortaya çıkar ve insan katliamıyla hayvan katliamına şiddetle karşı çıkıp buna yasak koyar. Bunun diğer önemli bir nedeni de toplumda ezilen sınıftı. Fakir fukara et yüzü görmezken; yöneticilerin, ömürleri uzasın diye sayısız hayvanı öldürmeleri Zerdüşt'ün fikirlerine ters düşüyordu. Ayrıca yoksullar hayvan yetişti-

---

185 Abdurrahman Küçük-Günay Tümer, Dinler Tarihi, s.110.

rirken krallar, zorbalar gidip onlardan cebren alıp kendileri adına kurban ederlerdi. İşte duyarlılık sahibi Zerdüşt bunlara karşı çıktı.[186]

Daha önce ifade edildiği gibi Zerdüşt oruca karşıydı. Çünkü ona göre insan oruç tutmakla kuvvetten düşer, fazla çalışamaz hale geldi. Toprak, hava, su ona göre temiz şeylerdi; temiz tutulmaları gerekirdi. Kısacası, Zerdüşt adeta fanatik bir çevreci gibiydi.[187]

c) Zerdüştlükte Bayram

Günlük, haftalık dini ayinleri kastetmiyorum. Burada farklı ve önemli bir şeyden bahsediyorum. Zerdüştlükte yıllık beş-altı bayram var. Bunlar adeta hayatla ilgili, hayata önem veren bayramlar. Mesela bakıyoruz bu bayramlar ilk insanın yaratılmasıyla ilişkilendirilmiş; madem insanoğlu var edilmiş, o halde bunun karşılığında bir bayram yapalım denilmiştir.

Zerdüşt inancında hayvanlar adına, sular adına icra edilen özel bayramlar var. Yine hayatın tekrar canlanmasını hatırlatan bahar bayramı var. Bu bayramların isimleri şöyledir: **Maidyozarem** (Bahar ortası bayramı, ilk varlık adına), **Maidyoshahem** (yaz ortası bayramı, sular adına), **Paitishahem** (hasatta bereket getiren bayram, toprak adına), **Ayathrem** (sürüler, bitkiler adına), **Maidyarem** (kış ortası bayramı, hayvanlar onuruna), **Maspathmaidyem** (yılın son akşamında ilk insanın yaradılışı adına) yapılan bayramlardır. Bir de bahar bayramı denilen Newroz bayramı vardır.[188]

---

186 a-Dr. M. Sıraç Bilgin, Zarathuştra, s.254, Herodot tarihinden naklen, c.7/114. b-Cahit Can, Zerdüştlük ve Zerdüşt, s.278.

187 a-Ahmet Emin, Fecrü-l İslam, s.102. b-Dr. Kamil Se'fan, Mu'tekidatün Asyeviye, s.111, Darü Neda matbaası, İskenderiye Kütüphanesi, no: 0018609, Mısır. c-Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.459.

188 Avesta, s.17.

İşte insanoğlu, nitelik olarak Zerdüşt'le Hz. Muhammed'in bayramlarına bakınca **180 derece fark görür**. Mesela Hz. Muhammed, meşrulaştırdığı kurban bayramıyla hayvan katliamına onay verirken; Zerdüştiler ise hayvana değer vererek onlar adına yılda bir kez bayram icat etmişlerdir. Zerdüştlükte toprak, insanın var oluşu, sular, bitkiler adına bayramların yapılması çok anlamlıdır. Benzer etkinlikler İslam'da yoktur. İslam'da yalnız Kurban bayramıyla Ramazan bayramı vardır. Biri zaten hayvan katliamı, diğerinde de insanın kendini aç ve susuz bırakmasıdır. Zerdüşt ise insanın kendini aç bırakmasına karşıdır.

Sonuçta bayramlar -şöyle veya böyle- bütün dinlerde vardır. Hatta Zerdüştilerin bu yeni yıl bayramını (Nevroz), Hz. Muhammed Medine'ye hicret ettiğinde bakıyor ki Medineliler kutluyorlar. Yani oralara kadar yayılmış bir bayram. Hatta Mısır'a kadar yayılmış, onlar da daha önceleri kutlarmış. Hz. Muhammed'in hicreti sırasında Medinelilerin Nevroz ve Mihrican bayramlarını (ki ikisi de Zerdüştilerin bayramlarıdır) kutladıkları bilgisi hadis kaynaklarında geçiyor. Bu konuda Ebu Davud'un şerhi Avnu'l Mabud'da geniş bilgi var.[189]

d) Zerdüştlükte Evlilik

Yukarıda geçen kimi bölümlerde kısa anekdotlar şeklinde Zerdüşt'ün evlilik kurumunu benimsediğini vurguladık. Burada biraz daha açmak isterim. Zerdüşt'ün yaşadığı coğrafyada kimi inançlarda evlilik ve özel mülkiyet yoktu. Kim kimi bulsa cinsel ilişkide bulunurdu. Hatta daha önceleri ya-

---

189 Ebu Davud, Namaz bölümü, bab 239/1134, ilgili hadisin Avnu'l Mabud'da güzel açıklaması var. Bu hadisi ayrıca Nesai, Beyhakı, Hakim Nisaburi ve mezhep lideri Ahmet b. Hanbel gibi hadis âlimleri de işlemişlerdir.

kın akraba ile cinsel ilişki de yaşanırdı. Kim yiyecek olarak ne bulsa onu yerdi. Adeta ilkel komüncülük gibi! Yine ondan önce kimi inançlara göre yapılan evliliklerde gelin önce din adamına teslim edilirdi. O gelinin bekâretini giderdikten sonra damada verilirdi. Zerdüşt ise bunlara karşı amansız bir mücadele verir, bunlara yasak koyar ve şunu söyler: **"Size kitap bıraktım, sizi şuurlu davranmaya davet ederim. Kızınız, anneniz ve bacınız size haramdır."**

Fransız araştırmacı Denis Saurat (1890-1958), **'Mazdeizm, ana, bacı ve evlatla evlenmeyi teşvik eder'** diyenlerdendir. Bu tez doğru değildir. Çünkü Zerdüştlük ancak amcakızıyla evliliğe izin verir. Bunun dışında yakın akrabayla evliliğe izin yoktur. **Saurat** gibilerin iddiaları Zerdüşt'ten önceki döneme aittir, kendisi bunları yasaklamıştır. Çoğu araştırmacının görüşü bu yöndedir. Bazılarının, "Zerdüşt ensest evliliği önermiştir" sözleri ancak bir iftiradır veya bilgisizlikten ileri gelir. Bu, aynı zamanda birçok İslam ilahiyatçısının da görüşüdür.

Benim şahsi kanaatim, eğer Zerdüşt'ten sonra zaman içinde Zerdüştiler arasında ensest evlilik olmuşsa veya hâlâ varsa; ben bunu şuna bağlarım: İslamiyet'in o coğrafyaya gelmesiyle bu inancın neredeyse emareleri kalmadı. Kalan birkaç bin Zerdüşti, bu inanç bitmesin diye belki kendi aralarında yakın akraba evliliğine karar vermiş olabilirler. Ama bu, Zerdüşt'ün kendi görüşü değildir. Bugün kalan birkaç bin Ezidi de kızlarını kendi dışında başkasına -kolay kolay- vermez. Bunun da temel nedeni, bu inancı korumaktır: Kızlarımızı başka inançlara sahip kişilere verirsek asimile olurlar, bu inanç biter diyedir.[190]

---

[190] Cahit Can, Zerdüştlük, Zerdüşt ve Hukuk, Ankara üniv, Hukuk fakültesi dergisi, c.25, sayı 1, s.279. Prof. Günay Tümer-Prof. Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s.110: Burada Zerdüşt'e göre zinanın yasak olduğu geçiyor. Mikail Bayram, Lisans tezi, s.46.

Zerdüşt'e göre evlilik ve nesli korumak çok önemli ve kutsaldı. Yine ona göre insanın kendi eşi dışında başkasıyla birlikte olması/zina yapması yasaktı. O, evlilikte sadakati önemsiyordu, bunu şart koşuyordu. Soylu, temiz biriyle evlenmek, çocuk sahibi olmak ve bu çocukları Zerdüşt dininde yetiştirmek ona göre önemliydi. Ona göre insanoğlu mutlu olursa Ahura Mazda da mutlu olurdu.

Bu inancın şu yanı da dikkat çekicidir: Evlenen bir kız için anne babanın rızası önemlidir; ancak kızın istemediği biriyle ailesinin zorla onu evlendirmesi kabul edilemezdi. Hâlbuki bu çağda Türkiye'nin bazı bölgelerinde hâlâ kızlar rızaları dışında evlendiriliyor. Daha da ilginci, bazı araştırmacılara göre, (M. Anguetil gibi), Zerdüştlükte birden fazla evlilik yok. Şayet kadında kısırlık söz konusuysa bu durumda bile erkek ondan izin alırsa ancak ikinci bir evlilik yapabilir. Ancak erkek kısırsa kadın için aynı durum söz konusu değil: Kendisi ikinci kocayla evlenemez.[191]

Zerdüşt'ün güzel görünen yanlarını anlatmakla onun kusursuz olduğu anlaşılmasın. Sonuçta o günkü koşullarda önemli bir fikir ortaya koymuş. Bunları değerlendirirken yanlışlarını da görmek ve dillendirmek gerek. Sonuçta o da bir beşerdir. Mesela Tevrat'a göre bir kadın doğum yaptığında eğer çocuk erkekse **o kadın 33 gün necis** sayılır, bir mabede giremez, kutsal bir şeye dokunamaz. Eğer çocuk kız ise o zaman bu rakam iki kat olur: **66 gün** necis sayılır. Aynı yaklaşım Avesta'da daha ağır bir şekilde var. Hâlbuki doğum yaptıktan sonra ha kız ha erkek ne fark eder ki! Do-

---

[191] a-Prof. Dr. Günay Tümer-Prof. Dr. Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s.107-114. b-Eshat Ayata, Zerdüşt-Avesta, s.40; Cahit Can, age, s.284-85. c-Claude Emmanuel, Zerdüşt, Konfüçyüs ve Muhammed, s.41.

layısıyla ben yazılarımda kimin iyi fikir ortaya attığı değil; kimin kimden bu fikirleri aldığı üzerinde duruyorum. Amacım birini geriye alıp diğerini öne çıkarmak değil. Bunu sıkça vurguluyorum.[192]

Şu da önemli ki, Zerdüştlükte kadınların başlarını kapatması gibi bir durum söz konusu değildir. Hem kaynaklarda böyle bir şey yok, hem de şayet o zamanlar böyle bir şey olsaydı bugün Hindistan'da yaşayan Zerdüşti kadınların başları örtülü olmalıydı. Bilindiği gibi bugün yeryüzünde yaşayan Zerdüştilerin çoğu Hindistan'ın bir bölgesinde yaşıyor. Ama onlar örtünmüyorlar. Şu itiraz yapılabilir: İran'da Zerdüştilerden kalan bir azınlık türban takıyor. Peki bu nasıl olur? İran'daki Zerdüşti kadınların başlarını kapatmaları Zerdüşt inancının gereği değil; İran rejiminden kaynaklanan zorunlu bir örtünmedir. Malum yabancı bir diplomat kadın dahi İran'a gitse başını kapatır.

Zerdüşt'e göre evlilik çağına gelen bir kız şayet evlenmek isterse onun yakını her kimse (babası, erkek kardeşi, ya da vasisi) buna engel olmamalı. Aksi takdirde bu büyük bir suçtur. Hatta 18 yaşına gelen bir kızın evlenmemesi de suç sayılır. Evliliğe bu kadar önem veren Zerdüştlük aynı zamanda boşanmaya da karşıdır. Ama bu şu demek değildir ki asla boşanma olmaz. Zerdüştlükte evlenip çocuk sahibi olmak kutsal bir şeydir. Hatta Zerdüştlükte, çocuklar anne babayı cinvat köprüsünden geçirip cennete götüren basamaklardır inancı da vardır. Bu konuda Hz. Muhammed'in de açıklaması var. "Ahirette Allah çocuklara '**Buyurun cennete girin**' diyecek; ancak onlar anne babaları için Allah'a şefaatte bulunarak, onlar gelmezse biz de tek başımıza gir-

---

192 Tevrat, Leviler, bab 12/2-5. Avesta, Vendidad, Fargard 16.

meyeceğiz diyecekler. Böylece Allah dileklerini kabul edecek ve buyurun cümleten girin diyecektir!" diyor.[193]

Tabii ki bugün var olan Zerdüştilerde (özellikle İran'dakilerde) artık boşanma yaygındır. Bazı medya kaynaklarında, İran Zerdüştileri yılda 70 evlilik yaparsa buna karşılık 40 boşanma meydana gelir diye okuduğumu hatırlıyorum. Benim üzerinde durduğum, günümüzdeki Zerdüştiler değil; asıl olan Zerdüşt'ün gerçek düşüncesi.

193 Claude Emmanuel, Zerdüşt, Konfüçyus ve Muhammed, s.39-40. Kurtubi tefsiri, Bakara 255, c.3/272. Bu hadis Ahmet b. Hanbel'in müsnedinde de geçiyor. Zaten Kurtubi'nin ilgili yerinde dipnot olarak belirtilmiştir.

X. BÖLÜM

ZERDÜŞTLÜKLE İSLAMİYET'İN AHİRETE BAKIŞLARI

Daha önce cennet ve cehennemin kökenleri hakkında bir kaynağımda Sumerlerden kalma tabletlerden yola çıkarak detaylı bilgi vermiştim. Burada ise aynı konu hakkında Kur'an'la Avesta arasında bir karşılaştırma yapacağım.[194] Ahiret inancı konusunda Avesta ile Kur'an, hemen hemen aynı şeyleri içermektedir. Ancak cehennemdeki cezalar Kur'an'da inanılır gibi değil; çok ağır cezalar söz konusu. Bunları detaylıca anlatacağım.

Zerdüştiler ölümden korkmaz; hatta ölümü sevinçle karşılarlar. Hz. Muhammed de, **"Ölü üzerine ağlamak ona azap çektirir!"** demiştir. Bu hadis Müslim'de var. Belli ki bu, Zerdüştilerden İslam'a geçmiştir.[195]

Zerdüştilere göre kötülük yalnız bu dünyada var; ölümden sonra ise mutlu hayat başlayacak. İnsan eğer Ahura Mazda'yı dinlemişse öbür dünyada kendisine kötülük yoktur; tam ter-

194 Cehennemin Sumer'deki kökeni hakkında, "Sumerlerden İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler" adlı kitabımda geniş bilgi var.

195 Müslim, Cenaiz bölümü no: 928.

sine **Behişt** (cennet) vardır. Bu inanca göre insan iyilik ve kötülüğü tercih etmekte özgürdür (insanın kaderi kendi elindedir). İyilik tercih ederse öbür dünyada mükâfatını alır (cennete girer), kötülük tercih ederse tam tersi olur (cehenneme girer). İslam da hemen hemen aynı şeyleri söyler. Kelam ilminde (tartışmalı olmakla birlikte) buna ihtiyar cüz'ü denir.

İlkin cehennemin Kur'an'da nasıl işlendiği görelim, bundan başlayalım.

A) Kur'an'a Göre Cehennem'deki Cezalar ve Onları Çekmenin Nedenleri

Kur'an'da cehennemin çeşitli cezalarından söz edilirken; ağırlıklı olarak nedenleri de belirtilir. Bu yazımda bunları teker teker anlatacağım. Günümüzde İslami kesim Kur'an'ı savunma noktasında zorda kalınca; çareyi, 'Hadisler uydurma olabilir; biz sadece Kur'an'ı kabul ederiz' taktiğinde bulurlar. Sanki Kur'an'da farklı şeyler varmış gibi. Madem Kur'an diyorlar; ben de konuyu sadece Kur'an ayetleriyle anlatmaya çalışacağım.

a) Cehennem yiyecekleri:

"Bir kısım insanlar **içlerine kadar işleyen ateşle kaynar su içindeler.** Serin ve hoş olmayan **kapkara/zifiri bir duman altındalar.** Çünkü onlar daha önce şımartılmış, büyük günahlar işlemekte ısrar etmiş ve 'Biz ölüp bir yığın toprak ve kemik olduktan sonra mı dirileceğiz?' demişlerdir. Hiç şüphesiz (cehennemde) **zakkum ağacından yiyip** karınlarınızı dolduracaksınız, üzerine de **kaynar su içeceksiniz;** öyle ki, **susamış develerin suya saldırışı** gibi saldırarak içeceksiniz..." deniliyor Kur'an'da.

Bu ayetlerde kaynar suyun iki misyonundan söz edilir: Biri, ateşle birlikte yakıcıdır, içine düşeni yakar; diğeri de çok aşırı sıcak olduğu halde onlara içirilir deniliyor.[196] Benzer bir ayet de şöyledir: "Zakkum ağacı, cehennemin dibinde bitip yetişir ve onun **tomurcukları da tıpkı şeytanların başları gibidir.** Ondan yiyip karınlarını dolduracaklar ve üzerine de kaynar su ile karışık **içki içecekler.**"[197] Bu ayetlerde cehennemliklerin yiyeceği zakkumdur denilirken; başka ayetlerde, "Onlara orada yemek olarak ancak **kuru diken** vardır; bu da onları ne besler ne de doyurur" diye geçiyor.[198] Diğer bir ayette, "Cehennemlik olana **irinden** başka yiyecek yoktur" deniliyor.[199]

Bu ayetler, hem kişinin bedenen çekeceği cezadan söz eder (ateş ile aşırı derecede sıcak olan suyun, onları iliklerine kadar yakması, zifiri karanlık ve boğucu duman gibi), hem de onların yiyecek ve içeceklerinden (zakkum ağacı, hayvan gibi hücum ederek kaynar su içmeleri ve ayrıca sıcak su karışımı bir nevi içki-şarap gibi) söz eder. Yani sunduğum ayetlere göre hem fiziki ceza, hem de yiyecek ve içeceklerle ilgili ceza söz konusudur.

---

196 Vakıa suresi ayetler 41-55.

197 Saffat suresi ayetler 62-67. Nebe suresi, ayet 25, Hakka suresi ayet 36. İlgili ayette geçen 'Şevb ve Hamim' kelimelerinden genelde kaynar su karışımı içki anlamını çıkarmışlar. Mesela Diyanet vakfı ile Diyanet işleri eski Kur'an tercemeleri, Ahmet Varol Kur'an tercemesi, Fikri Yavuz, Hasan Basri, Kadri Çelik, Mehmet Türk, Süleyman Ateş, kaynar su karışımı bir nevi içki onlara verilir şeklinde tercüme etmişlerdir. Edip Yüksel ve Mustafa İslamoğlu ise kokteyl anlamını vermişlerdir ki aynı anlama gelir. Prof. Suat Yıldırım ise, bağırsakları parçalayan irinle karışık sıcak su demiş. Kimisi, kötü bir haşlama anlamını vermiş, kimisi kusuntu ve irin türünden bir içecek demiş.

198 Gaşiye suresi ayet 6-7.

199 Hakka suresi ayet 36.

Peki, bu insanlar nasıl bir suç işlemişler ki öbür dünyada başlarına böylesine büyük felaketler gelecek? Sorunun yanıtı yine ilgili ayetlerde var; hemen görelim.

Şımarıklık, ahirete **inanmamak**, büyük günah işlemekte **ısrarcı** olmak ve **zulüm** etmek. Her şeyden önce bütün bu suçlar soyuttur. Örneğin şımarıklığın ne olduğu belirsizdir/Kur'an'da tanımı yoktur. Bu ağır cezayı çekmenin nedenlerinden biri de kişinin ahirete inanmamasıdır. Hâlbuki ahirete inanmanın matematik gibi kesin kanıtı yok ki herkes hemen inansın. Dolayısıyla kesin ispatı olmayan bir iddiaya insanoğlu inanmadığı için öbür âlemde (varsa eğer) az önceki inanılmaz cezayı almış olsun!

İnsan var ki ahirete inanmaz. Çünkü başı kırık biri öbür dünyadan gelmemiş ki! Ama aynı kişi, insanlık için faydalı şeyler var eder: Telefon, internet, uçak, hayati tehlikesi olan çeşitli hastalıklara çare bulma, insanların huzur içinde yaşayabilmeleri için kafa yorup proje üretme gibi. Bunun benzeri faydalı işler yapan insanlar, İslam'a inanmadıkları için Kur'an ayetlerine göre cehennemi boylayacak, az önce sunulan ve bundan sonra da sunulacak olan korkunç cezalara maruz kalacaklar.

Az önceki ayette cehennemdeki cezanın bir nedeni de zulümdür diye belirtildi. Bu da belirsiz bir kavramdır ve görecelidir. Çünkü değişik sistemlerde zulüm farklı değerlendirilebilir. Mesela Kur'an'a göre İsrailoğullarının buzağıyı ilah edinmeleri bir zulümdür. Yine Allah'ın gönderdiği ile (Kur'an'la) amel etmemek zulümdür. Keza Kur'an'a göre en büyük zulüm, insanları camilerden alıkoymak ve camilerin yıkılmasına çalışmaktır.[200]

---

200 Bakara suresi, ayetler 51, 92 ve 114. Maide 45.

Kur'an'ın zulüm anlayışı genelde Allah'a inanmama ve İslam'ı kabul etmemeye endekslidir. Kur'an zulmü evrensel bazda ele almıyor.

Zulümle ilgili farklı bir ceza yöntemi daha var Kur'an'da: "Biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki (yine ahiret kastediliyor), onun duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) feryat edip yardım dilediklerinde, maden eriyiği gibi, yüzleri yakıp kavuran bir su ile kendilerine yardım edilecek. O ne kötü bir içecek ne kötü bir yerdir" deniliyor.[201]

Her ne olursa olsun Kur'an'da şayet zulümle ilgili denilseydi ki, bir memlekette yöneticiler tüm insanları eğitip yeteneklerine göre iş vermeli, belirlenen ücret onları ve ailelerini geçindirmeli, insanca yaşatmalı; aksi durumda ister devleti yönetenler olsun ister işverenler olsun ahirette bu cezayı hak edecekler denilse; işte o zaman azıcık mantıklı gelirdi. Ya da diyelim ki bir memur veya işçi kadrosu var ortada ve buna iki kişi talip çıkar. Biri hem teori, hem de pratik olarak o işten anlar; ancak ya deisttir, ya ateisttir, ya antagonisttir veya başkasıdır; ama Müslüman değildir. Biri de var ki, hem teorik bilgileri diğerine göre zayıftır, hem de pratik bilgileri; ancak Müslümandır. Bu durumda idareciler kalkıp işi ehil olmayan ve fakat Müslüman olan kişiye verseler öbür dünyadaki bu ağır ceza böylesi kişilerin başına gelecek denilseydi biraz normal sayılabilirdi. Maalesef Kur'an benzer açıklamalardan çok uzaktadır.

Bir kere Kur'an'da birleştirici, uzlaştırıcı bir üslup yoktur; çok ayrıştırıcıdır. Mesela; '**Ey** iman edenler! Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin. Kendi aleyhinize Allah'a apaçık bir kanıt mı vermek istiyorsunuz?' deniliyor. Yani kâfirlerle dost olursanız aleyhinize olur deniliyor. Da-

---

201 Kehf suresi ayet 29.

ha vahimi, "**Ey iman edenler! Şayet küfrü imana tercih ederlerse; o zaman babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyin. İçinizden kim onları** (anne-baba ve kardeşleri) **dost edinirse, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir!**" deniliyor. Yani, bu ayete göre şayet anne baba ateistse çocuklar onlardan uzak durmalı, onlara dost olmamalı. Aksi takdirde bunun adı zulüm olur. Zulmün de cezası az önce geçti.

Görüldüğü gibi; evlatları bile -bir hiç uğruna- ebeveyne düşman yapan bir zihniyet var karşımızda. Peki, bugünkü şartlarda sadece Müslümanlara dost olmak olur mu veya bu yapılmalı mıdır, yapılsa faydası var mıdır? Elbette ki hayır! Başka bir ifadeyle; Kur'an'a göre üretkenlik noktasında dünyada marka olan ve kimseye de zararı olmayan; ancak İslamiyet'i kabul etmeyen Japonlar (örneğin) cehennemi boylayacaklar. Diğer yandan İslam'a inanıp da insanlık için hiçbir şey üretmeyen Müslümanlar, sefa içinde, huri-içki keyfinde cennette yaşayacaklar![202]

Malum herhangi bir cahilden sorsak; o da zulüm iyi değildir der; ancak zulüm nedir ne değildir açıklar mısın denildiğinde cevap veremez. Kur'an da bu konuda böyle bir pozisyondadır ya da zulmün adresi yanlış gösterilmektedir. Hele de ayette geçen, **yedikleri zakkum ağacı, cehennemin dibinde bitip yetişir ve tomurcukları da tıpkı şeytanların başları gibidir** ifadesi mantıkla izah edilebilir mi? Şeytan mı var sanki? İnsanlar şeytanı görmüş mü ki böyle bir benzetme yapılıyor? Ateş içinde ağaç yetişirmiş! İşte bize bunlara inanın; yoksa canınıza okurum deniliyor.

Kur'an'da anlatılan cehennem yiyeceklerini tasnif etmek gerekirse; şöyle bir tablo karşımıza çıkar: Az önce belirtildiği gibi '**Zakkum**' ağacı. Yine '**Darî"** ile '**Gıslin**' diye iki çeşit

---

202 Nisa suresi ayet 144, Tevbe 23.

yiyecek daha var Kur'an'a göre. Darî, kuru bir bitkidir. Ondan yerler; ama ne açlıklarını giderir, ne de semirtir. (Adeta boş uğraş. Kimi Kur'an yorumcuları, dari' demek, kuru, dikenli, acı ve pis kokulu bir bitki demektir demişlerdir.) Araplar buna '**Şabrak**' ağacı derler **Gıslin** ise irin demektir. Bir de bunlar üzerine bir şeyler içerler. Kısmen az önce geçti: Aşırı derecede sıcak su karışımı içki.[203]

Bakalım Kur'an'a göre cehennemde daha ne gibi içecekler varmış onları da görelim.

b) Cehennem içecekleri:

Kur'an cennetteki nimetlerden söz ederken; onlardan birinin de içki-şarap olduğunu söylüyor ve bir çeşit içkiden cehennemliklere de verilecek diyor. İlgili ayetleri paylaşalım.

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennetin durumu şöyledir: Orada bozulmayan sudan, tadı bozulmayan sütten, içenlere lezzet veren içkiden ve süzme baldan nehirler vardır. Aynı zamanda kendileri için her türlü meyve de vardır. Bu nimetlere sahip olan ile sonsuza dek ateşte kalıp da içirildiği sıcak su nedeniyle bağırsakları parçalanan kimse aynı olur mu?"[204]

Burada ebedi bir cehennemden ve bağırsakları parçalayacak bir cezadan söz edilir ve bu ağır ceza da Muhammed ismini taşıyan surede geçer. Diğer bir ayette cehennemliklere hitaben, **"Bugününüzü unutmuş olmanın karşılığını tadın. Kuşkusuz, biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınıza karşılık o sonsuz azabı tadın!"** deniliyor ve akabinde de, "Bizim ayetlerimize o kimseler inanır ki, onlarla kendilerine öğüt verildiğinde, secdelere kapanırlar ve hiç böbürlenmeyerek rablerini hamd ile tespih ederler" deniliyor.

---

203 Gaşiye suresi ayetler 6-7.

204 Muhammed suresi ayet 15.

Ayetler birbirlerinden ilginç! Deniliyor ki: **"Siz bugüne inanmayıp unuttuğunuz gibi ben de bugün sizi unuturum."** Yani şefkat gözüyle size bakmam. Bir de ayetlerimize inananlar secdeye kapanırlar ve Allah'ı anarlar, teşekkür ederler deniliyor. İnsanların kendisine kul köle olmasını isteyen, bundan hoşlanan bir tanrı profili var Kur'an'da.[205]

Ahiretteki içki konusunda maşallah ayetler çok; birkaçını paylaşalım. "İçenlere zevk veren beyaz içki/şarap vardır. O içkiler ne baş ağrısı yapar ne de sarhoş eder. Başlarında ayrıca gözlerini kendi kocalarından ayırmayan iri gözlü huriler vardır." Oradaki şarabın beyaz olması ayrıca dikkat çekicidir. Bu da gösteriyor ki, Muhammed zamanındaki beyaz şarap bir numaraymış.[206] Diğer bir ayet: "Orada kadeh tokuştururlar. Öyle ki, bunda ne bir saçmalama, ne de günaha girme söz konusudur... Bu içkiler de testiler, ibrikler ve kadehlerle sunulur."[207] Bir başka ayette, "İyiler, kâfur karışımı bir kadehten (cennet şarabı) içerler" diye geçiyor.[208] Diğer bir ayette, "Cennette göğüsleri tomurcuk gibi kabarmış (memeleri başkaldırmış) yaşıt kızlar, içki dolu kâseler vardır"[209] deniliyor.

Daha ilginç ayetler de var bu cennet şarabıyla ilgili. Bir yerde, "Kendilerine mühürlü (daha açılmamış) halis bir içki sunulur. Son içiminde misk kokusu vardır. Yarışanlar bunun için yarışsınlar. O şarapta Tesnim vardır. O bir pınardır; Allah'a yakın olanlar ancak ondan içerler"[210] diye geçiyor.

---

205 Secde suresi ayetler 14-15.

206 Saffat suresi ayetler 45-48.

207 Tur suresi ayet 23, Vakia suresi ayet 18-19.

208 İnsan suresi ayet 5, Diyanet Vakfı tercemesi.

209 Nebe suresi ayetler: 32-34, Diyanet Vakfı tercemesi.

210 Muttaffifin suresi ayetler 25-28.

Bu içki ikramı cennetliklere mahsustur. Bir de cehennemliklere içki-şarap ikramı var! Mesela; cehennemlikler zakkum ağacından yedikten sonra kendilerine bunun üzerine kaynar su karışımı içki verilir deniliyor.[211] Diğer içecekleri **'İrindir'** deniliyor.[212] Kısacası, Kur'an'a göre cehennemliklerin içeceği şunlardır: **Gassak**, **Sadid** ve **Hamim**.

Hamim, çoğu Kur'an mütercimlerine göre kaynar su karışımı içki demektir. İçildiğinde bağırsakları parçalar. Bu kelimenin içki-şarap olduğunu yazanlardan -başta Diyanet Kur'an tercemesi olmak üzere- uzunca bir listeyi ekliyorum.[213] Sadid ile Gassak irin demektir. Yukarıda yiyecekler kısmında gıslin geçti, o da irin demek. Öyle anlaşılıyor ki, o daha katı bir irinmiş ki gıda olarak cehennem yemeklerinden sayılmış. Evet; Kur'an'a göre bunlar cehennemliklerin yiyecek ve içecekleridir.[214]

B) Cehennemde Uygulanan Diğer Cezalar

a) Suçlular alınlarından ve ayaklarından tutulup cehenneme çekilecekler.

Kur'an'da "Suçlular (ahirette) simalarından tanınıp perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar (yaka paça götü-

---

[211] Saffat suresi ayetler 66-67.

[212] Nebe suresi ayet 25.

[213] Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an tercemesi (eski), Diyanet Vakfı, Süleyman Ateş, Seyit Kutup, İbni Kesir, Adem Uğur, Ahmet Varol, Ali Bulaç. Fikri Yavuz, Bekir Sadak, Kadir Çelik, Ömer Öngüt, Hasan Basri Çantay, Harun Yıldırım, Gültekin Onan, Elmalılı, bütün bunlar su karışımı içki demek anlamını vermişlerdir; ancak Edip Yüksel ile Mustafa İslamoğlu kokteyl diye yazmışlar. Hepsi aynı noktaya gider.

[214] İbrahim suresi ayet 16, Sad suresi ayet 57, Nebe suresi ayet 25, Muhammed suresi ayet 15.

rülürler). Onlar cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar!" deniliyor.[215]

Perçeminden tutma konusuyla ilgili bir ayet de şöyledir: "Namaz kılan kulu (Muhammed'i) namazdan alıkoyanı (Ebu Cehil gibilerini kastediyor) gördün mü? Gördün mü o kâfiri (o namazdan alıkoyanı)? Ya onun engellediği kimse (Muhammed) doğru yolda ise yahut kötülüklerden korunmayı emrederse! Yalanlayıp yüz çevirene (burada Muhammed'in davasına inanmayan, muhalif olan kastediliyor) ne dersin! Allah'ın kendisini gördüğünü bilmiyor mu? Hayır (böyle düşünmesi doğru değildir), eğer bundan vazgeçmezse o yalancı ve günahkar perçeminden yakalarız (ateşe sürükleriz)!"[216]

Peki; bunlar nasıl bir suç işlemişler ki böyle bir cezayla karşılaşacaklar? Suçları, cehennemi ve Muhammed'in davasını inkâr etmek ve onun namazına engel olmak.

Kur'an'da tanrının perçemden tutması yalnız insana mahsus olsa da, bu ifade hayvanlar için de kullanılmıştır. Bir ayette, '**Hiçbir canlı yoktur ki Allah onu perçeminden yakalamış olmasın**' deniliyor. İnsan akıllı bir varlıktır; tanrının suç saydığını kabul etmiyor ve tersine hareket ediyor diye perçeminden tutulması normal diyelim. Ya hayvan ne yapmış ki tanrı onun hakkında böyle bir ifade kullanmış olsun! Daha enteresanı, az önceki ayetlerden birinde deniliyor ki, perçeminden yakalananın suçu, Muhammed namaz kılarken ona engel olmuş. Tamam da; bu, ilk inen surede (İkr'a suresinde) söyleniyor. Peki ilk sure, Muhammed 40 yaşında iken gelmiş ki o zaman İslam'a göre farz olan namaz henüz yoktu. Namaz, ilk vahiyden yaklaşık 11 yıl sonra farz kılınmış. O zaman bu bulmaca nasıl çözülür?

---

215 Rahman suresi, ayetler 41-44.

216 Alak suresi, ayetler, 9-16.

İşte burada İslami kesim şunu diyebilir: Efendim vahyin ilk ayetleri bu surededir; ancak daha sonra namaz farz kılındığında aynı sureye eklenmiştir gibi bir savunma. Bir kere bunun ispatı yok. Kaldı ki, eğer namazla ilgili bu ayet yıllar sonra inmişse niye düzensiz bir şekilde vahyin ilk ayetleri arasına serpilsin ki, ne alakası var! İşte Kur'an'a yöneltilen eleştirilerden biri de onun sure ve ayetleri arasındaki bu karmaşık durum: Neyin ne zaman söylendiği belirsiz ve hiç ilgisi olmayan konular birbirine girmiş.

b) Yanan deriler her defasında bir daha yenilenip sonsuza dek bu yanma işi devam edecek.

"Ayetlerimizi inkâr edenleri mutlaka ateşe atacağız. Derileri yanıp döküldükçe, azabı tatmaları için onların derilerini yenileyeceğiz. Şüphesiz Allah, mutlak güç ve hüküm sahibidir." Bu cezanın nedeni zaten cümle başında belirtilmiştir: Ayetleri inkâr etmek. Ayetlerden kasıt tabii ki Kur'an'dır. Bir kere şu genel bir prensiptir ki, her aklı başındaki insan kendisi için ne iyi ve faydalı ise onu yapar. Ayetler eğer insan aklına hitap etmiyorsa tabii ki haklı olarak insan bunlara inanmaz. Ama Kur'an'da, **mutlaka inanmalısın; aksi takdirde cezan budur** deniliyor. Ama inanmayanlar kendilerini bu ayetlerde görmüyorlar, akıllarına ters geliyor; bu nasıl olacak? İşte Kur'an bunu mazeret olarak kabul etmiyor.[217]

c) Cehennemde kişinin belkemiğinin kırılması, ateşte kızartılması, başında gardiyan meleklerin nöbet tutması hikâyesi.

"O gün (ahireti kastediyor) bazı yüzler buruşuktur; kendileri, belkemiklerini kıran bir felakete uğratılacaklarını an-

---

217 Nisa suresi ayet 56.

larlar. Öyle ki bacak bacağa dolanır/perişanlar..." Cezanın gerekçesi ayette şöyle belirtilmiştir: "Ne doğrulamış (Hz. Muhammed'in davasını kastediyor), ne de namaz kılmıştır; aksine yalanlamış ve ondan yüz çevirmiştir. Sonra da çalım sata sata kendi ailesine (kendisi gibi inanmayanlara) gitmiştir." İşte öbür dünyada belkemikleri kırılan insanların suçu budur! Kur'an'a bakılırsa bugün namaz kılmayan, Muhammed'in davasına inanmayan milyarlarca insan öbür dünyada böylesine bir cezaya çarptırılacak.[218]

Kur'an'ı inkâr edenlere bu cezadan farklı bir ceza yöntemi de uygulanır diye başka ayetler de vardır. Mesela; **Kur'an insan sözüdür; Allah'tan gelmemiştir** diyeni biz '**Sakara**' atacağız. (Abdülaziz Bayındır, biz onu Sakar'da kızartacağız şeklinde tercüme etmiştir). Sakar, içerisine atılan kişiye ne hayat bırakır, ne de onu ölüme terk eder (Yakar bitirir yine başlar yakmaya). Öyle ki, insanın derisini kavurur! Bir de onun üzerinde 19 muhafız melek (gardiyanlar gibi) vardır deniliyor Kur'an'da. Sonunda da, **Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir** ifadesi kullanılıyor.[219]

Yukarıda bir yerde değinildiği gibi; Kur'an'a göre meleklerin bir de bu dünyaya ait bambaşka görevleri vardır. Mesela savaşlarda inananlara yardımcı olmak (adeta özel askeri birlikler gibi). Bununla ilgili ayetleri aynen veriyorum: **"Siz rabbinizden yardım istiyordunuz, o da, ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım edeceğim diye duanızı kabul buyurmuştu."** Diğer bir surede, "Hatırla o zamanı ki, sen müminlere, rabbinizin indirilmiş üç bin melekle destek vermesi size yetmiyor mu diyordun. Evet, sabredip Allah'a

218 Kıyame suresi ayetler 24-33.

219 Müddessir suresi, ayetler 25-31.

karşı gelmekten sakındığınız takdirde; onlar (düşman) ansızın üzerinize gelse bile rabbiniz nişanlı beş bin melekle size yardım eder!" deniliyor. Ama nedense bu eğitilmiş savaşçı melekler, Müslümanları asrımızda ABD, Rusya gibi silah teknolojileri gelişmiş ülkelerden koruyamıyorlar.

İşte İslam âlemi tanrı yardımını içeren bu gibi ayetlere inanınca; teknoloji alanında hiçbir şey yapmamış: Nasıl olsa Allah'ın sözü var, savaşlarda Müslümanlara yardım eder diye.[220] Kur'an'da bir sure var; adı Zümer. Zümer, kafile kafile demek. Bu ismi, ilgili surenin 70'inci ayetinden alır. Orada şöyle deniliyor: **"İnkâr edenler kafile kafile cehenneme sevk edilecekler. Oraya vardıklarında kapılar açılacak ve kendilerine, içinde ebedi kalmak üzere girin denilecek."**[221]

Başlık baştan sona kadar takip edilirse; bu suçların cezalarında bir istikrar görülmüyor. Mesela; İslamiyet'e inanmayanın cezası Kur'an'da farklı şekillerde karşımıza çıkıyor.

d) Cehennemde ateşten giysiler,
başa dökülen kaynar su ve kamçı hikâyesi.

Bir ayette, "İnanıp da iyi işler yapanlara cennet vardır" denildikten sonra, **"Yoldan çıkanların** (fasıkların) **yeri ateştir. O ateşten her çıkmak istediklerinde tekrar oraya döndürülecekler ve onlara, yalanladığınız ateş azabını tadın denilecektir..."** diye devam ediyor. Bu ayet Kur'an'da birden fazla yerde tekrar edilerek geçmektedir. Bu cezanın nedeni, ayette ifade edildiği gibi yoldan çıkmak ve cehennem azabını inkâr etmektir. Ayrıca yoldan çıkmak derken neyin kastedildiği de belirsiz. Olsa olsa burada kastedilen İslami kuralların dışına çıkmak olur.

---

220 Enfal suresi ayet 9.

221 Zümer suresi, ayetler 70-72.

Kur'an'da bir yerde insanlar (kâfir-inanır diye) iki grup halinde ele alınmakta ve inkâr edenlerle ilgili az öncekine benzer şöyle bir cezadan söz edilmektedir: "Rableri hakkında tartışan kâfir için **ateşten giysiler** biçilecek; başlarına da **kaynar su** dökülecektir. O su ile karınları içindekiler ve derileri eritilecek. Ayrıca böyleleri için **demir kamçılar** vardır. Her ne vakit oradan çıkmak isterlerse tekrar oraya iade edilecekler ve onlara '**tadın bu yakıcı azabı**' denilecektir."

Cehennemden kaçmak isteyip de kaçamamakla ilgili ayetler Kur'an'da birkaç yerde var. Mesela ayetin birinde şöyle geçiyor: "Yoldan (İslam kastediliyor) çıkanların varacakları yer ateştir. Oradan çıkmak istediklerinde geri çevrilecekler ve kendilerine: İnkâr ettiğiniz cehennem azabını tadın, denecektir."[222]

Az ilerde sunacağım bazı ayetlerde deniliyor ki, kimi cehennemlikler ateş çemberi içinde sütunlara bağlı olarak yanacaklar. Az önceki ayette de, çıkmak isteyenler geri döndürülecekler deniliyordu. Demek o kadar zordur ki, bazen o sütunlardan kurtulmayı ve ateş çemberini geçmeyi bile -can havliyle- başarabilirler. O sırada da gardiyan görevini yapan melekler devreye girer.

Ayette müminlerin ahiretteki yaşantıları anlatılırken şu ilginç bilgi de verilmektedir: Müminler için, altlarından ırmaklar akan cennetler vardır ve buraya girenler **altın** ve **inci** ile süsleneceklerdir ve giysileri de **ipektir**. Bu ayet Kur'an'da iki yerde (Hac ve Fatır surelerinde) geçmektedir.

Cennetteki bu altın-inci mücevherat hikâyesi Kur'an'da başka yerlerde de geçmektedir. Mesela bir yerde, cennette altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyip koltuklara yaslanacaklardır deniliyor. Kur'an'a göre

---

222 Secde suresi ayet 20, Hac 22.

altın, cennette yalnız bilezik olarak kullanılmayacak; aynı zamanda hem tabaklar, hem de testiler/sürahiler altından olacaktır.

Altının Kur'an'da bir de şöyle bir hikâyesi var: Hz. Muhammed, ben peygamberim deyince bazı insanlar, madem peygambersin, Allah'tan gelmişsin; o zaman sana yukarıdan altın bilezik insin ki inanalım demişler ama bu isteği gösterememiş; bunun yerine altın cennette vardır diyerek bu şekilde işi idare etmeğe çalışmış. Demek ki altın öbür dünyada da varmış! Altın en kıymetli cevher olduğu için Kur'an'da bile gündeme gelmiş.[223]

e) Cehennemde ateş çemberi içinde sütunlara bağlanmak da var.

Kur'an'da cehennem cezaları anlatılırken şöyle bir çeşidinden söz edilmektedir: Cehennemde '**Hutame**' diye bir ceza çeşidi vardır. "Hutame, Allah'ın yüreklere işleyen tutuşturulmuş ateşidir. Bu ateş onlar üzerine kapatılmıştır. Yüksek sütunlara bağlanarak bu ateş içindeler" deniliyor.[224]

Bu cezayı hangi suç sahipleri çeker? Bunun yanıtı yine ilgili bölümde var. Şöyle: "İnsanın arkasından çekiştiren, kaş-göz hareketiyle alay eden ve servet toplayıp ha bire sayan, malının onu ebedi kılacağını sanan kişi." Belli ki bu ayetler birileri için oluşturulmuş. Ebu Leheb, Ebu Cehil gibileri Hz. Muhammed'in arkasından konuşmuşlar, göz-kaş işaretleriyle onunla alay etmişler ki; böyle bir yöntem uygulanmış. Göz-kaş işaretiyle alay etmenin cezası ateş çemberi içine hapsedilip çıkmamaları için direklere bağlanmak olmuş!

---

224 Hümeze suresi ayetler 7-9.

225 Cin suresi, ayet 15, Bakara suresi ayet 24.

İnsan hem bu sunduklarıma, hem de bundan sonra cehennem cezalarıyla ilgili göstereceğim ayetlere bakınca, "**Aklın hayal etmediği her türlü dehşet var öbür dünyada**" sonucuna varır. Ateş çemberi içinde uzun sütunlara bağlanmak var, kamçı/kırbaç var, çok gaddar gardiyanlar var, zincirlere vurmak var. Suç da genelde Hz. Muhammed'e inanmamak, onun peygamber olduğunu kabul etmemek. Bir ayette, **hak yoldan sapanlar ise, cehenneme odun olmuşlardır;** bir diğer ayette, **korkun o ateşten ki yakıtı insanlarla taşlardır,** deniliyor. Hani ateş içinde taş varsa daha da keskin olur ya! Bu denilmek isteniyor.[225]

f) Kör, dilsiz, sağır bir şekilde yüz ve dizüstü sürünmek.

Kur'an'dan bir ayet: "Hidayete ermeyenleri kıyamet günü **körler, dilsizler** ve sağırlar olarak yüzüstü haşredeceğiz. Varacakları yer cehennemdir. O cehennemin ateşi yavaşladıkça biz çılgın ateşi artırırız."[226]

Başka bir ayet: "Her kim benim zikrimden (Kur'an'dan) yüz çevirirse, kıyamet gününde onu **kör olarak** haşredeceğiz. O kişi Allah'tan soracak, gözlerim vardı, neden beni buraya kör olarak sürdün? Allah yanıt verecek: 'Evet, öyle! Çünkü ayetlerimiz sana geldi de sen onları unuttun. Aynı şekilde bugün de sen unutuluyorsun' diyecek."[227]

Benzer bir ayet: "Öbür dünyada takva sahiplerini kurtaracağız, zalimleri dizüstü çökmüş vaziyette bırakacağız."[228]

Evet; Allah, ben onlara diz çöktüreceğim diyor.

---

226 İsra suresi ayet 97.

227 Taha suresi ayet 124-126.

228 Meryem suresi ayet 72.

g) Cehennemde zincirlere vurulmak.

Kur'an'da Allah, ben öbür dünyada kimi suçluları **zincirlere vuracağım** diyor. Bununla ilgili Kur'an'da hayli ayetler var.

* "Allah'a ve ahirete inanmayanlar, 'Biz toprak olduğumuz zaman mı tekrar yaratılacağız?' derler. İşte onlar, rablerine karşı nankörlük edenlerdir ve onlar, boyunlarında **ateş halkaları** bulunan kimselerdir, sürekli -o ateş halkalarında- kalacaklardır."[229]

* "Onların boyunlarına demir **halkalar geçirdik,** o halkalar çenelerine dayanmıştır (adeta köpek tasması gibi). Bu sebeple kafaları yukarıya doğru kalkıktır"[230]

* Kitabı ve elçilerimize gönderdiğimiz mesajı yalanlayanlar ileride (başlarına gelecekleri) öğreneceklerdir. Öyle ki, boyunlarına **demir halkalar ve zincirler** takılıp, cehenneme sürükleneceklerdir. Bunlar kaynar suya sürüklenecek, sonra da ateşte cayır cayır yanacaklardır.[231]

* "Biz o inkâr edenlerin boyunlarına **demir halkalar** takacağız. Onlar ancak yapmakta oldukları günahları yüzünden cezalandırılacaklardır."[232]

* Biz, kâfirler için **zincirler, demir halkalar** ve **alevli ateş** hazırladık.[233]

* "Bizim katımızda ağır **prangalar** ve **yakıcı** cehennem vardır."[234]

* "Öbür dünyada kimi suçlular, 'Ah; keşke ölümle her şey bitmiş olsaydı; malım bir şeye yaramadı, gücüm yok oldu gitti'

---

229 Rad suresi, ayet 5.

230 Yasin suresi ayet 8.

231 Mü'min suresi ayet 70-73.

232 Sebe suresi ayet 33.

233 İnsan suresi ayet 4.

234 Müzzemmil suresi ayet 13.

diyecekler. İşte böylesi hakkında, 'Onu tutun, bağlayın, sonra alevli ateşe atın. Ardından da boyu yetmiş arşın uzunluğunda olan **zincirlere** bağlayıp sürükleyin!' denecektir."[235] (Bu ayette cehennemdeki zincirlerin uzunluğu bile belirtilmiştir.)

Evet; bunlar Kur'an'daki ayetler. Dikkat edilirse bu zincir cezasını alacak olanların suçu tanrıya ve onun göndermiş olduğu dine inanmamak. Yani ateist olmak veya başka türlü inanmak! Peki, bu anlatılanlar salt Kur'an'da geçiyor diye gözleri kapatıp sorgulama yapmadan, kayıtsız şartsız inanmak mı gerekir? Sorarlar ki Kur'an'da mucize var mı? Ben Kur'an'ın çok önemli bir mucizesini görüyorum: Müslümanların milyonda 5-10 kişisi ancak Kur'an'ın anlamını bilir; kalanlar ise, Kur'an'da ne var ne yok bilmeden inanırlar. Dolayısıyla Kur'an, anlamı bilinmeden dünyada kendisine inanılan tek kitaptır. Bu çok ilginç değil mi?

Küfür cezasıyla ilgili bir ayette, **"Küfre batanlar var ya, yeryüzündekilerin hepsi ve yanında bir o kadarı da kendilerinin olsa kıyamet gününün azabından kurtulmak için hepsini fidye verse onlardan kabul edilmez ve kendileri için acı bir azap vardır"** deniliyor.[236]

Yukarıda da değinildiği gibi; Kur'an'a göre ahirette bu cezaları çeken insanların başında bir de görevli melekler (gardiyanlar) varmış. Şayet biri firara kalkışsa bunlar göz kulak olup engel olacaklar, onları tutup tekrar yerlerine atacaklarmış. Bir ayette, "O ateşin başında çok katı/acımasız ve sert melekler vardır. Onlar, Allah'tan kendilerine verilen emri harfiyyen yerine getirecekler; emir dışına çıkmazlar!" deniliyor. Yani onların bu sertliği Allah'ın talimatıyladır deniliyor.[237]

---

235 Hakka suresi, ayetler 27-33.

236 Maide suresi ayet 36.

237 Tahrim suresi ayet 6.

h) Cehennemde ne ölüm var, ne de hayat (sonu olmayan bir dehşet)

İslam'a göre öbür dünyada Allah huzuruna suçlu olarak çıkan kişi cehennemliktir ve orada sonsuza kadar ceza çekip yanacaktır. Konuya ilişkin birkaç ayet sunalım.

"Hiç şüphesiz ki Allah huzuruna suçlu olarak gelen için cehennem vardır. **Orada ne ölür ne de hayat bulur** (sonu olmayan bir ceza)."[238]

Cehennemin ebediliğiyle ilgili diğer bir ayette şunlar var: Hatırlatmak/öğüt vermek fayda getiriyorsa hatırlat (ey Muhammed). Korkan öğüt alacak, bedbaht olan da öğütten (Muhammed'in öğüdünden) kaçınacak ve en büyük ateşe düşecek, sonra orada **ne ölecek ne de hayat bulacak** (hep yanacak hep yanacak)...[239]

Bu iki yerde; **cehennemdeki cezanın ardı arkası yoktur** diye net açıklama var. Bunlar dışında ayrıca Kur'an'da yaklaşık 40 yerde, cehennemlikler sonsuza kadar/ardı arkası gelmeyecek şekilde orada kalıp ceza çekecekler diye ayetler var.[240] Tabii ki buna karşı cennetlikler de sürekli cennette yaşayacaklardır. Bir ayette, "Orada ilk ölümden başka ölüm tatmazlar (sürekli yaşayacaklar)" deniliyor.[241] Bir de Kur'an'da cehennemin çok büyük olduğuna dair vurgu yapılıyor. Bir ayette, "Biz o gün (ahiret hayatını kastediyor) cehenneme, doldun mu diyeceğiz. O da, var mı hâlâ diyecek!" diye geçiyor.

---

238 Taha suresi ayet 74.

239 Taha suresi ayet 74 ve A'la suresi ayet 9-13.

240 Bakara: 39, 81, 162, 217, 275; Al-i İmran 88, 116, Maide 80, Nisa 93, 169, Araf, 36, Tevbe 17, 63, 68, Yunus 27, Nahl 29, Rad 5, Taha 120, Enbiya 99, Mü'minun 103, Ahzab 56, Zümer 72, Gafir 76, Mücadele 17, Haşr 17, Fussilet 28, secde 14, Muhammed 15, Tegabün 10, Cin 23, Beyyine 6, Hud 107.

241 Duhan suresi ayet 56.

Cehennemin büyüklüğüyle ilgili Kur'an'da kesin bir ifade yok; ancak ayetten anlaşılır ki hayli büyükmüş. Bir de Allah'la cehennem arasındaki diyalog ilginç! Cehennem nasıl olsa bir mekândır, bir arsadır. Ama Allah diyor ki ben o gün onunla konuşacağım.[242] Yine Kur'an'da geçiyor ki, cehennemin yedi kapısı varmış ve her grubun kapısı belliymiş.[243]

ı) Kıyamet gününün dehşetinden hamile kadınlar çocuğunu düşürecekmiş.

Bu konuda birkaç ayet var, paylaşmak isterim:

*"Kıyameti göreceğiniz gün, her emzikli kadın (kıyametin dehşetinden) emzirdiğini atacak/çocuğunu terk edecek ve her gebe kadın, karnındaki çocuğunu düşürecek. İnsanları görünce sarhoş sanırsın; ama sarhoş değiller; ancak Allah'ın azabı çetindir."[244]

*"Kulakları sağır edercesine o şiddetli ses geldiği vakit (yani kıyamet) kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacak. Çünkü o gün, herkesin kendine yetip artacak dertleri vardır."[245]

*"Kıyamet günü çocukları bile ihtiyarlatır (o kadar zordur)."[246]

*"Kıyamet günü öylesine zor ve her yer harap olacak ki, on aylık gebe develer sahipsiz kalacak." [247]

Evet; bu deve örneği Kur'an ayetidir. Bir de kıyamet günü herkesin bu dünyada işlediğiyle ilgili hesap defteri kendi-

---

242 Kaf suresi ayet 30.

243 Hicr suresi ayet 44.

244 Hacc suresi, ayet 2.

245 Abese suresi ayetler 33-37.

246 Müzzemmil suresi ayet 17.

247 Tekvir suresi ayet 4.

sine verilecekmiş. Verilmesine verilsin de; ilginç bir yöntem söz konusu: İyi insanlarınki sağ taraflarından, kötülerin de bir kısmının sol taraflarından, bir kısmının da arkasından verilecek deniliyor.[248] Bir ayette de, **kıyamet gününün dehşeti öylesine büyüktür ki, yürekler gırtlağa gelecek,** deniliyor.[249]

Evet; bunlar ve daha niceleri Kur'an ayetleridir.

C) Allah'ın Verdiği Söz Kendisini Bağlarmış

Kur'an'da şöyle bir ayet var: **"Biz** (Allah olarak) **dileseydik, elbet herkese hidayetini** (doğru yolu) **verirdik. Ancak benden, cehennemi bazı cin ve insanlardan dolduracağım diye kesin söz çıkmıştır."** Bunun açık anlamı şudur: Aslında ben herkese doğru yolu nasip edebilirim ve isterim de; ancak ne fayda ki bir kere ağzımdan; 'Ben cehennemi kimi insan ve cinlerden dolduracağım' sözü çıkmış, bu yüzden artık sözümden caymak gibi bir durum söz konusu değildir.[250]

Allah'ın verdiği sözün hikâyesi Kur'an'da şöyle anlatılır: Şeytan daha melek iken Allah ona diyor ki, sen de Âdem'e secde et (eğil, kabul et); ancak şeytan bunu yapmaz. Allah soruyor; seni bundan alıkoyan ne, neden etmedin? Şeytan, ben ateşten yaratıldım, Âdem ise topraktan, dolayısıyla ben ondan daha hayırlıyım/üstünüm diyor. Buna karşı Allah şeytana, oradan aşağı in, çık, çünkü sen alçaklardansın demiş. Şeytan da, o zaman insanların diriltileceği güne kadar bana süre ver deyince, Allah da, tamam (sana süre verdim); istediğini yaparsın karşılığını vermiş. İblis, beni

---

248 Hakka suresi ayet 19 ve 25, İnşikka suresi ayet 10.

249 Mü'min suresi ayet 18.

250 Secde suresi ayet 13.

azdıran sensin (ey Allah), onun için andolsun ki ben de onları senin yolundan çevirmek için pusu kuracağım, onların sağından solundan, önlerinden arkalarından kendilerine ulaşacağım, çoğunu sana şükür etmez hale getireceğim demiş (adeta Allah'a meydana okurcasına). Allah buna kızmış ve horlanmış, kovulmuş olarak **çık oradan,** andolsun ki, **cehennemi senden ve sana uyanlardan dolduracağım** demiş. Bundan sonra Allah Âdem ve Havva'ya yönelmiş, ikiniz cennete girin, istediğinizi yiyin; ancak şu ağaca yanaşmayın demiş. Bunlar cennete girince şeytan onları kandırıp Allah'a karşı ilk raundu kazanmış. Sonuçta bunların da cennetten kovulmasına neden olmuş. O gün bugündür hep iktidar şeytanda: Yeryüzü bir kere huzur görmemiş, görünen o ki kolay kolay görmeyecektir de.

Allah'ın, **ben cehennemi senden, sana uyanlardan ve cinlerden dolduracağım** sözü Kur'an'da birkaç yerde geçiyor.[251]

Evet; sunduğum bu özet bilgi Araf suresinden ve tabii ki Tevrat'tan Kur'an'a aktarılan bir efsane.[252] Şeytanın, andolsun ki ben de insanları senin yolundan uzaklaştıracağım/onları azdıracağım sözü Kur'an'da birkaç yerde geçiyor.[253] Allah'la şeytan arasında geçen karşılıklı konuşmalara bakılınca; her ikisinin de çok kızgın olduğu ve birbirlerine kılıç çektikleri rahatlıkla anlaşılır. Sadece bu ayetlere bakılsa bile birbirlerine rest çekmeleri, meydan okumaları açık bir şekilde görülür.

İşte az önce geçen, cehennemi bir kısım cin ve insanlardan dolduracağıma dair söz vermişim derken; bu efsane kastediliyor. Belli ki tanrı ile şeytan arasındaki çekişmede

---

251 Hud suresi ayet 119 ve Sad suresi ayet 85.

252 Araf suresi ayetler 12-24.

253 Hicr suresi, ayet 39 ve Sad suresi ayet 82.

tanrı hayli kızmıştır. Çünkü şeytan meydan okumuş, insanları senin yolundan uzaklaştıracağım demiş. O da defol çık buradan karşılığını vermiş. Şu bir gerçek ki, eğer dünyadaki huzursuzluğun nedeni şeytansa, o zaman bakıyoruz tarih boyunca çoğunlukla kötülük egemen olmuştur. Peki bu durumda dünyada kazanan Tanrı mı yoksa İblis midir? Elbette ki Kur'an'daki anlatılanlara bakılınca iktidarı ele geçiren Şeytan'dır ve bu dünyada keyif onundur.

Tanrının söz verme meselesi aynı zamanda şunu da ortaya koyuyor ki, onda da fikir değişikliği oluyor. İnsanların fikri değişirse ya şeytandan ya da Allah'tan etkilenir de ondan değişir. O zaman Allah'ın fikrine kim etki yapar ki değişir? Bu tarz ilginç ayetler Kur'an'da çoktur. Birinde, "Herhangi bir yerleşim birimini yok etmek istersek oranın lüks içinde yaşayan şımarıklarına iyilikleri emrederiz. Buna rağmen onlar dinlemez, kötülükte devam ederler. Bu sebeple, orası hakkında cezalandırma hükmü kesinleşir, biz de orayı yerle bir ederiz!" deniliyor.[254] Buna benzer bir ayette de, **"Biz nice kent(ler)i helak ettik; gece yatarlarken yahut gündüz uyurlarken azabımız onlara geliverdi"** deniliyor.[255]

Ayetlerin vahameti bir tarafa; bir kere Tevrat'tan alıntı olduğu somut bir gerçek, çünkü aynı şeyler Tevrat'ta da var. Burada iki nokta dikkatleri çekmekte: Biri, acaba gerçekten insan bu dünyada kötülük yaparsa tanrı onlar üzerine memleketi yıkar mı (tabii ki deprem, kasırga, tsunami gibi tabii afetler hariç)? Bir de tanrının, ansızın, insanlar uykudayken ben memleketleri başlarına yıkarım demesi nasıl izah edilebilir?

Kentleri yerle bir etme konusunda Tevrat'ın **İşaya** kısmında şu bilgi var: Rab, git kavme söyle: İşitmesine işitin;

---

254 İsra suresi ayet 16.

255 Araf suresi ayet 4.

ancak anlamayın. Görün; ama gözlerinizi kapatın (görmemiş gibi olun), duyun; ama gereğini yapmayın. (Yani her şeyi ters yapsınlar ki şifa bulmasınlar.) İşaya soruyor: Peki ne zamana kadar? Rab, şehirler virane ve kimsesiz kalana kadar... şeklinde cevap veriyor. Evet; kutsal denilen dinlerin tanrısının insanlara karşı bu planları yaptığı söyleniyor.[256]

Kur'an'da cehennemlikler hakkında şöyle bir ayet de var: Bedbaht olanlar ateştedirler, orada feci bir şekilde nefes alıp verecekler, göklerle yer durdukça onlar o halde ateşte devam edeceklerdir; ancak Allah'ın dilemesi müstesna. **"Müstesna"** kelimesi bu ayette geçiyor. Şimdiye kadar anlattıklarım arasında böyle bir ifade geçmiyor.[257] Yani bu ayete göre Allah dilerse kimilerinin cezasını sonlandırabilir denilmek isteniyor. Bu durumda, acaba Allah da torpil yapar mı diye akla gelir ama az sonra sunacağım ayetler bunu geçersiz kılıyor. Çünkü birçok yerde deniliyor ki: Cehennemlikler ebediyen orada kalacaklar. Peki o zaman ayette niye Allah dilerse cezayı sonlandırabilir ifadesi geçiyor? Bunun anlamı şu: Denilmesin ki onları çıkarmaya Allah'ın gücü yok. Çünkü onlar cezalı. Dolayısıyla Allah da onları kurtaramaz. İşte az önceki ifadeden kasıt; ben Allah olarak dilesem onları bile çıkarırım, buna gücüm var demek isteniyor.

Bir ayette de, **"Öbür dünyada bazı insanların alınları, böğürleri ve sırtları dağlanacak"** deniliyor. Nedeni de, altın-gümüş biriktirip Allah yolunda harcamamışlar. Bir kere işi bireye bırakıp böyle tehdit savurmak hem doğru değil, hem de günümüzde artık demode olan bir modeldir. Sosyal bir devlette herkes vergisini öder, yönetim de bunu ayarlar. Tabii ki ilk önce herkese yapabileceği bir iş vermek, onu eğitip

---

256 İşaya bölümü 6/9-13.

257 Hud suresi ayetler 106-107.

üretken yapmaktır. Diyelim ki iş bulamadı veya mazereti var (hastalık gibi) çalışamaz; o zaman sosyal devlet onun geçimini sağlamak durumunda. Nitekim bugün Avrupa ülkeleri bunu yapıyor. Bu durumda az önceki ayetlerin bir anlamı da kalmaz. Yani sadaka verip sadaka alan bir toplum da olmayacaktır.[258]

Kur'an'da cehennem cezasıyla ilgili ayetler sadece bunlar değildir. Ben birkaçını daha toplu halde sunup bunu bitirmeye çalışayım.

* Cehennemliklerin giysileri katrandandır, yüzlerini de ateş kaplar.[259]

* O inkâr edenler, ne yüzlerinden ne sırtlarından ateşi uzak tutamayacakları ve hiçbir yardım da göremeyecekleri zamanı bir bilselerdi![260]

* İnkâr edenler ateşin yakıtıdırlar.[261]

* Bir kısım insanlar karınlarına ateş doldururlar... Ne kadar da ateşe dayanıklıdırlar![262]

* Bedbaht olanların yeri ateş olacaktır. Onlar orada ahu figan edeceklerdir.[263]

* İnkâr edenler için ateşten giysiler biçilmiştir. Başlarının üstünden de kaynar su dökülecektir.[264]

* Orada (cehennemde) yüzlerini alevler yalar da, ateş dudaklarını yaktığında, dişleri açıkta kalıverir.[265]

---

258 Tevbe suresi ayet 35.

259 İbrahim suresi ayet 50.

260 Enbiya suresi ayet 39.

261 Al-i İmran ayet 10.

262 Bakara 174-75.

263 Hud suresi ayet 106.

264 Hacc ayet 19.

265 Mü'minun suresi ayet 104.

* Bir kısım insanlar cehennemde ateş çemberi içindeler.[266]

* Bir kısmının yüzleri ateş içinde evirilip çevrilir (adeta kebap gibi).[267]

* Onlar için üstlerinde ateşten katmanlar, altlarında (ateşten) katmanlar vardır.[268]

Daha neler neler! Anlat anlat cehennem konusu Kur'an'da bitmez.

Malum ABD'nin Guantanamo esir kamplarında mahkûmlara uyguladığı ceza yöntemi, dünya kamuoyunda eleştirilere neden olmuştu: Bu kadar ağır, insanlık dışı ceza mı olur diye. Kaldı ki o belli bir süreye bağlıydı. Ancak Kur'an'a göre ahiret hayatında uygulanacak olan bu cezalar hem sonsuz, hem de korkunç. Hele de kişinin cehennemlik olmasına neden olan gerekçeler insanlık için hayati önem arz etmiş olsaydı! Şayet deseydi ki, milleti sömüren, millete haksızlık eden, insanlar arasında ayırım yapan yöneticiler bu cezaları hak edecekler; yine bir nebze kabul görürdü. Ama öyle değil. Ya Hz. Muhammed'e inanmayıp namaz kılmamış, ya Kur'an'da tanımlanan Allah'a inanmamış, ya da ahirete inanmamış gibi gerekçelerle bu dehşeti hak etmiş sayılırlar deniliyor.

Şu bir gerçek ki, yeryüzündeki insanların birçoğu Kur'an'a inanmaz. Bu durumda Kur'an'ı kabul etmeyenlerin hepsi öbür dünyada (varsa eğer) ateşe atılıp derileri bir yanıp bitecek bir daha yinelenecek ve bu şekilde dehşet görmeye, yukarıdan beri sunduğum cezaları çekmeğe devam edecekler. Kaçmak istediklerinde de yerlerine geri çevrilecekler/ kaçamayacaklar, gardiyan melekler kaçışlarına izin

---

266 Kehf suresi ayet 29.

267 Ahzab suresi ayet 66.

268 Zümer suresi ayet 16.

vermeyecek. Bir de Müslümanlardan sorulsa; biz de hakiki Müslüman değiliz diyecekler. Bu durumda onları da bu cezaya dahil etsek (belki onlar ebedi çekmeyecekler, aradaki tek fark bu); ortaya çıkan sonuç şu ki, Kur'an'a göre tüm insanlar cehennemde yansınlar, bu korkunç dehşeti yaşasınlar diye yaratılmışlardır.

İnsan bazı ayetlere bakınca şunu anlar: Hz. Muhammed de farkındaymış ki, bu dinin yasalarını iyi kavrayan biri bir kere buna inanmaz. Bunun için, **"O küfre batmış olanları sen uyarsan da uyarmasan da onlar için aynıdır; iman etmezler"** ayetiyle **"Biz onları korkutuyoruz; fakat bu, onların azgınlıklarını daha da artırdı"** ayetine dayanmıştır. Bu son ayete göre; Allah bir çaba peşindedir: İnsanları korkutuyor ki onun söylediklerine inansınlar; ancak çabasının tam tersi oluyor: Ben bir şey olsun isterim; onlar daha da azgın olacaklar diyor. Bir de bu ayette, lanetlenmiş bir ağaçtan söz edilir. Haydi diyelim şeytan canlıdır, bir şeyler yapmış lanetlenebilir. Peki, ağacın ne kusuru var ki lanetlenmiş olsun![269] İsaak Asimov'un, **"Kutsal kitaplar ateizm için en büyük güçtür"** sözü ile Nikola Tesla'nın, **"Kutsal kitapları okuyup anlamayan dindar; okuyup anlayan ateist olur"** sözü tam da bu konuyu özetler.

Kur'an'da Allah, 'Bu kitapta (Kur'an'da) asla şüphe yoktur' diyor. Proje olmadıktan sonra; malım iyidir demenin bir anlamı yok. Her yazar da diyebilir ki kitabım kitaplarım çok iyidir, dünyada eşi-benzeri yoktur. Burada ölçü, insanlara, topluma ve bir bütün olarak doğaya çözüm sunup sunmamaktadır.[270] Mesela **Mao Zedung** veya **Vladimir Lenin,** insanların huzuru için bir proje ortaya attılar. Onların doktrinleri birçok ülkede taraftar buldu. Bunlar tehditle

---

269 Bakara suresi ayet 6, İsra suresi, ayet 60.

270 Furkan suresi ayet 52, Bakara suresi ayet 2-3.

projelerini kimseye ihracat etmediler, dayatmadılar. Ortaya attıkları görüşler, gönüllülük temeli üzerine insanlarda olumlu etki bıraktı. Bilindiği gibi yansımaları Türkiye'de de görüldü ve sonuçta 1968 kuşağı ortaya çıktı.

Ben burada birilerinin propagandası peşinde değilim. Demek istediğim, bir proje faydalıysa insanları kucaklıyorsa tehditsiz bir şekilde yayılıp taraftar bulur. Maalesef İslam tüm insanlar için çözüm göstermek yerine; tehdit ve cehennemle korkutmayı yeğlemiştir. Dedikleri kabul bulsun diye de hayali cennet hurilerini, oradaki hayali içki ırmaklarını, keyif-sefayı ve bu dünyada da savaşlarda inanmayanların kız ve kadınlarını cariye olarak, yine karşı tarafın mallarını da ganimet olarak Müslümanlara peşkeş çekmeyi devreye koymuştur. Tanrı ve bunlar! Olacak iş mi?

Başta da vurgu yapıldığı gibi cehennem cezalarıyla ilgili hep Kur'an ayetlerini işledim. Şöyle bir kuşbakışı dipnotlara bakıldığında cehennemle ilgili iki yüzden fazla ayet işlendiği görülmektedir. Tabii ki bir de değişik surelerde tekrarları vardır. Bunları da sayarsak büyük bir sayı ile karşı karşıya kalırız. Buraya kadar Kur'an'da cehennem nasıl işlenmiş sorusuna yanıt aradık; asıl, bu konularda Zerdüşt'ün görüşü ne, ortak yanları neler buna bakmak lazım.

D) Zerdüştlükte Cennet, Cehennem Cezaları ve Bu Cezaların Nedenleri

Zerdüşt'e göre de ahirette cennet (Behişt), cehennem (Düzeh) ve Araf (Hemsitekan) vardır.[271] Ona göre bu dün-

271 Hemistekan, günahlarıyla sevapları eşit olanların, cennet ve cehennem dışında kalacakları yerdir.

yada bir tarafta iyilik ve aydınlıktan oluşan **'Aşa'** (âlemin düzeni), diğer tarafta suç, kötülük ve karanlığı içinde bulunduran **'Drug'** (anarşi, yalan, bozgunculuk...) var. Bu ikilem arasında yaşayan insan, iyiliği seçmeli ki, ölümden sonraki hayatta (ahirette) ona yarar sağlamış olsun.

Zerdüşt şuna da vurgu yapıyor: Bu dünyada eninde sonunda iyilik hâkim olacak ve insanı kötülüğe sevk eden Ehrimen'in gücü son bulacak. Bu, **Saoşyant** denilen ahir zaman kurtarıcısının (tıpkı İslam'daki Hz. İsa ve Mehdi'nin inmesi inancı gibi) gelmesiyle gerçekleşir. Saoşyant geldikten sonra bütün insanlar ölecek ve öbür âlemde herkes yine dirilip bir yerde toplanacak (İslam'daki mahşer gibi). İyiler cennete, kötüler de Duglar denilen yalan cinlerinin yanına gönderilip onlarla birlikte cehennemde yaşayacaklardır. Bunları detaylıca ele alacağım. Bakalım kendisi ahiret hayatına nasıl bakmış.[272]

Ahura Mazda Zerdüşt'e, "Size bağlı olmayanın, sizi dinlemeyenlerin akıbetini sormayın. Günleri bitince cezaları onları bekleyecektir!" diyor.[273]

Zerdüştlüğe göre bir insan ölünce ruhu üç gün üç gece bedeni yanında, ameline göre ya sıkıntı ya da sevinç içinde bekletilir. Dördüncü günün sabahı, kişinin ameli iyi ise kokulu bir rüzgâr ruhunu önüne katarak çok güzel bir kızla buluşur. Eğer ameli iyi değilse o zaman çok çirkin bir ihtiyar kadınla buluşur. Bu güzel ya da çirkin rehber kadınlar onları muhasebe köprüsüne kadar götürürler. Orada hüküm verildikten sonra kişinin ruhu cehennem üzerinde bulunan köprüden geçer. Bu köprünün adı İslam'da **'Sırat'**, Zerdüştlükte ise **'Cin-**

---

[272] a-G.Tümer -A.Küçük, Dinler Tarihi, s.109. b-Cahit Can, age, s.276, Prof. Dr. Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, 1995, Ankara, s.2. c-Avesta, s.15.

[273] Claude, Zerdüşt, Konfüçyüs ve Muhammed, s.25.

vat'tır. Şunu da belirteyim ki Cinvat, Zerdüşt'ten önce de o coğrafyada yaşayan insanların inancında vardı/Zerdüşt'ün icadı değil.[274] Köprü, kötü ruh için bir ustura gibi sivri ve ince olur ve üzerinden geçen kötü ruh aşağıda bulunan **Duzeh'**e (cehenneme) düşer. Zerdüşt dinine göre hareket edene ise köprü geniş bir cadde gibi olur (Ardaviraf, bu köprü on mızrak uzunluğundadır diye ölçüsünü de belirtmiştir. s.86) ve ruh doğruca **Behişt**'e (cennete) gider.[275]

Kur'an'da şefaatten söz edilir: İyi insanlar günahkârlar için o gün Allah'tan ricacı olacaklar diye. Aynı inanç Zerdüştlükte de var. Bir Gatada şunları söyler Zerdüşt: **Kadın olsun, erkek olsun; ey Ahura Mazda seni dinleyenleri ben Cinvat** (sırat) **köprüsünden geçireceğim.**[276] Zerdüştlüğe göre ahiret hayatında bir de kurulacak mahkeme olacak ve orada insanın günah ve sevapları terazide ölçülecek. Mithra nezaretinde o terazinin sağ ve sol tarafını tutan Sraoşa ve Raşnu adındaki melekler olacaktır. Ahiretteki terazi konusunda Kur'an'da şöyle deniliyor: **"O gün amellerin tartılması haktır. Kimlerin sevabı ağır basarsa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."** Bu ayet Kur'an'da üç yerde geçiyor. Burada önemli olan, tıpkı Zerdüştlükte olduğu gibi Kur'an'da da ahirette terazi varlığının kabulü.[277] Yine Kur'an'da üç yerde özetle, "Kimin sevapları o gün hafif gelirse kendisi kaybedecek" deniliyor.[278]

---

274 Avesta, s.11.

275 a- A.Küçük ve G.Tümer, Dinler Tarihi, s.109. b-Cahit Can, Zerdüştlük, Zerdüşt ve Hukuk, Ankara üniv, Hukuk fakültesi dergisi, c.25, sayı 1, s.274-288.

276 Avesta, Yasna 46/10.

277 Araf suresi ayet 4 ve 8, Mü'minun suresi 102 ve Karia suresi ayet 6.

278 Araf 9, Mü'minun 103, Karia 8

Kur'an'da cehennem cezalarıyla ilgili yukarıda sunulan bilgiler -az çok- Avesta'da da söz konusudur. Mesela; Avesta'ya göre cehennemdeki ceza, kişinin bedeni çivilenmiş gibi, hatta daha beter bir şekilde olacak, onun boyu, bir adamın uzunluğunun yüz katı kadar olup yüksek bir yerden tepetaklak aşağıya atılacak, kimileri kazığa oturtulmuş olacak vb. Hatta bundan daha ağır cezalardan da söz edilir. Görüldüğü gibi Kur'an'la Avesta'nın cehennem tasviri nitelik olarak hemen hemen aynıdır.[279]

Az önce Kur'an'a göre cehennemi anlatırken, yakıcı-kavurucu bir cehennem ve yine derileri yok eden bir sıcak sudan bahsettik. Benzer bir ceza Zerdüştlükte de var. Mesela; kıyamet günü Airyaman ve Atar adlarındaki melekler, tüm metalleri sıcak olarak düzlüklere akıtacaklar. Sıvı halindeki sıcak metallerden nehir oluşacak. Bütün insanlar o nehirden geçecekler. İyi insanlar için bir süt nehrine dönüşecek, kötüler için ise çok sıcak bir metal eriyiği gibi olacak. Daha sonra o sıcak su cehenneme akacak ve orada Angra Mainyu (şeytan) ile tüm günahkârlar bunun içinde yanacaklar...[280]

Şu hatırlatmayı önemsiyorum: Zerdüştlükte anlatılan bu ağır cezalar belki Zerdüşt'ten sonra bu dinin inanırları (tıpkı İslam'daki mezhep liderleri gibi) tarafından ortaya atılmış; Zerdüşt söylememiş olabilir. Burada benim için önemli olan Hz. Muhammed'in, kendinden önce var olan bu cehennem tasvirini olduğu gibi kabul etmesi, ayet diye Kur'an'da işlenmiş olması. Zerdüşt'ten mi gelmiş, onun müritlerinden mi; bu fark etmez! Kur'an'daki bilgilere köken olması yeterlidir.

---

279 Avesta, Vendidad, Fargard 4/50-53.

280 Avesta, s.15.

Zerdüştlüğe göre ahirette cennet ve cehennem dışında bir de **Hemistekan** adında bir yer vardır. Buna yukarıda da değinildi. Avesta'da bunun bir diğer adı **'Misvân'**dır. Günahlarıyla iyilikleri eşit olanlar buraya girer.[281] Bu yer hakkında biraz daha bilgi vermek isterim. Kur'an'da bir sure var; adı **'Araf'** suresi. Araf, cennet ile cehennem arasında bir sur/kale-set, yüksek yerin adıdır. Yaygın olan anlamı, cennetle cehennem arasında bir yerdir; buraya, günahlarıyla sevapları eşit olanlar girecektir. Bir gün gelip cezaları bitince buradan çıkacaklardır. Bununla ilgili Kur'an'da birkaç ayet var hemen sunayım:

"İki taraf (cennetlikler ve cehennemlikler) arasında bir perde ve Araf üzerinde de herkesi simalarından tanıyan erkekler vardır ki, bunlar henüz cennete giremedikleri halde (girmeyi) umarak cennet ehline: 'Selam size!' diye seslenecekler. Gözleri cehennemlikler tarafına çevrildiği zaman, 'Ey Rabbimiz! Bizi zalim toplumla beraber kılma' diyecekler. Bunlar bir de simalarından tanıdıkları birtakım adamlara, 'Ne çokluğunuz ne de taslamakta olduğunuz büyüklük size hiçbir yarar sağlamadı' diye seslenecekler."[282]

Görüldüğü gibi Kur'an'da net bir şekilde ahiretteki bu üçüncü sınıf insanların yeri tescil ediliyor. Burada ayrıca dikkatleri çeken bir durum söz konusu: Az önceki ayetlerde deniliyor ki, cennetlik ve cehennemlikler arasında yüksek bir yerden seslenen o kişiler erkektir. Peki, kadınlardan da günahları ve iyilikleri eşit olup da bu yeri hak eden yok mu, neden erkekler?

---

281 Ardavirafname, s.55, 161.

282 Araf suresi ayetler 46-48. Zerdüşt'e göre hemistekan, Kur'an'a göre de Araf ehli diye tanımlanan ahiretteki bu sınıf hakkında, ilgili ayetlerin sadece Suyuti'nin Dürrü'l mensur tefsirine bakılsa her şey anlaşılır.

Malum İslam inancına göre cennette erkeklere özel huriler (kızlar) var ve bunların sayısı da kişinin çalışmasına bağlı belirlenecek. Zerdüştlük huri varlığını kabul eder; ancak bir noktada İslam'a ters düşer. Bu dine göre, **"Dünyada evlenen bir çiftin ruhları orada tekrar birlikte sonsuza kadar yaşayacaklar"**dır. Yani erkeklere ekstradan birden fazla huri öbür dünyada yok.[283] Ayrıca bu inanca göre bütün insanların toplanacağı bir yer var, tıpkı İslam'daki mahşer hikâyesi gibi. Ancak Ardaviraf'a bakıyoruz daha ilginç şeyler anlatıyor. O da Hz. Muhammed gibi bazı melekler eşliğinde göklere çıktığını söylüyor (Zerdüşt zaten göklere çıkmış; bu ayrı bir şey).

Az önce geçti ki bir insan öldükten üç gün sonra kabrinden kalkar; ya güzel bir kız ya da çok çirkin, yaşlı bir kadın eşliğinde sırat köprüsüne götürülür. Ardaviraf bunu biraz daha detaylandırır. Şöyle diyor: "Ahiret âleminde kişiyi karşılayan o çok güzel, boylu poslu, alımlı genç kızın göğüsleri (memeleri) dolgun, parmakları son derece ölçülü, görünümü harika, teni zevkle seyredilecek bir görüntüye sahiptir. O kişi bu kızdan sorar, kimsin? O da der ki, ben senin dünyadaki güzel amelinim."[284]

Zerdüşt'ün Gatalarında, **'Güzel işleri nedeniyle iyiliklere kavuşanlara ne mutlu'** cümlesi var. Bakıyoruz bu cümle farklı bir kalıpla Kur'an'da da geçiyor. Şöyle ki: **"İnanıp iyi işler yapanlara müjde ve mutlu son vardır."**[285]

Ardaviraf, amelleri kötü olanı karşılayan kadın için de şunları anlatıyor: Cehennemlik olanın karşısına ise çırılçıplak, pisliklere bulaşmış bir fahişe, en iğrenç, en kötü, en za-

---

283 TDV. Ansiklopedisi, c.28/282.

284 Ardavirafname, s.83.

285 Rad suresi ayet 29, Ardavirafname, bölüm 4/5, s.84.

rarlı ve en pis kokulu bir kadın çıkar. Kişi sorar, sen kimsin? O da, ben senin dünyadaki amellerinim yanıtını verir.[286] Burada Zerdüştlükte de erkek-kadın arasında taraf tutmayı görüyoruz. Şöyle ki, kişinin ameli ya güzel bir kız, ya da çirkin bir kadın şeklinde karşısına çıkacak diyor. Peki neden demiyor ki, ya çok güzel ya da çok çirkin bir erkek karşılayacak? Yani kadınları, güzel ya da çirkin bir erkek karşılayacak demiyor; karşılayan hep kadın. Kur'an'da da defalarca cennette erkeklere bakire ve göğüsleri kabarmış huriler var diye geçiyor.[287]

Yukarıda anlatıldığı üzere ahiretteki cehennem süreklidir, ardı arkası gelmez. Ancak bu konuda Zerdüştlükte bir fark görünüyor. Mesela şöyle bir cümle var: **Her insan işlediği ceza kadar cehennem cezasını çeker.** Her insan deyince (tabii ki insan vardır, dinlere göre suç işlememiş) Kur'an'daki şu ayet akla gelir: **"Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur. Rabbin için bu, kesin olarak hükme bağlanmış bir iştir"** deniliyor ve devamında da şu sözler geliyor: "Sonra Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtarırız da zalimleri orada dizüstü çökmüş hâlde bırakırız." Herkesin cehennemi az çok görmesi konusunda da Zerdüştlükle İslam arasında bir benzerlik vardır. Ancak cehennemin sürekliliği konusunda Zerdüştlük İslam'dan ayrılır.[288]

Zerdüşt'e göre cehennemden çıkmanın bir yolu da şöyledir: Senede beş gün Ahura izin verir, o insanlar cehennemden çıkar. O sırada aileleri onlar için dua eder (bir nevi şefaat), onlar da pişmanlık duyarlarsa çıkabilirler. Malum şefaat olayı Kur'an'da meşhurdur. Bu noktada da ikisi ara-

---

286 Ardavirafname, s.101.

287 Rahman suresi ayetler 56 ve sonrası ile Nebe suresi ayet 33.

288 Meryem suresi ayetler 71-72.

sında görüş birliği vardır.[289] Avesta'da şöyle bir cümle var: Doğruların ruhu ölümsüzlükte sevinç içinde olacak. Yalancıların ise sürekli olarak eziyet içinde olacak. Yani bu açıklamada Avesta'ya göre de bir sonsuzluk söz konusudur. Dolayısıyla bu bir çelişkidir.[290]

Şu da dikkate değerdir ki, hayali ahiret (cennet, cehennem, bakire huriler, içki ırmağı gibi) Kur'an'da anlatıldığı biçimiyle Tevrat ve İncil'de geçmiyor. Tevrat'ta on emir önemli; ancak İslam'daki gibi peygamberlere, meleklere, kitaplara, kaza ve kadere ve ahiret hayatına inanma konusunda açık bir bilgi yok.[291]

Tevrat'ta ahiretle ilgili **Tesniye** bölümünde şöyle bir cümle geçiyor: Rab, sen atalarınla uyuyacaksın, bu kavim kalacak diyor. Tabii ki bu ifadeden ahiret vardır anlamını çıkarmak mümkün değildir. Yani sen de öleceksin demek istiyor.[292] Ancak Hz. Musa'dan yıllar sonra ortaya çıkan **Hoşea** metninde, "Ölen kişi 2-3 gün sonra dirilecektir" diye bir kısa cümle geçiyor.[293] **Hezekiel** bölümünde bir dirilmeden söz edilir; ancak bilinen ahiretteki dirilme değil; bu dünyada bir mucize olarak tanrı bunu yapabilir kabilinden bir dirilme söz konusudur. Benzer bir cümle **İşaya** bölümünde de var.[294]

Daniel bölümünde, "Yerin toprağında uyuyanlardan birçoğu ebedi hayata ve şunlar (kötüler) utanca, ebedi nefrete uyanacaklar" deniliyor.[295] **Eyüb** bölümünde ölümden son-

---

289 Claude. Zerdüşt, Konfüçyüs ve Muhammed, s.25.

290 Avesta, Yasna 45/7.

291 Çıkış bab 20 ve Tesniye bab 5.

292 Tesniye bab 31/16.

293 Hoşea bab 6/1-3.

294 Hezekiel bab 37/1-14, İşaya bölümü, bab 26/19.

295 Daniel bab 12/1-3.

raki hayat ölüler diyarı diye geçiyor.[296] Babil dönüşü yazılan **Mezmurlar** kısmında, "Sen canımı ölüler diyarına terk etmezsin; mukaddesini çürümeye bırakmazsın!" deniliyor.[297] **Vaiz** bölümünde bambaşka/zıt bir ifade var. Evvelki nesiller anılmıyor; gelecek olan sonrakiler de kendilerinden sonra gelecek olanlar arasında anılmayacaklar, diye geçiyor. Tabii ki bu da net değil. Şunu hatırlatmak isterim ki, az önce Tevrat (Tekvin, Çıkış, Sayılar, Levililer ve Tesniye bölümleri) dışında kimi yerlerde kısa değinmeler şeklinde sanki Yahudilikte ahiret inancı varmış gibi kısa bilgilerden söz edildi. Bunlar, Hz. Musa'dan asırlar sonra ve özellikle Babil sürgününden itibaren kullanılan ifadelerdir. Bunların gerçek Tevrat ve Hz. Musa ile ilişkileri yoktur.[298]

İncil'de ise farklı bir ahiret inancını görüyoruz. Matta İncilinde daimi bir hayattan, kötüler için öbür dünyada fırın ateşinden söz edilir ki ondan kurtuluş yoktur deniliyor. Bu ateş hadisesi Luka İncilinde de geçiyor.[299] Yine Luka İncilinde, fakire, kör ve sakat olana iyilik et ki kıyamette bunun karşılığı sana fayda getirsin deniliyor ve cennetten söz ediliyor.[300] Yuhanna İncilinde de ahiret âleminde iyiliğin yararı, kötülüğün de zararı var diye geçiyor.[301] Markos nüshasında ise daha enteresan bir bilgi var: Senin bir elin, bir ayağın veya gözün kötülük yapmışsa onları kes/çıkar, çünkü öbür dünyaya tek ayak, tek göz ve tek elle Allah huzuruna suçsuz bir şekilde çıkman; iki ayak, iki göz ve iki elle suçlu halde çıkmandan da-

---

296 Eyub bölümü, bab 17/13-16.

297 Mezmurlar bab 16/10.

298 Vaiz bölümü, bab 1/11.

299 Matta İncili, bab 13/41-42 ve bab 25/31-43, Luka İncili, bab 16/23-26.

300 Luka İncili, bab 14/14, bab 23/43.

301 Yuhanna bab 5/28-29.

ha iyidir diyor.[302] Ancak şu da var ki, İncil'e göre öbür dünyada huri (Kur'an'ın tam tersine) söz konusu değildir. Hz. İsa, **öbür dünyada evlilik yoktur, insanlar melekler gibi yaşayacaklar** diyor. Bu durumda, huriler için cihat eden Müslümanların vay haline: Huri yoksa bu kadar çaba beyhude![303]

Ahiret inancını Tevrat ve İncil'den özetlememin nedeni şu: Az önce de ifade edildiği gibi; Kur'an'da anlatılan biçimiyle ahiretin (cennet-cehennem) izi Tevrat'ta yoktur: Cennette şunlar var, cehennemde bunlar, bilmem ahirette erkekler için güzel kızlar var gibi tasvirler ancak Kur'an'da var. Bellidir ki ahiretle ilgili Kur'an'da anlatılanlar Zerdüşt kökenlidir. Çünkü ikisi büyük oranda aynı şeyleri içeriyor. Bir de madem her üç kutsal kitabın sahibi aynıdır/Allah'tır; o zaman niye hem genel olarak, hem de konumuzla ilgili özel olarak bu kitaplar birbirlerini tutmuyor diye haklı olarak sorulabilir. Yaşamla ilgili olsa diyeceğiz her birinin dönemi farklı. O bakımdan farklar normaldir; ancak cennet ile cehennem hepsinde aynı olmalı!

Şimdiye kadar cehennemin azabından bahsettik. Peki Kur'an'da defalarca geçen bu cehennem kelimesi köken olarak nerden gelir; bir de buna bakalım. Çünkü bununla ilgili garip bilgiler var. Eskiden Kudüs'ün güneyinde Cehennem vadisi varmış. Bir ara bazı İsrail kralları kız ve erkek çocuklarını götürüp bu vadide yakarak inandıkları tanrı için kurban ederlermiş. Daha sonra işbaşı yapan krala tanrı, bu insanlık dışı muameleye son verin diye vahiy göndermiş ve buna son verilmiş. Rahipleri kemikleriyle birlikte nerde pislik varsa götürüp bu vadiye atarlarmış. Buna karşı tanrı, buranın ismi şimdiye kadar **Ge Hinnom** idi bundan sonra tarihe **'Bo-**

---

302 Markos bab 9/43-49.

303 Matta İncili, bab 22/30 ve Luka İncili, bab 20/34-36.

ğazlama yeri' adıyla geçecek demiş. Bu olaydan sonra denilecek ki ateş artık o masum çocuklar yerine günahkârları yakacakmış ve o ateş hem sönmeyecek, hem de onlar ölümsüz bir şekilde orada yanacaklarmış: Adeta Kur'an'da anlatılan cehennemdeki gibi bir durum söz konusu.

Konumuza dönersek (Cehennem kelimesi nerden gelme?); işte burada geçen Ge Hinnom (çocukların katledildiği vadi ve sonra o katillerin atıldığı yer) ismi değişip Cehennem olmuş. İçerik değiştiği gibi (hani tanrı diyor bundan sonra buranın adı boğazlama yeri diye anılacak) ismi de zaman içinde cehennem olmuş. Bunun kanıtı şu: (G) harfi Arapçada olmadığı için onun yerine (C) harfi kullanılarak adı **'Cehennem'** olmuştur ve rahiplerin kemikleriyle, çeşitli pisliklerin oraya atılması sonucu kötü bir yere dönüştüğü için artık öbür dünyada böyle elem verici bir yerin sembolü olmuştur. Zaten çoğu İslam dilbilimcileri de cehennem kelimesi Arapça değil; yabancı bir kelimedir fikrindeler. Mesela; Cevheri, İbni Mansur, Ezheri gibi.

Cehennem kelimesi İncil'in Luka nüshasında da geçiyor. Muhtemeldir ki İncil'in bu nüshasını yazan Luka **'Ge Hinnom'** yerine cehennem yazmıştır. Bu vadinin bir adı da halk nezdinde **'Gözyaşı vadisi'** diye bilinir.[304] Tevrat'ın Yoel bölümünde de Ge Hinnom vadisine işaret eden bir cümle var. **Kalabalıklar hüküm deresinde olacak** deniliyor. Burada kasıt, o vadinin cehennem gibi işlev göreceği. Sonuçta; cehennem kelimesinin bu hadiseye dayanıp oradan geldiği kuvvetle muhtemeldir.[305]

---

304 a-Cevheri, Sihah, s.1892, İbni Manzur, Lisanı-l Arap, c.12/212. b-Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.438. c-Tevrat: Yeşu 15/8, 2. Krallar 16/3, 23/10; 2. Tarihler 28/3, 34/4-5, Yeremya 7/31, 19/2-6 ve 32/35. d-İncil, Luka nüshası, bab 12/5.

305 Yoel, bab 3/14.

Kaynaklarda şu da Zerdüşt'e mal edilmiş ki, bir insan öldüğünde; onun cenazesi **sessizlik kuleleri** adı verilen yüksek yerlerde vahşi köpeklere, akbabalara terk edilir. Hatta kimi kaynaklarda cenazenin eti kemiklerinden ayrılır, bir kaba konur, ondan sonra kemikleri başka bir kaba konup gömülür şeklinde bilgiler de var. Yalnız tarihçiler, bunların daha sonra kimi din adamları tarafından iftira yollu Zerdüşt'e mal edildiklerini öne sürmüşlerdir. Kanıt ise, en aşırı Zerdüştçülerin mezarlarının var olmasıdır. Eğer böyle bir şey olsaydı bu mezarlar olmazdı. Dolayısıyla cenazenin sessizlik kulelerine atılıp köpeklere, akbabalara terk edilmesi hadisesi Zerdüşt'e bir iftira olarak değerlendirilmiştir. Olabilir; Zerdüşt'ün her şeyi %100 doğrudur demek saçmadır.[306]

Yukarıda bir yerde geçtiği gibi; Mithra nezaretinde ahirette kurulacak o terazinin sağ ve sol tarafını tutan **Sraoşa** ve **Raşnu** adındaki melekler olacaktır. Terazinin kurulacağı Kur'an'da da geçer.[307] Zerdüştlüğe göre kıyamet günü hizmet gören başka melekler de vardır. Örneğin; **Aştad, Zamyad** gibi.[308] İnsanın bu dünyada yaptıklarını kayda geçiren melek Zerdüşt inancında olduğu gibi (Zamyad mesela), İslam'da da vardır. Mesela 24 saat boyunca her insan iki meleğin kontrolündedir. Biri insanın iyiliklerini, diğeri de günahlarını not eder ve bu aynı zamanda Kur'an'da vardır. Ayet şöyle: **"İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında kendisini gözetleyen, dediklerini zapt eden** (bir melek) **hazır bulunmasın."**[309]

---

306 a-Ardavirafname, s.153, b-Cahit Can, Zerdüştçülük, s.276-277, c-Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi, s.190.

307 Araf suresi ayet 4 ve 8, Mü'minun suresi 102 ve Karia suresi ayet 6.

308 Nimet Yıldırım, Ardavirafname, s.86 ve 153-155.

309 Ahmet Emin, Fecrü-l İslam, s.102, Kaf suresi ayet 18.

Bu bölümde ağırlıklı olarak Kur'an ve Avesta'dan ahiret cezalarıyla ilgili bilgiler sundum. Dünyadaki cezalar konusunda da bazı müşterek konular mevcut. Mesela Zerdüştlükte iki çeşit suç vardır: Biri tanrı Ahura Mazda'ya karşı, diğeri de onun dışında insanlara, eşyaya karşıdır. Ahura'ya karşı gelmek, kanunlarını dinlememek, **Ehrimen**'i (şeytanı) güçlendirmek demektir. Zerdüştlükte öyle cezalar vardır ki, kişinin vücudu bıçakla başından ayaklarına kadar kesilmelidir. İslam'a göre de bir Allah hakkı vardır, bir de kul hakkı. Allah her şeyi affedebilir; ancak kendisine şirk koşanı asla! Bu konuda iki ayet var Nisa suresinde.[310]

Zerdüştlükteki bu ağır cezaya benzer ceza Kur'an'da da geçerli. Şöyle ki: "Allah ve resulüyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk yapmaya çalışanların cezası şudur: Öldürülürler yahut asılırlar yahut elleriyle ayakları çaprazlamasına kesilirler." Evet; Bu korkunç ceza Allah adına Kur'an'da geçmektedir.[311]

---

310 Nisa suresi, ayetler 48, 116.

311 Claude Emmanuel, Zerdüşt, Konfüçyüs, Muhammed, s.54-55, Maide suresi ayet 33.

XI. BÖLÜM

İSLAM'DAKİ MİRAC'IN ZERDÜŞTLÜKLE İLİŞKİSİ

Bu başlıkta Hz. Muhammed'in miracıyla (göklere çıkmasıyla) Zerdüşt miracı arasında bir karşılaştırma yapacağım. Çünkü işin hayali ve mitolojik tarafı bir yana; veriler gösteriyor ki, İslam'daki miraç Zerdüştlük inancından gelmektedir. Bunu somut kanıtlarıyla anlatmaya çalışacağım.

Yukarıda Zerdüşt hakkında bilgi verirken; kendisinin, doğduğu yeri terk edip Hindistan'ın Belh kentine gittiği bir sırada **Daitya** nehrini geçtiğini, **45** gün **Avaital** gölü kenarında Ahura Mazda'ya ibadet ettikten sonra Miraca (uzaya) çıktığını, sonra altı ana melekten biri olan **Vohu Manah** (tıpkı İslam'daki Cebrail gibi) eşliğinde Tanrı Ahura Mazda'nın huzuruna götürüldüğünü, kendisinin Ahura'dan birçok konuda bilgi almakla birlikte Avesta kitabını da bu gece aldığını anlatırken; bu konuda ileride geniş bilgi sunacağımı belirtmiştim. İşte bu başlıkta bunları uzun uzadıya anlatacağım.

İlginç bir nokta: Miraç hadisesi esnasında diğer beş melek de gelip onun karnını açarak içini tertemiz yıkadıktan sonra **göğsüne erimiş tunç dökerek** tekrar kapatırlar. Bundan şu anlaşılır ki, demek ki Zerdüşt zamanında tunç kıymetliymiş

veya en azından tunç devrinde yaşamış. Yoksa niye pırlanta, altın değil de tunç! İleride değinileceği gibi; melekler Hz. Muhammed'in karnını açarken kullanıldıkları malzeme arasında altın da varmış. Çünkü Hz. Muhammed zamanında altın kıymetli bir maden olarak piyasada vardı. Demek ki herkes kendi zamanındaki kıymetli cevheri kullanmış.

Zerdüşt Ahura'nın yanından ayrılırken bu sefer onu **Behmen** adındaki melek karşılar ve ona, millete söyle hayvanları sevsinler, onlara zarar vermesinler tavsiyesinde bulunur. Bundan sonra sırayla beş ünlü melek gelip isteklerini Zerdüşt'e iletirler. Hz. Muhammed'in de melekler tarafından karnı açılır, altın bir tepside iman getirilip onun içine bırakılır ve içi melekler tarafından zemzem suyu ile yıkandıktan sonra tekrar kapatılır. Bu ameliyat, değişik zamanlarda birkaç kez gerçekleşir. Hz. Muhammed'in geçirdiği ameliyatlar hakkında bundan sonraki bölümde ayrıntılı bilgi sunacağım.

Hz. Muhammed birkaç yıl daha yaşasaydı acaba yeni ayetler gelecek miydi, gelmeyecek miydi? Bu da normal ve yerinde bir soru ama yanıtı o kadar da kolay değil. Şayet Hz. Muhammed 80 yıl yaşamış olsaydı; artık bugünkü Kur'an'a herhangi bir ilave yapılmayacaktı, ayetler gelmeyecekti. O zaman da şu ortaya çıkar ki, Allah'ın ne gibi hüneri varsa hepsi var olan Kur'an'dadır, artık ilave edecek başka bir sözü kalmamıştır. Bu da tanrıya çok da yakışmayan bir durum... Eğer denilse ki, Muhammed fazla yaşasaydı vahiy devam edecekti; o zaman da demek ki arkası gelmeyen ayetler var, tamamlanmayan proje var.[312]

---

312 a-Esat Korkmaz, Zerdüştlük Terimleri, s.153. b-Prof. Nihat Tarlan Zerdüşt'ün Gataları, s.11-12. c-Ayşe Tığlı, Zerdüşt, s.139-1162; d-Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, s.37. e-Cahit Can, age, s.282.

Bu göğüs açma ve o sırada değerli maden kullanma hadisesi, öyle anlaşılıyor ki tarihte birçok kesim tarafından kullanılmıştır. Mesela; Sasani döneminde Zerdüştlüğün ünlü din adamı Azerbad Mihrespendan'ın da göğsüne erimiş tunç döküldüğü kaynaklarda geçmektedir.[313]

Aslında İslam'daki miraca teferruatına kadar çakışık olanını, Zerdüşt'ten sonra Ardaviraf adlı bir Zerdüştinin kurduğu senaryoda görüyoruz. Ama ne olursa olsun; hem Zerdüşt, hem de Ardaviraf'ın Hz. Muhammed'den önce yaşamış olmaları; bunların Hz. Muhammed'in öne sürdüğü miraç hikâyesine köken teşkil ettiklerini göstermektedir. Zerdüşt'ün miraca çıktığını az önce özet şeklinde belirttim. Şimdi de hem Ardaviraf hakkında özet bilgi verelim, hem de miraca çıkışı konusunda.

Bazı tarihçiler, Ardaviraf'ın ikinci Şapur (MS.309-379) zamanında yaşadığını yazmışlar. Husrev Enuşérvan (m.531-579) zamanında yaşadığını yazanlar da vardır. Ancak genel kanı, kendisinin Sasani devletinin kurucusu Erdeşér Babekani (m.226-241) zamanında yaşadığı ve kitabının da o zaman yazıldığı yönündedir. Özellikle Avrupalı araştırmacıların görüşleri bu yöndedir. Kimi tarihçiler, onun kaleme aldığı kitap (Ardavirafname) hakkında daha geriye giderek Zerdüşt'ün en büyük destekçisi olan Goştasp (Viştasp) zamanında yazıldığını öne sürmüşlerdir.[314]

Ardaviraf Zerdüştlükte önemli bir kişi. İnsan onun cennet, cehennem, Hemistekan (Araf) ve göklere çıkma (miraç) konularındaki anlatımına bakınca, rahatlıkla diyebilir ki İslam'daki Miraç ve Hz. Muhammed'in bu gecede gördükleri, onun kurduğu senaryodan birer alıntıdır. Alıntı

---

313 Nimet Yıldırım, Ardavirafname, s.76.

314 Prof. Nimet Yıldırım, Ardavirafname, s.21-27.

derken bunu rastgele demiyorum. Her şeyden önce hadis külliyatı sahibi altı hadis âliminin tümü de İranlıydı (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace). Ben Hz. Muhammed'in bunu iddia ettiği konusunda emin değilim. Kanımca işi bu boyuta getiren sözünü ettiğim hadis âlimleridir. Çünkü her altısı da o bölgenin insanlarıdır ki Zerdüştlük hakkında birikimli insanlardı. Kendilerince bunu Hz. Muhammed'e mal etmeyi iyi bir şey sanmışlar; ama sonuçta hem mitoloji, hem de mal sahibi belli: Zerdüşt!

Ardaviraf'ın anlattıkları ise zaten Zerdüşt'ün Avesta'sında var; ancak kendisi bazı konuları daha da detaylandırmıştır; bakalım neler görmüş o gece?

Ardaviraf zamanında Zerdüşt dininin önemli şahsiyetleri kendi aralarında bir toplantı yaparlar. Ana gündem, Zerdüştlüğe yeni bir canlılık kazandırmaktır. Şöyle diyorlar: "Zaten Avesta ta Büyük İskender zamanında büyük darbe yemiş, çoğu imha edilmiş. Kalanı da gitgide yok olmakla karşı karşıya. Onun için bunu detaylı bir şekilde yeniden ele alalım." Sonuçta kendi aralarından en ehliyetli ve becerikli kişi olarak **Ardaviraf**'ı seçiyorlar. Adam bu teklifi kabul ediyor ve uygulamaya geçiyor. İlk programı göklere çıkmakla başlıyor.

Avrupalılar bile (mesela; Martin Haug-1876.ö) Ardavirafname'yi alıp dillerine çevirmişler; ancak Arapça olarak (özellikle İslami kesim cephesinde) ben şahsen çevirisine rastlamadım. Bunu şuna bağlıyorum: Çevirisi yapılırsa okuyan insanlar diyeceklerdi ki İslam'daki -başta Miraç efsanesi olmak üzere- birçok konu bu kitaptan alıntıdır. İşte bunu deşifre etmemek için bence bilerek Arapçaya çevirmemişlerdir.[315]

---

315 Prof. Dr. Nimet Yıldırım, Ardavirafname, s.20.

İlkin Hz. Muhammed'in Miraç gecesinde gördüklerinden bir özetle başlayalım. Özet diyorum; çünkü daha önce çıkan bir kitabımda bu konuyu detaylıca anlattım. Tekrar olmasın isterim.

Hz. Muhammed anlatıyor:

Miraç gecesinde bir topluluk gördüm, dudakları develerin dudakları gibiydi (çirkin olduklarını vurgulamak istiyor) ve onlarla ateş parçalarını alıp kendi içlerine alıyorlardı. O ateş parçaları olduğu gibi onların altlarından çıkıyordu. Cebrail, bunlar dünyada **yetim malı yiyenlerdir** dedi. O gece başka bir topluluk gördük. Onların derileri kesilip ağızlarına veriliyordu. Cebrail, bunlar **gıybet edenlerdir** (Bir rivayete göre, bir topluluk gördük dudakları ateşle yakılıyordu; Cebrail, bunlar insanlara öğüt verip kendileri **o öğüde uymayanlardır** dedi.[316] Başka bir topluluk gördük, önlerinde temiz et vardı, bir de yanı başlarında leş/murdar et vardı. Ancak bunlar o temiz etten değil de; leşten yiyorlardı. Cebrail, bunlar **zina edenlerdir** dedi. Bir topluluk gördük, karınları bir ev kadar genişti. Bunlar sabah-akşam ateşte yuvarlanırlardı. Cebrail, bunlar **faiz yiyenlerdir** dedi.

Bazı rivayetlerde o toplumun karınlarında yılanlar vardı, dışarıdan görülüyordu ve bu, göğün yedinci katındaydı şeklinde geçiyor. Bir de bu yedinci katta yıldırımların, şimşeklerin çaktığını gördüm diyor. Hem kötü insanlar, hem de Muhammed diyor ki, ben onları yedinci katta gördüm! Mesela Âdem peygamberi birinci katta; ama bunları, kötü oldukları halde yedinci katta görmüş!

Hz. Muhammed devam ediyor:

Bir kısmı göğüslerinden bir kısmı da ayaklarından asılmış kadınlar gördük. Cebrail, bunlar **zinakâr ve çocuklarını**

---

316 a-İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Megazi, bab 6/37589, c.14/306 bab 6/3759, c.14/307. b-Elbani, İsra ve Miraç, s.52, İbni Mace, Tıp, bab 20/3479.

öldüren kadınlardır dedi.[317] İsra/Miraç gecesi biz yolda giderken bir ara yol kenarında **ihtiyar bir adam** gördük. Kim olduğunu Cebrail'den sordum; cevap vermedi ve bana **'Yürü'** dedi. Daha sonra yolda **başka birini** gördük. O da bize yanaşıp yardım istedi. Bunun da kim olduğunu Cebrail'den sordum; yine cevap vermedi ve **'Yürü'** dedi. Biz yolumuza devam ederken bu sefer **bir toplulukla** karşılaştık, onlar bize selam verdiler. Cebrail bana, selamlarını al dedi, ben de aldım. O sırada Cebrail bunlar hakkında bilgi vermedi. Böylece biz Mescid-i Aksa'ya (Kudüs'e) vardık. Cebrail orada yolda karşılaştıklarımızı bana teker teker izah etti: İlk gördüğümüz adam için, dünyanın ömrü o yaşlı adamın ömrü kadar (az) kalmış dedi. Yolda bize yanaşmak isteyip de yardım bekleyen ise şeytandı ve sana yaklaşıp olumsuz bir şeyler yapmak niyetindeydi dedi. Gördüğümüz insan kitlesi ise (selam verenler) Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa gibi ünlü peygamberlerdi dedi.

Hz. Muhammed o gece gördüklerini anlatmaya devam ediyor:

Cebrail ile birlikte Mescid-i Aksa yoluna devam ederken bir ara yolun sağ tarafında adamın biri **'Ey Muhammed'** diye seslendi ve **bana bak senden bir şey soracağım** dedi. Ben ilgilenmedim. Biz yolumuza devam ederken bir ara yolun sol tarafında başka biri seslenip **bana bak bir şey soracağım** dedi. Ben bununla da ilgilenmedim; yolumuza devam ettik. Bu sefer ziynet eşyalarıyla süslenmiş, güzel bir kadınla karşılaştık. O da **bana bak, bir şey soracağım** dedi. Onunla da ilgilenmedim. Sonra biz Mescid-i Aksa'ya gidince Cebrail bana bunların hikâyesini anlattı. Yolun sağında gördüğü-

---

317 a-İbni Hemmam tefsiri, Ahzab suresi, c.2/283-85. b-İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Megazi, bab 6/37589, c.14/306.

müz ilk adam bir **Yahudi** idi. Ona cevap vermiş olsaydın ümmetin Yahudi olacaktı. Yolun solundaki ise **Hıristiyandı**. Ona yanıt verseydin ümmetin Hıristiyan olacaktı. O güzel kadın da dünyaydı/maddiyattı. Ona cevap verseydin ümmetin **dünyaya/maddiyata** tapacaktı dedi.

Hz. Muhammed'in o gece yerde ve gökte gördükleri maşallah anlatmakla bitmez. Cenneti, cehennemi, birçok şeyi gördüğünü söyler. Bir şeyler anlaşılsın diye bu kadarı yeterli. Demin de vurgu yapıldığı gibi; bunun detayını ve kaynaklarını bundan önce yayınlanan bir kitabımda sundum. Burada maksat, miracı bir bütün olarak anlatmak değil; miracın Zerdüşt kökenli olduğunu ispatlamak için yeteri kadar bilgi vermek. Bakalım Miraç hakkında Ardaviraf neler görmüş, anlattıkları nelermiş onları da görelim.[318]

Ardaviraf arkadaşları tarafından seçildikten sonra miraca çıktığını söylüyor ve başından geçenleri şöyle anlatıyor:

Suruş ve Azer (Zerdüştlükte iki önemli melek) beni karşıladılar (Hz. Muhammed de melekler eşliğinde göklere çıktığını anlatıyor). Biz birlikte Cinvat (sırat) köprüsüne vardık. Burada ölülerin ruhlarıyla karşılaştık. Bir insan öldüğünde burada üç gün bekletilir. Onun ruhu bedeni üzerinde durur. Üçüncü günün sabahı eğer bu ruhun sahibi dünyada iyilik yapmışsa çok güzel kokular arasında gezer. Ayrıca onu, göğüsleri dolgun fevkalade güzel bir genç kız (Kur'an'da huriler hakkında tomurcuk memeli ifadesi kullanılır: Nebe suresi, ayet 33), o kişinin ruhunu karşılar, ben senin dünyada yaptığın iyi işlerin karşılığıyım der (Kur'an'daki hurilerin tasviri gibi). Bunları gördükten sonra biz Cinvat (sırat) köprüsüne vardık. Köprü bize on mızrak kadar genişledi. Ben ve Azer ile Suruş rahat bir şekilde

---

318 Sözünü ettiğim kitabımın adı, Hz. Muhammed'in Uzay Yolculuğu.

köprüyü geçtik. Bana Mitra (Zerdüşt'ten önce güneş tanrısı, Zerdüşt döneminde ise önemli bir melek olarak değerlendirilir), Reşn (cennetten sorumlu, iyilik ve kötülüğü ölçen melek),Vajü (bereketin simgesi olan melek), Behram (güçlü ve ünlü meleklerden biri), Aştad (cömertlik meleği) ve **Ferveher** denilen ataların ruhları bana dua ettiler.

Ardaviraf devam ediyor:

Sonra bir yere vardık. Baktık ki yan yana ayakta durmuş insanlar var. Ben bunların kim olduğunu yanımdaki meleklerden sordum. Bana dediler ki, bu yerin adı **'Hemistekan'**dır. Burada ayakta bekleyenler ise dünyada yaptıkları iyilikleriyle kötülükleri eşit olanlardır. Dolayısıyla bunlar ne cennete girecekler ne de cehenneme; bunların yeri ayrıdır, şu gördüğün yerdir. Bunlara ne ceza, ne de mükâfat vardır. Sadece duruma göre sıcak ve soğuk hava teneffüs ederler, dedi. Sonra Azer ve Suruş eşliğinde gökyüzünün birinci, ikinci, üçüncü katlarını ve Arş-ı A'la'yı gezdik. Orada birçok melek ve iyi ruhlar beni karşıladılar. Bir ara bana yukarıda bir deniz gösterdiler (Hz. Muhammed de o gece birkaç nehir gördüğünü söylüyor). Sonra kutsal ölümsüzler (melekler) kalkıp elimden tuttular, Tanrı Ahura Mazda, Zerdüşt, Goştasp (Zerdüşt dinini yayan hükümdar), Camasp (Goştasp'ın veziri), Zerdüşt'ün oğlu İsetvester ve diğer ünlülerin makamına götürdüler; burası harikaydı. Beni buraya götüren, **bu Ahura Mazda'dır** dedi. Ben onun huzurunda ibadet etmek, dua etmek istedim. O bana, **selam olsun sana, hoş geldin** dedi. Azer ve Suruş'a talimat verdi, birlikte gidin ona cennet ve cehennemi, orada olup bitenleri gösterin dedi.[319]

Dikkat edilirse Hz. Muhammed nasıl İsra ve Miraç gecesinde gerek yerde ve gerekse göklerde birçok peygamberle

---

319 Ardavirafname, s.82 ve sonrası.

karşılaşmışsa; Ardaviraf da Miraç gecesi en başta Zerdüşt olmak üzere bu dinde emeği geçen ünlülerle karşılaştığını söylüyor.

Ardaviraf devam ediyor:

Biz cennete vardık. Orada **cömertlerin** ruhlarını gördük. Onlar altın ve gümüş gibi değerli süslemelerle bezenmiş çok güzel elbiseler giymiş vaziyette beni karşıladılar.

Bu adam artık altından bahsediyor. Zamanında artık altın varmış ki bunu kullanmış. Çünkü yukarıda geçtiği gibi Zerdüşt hakkında tunçtan söz edildi. Demek ki çok eskilerde yaşadığı için altın dönemini görmemiş. Kur'an'a göre de cennette altın bilezikler var, bu konuda iki üç ayet mevcut. Kur'an'da cennetlik olanlardan bahsedilirken, "Cennettekiler altın bilekliklerle süslenecekler, ince ipekten ve atlastan yeşil elbiseler giyecekler ve koltuklara kurulacaklardır. O ne güzel karşılıktır!" deniliyor. Diğer bir ayette, "Allah, inanıp da iyi işler yapanları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacak. Orada altın bilezikler ve inciler takınıp bezenecekler ve elbiseleri de ipektendir" deniliyor. Bu ayet iki yerde geçiyor.[320]

Ardaviraf devam ediyor:

Orada ayrıca birçok kadın ruhuyla karşılaştık. Bunlar altın, gümüş ve çeşitli mücevheratla süslenmişlerdi. Bunlar kimlerdir diye sorduğumda; **Azer** ve **Suruş** şu bilgiyi verdiler: Bunlar dünyada suya değer veren, toprağı, bitkileri, sığır ve koyunları, Ahura Mazda'nın yarattığı her şeyi hoşnut eden, yerli yerinde kullanan kadınların ruhlarıdır dedi. Ayrıca **çiftçilerin** ruhlarını gördüm. Aydınlık ve çok güzel elbiseler içindeydi, yıldızlar gibi ışık saçıyorlardı. **Çobanların, sanatkârların** ruhlarını güzel bir şekilde gördüm. İnsanlara

---

320 Kehf suresi ayet 31, Hac suresi ayet 23 ve Fatır suresi ayet 33.

büyük **yararlar** sağlayan, yiyecek giyecek tedarik edenlerin ruhlarını gördüm. Cennette çok sayıda altın ve taht, makam, güzel yataklar, güzel yastıklar, sergiler gördüm. Bütün bunlar, dünyada su kanalları, ırmaklar açıp insanların yararına sunmuş, ziraat işlerinde yardımcı olmuş insanların ruhlarıydı. Ayrıca inançlarında dürüst olanların, öğretmenlerin, araştırmacıların, âlimlerin ve insanları iyilik konusunda destekleyen duyarlı insanların, yardımseverlerin, barış için çaba harcayanların ruhlarını gördüm, mutlu bir hayat içindeydiler. Orada ayrıca bir ırmak gördüm.

Bu ırmak meselesini Hz. Muhammed de anlatıyor. Hadis şöyledir: **Miraç gecesi göklerde Sidre'nin dibinde dört nehir gördüm.** Bunların ikisi batıni (bu dünyada olmayan), ikisi de zahiriydi (bu dünyada var olan nehirlerdendi). Ben Cebrail'den sordum, nedir bunlar? Cebrail, batıni olan iki nehir cennettedir. Zahiri olan iki nehir ise Nil ile Fırat'tır dedi. Bu hadis Buhari'de birkaç yerde ve Müslim'de ortak olarak işlenmiştir. Yani bu detay bile (miraçta ırmak görmek) Tevrat, Hz. Muhammed ve Zerdüştlükte ortak olarak geçmektedir. Artık kim en son dünyaya gelmişse o öncekilerden almıştır.[321]

Az önce, Zerdüştlüğe göre cennette güzel yataklar, yastıklar gibi malzemeler var diye geçti. Bu ifade olduğu gibi Kur'an'da da geçiyor. Bir örnek verelim: "Astarları atlastan olan döşeklere yaslanırlar ve sıra sıra yastıklar vardır" deniliyor. Cennet elbisesiyle ilgili Kur'an'da birkaç ayet var. Özetleri şöyle: İnce-kalın ipekten elbiseler, ince ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinerek karşılıklı otururlar, üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler ve gümüşten bilezikler var diye geçiyor. Belirtildiği gibi bu mitolojinin kökü

---

[321] a-Buhari: B. Halk bab 6/ 3207, Eşribe, bab 12/5610, Menakıb-i Ensar, bab 42/3887. b-Müslim, İman bab 164/264. c-Ardavirafname, s.93-100, bab 12-17.

çok eskilere dayanır. Ama Hz. Muhammed zamanında yeni icatlarmış gibi insanlara takdim edilmiştir. Üstelik de sanki bunlar olmuş gibi insanlar kayıtsız şartsız inanır ve bunları olağanüstü hadiseler olarak kabul ederler.[322]

Ardaviraf anlatmaya devam ediyor:

Cennetin tüm güzelliklerini, ihtişamını gördükten sonra beni farklı yerlere götürdüler. Bir yer vardı ki, adeta cehennem gibi çok tehlikeli ve karanlıktı. Bir ırmak kıyısına gitmek için oradan geçmek gerekiyordu ve biz geçebildik. Yanımdakiler bana, ölüler arkasında ağlayanlar buradan geçemezler dediler.[323] Cehennemlik olanlar ise, bu dünyada zararlı olan ve kötü şeyler yapanlardan oluşurdu. Mesela homoseksüellik, eşlerin birbirlerini aldatması, kadınla aybaşı/adet halinde cinsellik yaşaması, insan öldürmek, ölçü ve tartıda hile yapmak, yönettiği insanlara zulmetmek, hırçın davranmak, gıybet etmek, belirlenen kurallar dışında sığırları, inekleri, köpekleri ve diğer zararsız hayvanları öldürmek, mal biriktirip ne kendisi kullanıp ne de başkasına vermek, tembel yaşamak, yalan konuşmak, sihirbazlıkla uğraşmak, münafıklık (ikiyüzlü), bedenini yıkamamak (temizliğe önem vermemek), çalışanların ücretlerini vermemek, kendi öz çocuğunu kabul etmemek, yalancı şahitlik, helal olmayan yoldan kazanç sağlamak, köpekleri aç bırakmak, görevini kötüye kullanmak, sözünde durmamak, tanrıyı inkâr etmek, anne-babayı üzmek, kendini yiyecek ve giysilerden mahrum bırakmak (cimrilik), misafirlere, yolda kalmışlara yardımcı olmamak, leş/murdar et yemek gibi ameller insanı cehennemlik yapar.

---

322 Rahman suresi ayet 54, Kehf suresi ayct 31, Duhan suresi ayet 53, İnsan suresi ayet 21 ve Gaşiye, ayet 15.

323 Ardavirafname, bab 17-101.

Ardaviraf bunlara hem 84 bab (küçük bölüm) ayırıyor, hem de o gece 82 çeşit kötü ruhlarla karşılaştığını söylüyor.[324]

Ardaviraf anlatımlarının ardı arkası gelmiyor:

Birini gördüm kurtlar/haşereler onun dilini yiyordu. Sordum neden böyle? Bana verilen yanıtta, bu adam hayatında hep yalan konuşup insanlara zarar verdiği için bugün bunu çekiyor dediler.[325] Sırtında büyük bir dağ taşıyan bir insan gördüm. Kar, kış soğuk demeden onu taşıyormuş. Meğerki bu dünyada dürüst davranmayan, insanlara sürekli zarar veren kötü huylu kişinin ruhuymuş.[326] Bazı insanların ruhlarını gördüm. Onlar dışkı, irin, leş ve pislik yiyorlardı. Ayrıca dev gibi insanlar yerden büyük kayalar alıp onların sırtlarına bırakırlardı. Ancak o taşları taşıyamayıp altlarında kalıyorlardı. Dediler ki, bunlar yeryüzünde arazi ölçümleriyle görevli (kadastro görevlileri gibi) olan kişilerdir. Görevlerini hep kötüye kullanmış, birçok insanın hakkını yemiş kişilerin hali budur.[327]

Yine bir adam gördüm, onun etini demirden bir tarakla bedeninden koparıp kendisine yediriyorlardı. Bu da dünyada başkalarını yalandan sakındırmak için vaaz verip; ancak kendisi o vaazla amel etmeyen, ona uymayan kişiymiş.[328] Bazı insanlar gördüm. Hem çok şiddetli soğuk ve kar altında, hem de çok şiddetli sıcak ve kötü kokular arasında (dönüşümlü) taşlanıp kül yerlerdi, üzerlerine de şiddetli dolu yağardı, karanlıklar içindeydiler. Bunlar insanlara değişik yollardan (yalancı şahitlik gibi) zarar veren insanlarmış.[329]

---

324 Ardavirafname, bab 17-101.

325 Ardavirafname, md. 33.

326 Ardavirafname, md. 40.

327 Ardavirafname, md. 49.

328 Ardavirafname, md. 51.

329 Ardavirafname, md. 55.

Bazı insanlar gördüm. Yılanlar hem onları zehirliyordu, hem dillerini yiyordu. Bunlar dünya hayatında hep yalan konuşan insanlarmış.[330] İşkence gören bir erkek gördüm. Dilini kesmişlerdi, saçlarından tutup çekerek sürüklüyorlardı. Ayrıca üzerine pislik atılıyordu. Denildi ki ekmek niyetiyle tohum alıp ekmeyen ve yalan konuşup ektiğini öne süren; ancak onu yiyen tüketicinin durumudur.[331] Yine dilleri kesilmiş bir adamla bir kadın gördüm. Bunlar da dünyada yalan konuşmuşlar denildi.[332]

Ardaviraf bir haftalık gök yolculuğu sırasında Ahura Mazda ile birlikte birçok hadise gördükten sonra tekrar ruhu bedenine konur, eski haline gelir ve dünyaya bırakılır. Öz olarak; Hz. Muhammed'in miracıyla Zerdüşt ve müritlerinden Ardaviraf'ın iddia ettiği miraç arasında temelde fark yoktur. Ufak bir fark var: Ardaviraf miraçta (uzayda) bir hafta kaldım diyor. Hz. Muhammed ise her şeyi bir gecede bitirip geri geldiğini söylüyor.[333]

Görüldüğü gibi Ardaviraf cennetlikleri sayarken; hep bu dünyada yararlı işler yapanlar diye takdim ediyor ve o işleri de teker teker sayıyor: Eğitim, hayvancılık, ziraat, yoksulu gözetme vs. Cehennemlikleri de, bu dünyada hep zararlı şeyler yapanlar diye sıralıyor ve birçok örnek gösteriyor. Tabii ki Zerdüşt'ün de görüşü böyle. Bu tespit dikkat çekicidir. Doğrusu, o günkü şartlarda böyle bir senaryo kurmak takdire şayandır. Hz. Muhammed'e bakıyoruz. Onunki Zerdüşt kadar önemli konular değil. Cennet için namaz diyor, hac di-

---

330 Ardavirafname, md. 90.

331 Ardavirafname, md. 96.

332 Ardavirafname, md. 97.

333 Ardavirafname, s.33-34.

yor, Allah için cihat ve bunlara benzer şeyler söylüyor. Zerdüşt'ünki ise hep bu dünyada insanlara lazım olanlar.

Ardaviraf o gece, **mal stok etmek kötü bir şeydir, sahibini cehennemlik yapar** bilgisini de alır. Yukarıda cehennem kısmında bahsettik ki, Kur'an'ın Hümeze suresinde de aynı şeylerden söz edilmektedir.[334]

Ardaviraf, adet halinde olan (aybaşı) bir kadınla yatmak günahtır diyor. Kur'an'da da bu konu işlenmiştir: **"Senden** (Ey Muhammed!) **kadınların ay halini sorarlar. De ki o bir rahatsızlıktır. Ay halinde kadınlardan uzak durun** (cinsel ilişki kastediliyor). **Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın..."** deniliyor. Bu hayızlı kadınlarla ilgili meselede de İslam'la Ardaviraf'ın/Zerdüştlüğün bakışı aynı. Kaldı ki ayette gereksiz tekrarlar söz konusudur, cümle iyi kurulmamıştır. Şöyle ki: **"Ay halindeki kadınlardan uzak durun!"** ifadesi istenilen mesajı veriyor. Yani adet bitmeden cinsel ilişki yasaktır. Bu cümleden sonra gelen temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın, temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden yaklaşın gibi ifadeler fazladır, işin edebi yönünü bozar. Kur'an'da bu tür tekrarlar hep vardır.[335]

Bu adet halindeki kadın meselesini sadece Ardaviraf söylememiş. Avesta'nın Vendidad bölümü 16'ıncı fasıl hep bununla ilgilidir. Burada deniliyor ki: Adet halindeki kadına kocası yaklaşırsa çeşitli cezalara çarptırılır. Bunlar içinde kamçı cezaları var ve en ağırı (manevi olarak), sanki kendi öz oğlunu yakıp ateşe vermiş gibidir... Kur'an'da sadece **yapmayın** denir, cezasından söz edilmez. Avesta'da ise bunu çiğneyenin cezasından teferruatlı bir şekilde söz edilmiştir. Sonuç-

---

334 Hümeze suresi 1-9.

335 Bakara suresi ayet 222.

ta her ikisinde de bu ilişki olumsuz değerlendirilmiştir. Bellidir ki bu işin kökü Kur'an'dan öncesine, çok eskilere dayanır. Ben burada adet halinde olan bir kadınla cinsel ilişki olur veya olmaz konusuna girmiyorum. Hep vurgu yapıyorum ki, ben Kur'an'da anlatılanların kökenini araştırıyorum. Hz. Muhammed'den milyonlarca yıl önce yine insanlar yaşıyordu. Peki kim onlara söyledi ki adet halinde bu işi yapmayın! Bunların hepsi beşer yapısı, insan eseridir.[336]

Ölçü ve tartıda hile yapmak, bir şey satarken değerinden fazla satmak Ardavirafname'de sayılan kötülükler arasında. Hz. Muhammed de ölçü ve tartıya dikkat etmeyi işlemiş; hem de bu konu bir sureye ad yapılmıştır: **Mutaffifin suresi. Anlamı şu: İnsanlardan alırken ölçüp tartmaları tam; satarken ölçüp tartmaları eksik olanlara yazıklar olsun!**

Livata Ardavirafname'de ve tabii ki Zerdüştlükte günah olarak sayılmıştır Kur'an'da ise bu konuda Lût kavmi örnek gösterilmiş ve bunu yapanlara eziyet edin denilmiştir. Yani bunun da kökeni Zerdüştlüğe kadar gider.[337]

Yine **gıybet,** insanların arasını açmak Zerdüştlükte kötülük sayıldığı gibi Kur'an'da da kötü bir haslet olarak anlatılmaktadır. İlgili ayette, **"Kiminiz kiminizin aleyhinde konuşmasın/gıybet etmesin"** deniliyor ve bunu yapmanın çirkinliği de **sanki ölmüş kardeşinin etini yer** gibi kötü bir benzetmeyle dile getiriliyor. Bu da Kur'an'dan önce var olan, çok eskilere dayanan bir ahlak kuralı.[338]

Yalan, yalancı şahitlik, insanları kötülüğe teşvik etmek, çalmak, yağmalamak, güzel sözlerle insanları etkileyip kötü sonuçlara neden olmak, büyü, hayvanları aç bırakmak, kal-

---

336 Avesta, s.127-129.

337 Nisa suresi ayet 16.

338 Hucurat suresi ayet 12.

dıramayacakları yükü onlara yüklemek kötü şeylerdendir, bunlardan uzak durulmalıdır diye bu bilgiler Zerdüştlükte var. Bunlar aynı zamanda kısmen Kur'an, kısmen de hadislerde geçiyor. Şu da var ki hayvanları koruma, hayvan haklarıyla ilgili herhangi bir ayet Kur'an'da mevcut değildir. Malum kurban bayramında ve adak gibi yollarla İslam'da onların toplu kesimi söz konusudur.

Anne babaya saygısızlığın kötülüğü hem Avesta hem de Kur'an'da geçmektedir. Dua etmek, evini misafire açmak yine her ikisinde de vardır.

Rüşvet almak, cimrilik, yanlı hakemlik (taraf tutmak), toplumu kötü yönetmek, murdar (leş et) yemek yine her ikisinin ortak işlediklerindendir. Temizliğe önem vermemek, ayakta işemek, sözünde durmamak, boş laflarla ömür tüketmek, iyi düşünmemek, iyi söz söylememek ve iyi iş yapmamak gibi olumsuz ahlaki prensipler yine açık bir şekilde Ardavirafname'de belirtildiği gibi Kur'an'da da kısmen geçmektedir; ancak Zerdüştlük kadar net değildir. Öğretici, bilim insanı, araştırmacı Ardavirafname'de daha detaylı bir şekilde işlenmiştir.[339]

Görüldüğü gibi sadece bu miraç bağlamında ne kadar da Zerdüştlükle İslam/Kur'an arasında müşterek yanlar vardır. Özetlersek: Bunlar zor olan şeyler değildir. Biraz eğitim görmüş, aklı başında biri bunları söyleyebilir. Benzer şeyleri ezelden beri her duyarlı insan söylemiştir. Dolayısıyla işi büyütüp de yaratıcıya mal etmenin anlamı yoktur.

Kim iyi bir cümle kurmuşsa veya güzel bir söz söylemişse kalkıp onu peygamber ilan etmek gerekmiyor. Dostoyevski, **"Yeryüzünde tek bir can acı çekiyorsa ben Dostoyevski olarak mutlu değilim"** demiş. Konfüçyüs, **"Sen bir in-**

---

339 Ardavirafname, s.45-50.

sana balık yedireceğine; balık avlanmayı öğret. Böylece sen de kurtul o da kurtulsun!" demiş. Peki, çok faydalı ve güzel sözler söylemişler diye kalkıp bunları peygamber mi ilan edelim? Kaldı ki bu iki kişinin az önceki kısa cümleleri insanlar için hayati önem arz eden felsefi sözlerdir.

Hani yukarıda, kimileri Hz. Muhammed'in Miraç hadisesi ve o gece gördükleri hakkında, Hz. Muhammed bunu söylememiştir, bunlar onun ölümünden sonra zamanla uydurulmuştur diyebilirler demiştik. Mümkündür; olabilir demiştim. Gerekçe de, tüm altı hadis âliminin İranlı olmalarını, Zerdüştlüğü ve tabii ki miracı çok iyi bildiklerini ve rahatlıkla oradan alıp Muhammed'e mal ettiklerini belirtmiştik.

Evet; son zamanlarda bunu diyenler de var. Ancak böyle demek yetmiyor, eleştiriler bununla bertaraf olamıyor. Çünkü Kur'an'da, **"Şanı yüce olan Allah bir gecede Muhammed'i Mescid-ül Haram'dan** (Kâbe'deki camiden) **alıp bazı ayetlerini göstermek için Mescid-i Aksa'ya götürdü"** deniliyorsa; bunun miraçtan farkı yok. Yani İsra denilen bu gece hadisesini söyleyen miracı da söyler. Akıl ve ilim bir yana; bir kere dünyada yaşayan biz insanların sorunu bambaşkadır: Yedi milyar insan şu an mutlu değil. Ekonomik sıkıntı, savaş, soykırımlar ve saire varken; tanrı bunlara çözüm göstermek yerine; Muhammed'i bir gecede şuradan aldım bilmem şuraya götürdüm diyorsa ne faydası var, ne inandırıcıdır.

Diğer yandan biri kalkıp dese ki İslami kaynaklardaki miraç hadisesi Hz. Muhammed'e bir iftiradır, ondan sonra uydurulmuştur; o zaman İslam âlimleri bunu kabul etmezler ki. Bunu -şöyle veya böyle- inkâr edeni linç ederler. Günümüzde kimi ilahiyatçıların miracı iftira olarak değerlendirmeleri, artık çağımızda kolay kolay kimse inanmadığı için savunma yöntemine başvurmalarıdır. Böyle diyenler eleştir-

men değil; tam tersine savunmacı oldukları halde; geleneksel İslam âlimleri bunlara da olumlu bakmıyorlar.

Zerdüşt ve Ardaviraf dışında bir de bakıyoruz, Tevrat'a göre Hz. Âdem'in torunlarından Yared'in oğlu **Hanok,** iyi biri olduğundan Allah onu yanına almış/göklere çıkarmış diye bilgi var.[340] Yine İslami kaynaklara göre İlyas peygamber ile İdris peygamber göklere çıkmışlar.[341] Hz. İsa'nın da göklere çıktığı en başta Kur'an ve İncil'de geçiyor.[342]

Pavlus'un Kudüs'e giderken melek eşliğinde göğe yolculuk yaptığı bilgisi de var kaynaklarda.[343] Daha önce bu kadar insanın göklere çıkma inancı var iken; ben en büyük ve son peygamberim diyen Hz. Muhammed'in bu yolculuktan mahrum kalması düşünülebilir mi?

Yazımı bir ayetle ve bir ünlünün sözüyle bitirmek isterim.

"Kutsal aylar çıkınca Allah'a ortak koşanları bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tövbe eder, namaz kılıp zekât verirlerse, o zaman kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir."[344]

Ayette bu ağır cezadan ziyade şu iki nokta dikkat çekici: "Allah'a ortak koşanları bulduğunuz yerde infaz edin; ancak tövbe edip namaz kılarlarsa karışmayın!" deniliyor. Bu ayete göre demek ki iktidar Müslümanların elinde olsa Arjantin'den Çin'e, Güney Afrika'dan İskandinav ülkelerine

340 Tevrat, Tekvin, bab 5/24.

341 Doç. Dr. Abdullah Aydemir, İslami Kaynaklara Göre Peygamberler, s.43 ve 226-227.

342 Matta, 28/1-7; Markos, 16/19, Al-i İmran, ayet 55 ve Nisa 157.

343 T Şinasi Gündüz, Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslâm'da Miraç, Ankara 1996; s.59-60.

344 Tevba suresi, ayet 5.

kadar tüm dünya insanlarına namaz kıldıracaklar, hepsini esas duruşa geçirecekler. Aksi takdirde cezaları ağır! Üstelik bu ağır cezanın sonunda, **"Şüphesiz Allah çok merhametlidir"** cümlesi kullanılıyor.

İtalyan şair ve politikacı **Dante Alighieri** (MS.1265-1321) de ahiret yolculuğuyla ilgili tıpkı Ardaviraf gibi cenneti, cehennemi, Araf'ı (hemistekan) işlemiş. Eserin Türkçe adı "İlahi Komedya"dır. Üstelik dünya edebiyat tarihinin en büyük eserlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Onun bu şöhreti, içerikten ziyade; güzel işleyişinden ve edebi tarzından ileri gelir.

XII. BÖLÜM

HZ. MUHAMMED'İN GEÇİRDİĞİ AMELİYATLARIN KÖKENİ

Yukarıda Zerdüşt ve Hz. Muhammed'in geçirdiği ameliyatlara kısaca değinildi. Bu başlıkta bunları biraz daha açacağım. Az önce Zerdüşt'le Hz. Muhammed'in miraç olayını anlatırken Zerdüşt'ün miraç gecesinde melekler tarafından ameliyat edildiğinden söz ettik. Olayın özeti şu: O gece melekler Zerdüşt'ün göğsünü ve karnını açıp içindekileri temizledikten sonra (her ne temizlikse) göğsüne erimiş tunç döküp tekrar kapatırlar. Zerdüşt'ün ameliyat edilmesiyle ilgili bilgi bu kadar.[345] Bu konuda Hz. Muhammed'in başına neler gelmiş, onu da görelim. Aslında ben Hz. Muhammed'in geçirdiği bu sözde mucizevî ameliyatları bundan önceki kitabımda işledim.[346] Ancak konu Zerdüştlükle İslam karşılaştırması olunca özet şeklinde değinmek icap eder.

Enes b. Malik'in en başta Müslim ve mezhep lideri Ahmet b. Hanbel'in eserinde geçen Hz. Muhammed'den aktarma şöyle bir rivayeti vardır: Ben küçük yaşta çocuklarla oy-

[345] Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.11-12.

[346] Hz. Muhammed'in Uzay Yolculuğu adlı kitabımda.

narken Cebrail gelip beni yere yatırdı, göğsümü açıp kalbimi çıkardı ve onun içindeki siyah noktayı (şeytan payı, kötülüklere müsait olan yeri!) söküp sonra kalbimi zemzem suyu ile altından bir tepside yıkadı ve yerine bırakıp karnımı dikti. Enes, "Ben Muhammed'in göğsündeki o dikişlerin yer[illegible] gördüm" ifadesini de kullanıyor.[347]

Bazı kaynaklarda **"Muhammed'in göğsü ilk defa 26 aylık iken açılmış"** diye zamanı bile belirtilmiş. Örneğin tarihçi ve Kur'an yorumcusu İbni Kesir, Hz. Muhammed 26-27 aylık iken bir gün Cebrail gelir, onun göğsünü açar diyor. Tarihçi İbni Sad da Hz. Muhammed'in küçükken melekler tarafından geçirdiği ameliyatla ilgili iki rivayet aktarmıştır.[348]

Kadi İyad ve Kastelani; "Hz. Muhammed küçükken göğsü melekler tarafından zaten açılmış; bunda bir kere ihtilaf yoktur. Daha sonra peygamberlik görevini alırken yine göğsü açılmış. Miraca çıkarken bir daha açılmıştır ve her açılışın herhalde ayrı hikmetleri vardır!" şeklinde bilgi paylaşmışlardır.[349]

Bu ilk ameliyatıdır. Ama başkaları da var! **Ebu Hüreyre,** Muhammed bir açıklamasında, "Ben on bir yaşına girmiştim. Bir gün Mekke'de bir çöldeydim. İnsana benzemeyen iki kişi gelip beni yere yatırdılar ve bir yerimi kırıp dökmeden, canımı acıtmadan göğsümü açtılar, içimdeki kıskançlık ve kötülük parçasını çıkarıp onun yerine merhamet duygusunu koydular ve göğsümü kapattılar..." diyor. Bu rivayet-

---

347 Sahih-i Müslim, İman bölümü, bab 74/162. no: 261.

348 a-Abdulaziz Lumti, Kurretü'l Ebsar fi sireti-l müşeffii-l muhtar adlı manzum şeklindeki eserinde, hemen başta sekizinci beyitte söylüyor. b-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/408 ve devamı. c-İbni Sad. Tabakat, c.1/125-26.

349 a-Kastalani, Mevahib-i Ledüniye, c.3/26. b-Hakim Nisaburi. Müsted-[illegible]efsir İnşirah suresi, c.2/528, no: 3949.

ler Ebu Zer ile Ebu Hüreyre'ye ait ve birçok kaynakta geçiyor. Tabii ki bu durumda bu ikinci bir ameliyat oluyor: Biri 26-27 aylıkken, diğeri de az önce aktardığım gibi on bir yaşında iken.[350]

Hz. **Ayşe** anlatıyor: Hz. Muhammed artık Hatice ile evli. Bir ara Cebrail'i güneş üzerinde ve bir kanadı doğuda, diğeri batıda olmak üzere (o kadar büyük) görür. İlkin onu cin sanır ve korkudan hemen eve koşup Hatice'nin yanına gitmek ister. Giderken Cebrail'i kapıda görür (hem kanatları o kadar büyük ki doğu ile batıyı kapatmış, hem de kapıda görür). O sıra Cebrail onunla konuşur ve ona bir zaman tayin eder. Daha sonra belirlediği zamanda gelip onun göğsünü açar ve altın bir leğende ameliyat edip tekrar kapatır.[351]

Bu üçüncü ameliyat oldu ve daha bitmedi. Buhari'de birkaç yerde ve Müslim'de geçen bir hadisle devam edelim. Rivayet eden Ebu Zer-i Gıfari. Hz. Muhammed'in şu açıklamasını aktarıyor: Ben henüz Mekke'de iken evimin tavanı açıldı, Cebrail içeri girip göğsümü açtı. Sonra zemzem suyu ile içimi yıkadı. Daha sonra içi hikmet ve imanla dolu altından bir leğen getirdi. O iman ve hikmeti göğsüme boşalttı ve açtığı yeri kapattı. Sonra elimden tuttu, biz göklere çıktık diyor. Az önceki hadiste vahiyden önce karnımı açtılar diyordu. Burada ise ameliyattan sonra doğruca uzay yolculu-

---

350 a-Suyuti, Dürrü'l Mensur, İnşirah suresi, c.6/364. b-Mezhep lideri, Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müsned-i Ensar bölümü, Muhammed b. Übey b. Kab hadisi, no: 21581. c-Beyhakı, Delail-i Nübüvvet, c.1/221, no: 166-167. Kitabı tahkik eden bu hadisle ilgili dipnotta Bezzar, Daremi, Bezzar ve İbni Asakir'in de bunu işlediklerini yazıyor. d-Bezzar, Bahr-ü Zihar, c.9/437, no: 4048. e-Heysemi, Keşfu'l astar, c.3/115, no:2371.

351 a-Müsned-i Teyalisi, c.3/125, no: 1643. b-İbni Hacer Askalani, Fethu'l Bari, Tabir bölümü bab 1/6982. c-Beyhaki, Delail-i nübüvve, c.1/215, no: 163. d-Suyuti, Dürrü'l Mensur, Alak suresi, c.6/369.

ğuna başladık diyor. Buraya kadarki bilgilerden Muhammed'in dört sefer ameliyat geçirdiği ortaya çıkıyor.[352]

Bu sefer de sahabi Malik b. Sa'saa'yı dinleyelim: Hz. Muhammed, ben Kâbe'nin yanında uyku ile uyanık arasında, iki kişinin ortasındaydım, bana altından bir leğen getirildi, içi hikmet ve imanla doluydu. Göğsümü açtılar, sonra içimi zemzem suyu ile yıkadılar ve o iman ile hikmeti içime bıraktılar. Ondan sonra katırdan küçük, eşekten büyük beyaz bir hayvan getirildi, ben ve Cebrail ona binip göklere çıktık diyor.

Burada farklı bir ameliyat daha ortaya çıkıyor. Şöyle ki, bundan önceki ameliyatta Cebrail evime geldi, orada göğsümü açtı ve biz göklere çıktık diyordu. Burada ise Kâbe'ye geldiler, orada göğsümü açıp yıkadılar ve biz bir hayvana binip gök yolculuğuna çıktık diyor. Bu rivayet Buhari'de birçok yerde geçiyor.[353] Benzer bir rivayeti Enes b. Malik de aktarıyor. Onun da rivayeti en başta Buhari'de geçiyor.[354]

İlginçtir ki, ister Kâbe'deki ameliyat olsun, ister Sa'doğullarında çocuklarla oynarken, isterse Mekke çevresindeki çöl hikâyesinde olsun hepsinde Cebrail beraberinde içi iman ve hikmetle dolu altından bir tepsi getirmiş; Muhammed'i ameliyat ederken zemzem suyu ile onun içini yıkayıp tepsideki o iman ve hikmeti içine boşaltıp karnını dikmiş şeklinde ortak bilgiler var. En büyük ve son peygamber olduğu halde onun içi ancak bu kadar ameliyatlarla temizlenmişse vay bizim gibi normal insanların haline![355]

---

352 a-Buhari: Namaz, bab 1/349, Hacc, bab 76/1636, Ehadisi Enbiya, bab 5/3342. b-Müslim, İman bölümü, bab 74/ 163, no: 263.

353 a-Buhari, Bedu'l Halk, bab 6/3207, Ehadisi Enbiya, bab 22/ 3393 ve 43/ 3430, Menakıb-i Ensar, bab 42/3887. b-Müslim, İman bölümü, bab 74/164, no: 264.

354 Buhari, Menakıb, bab 24/3570 ve Tevhid, bab 37/7517.

355 a-Siyer-i İbni Hişam, c.1/189. b-Beyhakı, Delal-i Nübüvve, c.1/221, no: 168.

Tüm sağlam rivayetlerin ortak yanları, hepsinde altından tepsi var, zemzem suyu var, karnını açıp içine iman ve hikmet bırakmak var.

Görüldüğü gibi hem hikâyenin anlatıldığı kaynaklar İslami kesimce sağlam, hem de anlatanlar seçme sahabiler. Bu ameliyatları gören de yok (zaten böyle bir şey de olamaz); hep Muhammed'in kendisi anlatmış. Çünkü Ebu Zer-i Gıfari olsun, Ebu Hüreyre olsun Muhammed'den soruyorlar **peygamberliğin ilk işareti ne zaman başladı** diye. O da **ameliyatlarla başladı** diyor.[356]

Buraya kadar anlattıklarım hadislerde geçiyor. Aslında bunları doğrulayan bir sure de var Kur'an'da: İnşirah suresi. Konumuz olan ameliyatla ilgili surenin başında şöyle deniliyor: **"Biz senin** (Muhammed'in) **göğsünü açmadık mı? Senin üzerinden ağır yükü indirmedik mi?"** Bu ayetlerle ilgili farklı yorumlar yapılmışsa da, bir kere insan yukarıda anlatılanlara bakınca ayetlerin Muhammed'in göğsüyle/ameliyatlarıyla ilgili olduğunu rahatlıkla anlar. Hani hadislerde deniliyordu ki, Cebrail Hz. Muhammed'in göğsünü açmış ve içindeki kötülüğe müsait parçayı çıkarmış, onun yerine hikmet ve iman bırakmış. İşte az önceki ayetler açık bir şekilde bunu onaylıyor![357]

---

356 Elbani, Silsiletü-l ehadisi sahiha, c.4/59-60, no:1545.

357 -Hikmet demek;

-İşleri en doğru ve en uygun biçimde yapmak.

-Eşyanın hakikatinden bahseden ilim.

-Eşyada gizli ilâhi sırlar ve gayeler.

-Amelle birlikte ilim.

-Faydalı ilim ve güzel işler.

-İnsandaki aklın istikamet üzere ve aşırılıklardan uzak olma derecesi gibi anlamlar verilmiştir.

Bir de melekler onu ameliyat ederken, artık sen son peygambersin, senden sonra peygamber gelmeyecek diye onun sırtına mühür vurmuşlar. Sanki evraktır da ona mühür vurulup onaylanıyor gibi. İslam'da anlatılan bu ameliyatların köken olarak Zerdüştlüğe dayandığı apaçık ortadadır. Öteden beri Ortadoğu inançlarında bu ameliyat konusu varken Hz. Muhammed de bundan paysız kalmayayım diyerek böyle bir hadisenin başına geldiğini üstlenmiş olabilir veya kimi sahabiler ya da daha sonra hadisleri yazanlar bunları uydurmuş da olabilirler.

XIII. BÖLÜM

HZ. İSA VE MEHDİ'NİN AHİR ZAMANDA İNME MİTOLOJİSİ

Hz. İsa ve Mehdi'nin ahir zamanda inecekleriyle ilgili inanç, İslam'a özel yeni bir hadise değildir. Bu, kutsal dinlerde ve hatta bunlardan önce de birçok kültür ve inançlarda var olan bir efsane. İster Hz. İsa-Mehdi isimleriyle olsun, ister başka bir isimle telaffuz edilsin; sonuçta toplumu kurtarmak, huzur ve düzeni sağlamak amacıyla beklenen kurtarıcı birçok farklı inançlarda vardır.

Hz. İsa'ya Mesih denir (ıstılah anlamı olarak gelecekte beklenen kurtarıcı demek). Hz. İsa ile ilgili bu kelime Kur'an'da on bir yerde geçiyor.[358] Mesih kelimesi Arapça değildir; Aramice **'Meşiha'** veya İbranice **'Ha-Meşiha**' kelimesinden Arapçaya geçmiştir.[359]

Anlatılanlara göre Yahudilerde gelecek olan bu kurtarıcının hikâyesi şöyledir: Yahudiler Mısır'dan çıkınca tanrı tarafından kendilerine va'dedilen toprağa girmeden Hz. Musa

---

358 Al-i İmran 45, Nisa 257, 171, 172, Maide 17, 72, 75, Tevbe 30 ve 31.

359 Ethem Ruhi Fığlalı, Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine. Mezhepler Tarihi Açısından Bir Bakış, s.180.

vefat eder. Kenan diyarı ondan sonra Yahudilerin eline geçer, onlar Gerizim dağında bir mabet yapıp ibadetlerini yerine getirmeye başlarlar. Ancak burası bir ara tahrip edilir. Daha sonra Hz. İsa'dan önce on birinci asırda Hz. Davut tarafından Yahudilerde bir toparlanma olmuşsa da; asıl parlak dönem Hz. Süleyman zamanında yaşanır. Onun döneminde Beyt-i Mukaddes (Beyt-ha-Mikdaş) inşa edilir. Ancak Hz. Süleyman'ın ölümünden sonra memleket yine bozulur, Yahudiler ikiye ayrılırlar: Güneyde başka, kuzeyde başka bir yönetim oluşur. Kuzey kesimi MÖ 719 yılında Asurların eline geçer. Daha sonra MÖ 586 yılında güney kesimi de Babil krallıkları tarafından işgal edilir. Bu durumda hem bağımsızlıklarından olurlar, hem de mabetleri tahrip edilir.

Babil'de sürgüne tabi olan Yahudiler orada yaklaşık 50 yıl boyunca kalırlar. Babil'in İran imparatorluğu himayesine geçmesiyle Yahudilere af çıkar ve tekrar memleketlerine dönerler. Tabii ki yine imparatorluğa bağlı kalırlar, tam bağımsız değildirler. Büyük İskender'in bölgeyi kontrol altına almasıyla (MÖ.332); Yahudiler Yunan hâkimiyetinin baskısına maruz kalırlar. Bu esaretten milattan önce 165-164 yılında kurtulup kendi kutsal mabetlerini tekrar ele geçirirler. MÖ. 157 yılında devlet kurarlar; ancak MÖ. 37 yılında tekrar Romalıların hâkimiyeti altına girerler ve mabetleri tahrip edilir ki, Yahudiler için mabet çok önemlidir.

İşte bütün bu başa gelenlerden sonra kendilerinde bir kurtarıcı fikri doğar: Biz Hz. Musa zamanında Mısır'da başlamak üzere ve daha sonra tarih süreçleri içinde hep perişan olduk, bir türlü bağımsız olamadık, va'dedilen topraklara sahip ve hâkim olamadık. Bu esaretten kurtulmak ve va'dedilen topraklarımıza kavuşmak için bize bir kurtarıcı gerek; ancak bu, durup dururken gelmez. Bizim de kendimize çeki düzen vermemiz, İsrailoğulları peygamberleri bize ne anlat-

mışlarsa ona uymamız gerekir, derler. İşte Yahudilerde Mesih inancı bu şekilde başlar. Onlara göre bu kurtarıcı başka soydan değil; sadece Davud peygamberin soyundan olacak.

İleride değineceğim gibi; İslam'da nasıl ahir zamanda hem Hz. İsa hem de Mehdi'nin inmesi söz konusuysa Yahudilikte de buna benzer bir ikili inanç vardır. Onlar, Davut oğlu Mesih (kurtarıcı) gelmeden önce Yusuf oğlu Mesih gelecek. Bu ilk Mesih Yahudileri birleştirip Kudüs'e yürüyecek, mabedi inşa edecek ve hâkimiyeti kuracak. Bir ara Yecüc ve Mecüc (ki bunlar Kur'an'a da alınmıştır) Kudüs önlerinde toplanacaklar ve Yusuf oğlu Mesih'i öldürecekler. Bir rivayete göre onun cenazesi, Davut oğlu Mesih gelene kadar Kudüs sokaklarında kalacak.

Hıristiyanlıktaki Mesih'e gelince... Onlar da bir kurtarıcı inancına sahipler ve bu kişi Hz. İsa'dır. Onlara göre daha önce Tevrat'ta da ismi varmış; ancak Yahudiler onu silmişler diyorlar. Malum Hz. İsa Yahudilerin şikâyeti üzerine Romalılar tarafından çarmıha gerilmek suretiyle öldürülmüş. Gömüldükten üç gün sonra tekrar dirilip havarilerine görünmüş, onlarla yemek yemiş ve daha sonra Allah katına çıkmıştır. Kıyamete yakın bir zamanda inip dünyaya sulh ve adalet, barış getirecek ve daha sonra kıyamet kopacak diyorlar.

Sonuçta Yahudiler bambaşka bir Mesih beklerken; Hıristiyanlar, gelecek Mesih'in Hz. İsa olduğuna inanırlar. Her ne kadar Hz. İsa sevgiyle, adaletle davranmışsa da; mabedi inşa yönünde bir faaliyette bulunmadığı için Yahudiler onu beklenen Mesih olarak kabul etmiyorlar.[360] Hâlbuki Yahudilerin Mesih/kurtarıcı tanımına bakılınca; aslında Hz. İsa o tanıma tam uyar. Çünkü onlara göre Mesih Hz. Davud so-

---

[360] Ruhi Fığlalı, Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine, Mezhepler Tarihi Açısından Bir Bakış, s.181-183.

yundan gelmelidir. Hz. İsa zaten Davud soyundandır. Bir de yukarıda geçtiği gibi; onlara göre ilk Mesih'in babası Yusuf olacak. Hz. İsa'nın da babası Yusuf'tu. Bu, Matta İncili hemen ilk bapta ve Luka İncili üçüncü bapta net bir şekilde ifade edilir. Her ne kadar Kur'an'da, biz Meryem'e ruhumuzdan üfürdük, İsa babasız dünyaya geldi deniliyorsa da; İncil'de bu yok. Hülasa olarak İsa Yahudilerin Mesih tanımına uyar; ancak mabede önem vermediği için onu kabul etmezler.[361]

Az önce Hıristiyanların gerçek Mesih Hz. İsa'dır ve tahrif edilmeyen Tevrat'ta da ismi varmış dediklerini ifade ettik. Benzer bir taktik Hz. Muhammed'in peygamberliği için de öne sürülmüştür. Üstelik bu iddia Kur'an'da geçiyor. Bir ayette özetle Hz. İsa'nın şöyle dediği ifade ediliyor: Ey İsrailoğulları! Ben size peygamber olarak gönderildim. Ayrıca Tevrat'ı da doğrularım/karşı çıkmam. Bir de benden sonra bir peygamber daha gelecek, onun adı da Ahmet'tir (Malum Muhammed'in adlarından biri Ahmet imiş) demiş ama bugün var olan İncil nüshalarında böyle bir isim yok. Kur'an'a göre İncil'i yazarken **Ahmet** ismini kayda geçirmemişler. Görüldüğü üzere Hıristiyanlar bir taraftan Tevrat'a itiraz ederler ki İsa Mesih varmış; ancak Yahudiler Tevrat'ı yazarken onu yazmamışlar. Hz. Muhammed'in peygamberliğini pekiştirmek için, Kur'an'da da benzer bir iddia geçiyor.

Bakıyoruz Hıristiyanların az önceki inancını (İsa göklerdedir, bir gün inecek diye) Hz. Muhammed neredeyse olduğu gibi almıştır. Bir ayette, "**Hani Allah şöyle buyurmuştu: Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son verip seni kendime yükselteceğim**" deniliyor.[362] Başka ayetlerde, "Biz Allah'ın

---

361 Ruhi Fığlalı, age, s.181-183.

362 Al-i İmran suresi, ayet 55.

peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar da. Ancak onlara öyle gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, kesin bir şüphe içindedirler. Bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. **Onu kesin olarak öldürmediler. Doğrusu Allah onu kendi katına yükseltti.** Kitap ehlinden (Yahudi ve Hıristiyanlardan) hiç kimse yoktur ki ölümünden önce, ona (İsa'ya) iman edecek olmasın!" deniliyor.[363]

Kur'an'da, kesin öldürülmedi, rab onu katına aldı denmekte. İncil'de ise, kendisinin öldürüldüğü; ancak daha sonra dirilip göklere çıktığı ifade edilmektedir. Bununla ilgili İncil'in tüm nüshalarında geniş bilgi vardır.[364] Burada sormak lazım: Acaba tanrı neden İsa'nın öldürülmesine o kadar karşıymış? İslam tarihine bakıyoruz; kavmi tarafından katledilen pek çok peygamber varmış. Mesela Zekeriya, Yahya gibi... Zaten Kur'an bunu teyit ediyor: Peygamberleri haksız yere öldürmelerinden dolayı biz başlarına çeşitli belalar getirdik diyor.[365] Hatta Hz. Muhammed için, **"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye** (eski dininize) **mi döneceksiniz?"** diyor.[366]

Evet; en büyük ve son peygamber için öldürülebilir deniliyor; ancak Hz. İsa için bambaşka şeyler söyleniyor. Malum Hz. Muhammed Uhud harbinde karşı taraftan yara almış, onun dişi kırılmıştı. Yine Hayber'de Yahudi bir kadın ona

---

363 Nisa suresi ayetler 157-158.

364 Matta, bab 27-28, Markos 15/1-47,16/1-20, Luka 23/1-56 ve 24/1-53, Yuhanna 19/1-42 ve 20/1-31.

365 Nisa suresi, ayet 155.

366 Al-i İmran suresi ayet 144.

zehirli bir yemek ikram etmişti (suikast) ve kendisi ondan yiyip etkilenmişti. Öyle ki, son nefesinde, benim içim yanıyor, ben bugün artık üç yıl önce Hayber'de yediğim o zehirden dolayı dayanamayıp öleceğim diyor. Onun bu ifadesi en başta Buhari'de var. Daha önce yayınlanan kitaplarımda bu konuda kapsamlı bilgiler ve kaynaklar sunduğumu hatırlatmak isterim.[367]

Başka bir ayette, "**İsa kıyamete** (kıyametin yakın olduğuna) **bir işarettir"** deniliyor.[368] Bu durumda daha da teyit edilir ki İsa kıyamete yakın bir zamanda inecektir; yoksa nasıl kıyamet işareti olabilir ki! Tabii ki bu ayete, **"Hz. İsa, kıyamet için bir ilimdir"** anlamını da vermişlerdir. İsa'nın kıyamet için bir ilim olması ne demek! Bu anlamsız bir cümle olur. Aslında ayette geçen '**İlim'** değil; '**Alem**' olarak okunması daha isabetlidir. Zaten 'Bu kelimenin doğrusu Alem'dir' diye birçok rivayet de vardır. Alem, işaret demek. Burada kastedilen zaten budur. Yani İsa'nın inmesi açık bir alamettir/işarettir ki kıyamet artık yakındır. Bu konuda Suyuti kendi tefsirinde birçok rivayet sunmuştur.[369] Öz olarak, hem İslam'a göre hem de Hıristiyanlıkta kimi görüşlere göre Hz. İsa şu an uzayda yaşamaktadır ve bir gün yeryüzüne inecektir.

Ayette geçen '**Kendi katına yükseltmek'** demek, göklere çıkarmak demekse (ki hemen hemen cumhurun ortak görüşü bu yönde); bu durumda ayrıca Allah'ın da bir mekânı vardır sonucu ortaya çıkar. Zaten miraç olayında anlatılır ki Muhammed Cebrail ile birlikte göklere çıktığında belli bir noktaya kadar gitmişler; ondan sonra Cebrail, ben bundan öteye geçemem demiş ve Muhammed Allah katına tek ba-

---

367 Bkz; Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü adlı kitabım.

368 Zuhruf suresi, ayet 61.

369 Suyuti, Dürrü'l mensur, Zuhruf suresi ayet 61, c.6/21.

şına çıkmıştır. Eğer tanrı bir mekândaysa acaba kâinat yokken neredeymiş diye sormak lazım!

Sunduğum az önceki ayet (her ehli kitap ölmeden önce İsa'ya inanacak...) hakkında biraz bilgi vermek isterim. Ya her ehli kitap İsa ölmeden önce ona inanacak, ya da her ehli kitap kendisi ölmeden İsa'ya inanacak, ondan sonra ölecek. Görüldüğü gibi bu ayetlerde gariplikler var. Mesela; onların İsa hakkındaki söylemleri (ki asılarak öldürülmüş) ancak bir zandan ibarettir. Öldürdükleri başka biriymiş; kesinlikle onu öldürmediler; İsa'yı ben yükselttim gibi beyanatlar var.

Kur'an'da iki yerde şöyle bir ayet geçiyor: Hz. İsa beşikte iken insanlarla konuştuğu gibi Kehl iken de konuşur. Kehl'in Arapçada bir anlamı da, 30-50 yaş arası, ya da 34-60 yaş arası. Hz. İsa da 33 yaşında öldürüldüğüne göre; demek ki burada kastedilen kıyamete yakın zamanda inmesiymiş. Çünkü Hz. İsa bu yaşa gelmemiş ki Allah böyle desin. Hâlbuki bu zoraki bir yorumdur. Ayetin anlamı, sen insanlarla beşikte de yetişkin iken de konuşuyordun demektir.[370]

Her Yahudi ve Hıristiyan ölmeden önce İsa'ya inanacak demek, dünya çapında her gün ölen binlerce Yahudi ve Hıristiyanın, ölmeden önce İsa'ya, onun öldürülmediğine inanması demektir. Şu yorum da yapılabilir: Bütün zamanlarda yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlar değil de; Hz. İsa ineceği zamanda yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlar ona iman edecekler demek, eleştirilerin dozunu biraz hafifletir. O da eğer inecekse ve o zamana kadar eğer Yahudi ve Hıristiyan inancını benimseyen kalacaksa, ya da eğer kıyamet kopacaksa. Çünkü günümüzde artık deizm tartışılıyor. Kim bilir belki kutsal denilen tüm dinler yakın zamanda rafa kaldırılacaktır!

---

370 Maide ayet 110, Al-i İmran ayet 56 tefsirleri.

İsa Mesih'in ölmediği, bir gün ineceği konusunda bu kadar ayet varken artık hadislere gerek kalmaz. Tabii ki hadislerde daha detaylı bilgiler de var: Bilmem İsa Şam'ın doğusunda beyaz minare üzerine inecekmiş, daha sonra evlenecekmiş, çoluk çocuk sahibi olacakmış gibi rivayetler çok.[371]

Ben burada Buhari ve Müslim'de ortak işlenen bir hadis eklemek isterim. Ebu Hureyre Hz. Muhammed'in, "Allah'a yemin olsun ki, gelecekte Meryem oğlu İsa adil bir hakem olarak size inecektir. O zaman kendisi haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizye vergisini kaldıracak, mal o kadar çoğalacak ki, hiç kimse mal kabul etmeyecek" dediğini aktarıyor. Peki, son ve en büyük peygamber Hz. Muhammed dururken bu misyonu niye Hz. İsa yerine getirsin! Bu da normal bir soru değil mi?[372]

İsa'nın kıyamete yakın bir zamanda ineceği konusu İslam âleminde -neredeyse- tartışmasız olduğu için daha fazla detaylandırmaya gerek görmüyorum. Elbette İsa'dan başka bir de Mehdi hikâyesi var. Yukarıda geçti ki, Yahudiler de iki Mehdi'ye inanıyorlar. Hz. Muhammed diyor ki, kıyamete yakın zamanda benim soyumdan biri (Mehdi diye) çıkıp dünyada düzeni sağlayacak. Hatta altı hadis kaynağından biri olan Ebu Davud, Mehdi için bağımsız bir bölüm açmış kitabında ve farklı sahabilerden örnek hadisler sunmuştur.

İslam'da İsa ve Mehdi'nin ineceği hususunda özet bilgi böyledir.

Bu inancı Zerdüştlükte daha detaylı bir şekilde görüyoruz. Zaten bu başlıktan gaye, acaba Zerdüşt bu konuda ne

---

371 Müslim, Fiten no: 2937.

372 Buhari, Ehadisi Enbiya, bab 49/3448, Buyu', bab 102/2222, Mezalim. bab 31/2476, Müslim, İman bab 71/155.

demiş veya bu efsanenin kökeni nereye kadar gider; bunu anlatmaya çalışıyorum. Kaynaklarda onun ismi Astvat Ereta'dır (Saoşyant), kurtarıcı demektir. Bu isim Avesta'da birkaç yerde geçiyor.[373] Bu Saoşyant, Kansava gölünde yıkanan bir bakirenin, o gölde bulunan Zerdüşt'ün spermiyle gebe kalması sonucu dünyaya gelecek. (Burada Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelme hadisesi akla gelir. Acaba bu da Zerdüşt'ten bir alıntı mı diye!)[374]

Rivayetlere göre manevi varlıklarca saklanan Zerdüşt'ün **Fravaşi** denilen temiz ruhu/tohumu, Hamun gölünde veya Kansava gölünde bulunmakta. Saoşyant (Mehdi) doğacağı zamana kadar bu tohum gölde kötü kuvvetlere karşı korunacak. Bu sebeple Zerdüştiler her sene kutladıkları Mihrican Bayramında kızlarını bu gölde yıkanmaya gönderirler. Bunu, Zerdüşt'ün gölde saklı fravaşisi (tohumu) kızlarına geçip onların hamile kalmaları için yaparlar. Saoşyant'ı doğuracak kız da henüz 15 yaşında bakire olarak göle yıkanmaya girecek ve o anda o tohumla (ki Saoşyant olacak) hamile kalacak. Bu kız Zerdüşt'ün **Fraya** ismindeki karısından doğan Vohuraoça isimli oğlunun zürriyetinden gelecek. Yani Saoşyant'ın soyu, anne ve baba tarafı olarak Zerdüşt'e dayanır. **Saoşyant/Astvat Ereta** adındaki bu er-

---

373 a-Şehristani (h.548.ö), el-milel ve Nihal, s.265-68, Tahkik Ahmet Fehmi Muhammed, Darü-l kütübi-l İlmiye, Beyrut, 1992 ve Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.11. b-Cahit Can, Zerdüştçülük, Zerdüşt ve Hukuk s.282, Ömer Rıza Doğrul'dan naklen. c-Yrd. Doç. Dr. Huzeyfe Sayım, Zerdüştilikte Kozmogoni ve Yaradılış, Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi, sayı yıl 16, 2004/1, sayfa 95. d-Ekrem Sarıkçıoğlu, Mecusi Dininde Mehdi İnancı, Türkiye Diyanet Vakfı Kütüphanesi, İslam Ansiklopedisi, 7. sayı. e-Haluk Hacaloğlu, Zerdüşt Ahura Mazda, s.15. f-Avesta, s.15 ve Yasna 26/10-s.228

374 a-G.Tümer -A.Küçük, Dinler Tarihi, s.109. b-Cahit Can, age, s.276, Prof. Dr. Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, 1995/Ankara, s.2.

kek çocuk, kötülüklerle savaşmak için insanlara önderlik yapacak. İlk yükseleceği yer **Kansaya** gölü olacak.[375]

Saoşyant, dünyaya gelip otuz yaşına girince, güneş otuz gün ve otuz gece göğün ortasında duracak ve daha sonra kararlaştırılan yere geri dönecek. Saoşyant'ın vücudu güneş gibi nur saçacak. Kendisi geldiğinde ilk iş olarak Avesta hükümlerini uygulayacak. Bir konuda Avesta'da yanıt yoksa Ahura Mazda ona ekstradan vahiy gönderecek. Yalanla mücadele edecek, gerçek bir hâkimiyet kuracak, hastalık, ölüm, ihtiyarlık onun döneminde olmayacak. Düzeni Ahura Mazda'ya göre tam sağladıktan sonra artık herkes ölüp mahşere gidecek.[376]

Gelecekte bir kurtarıcının çıkacağı bilgisini Zerdüşt'ün Gatalarında da görüyoruz. Bir yerde, biz kutsal kadın ve erkeklerin fravaşilerine (temiz ruhlarına) hürmet ederiz. Biz, ilk yaratılan Gaya Maretan'dan muzaffer Saoşyant'a (kurtarıcı mehdi) kadar olan azizlerin iyi, kahraman, cömert bütün fravaşilerine hürmet ederiz diye geçiyor.[377]

Bazı rivayetlere göre Hz. İsa nasıl kendisi ahir zamanda iniyorsa Zerdüşt de Saoşyant'tan önce tekrar dünyaya gelip mücadele edecek. **Saoşyant** ondan sonra gelecek. Görüldüğü gibi kutsal dinlerdeki bilgi ile Zerdüştlükteki bilgi neredeyse birbirlerinin aynısı.[378] Ama bu inanç sadece Zerdüşt'e ve üç kutsal dine de mahsus değil. Örneğin; Gineliler de (Afrika) bu misyona sahip olan birine inanırlardı ve onlara

---

375 Ekrem Sarıkçıoğlu, Mecusilik Dininde Mehdi İnancı, s.5 ve Avesta, s.15.

376 a-Emil Abegg (1885-1962), Der Messiasglaube in Indien und İran, Leipzig, 1928 geniş bilgi var. b-Ekrem Sarıkçıoğlu, Mecusilik Dininde Mehdi İnancı, s.7.

377 Avesta, Yasna 26/10.

378 Hüzeyfe Sayım, Zerdüştilikte Kozmogoni ve Yaradılış, s.94

göre onun adı **Mensren** idi.[379] Eskiden Kuzey Amerika'nın yerlileri de günün birinde bir kurtarıcının ortaya çıkacağına ve adının **Ghost-Danc** olduğuna inanırlardı. Çıkacak kişinin adı Budizm'de **Maytreya**, **Hinduizm**'de ise **Kalki**'dir.[380]

Bu inancın ilk defa nerede, kimler tarafından ortaya atıldığı bilinmemekle birlikte yazılı belgeler [illegible] ldığında milattan 24 asır (bundan yaklaşık 4500 yıl) önce ilk defa kral 1. Sargon'un, daha sonra da Hammurabi'nin kendilerini geleceğin kurtarıcısı (Mehdi) olarak tanıttıklarını görüyoruz.[381] Mısır'da bundan yaklaşık 4000 yıl öncesine ait bir papirüs (bir çeşit kamıştan yapılan kâğıt) metninde, gelecekte Güney Mısır'da adı **Ameni** olan bir kurtarıcı (Mehdi) çıkacak inancı olduğu da ortaya çıkmıştır.[382]

Görüldüğü gibi; yalan, kötülük, adaletsizlik ve ahlaksızlığın yaygın ve hâkim olacakları bir dönemde kurtarıcı birinin gelip bunları ortadan kaldıracağı inancının, çok eskilerde değişik toplumlarda var olduğu gerçeğiyle karşı karşıyayız. Her inanç kesimi kendi dilinde bu kurtarıcıya bir isim takmıştır. Bunun ilk defa Sumerlerde mi, Mısır'da mı, Zerdüşt döneminde mi, Amerika kıtasında mı yoksa başka yerlerde mi ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemektedir. Çünkü bu inancın tarihi çok eskidir. Ortadoğu inançlarında bunun ilk adresi Zerdüştlüktür denilse mübalağa olmaz. Özellikle Zerdüşt inancındaki mehdi inancıyla Yahudilikteki

---

379 Ekrem Sarıkçıoğlu, Mecusilik Dininde Mehdi İnancı, Atatürk Üni. İlahiyat fak. Dergisi, sayı 7.

380 Ekrem Sarıkçıoğlu, Dinlerde Mehdi İnancı ve Tasavvurları, Erzurum 1977, Doçentlik Tezi, s.9-15.

381 Alfred Jeremias (1864-1935), Die ausserbiblische Erlösererwartung, Leipzig 1927, s.72 ve devamı.

382 Alfred Jeremias, age. s.106-107.

mehdi inancının aynı olması, Ahd-i Atik yorumcularının bile, bu inancın Babil esaretinden sonra Zerdüştlükten Yahudiliğe geçtiği iddialarına neden olmuştur.[383]

Diğer dinler bir yana; kutsal dinlerde bunun ilk adresi Yahudiliktir. Daha sonra İsa gelmiş bunu kabul etmiş ve Hıristiyanlar, bu kurtarıcı İsa'dır demişler. Sonra Muhammed gelmiş aynı inancı benimsemiş ve bunun İsa olduğunu kabul etmekle birlikte; tıpkı Yahudiler nasıl iki Mesih gelecek, biri öldürülecek daha sonra en büyük Mesih gelecek diye inanmışlarsa; Hz. Muhammed de bu ikiliyi kabul etmiş (Mehdi ve Hz. İsa). 1. Sargon Mehdi benim, Hammurabi de benim demiş. Yahudilik ve Hıristiyanlığa göre farklı biri. Zerdüştlüğe göre Zerdüşt soyundan biri.

Aslı esası olmayan bir inanç için bu kadar gürültü ve bu kadar tartışma! Şu da var ki, ezilen, esir alınan, zorluk çeken, kıyımdan geçen toplumlarda moral-motivasyon yaratmak bakımından eski zamanlarda başvurulan bir yöntem olarak değerlendirilmiş olabilir; ama sonuçta insan ürünü, uydurma bir inanç.[384]

Her şeyi bir tarafa bırakalım; bir kere Muhammed Sumerlerden, Zerdüşt ve Mısırlılardan sonra geldiği için tartışmasız olarak kendisi bunu onlardan almıştır. Bir de diyelim ki Mehdi olayı Kur'an'da geçmiyor; sadece hadislerde var. Hadi bu yalandır, Hz. Muhammed dememiştir diyelim. Ama Hz. İsa olayı (ki uzayda yaşıyor) inkâr edilemez. Yukarıda bir sürü ayet sunuldu.

İlginç değil mi? En büyük peygamber Hz. Muhammed mezarda yerin altında, Hz. İsa ise sanki astronot gibi göklerde rahat rahat yaşıyor ve günün birinde yine kurtarıcı o ola-

---

383 Ekrem Sarıkçıoğlu, Mecusilik Dininde Mehdi İnancı, s.8.

384 Ne yazık ki günümüzde hâlâ bu gibi hadiselere inanan milyonlar var

cak. Acaba ineceği zaman yeryüzünde insanlarla hangi dilde iletişim kuracak? Çünkü tüm insanları kurtarmak için gelecek: Çinlisi, Taylandlısı, İngilizi, İspanyolunun çeşit çeşit dilleri var.

Günümüzde akıl ve ilimden uzak bu gibi inançların gündemde tutulması insanlık adına büyük bir kayıp. Ne yazık ki çıkar çevreleri bırakmıyorlar ki insanlar biran önce bu tür inançlardan kurtulsun da ufukları açılsın. Çünkü toplum bunlara inanıp geri kalırsa kimileri için bunda ekmek var.

Hz. İsa'nın şu an göklerde yaşadığı, ahir zamanda ineceği konusunda halk nezdinde ünlü olan ilahiyatçılar ne demişler; birkaçının konuşma videolarını aşağıya alıyorum: Her kafadan bir ses çıkıyor. İlahiyat akademisyenlerinin bakışı bu ise acaba normal bir vatandaş bu dinden ne anlasın?[385]

---

385 https://www.youtube.com/watch?v=fW6FT2gHtzY
https://www.youtube.com/watch?v=PMkicF1vDSw
https://www.youtube.com/watch?v=5tS8YGtW2g4
https://www.youtube.com/watch?v=Z8wACvrko7M

XIV. BÖLÜM

ZERDÜŞTLÜĞÜN ARAP YARIMADASINA YAYILMASI

Aslında böyle bir başlığa gerek yok. İki komşu coğrafya! Tabii ki birinde bir düşünce çıkmışsa diğerine kolayca geçmiştir. Yine de anlatmakta fayda var, çünkü detaylarda farklı bilgiler ortaya çıkacak. Bazıları, o günkü şartlarda Muhammed nasıl Zerdüştlükten yararlanmış diyebilir; iletişim araçları yoktu, dilleri farklıydı, coğrafyaları birbirlerinden uzaktı gibi itirazlar olabilir. Zerdüştlük, Müslümanların yedinci asırda İran'ı ele geçirdikleri tarihe kadar Ortadoğu'da etkin bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Bu tarihten sonra zimmî olarak (İslami yönetime kelle vergisi verme yükümlülüğünü yerine getirerek İslam ülkesinde yaşama hakkına sahip olan) Müslümanlarla birlikte yaşamlarını sürdürmüşlerdir.[386]

Her şeyden önce Pers Ahamenid (MÖ.559-330), Arsakid (MÖ.247-MS.224) ve Sasani (MS.224-651) dönemlerinde bu üç imparatorluğun resmi inancı sayılan ve hele hele Pers imparatoru 1. Darius (MÖ.522-486) zamanında aşırı derecede

---

386 Tevbe suresi ayet 29.

önemsenen Zerdüştlüğün; komşu memleketlere yayılmamış olması söz konusu değildir. Bunlar bu inancın yayılması için genel nedenlerdir. Bir de bunun Hz. Muhammed'in hizmetine sunulması için özel nedenler vardır ki, bunlardan önemli gördüklerimi özetle sunmak isterim.

Zerdüşt'ün ortaya koyduğu inanç sistemi özellikle milattan yaklaşık beş asır önce Darius ve takipçileri sayesinde Batı Asya'ya, daha sonra Habeşistan'a, İndus nehrinden Ege denizine kadar yayılmıştır.[387] Makedonyalı Büyük İskender (MÖ.356-323) sanki Balkanlardan uçaklarla mı gelip İran'ı, neredeyse dünyanın yarısını almıştı? Yine Hz. İsa'dan beş asır önce Farslarla Yunanlılar arasında meydana gelen bir savaş yaklaşık elli yıl sürmüştür. Demek ki o zaman inanç olsun, kültür olsun en çok savaşlarla yayılmıştır.

Ayrıca ticaret için kervanlarla uzak ülkelere gitmek de büyük etkendi. Malum Mekkeliler de Şam tarafına kafileler halinde ticarete giderlerdi, iki sefer de Hz. Muhammed buna katılmıştı. Neredeyse Mekke ile İran'ın Abadan, Ahvaz şehirleriyle Şam'la Mekke arası hemen hemen aynı mesafededir. İslamiyet nasıl savaşla Orta Asya, Afrika, hatta İspanya'ya yayılmışsa Zerdüştlük de değişik yol ve yöntemlerle zamanında birçok yere yayılmıştır. Meraklı olan araştırmacıların da bu inanç ve kültür yayılmasındaki rolleri inkâr edilemez. Mesela MÖ 5. asırda yaşayan Yunanlı Herodot ta nereden nereye kadar gelip bilgi toplamıştır.

Hz. Muhammed Medine'ye gidince halkın iki bayram kutladığını görüyor: Newroz ve Mihrican/Mihriban bayramları. Bu iki bayramın çıkış yeri yine Fars yine Zerdüştlük.

Diğer bir nokta; Hz. Muhammed, kendisini tanısınlar diye birkaç devlet yöneticisine mektuplar göndermişti. Onlar-

---

387 G.Tümer-A.Küçük, Dinler Tarihi, s.108.

dan biri de Kisra/İran devleti. Padişah onun mektubunu alınca yırtar. Ben padişahın tavrını şuna bağlıyorum:. Adam bakmış ki Hz. Muhammed'in çoğu düşündükleri İran çevresinde etkisini sürdüren Zerdüştlüğün kopyası, yeni bir şey yok. O yüzden onu dikkate almak istememiş. Demek istediğim şu: O zaman birbirlerini tanıma, birbirlerinden örf-âdet, inanç öğrenme sorunu yoktu. Bu sunduklarım yayılmanın genel nedenleri.

Zerdüşt ve Fars inançlarının Hicaz bölgesine geçmesi, yayılması ve hatta Hz. Muhammed'in özel olarak bunlardan yararlanması konusunda da somut örnekler vardır. Muhammed'in Fars, dolayısıyla Zerdüşt kültür ve inançlarından ayetlerini oluşturduğuna ilişkin önemli kanıtlardan biri şudur: Bugün nasıl İngilizce dünya dili olmuşsa görüyoruz ki Muhammed zamanında Pehlevi dili (ki aynı zamanda Avesta dilidir) Ortadoğu'da baskın gelmiştir. Bunun yansımalarını en başta Kur'an'da görüyoruz. Başlarken de örneklerini sunduğum gibi Kur'an'da birçok kelime Farsçadan girmiştir. Niye Japonca, Rusça veya Almanca değil de Farsça? Demek ki komşu ülke ve kültürü, inancı, örf-âdetleri oraya yayılıp baskın gelmiştir.[388]

Somut bir örnek daha verelim. Mekke'de Hz. Muhammed döneminde Nadr b. Haris, "Ey ahali! Muhammed'e inanmayın, çünkü o size Rüstem-i Zal, İsfendiyar gibi Fars yöneticilerinin gelenek ve âdetlerini anlatarak; yalandan bana vahiy geliyor diyor. Keramet bunları anlatmaktaysa gelin ben size daha güzelini anlatayım!" diyor. Bunu anlatan da ilk İslam tarihçilerinden İbni İshak (h.151'de vefat

---

388 Arif Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an, s.278-282. Burada Kur'an'daki yabancı kelimelerle ilgili kapsamlı bilgi geçiyor.

etmiş). Daha sonra gelen İbni Hişam da (h.213.ö) bunu kitabında işlemiştir.[389]

Muhammed bu adama kızıyor, tehdit anlamında ayetler geliyor. Kimi tarihçiler, tanrı adına bu adam aleyhine indirilen ayetlerin sayısını bile belirtmişlerdir: Sekiz ayet. Onlardan birini paylaşmak isterim. "**Onlara ayetlerimiz okunduğunda, duyduk, istesek bunun gibisini biz de söyleriz. Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir derler.**" İşte rivayetlere göre bunu soranların başında Nadr b. Haris geliyormuş, o böyle diyormuş. Zaten ayet Nadr'in az önceki sözlerine uyar.[390] Nadr b. Haris, Hz. Muhammed'e inanmadığı için bazı ayetlerde cehennemle tehdit edilmiştir.

Muhammed'in Zerdüşt'ten ne kadar yararlandığını anlamak için bir ayetin analiziyle devam edelim. Nahl suresinde, **"Yemin olsun ki** (tanrı yemin içiyor), **biz onların, Kur'an'ı ona** (Muhammed'e) **bir insan öğretiyor demekte olduklarını biliyoruz. İddia ettikleri kişinin dili Arapça değildir/Acem'dir. Oysaki bu Kur'an'ın dili apaçık Arapçadır"** deniliyor.[391]

Peki; muhaliflerin dedikleri kişi kimmiş ki Allah gerek görüp ayet göndermiş? Bunun üzerinde biraz duralım. Bir iki kitabımda değişik nedenlerle bunu kısmen işledim.[392] Burada Hz. Muhammed'e Zerdüştlüğü aktaran Selman-i Farisi'den söz ediyoruz.

O zamanlar bölgede çapulculuk yaygındı. İnsanlar birbirlerini zorla ele geçirip köle statüsüne tabi tutarlardı.

---

389 İbni Hişam, Siyer, c.1/328, Kalem suresi, ayet 15.

390 Enfal suresi ayet 30-31.

391 Nahl suresi ayet 103.

392 *Kur'an'ın Kökeni* adlı kitabımla *Hz. Muhammed'in Hocaları* isimli kitabımda işledim.

Özellikle sanat sahibi insanların köle olarak ele geçmesi bulunmaz bir nimetti. Bunların içinde bilgili insanlar da vardı. Örneğini vereceğim kişiler de bu tür insanlardandı. Hz. Muhammed'in de kendisinden yararlandığı insanlar pek çoktu. Bakalım ayette söz konusu olan kişi hakkında neler yazılıp çizilmiş özetle görelim.

Hz. Muhammed döneminde Mekke'de Bel'am adında demirci bir yabancı vardı. Muhammed sıkça onun yanına gidip gelince muhalifler, bu adamdan bilgi alıp Arapçaya çeviriyor ve ayettir diyerek millete anlatıyor diyorlardı. Yine Hadremioğullarının demirci iki kölesi vardı. Bunlar aslen Ayn Temrliydi. Tevrat ve İncil'i iyi biliyorlardı, kitapları vardı. Birinin adı Mikyes idi. Muhammed sıklıkla bunların yanına girip çıkınca; muhalifler, bundan yararlandığı bilgileri ayet diye millete anlatıyor diyorlardı. Bu bilgilere sahip Beni Mugire'nin de bir kölesi vardı, bu da yabancıydı. Muhammed ara sıra buna uğrar, kendisinden bilgiler edinirdi. Bunları ilk kitabımda işledim. Burada özetle değindim ki konu anlaşılsın.

Nihayet; bu ayette söz konusu olan kişi hakkında yorumlar çok. Bunlardan biri de Selman-i Farisi'dir. Bazıları, Muhammed bilgilerini bu şahıstan alıp ayete çevirir diyorlardı. Ancak buna itiraz edenler de var. Şöyle ki, muhaliflerin eleştirisi Mekke döneminde olmuş, Selman ise daha sonra ilk kez Medine döneminde Muhammed'le buluşmuştur. Dolayısıyla ayette söz konusu olan Selman değildir gibi itirazlar var. Bir kere Selman'ın ne zaman Muhammed'le buluştuğu belli değil. Çünkü İslam tarihi gerçekten karanlıktır. Ama ister Selman olsun ister isimlerini söylediğim kişiler olsun (Tabii ki başkaları da var; Varaka b. Nevfel, Kab b. Lüey, Kuss b. Saide, Zeyd b. Amr, Ümeyye b. Ebi Salt gibi); Hz. Muhammed'in birçok insandan yararlandığı ve onlardan aldığı

bilgileri ayetlere çevirdiği konusu o zaman da gündeme gelmişti ki, savunma amaçlı az önceki ayet inmiştir.[393]

Benim bu ayette geçen beşer/kişi hakkındaki kanaatim şudur: Bu adam **Selman-i Farisi**'dir. Bunu birazdan birkaç yönden anlatacağım. Bir kere ayette '**Acem**' kelimesi geçiyor. Malum bu kelime hâlâ da İranlılar için kullanılır. Her ne kadar genel anlamda Arap olmayanlara Acem deniliyorsa da özelde Fars halkı için kullanılan bir terimdir.

Peki, Selman'da bu kadar birikim var mıydı ki Muhammed'in ayetlerine yardımcı olsun! Bundan önce yayınlanan 'Hz. Muhammed'in Uzay Yolculuğu' adlı kitabımda Selman hakkında önemli bilgiler verdim. Hem kendisi hakkında, hem de Medine'ye gidene kadar başından geçenler hakkında geniş bilgi sundum. Herkesin elinde o kitabım olmayabilir. Onun için hakkındaki bilgileri yinelemek isterim.

Selman aslen Asbahanlı. İlkin Zerdüştlükte olgunlaşır, bu düşüncede bilgisini ilerletir. Öyle ki ateşten sorumlu din adamı olur. Hani ateş onlarda kutsal ya! Adam inançlar ve varoluş hakkında bilgi edinmek ister. Daha memleketinde iken Hıristiyanlık hakkında biraz bilgi edinir; ama yeterli değil. Detaylı bilgi almak için, günün birinde bir kervanla birlikte Şam'a gider. Orada Hıristiyan bir âlimde kalır, din konusunda ondan bilgi edinir; ayrıca kendisi de papaza bilgi verir (Zerdüştlükle ilgili). Selman daha sonra başka bir papaza gidip onun yanında kalır, inançlar konusunda ondan da istifade eder. Daha sonra Musul'a başka bir Hıristiyan âlime gider, belli bir süre orada tahsiline devam eder. Ondan sonra Nusaybin'e başka bir Hıristiyan âlime gidip ondan da dersler alır ve belli bir süre burada kalır. Bundan sonra da Ammuriye'ye gider. Burada hem Hıristiyanlıkla ilgili bilgilerini

---

393 Suyuti, Dürrü'l Mensur, Nahl suresi, ayet 103, c.4/131...

artırmayı sürdürür, hem de geçimini sağlamak, kimseye yük olmamak için çalışıp inek, deve gibi hayvan sahibi olur. (Medrese tahsilini yaparken biz de hep böyle hocalar seçerdik, nerede Arap gramerini iyi bilen varsa ona giderdik!)

Bu ara Hicaz bölgesinden Arap tüccarlar bölgeye gelirler. Selman onlardan Muhammed'in ismini duymuş olmalı ki, Hicaz bölgesine gidip onun neler öne sürdüklerine de bir bakayım der ve hayvanlarıyla birlikte o Arap kafileye takılır, yola çıkar (Adam araştırmacı, meraklı). Bunlar yolda onun malına el koyar ve kendisini de esir alıp köle diye Medine'ye götürüp Vadi-l Kura'da bir Yahudiye satarlar. Bu Yahudi onu daha sonra Beni Kureyza Yahudilerinden bir başkasına satar. Satan satana. Hatta kendisi, **"10'dan fazla kişi beni köle olarak satın aldı, ben 10'dan fazla efendi değiştirdim ve onlara köle olarak çalıştım"** diyor. Bu, onun ifadesidir ve en başta Buhari'de geçiyor. Hatta onu satın alan kişiler arasında bir de kadın varmış. İşte nereden nereye! Araştırma niyetiyle yola çıkmış; ama başına gelmeyen felaket kalmamış.[394]

Bu konuda mezhep lideri Ahmet b. Hanbel'in Müsned'inde geçen Selman'ın bir anlatımına da bakalım. Başından geçenleri şöyle anlatıyor: Ben memleketimde varlıklı bir ailenin çocuğuydum. Sonunda Arapların eline düştüm. Beni köle olarak ele geçirip sattılar. Hatta Cüheyne kabilesinden bir kadın da beni satın aldı, hayvanlarına çobanlık yaptım, diyor.[395]

Selman bir gün Muhammed'e ulaşır. Kendisi ona, git efendine söyle onunla mukatebe yap (ücret karşılığı kölelik-

---

394 Buhari, Menakıb-i Ensar bab 53/3946-48, Büyu' bab 100.

395 a-Müsned-i Ahmet b. Hanbel, Selman rivayetleri bölümü, no: 24113. b-Heysemi, Mecmeu Zevaid, Menakıb bölümü, c.9/336, no: 15837-15844.

ten kurtulmak iste) der. Efendisi bunu şu şartla kabul eder: Sen bana üç yüz hurma fidanı dikeceksin, bir de kırk ukkiye gümüş getireceksin. Bu durumda seni azat ederim. Sahabiler kendi aralarında o 300 hurma fidanını temin ederler ve böylece adam kölelikten kurtulur. Doğrusu, işin gerçeğini bilmiyoruz. İslami kaynaklarda böyle anlatılır.[396]

Benim anladığım kadarıyla onun Muhammed'le buluşması, belki bana faydası olur, beni bu esaretten kurtarır niyetiyleymiş ve bu doğaldır da. Böyle bir filozof pisipisine bu duruma düşüyor. Kurtuluş için çeşitli yollara başvurması kuvvetle muhtemeldir. Bu arada mutlaka kendi geçmişini, birçok papazda kalıp Hıristiyanlık hakkında bilgi edindiğini, Zerdüştlüğü çok iyi bildiğini de Muhammed'e söylemiştir. Muhammed kendisi Selman'daki bu paha biçilmez değerleri görünce, bakmış ki adam bir bilge, ondan yararlanabilirim düşüncesinden hareketle ona hem yardımcı olmuş, hem de kendisinden yararlanmıştır. Nitekim Muhammed'in eşi Ayşe, "Selman'la Muhammed geceleri baş başa kalıp geç saatlere kadar konuşurlardı. Nerdeyse Selman Muhammed yanında bizden önce gelirdi, o kadar ona önem verirdi" diyor. Demin de vurgu yapıldığı gibi bu kadar papaz değiştiren, ayrıca İran'dan Zerdüşti inançların birikimiyle gelen bir Selman, Muhammed için bulunmaz bir nimetti.

Yineliyorum: Hz. Muhammed Mekke döneminde Hıristiyanlık ve Yahudilikle ilgili bilgilerini özellikle Varaka b. Nevfal'den almıştır. Medine döneminde oluşan surelerde var olan Hz. İsa ve Hıristiyanlıkla ilgili bilgileri de en çok Sel-

---

396 a-Heysemi, Mecmeu Zevaid, c.9/336... no: 15833-15844 arası. b-Begavi, el-envar fi şemaili nebiyyi-l muhtar, c.1/133, no: 143. c-Tirmizi, Şemaili Muhammediye hadis no: 18. d-İbni Seyyidinnas, Uyunü'l Eser, c.1/135. e-TDV Ansiklopedisi, c.36/442.

man'dan almıştır. Ne demek yıllarca birkaç Hıristiyan âlimden ders almak? Adam bu dinde uzman olmuş demektir.[397]

Selman'ın maharetleriyle ilgili kısa bir iki örnek vereyim.

Hz. Muhammed Selman'la Medineli Ebu Derda'yı kardeş yapar. Bir gün Selman Ebu Derda'nın evine gidince bakar ki onun hanımı keyifsiz. Nedenini sorar: Kadın, "Senin dostun, arkadaşın, manevi kardeşin (yani kadının kocası) dünyadan elini çekmiş hep ibadet eder. Gündüzleri oruç tutar (sünnet olan) ve hep namaz kılar..." der. Adeta, bana yararı yoktur dercesine. Bir süre sonra Ebu Derda eve gelir. Henüz gündüzdür, iftar vakti gelmemiştir. Selman niyetli olmadığı için (çünkü Ramazan ayı değildi) ona yemek ikram ederler. Ancak Selman, sen de gelip benimle yemezsen ben yemem der ve ona orucunu bozdurur.

Geceleyin Selman bakar ki adam kalkmış namaz kılar. Ki o saat namaz vakti değil. Adam sünnet namazı kılar. Selman yine müdahale eder, yatağa geç henüz sabah namazı gelmedi der ve onu uyutur. Sabah vakti gelince artık şimdi kalk namaz saatidir der ve namaz kılarlar. O sırada Selman ona, şunu bil ki senin üzerinde senin hakkın var, aile hakkı var, Allah hakkı var, var da var. Sen her birinin hakkını ayrı ayrı vermek zorundasın. Dolayısıyla aşırı derecede tuttuğun oruçtan, kıldığın gece namazından vazgeçmelisin der.

Sonra ikisi kalkıp Hz. Muhammed'e gidince Ebu Derda meraktan olup bitenleri ona anlatır. Muhammed, bu konuda Selman haklıdır der ve bunu da hadis yapar. Yani formül Selman'dan resmiyete dökmek Muhammed'den. Muhammed buna onay verince kendi sözü/hadis olur. Ayetler de benzerdir.[398]

---

397 İbni Abdilber, İstiab, Selman başlığı altında, no: 1014.

398 a-Bu hadis Buhari'de iki yerde geçiyor. Oruç bölümü, bab 51/1968 ve Edep bölümü, bab 86/6139. b-İbni Abdilber, İstiab, Selam bölümü, no: 1014.

Yine Hendek savaşında Medine etrafında kazınan hendekler ve bu yöntemle şehri savunmak Selman'ın formülüdür. Kendisi bunu Muhammed'e söyler, o da uygun bulur ve pratiğe geçerler. Daha sonra Taif alınırken orada da Muhammed'e, 'Mancınık kullanalım kazanma şansı daha fazla' der ve önerisi Muhammed tarafından kabul edilip uygulanır.[399]

Ne yazık ki bu dahi insanın Hz. Muhammed'den aktardığı hadisler yoktur. Şimdi skandal sayılabilecek bir örnek vereceğim. Hz. Muhammed'in ölümüne yaklaşık iki-üç yıl kala başka coğrafyadan gelip Müslüman olan ve aynı zamanda okuryazar da olmayan, hatta bu iki yıl zarfında fazla da Muhammed'le kalmayan Ebu Hüreyre'nin aktardığı hadislerin sayısına bakarız, bir de Selman'ınkine. Ebu Hüreyre'nin aktardığı hadis sayısı Buhari ve Müslim'de **700**'den fazladır. Selman'ın ise Buhari ve Müslim'de geçen toplam rivayetleri sayısı yedidir. Bunlar da hadis sayılacak tipten değildir. Hemen özetleyeyim.

Birinde, beni köle olarak 10'dan fazla kişi birbirlerine sattı diyor. Burada hayatından bir olay anlatıyor. Bunun Muhammed'le alakası yok/zaten bu hadis sayılmaz. Bir diğerinde, Hz. Muhammed ile İsa arasında altı asırlık zaman geçmiştir diyor. Bu da hadis değil; bilinen bir tarihi dillendiriyor. Bir başkasında, ben Ram-i Hürmüz'denim/yani İranlıyım der. Bunun da hadisle alakası yok! Başka birinde, cuma günü her kim boy abdesti alıp güzel koku sürerek camiye gider, neresi kısmetse orada oturup namazını kılar, sessiz sedasız kimsenin istirahatını bozmadan çıkarsa o haftaki günahları bağışlanır diyor.

Bu adamın Buhari'de geçen rivayetleri yalnız bunlar.[400] Müslim'de yalnız üç rivayeti var. Allah'ın rahmeti 100 bö-

---

399 TDV Ansiklopedisi, c.36/442.

400 Buhari, Taharet 19/910, Menakıb-i Ensar, bab 53/3946-48.

lümdür. Bundan tek bir bölümünü bu dünyada harcar, kalan 99'unu ise öbür dünyaya bırakır. Bir günlük nöbet tutmak (askerliği kastediyor) bir ay oruç tutmaktan daha hayırlıdır diyor. Birinde, sen bir şehre girerken ne ilk giren ol, ne de son çıkan diyor. Birinde de Peygamber her konuda bilgi vermiştir, hatta insanın kıçını nasıl temizleyeceğini bile söylemiştir diyor. Bunlar da Müslim'de geçen rivayetleri. Evet; bu bilge adamdan az önceki eften püften sözler rivayet edilmiş. Bu durum bile İslam tarihinin ne kadar karanlık olduğunu göstermeye yeter.[401]

Hemen şunu da belirteyim ki, Selman'ın hem Buhari'de hem de Müslim'de ortak olarak işlenen hiçbir rivayeti yoktur. Ebu Hüreyre'nin ise hem Buhari, hem de Müslim'de ortak işlenen rivayetlerinin sayısı 325'tir. Kaldı ki Ebu Hüreyre'nin aktardığı rivayetler o kadar masalımsı, o kadar çirkin ki insanı İslam'dan soğutur. Mesela; Muhammed'e atfedilen öküz konuşmuş, kurt konuşmuş, Türklerle savaşılmadan kıyamet kopmayacak demiş (Türklere hakaret anlamında) gibi hurafeler onun rivayetleridir. Ebu Hüreyre'nin benzer rivayetleri çoktur.[402]

Peki, niye bilge olan Selman-i Farisi'nin rivayetleri yok? Bunun en önemli nedeni, Hz. Muhammed'den sonra halifelik konusunda Hz. Ali'yi desteklemesidir.

Hani az önceki ayette, 'Derler ki biri Muhammed'e öğretiyor, o kişi Acemdir, Kur'an ise Arapçadır' deniliyordu. Peki, sormazlar mı Selman eğer Arapça bilmeseydi sabaha kadar hangi dille Muhammed'le konuşurdu? Adam yıllarca dil-

---

401 Müslim, Taharet, no: 262, Emirlik no: 1913, Tövbe no: 2753 ve Fedaili Sahabe no: 2451.

402 a-Buhari: Alışveriş, no: 2222, Cihad 2946, Menakıb no: 3587-89, Hars no: 4/2324, e. Enbiya 54/3471, F. sahabe 5/3663. b-Müslim, İman no: 21, 155, F. Sahabe no: 2388.

leri Arapça olan Suriye tarafında kalmış, o papazlardan bilgi almış. Benim de anadilim Türkçe değil; ama Türkçe olarak yazıyorum. Çünkü öğrenmişim. Muhammed'i o kadar hoşnut etmeli ki, kendisi elini Selman'ın üzerine bırakarak, "**İlim yıldızlarda olsa Farslı** (yani Selman) **gidip onu alacak**' diyor.[403] Bu açıklaması Buhari'de bir iki yerde geçiyor.

Adam memleketinde Zerdüşt dininde hayvan (öküz-köpek gibi) bile öldürmemişken (bunları öldürmek Zerdüşt'e göre günah) Muhammed'e varınca Hendek harbinden başlamak üzere tüm savaşlara katılır. Yağmurdan kaçarken doluya, hatta beterine tutulmak misali başına gelmeyen kalmaz. Söz Zerdüştlükte köpekten açılmışken burada kısa bir bilgi paylaşmak isterim. Avesta'da geçiyor ki, Zerdüşt Ahura'dan sormuş; büyük günahlar nelerdir diye. Ahura yanıt vermiş: Büyük günahlardan biri köpeğe kemik gibi sert ve faydası olmayan şeyleri verip dişlerinin kırılmasına, böylece ona zarar verilmesine neden olmaktır diyor. Aynı zamanda kim bir köpeğe aşırı derece sıcak olan bir su içirip bu yolla ona zarar verirse bu büyük günahtır diyor.[404] Hatta bazı hayvanları (kunduz gibi) öldürmenin cezası bin kırbaçtır diye bilgi var Avesta'da.[405]

Selman hakkında hem Muhammed, hem de sahabilerden birçok olumlu hadis vardır. Ebu Hüreyre onunla ilgili, "**Selman iki kitap sahibiydi: İncil ve Kur'an**" diyor. Tabii ki bu iki kitap dışında en önemlisi Zerdüştlüğü iyi biliyordu. Hz. Muhammed'in, Selman ailemdendir sözü vardır. Tabii ki ailemdendir demeli. Çünkü böylesi bir teolog nerde bulunur? Kısmet böyledir işte: Ta Asbahan'dan kalkıp gelmiş, birçok

403 Buhari, Tefsir bölümü, Cuma suresi, bab 1/4897-98.

404 Vendidat 15/3-4.

405 Avesta, Vendidat, Fargard 14/2.

âlimden bilgi almış ve getirip toplu halde Muhammed'e teslim ediyor. Ne güzel![406]

Yine Muhammed, **"İlmi dört kişiden alın, onlardan biri Selman'dır"** diyor. Diğerleri, az önce hikâyesini anlattığım Selman'ın arkadaşı Ebu Derda, İbni Mesut ve en son da Yahudi asıllı Abdullah b. Selam. Şu da var ki adam çok yaşamış. Kimileri abartılı bir şekilde 250 yıl, hatta daha fazla yaşadığını yazmışlar. Öyle anlaşılıyor ki adam en az 100 yıl yaşamış.[407]

Zerdüşt inancının nasıl o coğrafyaya geçtiğine ilişkin farklı ve ilginç bir örnek daha vereyim. Sıkça vaazlarda anlatılan şöyle bir hadise var: Daha İslamiyet piyasada yok; Hz. Muhammed peygamber olmamış henüz. Bir gün Hz. Ömer ile Sa'd b. Ebi Vakkas İran taraflarına ticaret için giderler. Kervanlarındaki deve sayısı 200. Bunlar, gençlerin cirit oynadığı bir yerden geçerler. Kalabalık bir grup gelip onların develerini gasp eder. Bunlar parasız kalıp bir hana yerleşirler. Başlarına gelenleri hancıya anlatırlar. Hancı onlara, yarın gidin durumunuzu kral Nuşirevan'a anlatın, o derdinize deva olur der.

Bunlar gidip dertlerini anlatınca kral onlara bir miktar altın verir. Bunlar tekrar hana gelirler ve durumu hancıya anlatırlar. Hancı, bu işte bir yanlışlık olmalı, çünkü aldığınız altın iki yüz devenin yerini tutmaz, yarın ben şahsen gider ona anlatırım der. Sabah gider padişaha anlatır. Bu sefer padişah hem onların iki yüz devesini verir hem de bir miktar altın daha verir ve onlara der ki: Yarın biriniz şehrin şu kapısından, diğeri bu kapısından çıkıp memleketinize gidin.

---

406 Hakim Müstedrek. 3/599, no: 653.9

407 Zehebi, Siyeri Alam, c.1/555. Tirmizi, Menakıb bölümü, bab 36/3804, 37/3811.

Sabah olur, Sad b. Ebi Vakkas belirlenen kapıdan çıkınca bakar ki iki kişi darağacında can vermiş. Sorar, kimlerdir bunlar? Oradakiler cevap verirler: Bunlar Arapların develerini gasp edenlerin liderleri. Biri padişahın oğlu, diğeri de onun veziri. Bu suçtan dolayı padişah onları idam etti. Ömer, belirlenen kapıdan çıkınca bakıyor ki bir kişi de orda darağacında can vermiş. Meğerki bu adam da birinci gün tercümanlık yaparken hile yapmış, doğru söylemeyip padişahı yanlış bilgilendirmiş.

Bu hikâyeyi anlatmamın nedeni, Zerdüştlük Hicaz bölgesinde kolay yayılmış. Bu o kadar da zor değilmiş. Bu hadise olmuş veya olmamış; ama ilginç. Vaazlarda hep anlatıyorlar. Anlatırken de Hz. Ömer'in adaleti bağlamında anlatıyorlar.[408] Ki Ömer'in adaleti zaten yoktu. Anlatılanlar hep senaryo. Diyelim ki varmış. O zaman onun ilham kaynağı bu gibi olaylarmış; değil ki Muhammed'in getirdiği sistem.

---

408 https://www.youtube.com/watch?v=qX2nKuDCD00

XV. BÖLÜM

TEVRAT VE KUR'AN'DA ANLATILAN NUH TUFANI'NIN ZERDÜŞT'LE İLİŞKİSİ

Nuh Tufanı efsanesinin işleyişi kutsal kitaplara (Tevrat ve Kur'an'a) mahsus değildir. Bu, hem Sumerlerle ilgili tabletlerde, hem Yunan inançlarında ve hem de Zerdüşt'ün Avesta'sında ve başka birçok halkların inançlarında vardır. Bu bölümde Tufan'ın Tevrat, Kur'an ve diğer kavimlerin kaynaklarında nasıl işlendiğini anlatmaya çalışacağım.

Yakın tarihe kadar insanlar Tufan'ın Tevrat'ta anlatıldığı gibi bir tanrı cezası olarak gerçekleştiğini biliyorlardı. Bunun dışında başka milletlerin de buna inandıklarını kimse bilmiyordu. Ta ki 1875 yılında İngiltere'nin kraliyet akademisinde **George Smith** adında bir araştırmacı gencin; Musul'da yapılan kazılarda milattan önce 700 yıllarına tarihlenen kral Asurbanipal kitaplığında ortaya çıkan tabletlerden birinde; Tevrat'ta anlatılan Nuh Tufanı efsanesini okuyunca, insanlarda ciddi şaşkınlığa neden oldu. Şöyle ki, Tanrı tarafından bir ceza olarak Tevrat ve Kur'an'da anlatılan bu efsane, meğerki daha önce Sumerlerde, hatta Gılgamış döneminde bile varmış ve oradan kopyalanıp Tevrat'a işlenmiştir diye insanlarda sorgulama başladı.

12 tabletten oluşan Gılgamış destanının on birinci tabletinde geçiyor Tufan efsanesi. Gılgamış da Hz. İsa'dan önce 2900 yıllarına tarihlendiğine göre demek ki efsane çok eskilere dayanır. Tabletteki bu tufan hikâyesi, milattan 1200 yıl önce Akadça olarak yazılmıştır. Bunun dışında yine Akadça bir tablette; İsa'dan 1700 yıl öncesine dayanan bir Tufan hikâyesi anlatılır. Burada geçen tanrı isimlerinin Akadça olmaması, efsanenin çok eskilere dayandığını ayrıca göstermektedir. Nitekim daha sonra çıkan ve Sumerce yazılmış olan bir tablette tufandan söz edilir ve bunun çok eskilere dayandığı ortaya çıkar. Ancak bu tufan efsanesi ilk defa nerede, kimlerde ortaya çıkmış sorusuna sağlam bir yanıt yok. Şu da olabilir ki, farklı zamanlarda farklı kavimlerin başına ayrı ayrı tufanlar (doğal afet olarak) gelmiş olabilir. Bakalım belgelerden nasıl bir sonuç çıkar görelim.[409]

İlkin efsaneyi Tevrat ve Kur'an'dan özetleyelim, sonra diğerleriyle devam edelim.

a) Tevrat'ta Nuh Tufanı

Rab Nuh'a seslenir: Bütün canlıların sonu geldi. Çünkü onlar sayesinde yeryüzü bozulup zorbalıklarla doldu. O yüzden **tüm canlılarla birlikte yeryüzünü yok edeceğim** der ve Nuh'a şu talimatı verir: Sen başla **ağaçtan** bir gemi yap (Geminin ağaçtan olduğu detayı Kur'an'da da geçiyor. Kamer suresi ayet 13). Öyle ki o gemide odalar olsun. Onu hem içerden hem de dışarıdan **ziftle** sıva. Geminin uzunluğu 300 arşın, genişliği 50 arşın, yüksekliği de 30 arşın olsun ve gemi **üç katlı** olsun. Ey Nuh! Sen ve senin hanımın, oğulların, gelinlerin hepiniz o gemiye girin. Seninle beraber sağ kalsınlar diye yaşayan her ruh sahibi cinsten, hem eril hem

---

409 Muazzez İlmiye Çığ, Sumerlilerde Tufan, s.17-18 ve s.29.

de dişil olanlarından **ikişer** olarak gemiye al. Cinslerine göre kuşlardan, cinslerine göre sığırlardan, cinslerine göre toprakta sürünenlerden de **ikişer** tane gemiye al ki, nesilleri tükenmesin. Ayrıca hem kendine, hem de gemiye girenlere her çeşitten yiyecek al diye talimat verir.

Nuh bütün bunları yerine getirir. Bundan sonra Rab Nuh'a seslenir: Buyurun gemiye girin, ayrıca her temiz hayvandan kendinize **yedişer** dişi ve erkek alın. Temiz olmayan hayvanlardan da erkek ve dişi olarak **ikişer** tane alın. Kuşlardan, tüm kanatlılardan ise erkek ve dişi olarak **yedişer** tane alın. (Görüldüğü gibi bir şeyi tekrar etmek tüm kutsal kitapların özelliğidir, çünkü daha önce bir iki sefer ikişer demişti.) **Yedi gün sonra** dünya üzerine **kırk gün kırk gece** yağmur yağdıracağım (fırtına başlayacak). Öyle ki, **gemiye alınanlar dışında yeryüzünde ne varsa yok edeceğim**. Nuh bütün bunları gemiye alır.

Tufan başladığında Nuh 600 yaşlarındadır. Nuh'la ilgili bir yerde deniliyor ki: Biz Tufan zamanı ona talimat verdik: Her temiz canlıdan yedi erkek yedi de dişi gemiye al. Kuşlardan da yedi dişi yedi de erkek al. Temiz olmayan hayvanlardan ise iki dişi, iki de erkek al. Aynı yerde bu sefer farklı bir rakamdan söz ediliyor: Biz Nuh'a dedik ki, her temiz hayvandan, kuşlardan ve temiz olmayan hayvanlardan iki erkek, iki de dişi gemiye al. Peki bu nasıl olur, hangisi doğru! Yani içerik efsane olduğu gibi, yazım da düzgün değil.[410]

Yağmur kırk gün devam eder. Nuh'la birlikte tüm canlılar o sırada gemide üzerlerine kapıyı kapatıp beklerler. Yağan yağmurlardan su yeryüzünü öylesine doldurur ki, gemiyi kaldırıp su üzerine çıkartır. Yağmur yeryüzünü ve yüksek dağları kaplar, hatta on beş arşın da üste çıkar. Böylece; gemide-

---

410 Tevrat, Tekvin bölümü, bab 7/2-13.

kiler dışında yeryüzünde canlı adına ne varsa hepsi yok olur. Bu sular 150 gün dünya üzerinde kalır. Daha sonra Allah, sular yok olsun diye bir rüzgâr gönderir. Ayrıca Allah deniz suyunun taşmasını ve yağmurun yağmasını da durdurur. Böylece var olan sular 150 günde yok olur. Gemi ise, yedinci ayın on yedinci gününde Ararat dağı üzerinde durur.

Tufandan kırk gün sonra Nuh geminin penceresini açar. Suların çekilip çekilmediğini anlamak için; gemide bulunan kuşlardan güvercini dışarı gönderir. Güvercin konacak bir yer bulamadığı için (çünkü her taraf su) tekrar gemiye döner. Yedi gün daha beklerler ve ondan sonra yine güvercini dışarı fırlatır. Bu sefer güvercin akşam vakti; ağzında ağaçtan yeni koparılmış bir zeytin yaprağı ile birlikte gemiye gelir. Böylece Nuh, suların çekildiğini anlar. Yedi gün bekledikten sonra güvercini bir daha gönderir. Ancak bu sefer güvercin geri gelmez. Nuh anlar ki dünya gülistanlık olmuş; bu yüzden güvercin dönmek istememiş. Bu aşamadan sonra Nuh geminin örtülerini açar. Rab ona seslenerek, hepiniz gemiden çıkın der ve gemiden çıkarlar.

Burada şunu sormak lazım: Madem bu işin içinde tanrı var; o zaman Nuh suyun çekilip çekilmediğini niye güvercinden öğrensin ki! Rab, hepiniz gemiden çıkın dediğine göre güvercine gerek yok. Yoksa aralarında zaman zaman iletişimsizlik mi yaşanmış?

Sonunda Nuh rab için kurban keser. Daha sonra yeryüzünde bolluk meydana gelir, Nuh bağ bahçe yapar. Bir gün şarap içerken kendini kaybeder. Öyle ki üzerindeki elbiseyi çıkarıp ortalıkta çıplak kalır. Onu o halde gören oğulları gidip çıplaklığını örterler. Kendisi 950 yaşında iken vefat eder. Burada dikkati çeken, bu insanlarla hayvanların bir yıldan uzun süre gemiden çıkmamasıdır. Peki, bütün o her çeşit hayvanların ve insanların rızkı nereden geliyordu!

Acaba bu kadar yiyeceği Nuh nasıl temin edip o ufak gemiye sığdırabilmiş! Safça inananlardan sorulsa, 'Allah büyüktür, bu kadar malzemeye ufak bir gemide yer açar' derler.

Tevrat'ta geniş bir şekilde anlatılan Tufan efsanesinin özeti böyledir.[411]

b) Kur'an'da Nuh Tufanı

Nuh Tufanı Kur'an'da farklı surelerde parça parça anlatılmıştır.[412] Hatta Kur'an'ın 114 suresinden birinin ismi de Nuh suresidir. Çünkü orada Nuh ile toplumu arasında olup bitenlerden söz edilmektedir. Tabii ki Kur'an'da tufan efsanesinin tek bir yerde anlaşılır bir şekilde değil de; dağınık olarak ve yersiz tekrarlarla işlenmesi ayrıca bir sorun. İşin ilginç yanı, biz nasıl Hz. Muhammed'den bir şey rivayet ediyorsak, şöyle demiş böyle demiş diyorsak; Kur'an'da Allah da birçok peygamberin sözlerini rivayet ediyor, onlardan aktarıyor: Nuh kavmine şöyle dedi, Musa kavmine böyle dedi... İbrahim, İsa gibi hep onların sözlerini aktarıyor ve bunlar tanrı sözleri olarak kabul ediliyor. Kur'an bu gibi örneklerle doludur.

Hud suresinde anlatılanlarla tufan konusuna devam edelim.[413]

"(Nuh'un kavmi) Ey Nuh! Bizimle uzun uzadıya çekiştin. Eğer doğru söylüyorsan bize va'dettiğin (azab) ı getir (görelim)" dediler.[414] Onların bu söylemlerine karşı Nuh'a, kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık (sana) asla

---

411 Tevrat, Tekvin bölümü, bab 6'dan 10'a kadar.

412 Mesela Yunus, Mü'minun, Şuara, Ankebut, Yasin sureleri gibi.

413 Araf suresi ayet 59, Yunus suresi ayet 73, Mü'minun suresi ayet 26-29, Şuara suresi ayet 117-120 ve Yasin suresi ayet 41-43.

414 Hud suresi ayet 32.

inanmayacak. O halde onların işlemekte olduklarından (günahlarından) dolayı üzülme. Gözetimimiz altında ve vahyimizle gemi yap. Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme (af dileme). Çünkü onlar suda boğulacaklardır diyor Kur'an'da Allah.[415]

(Nuh) gemi yaparken kavminden ileri gelenler her ne zaman yanına uğrasalar, onunla alay ederlerdi. Dedi ki, bizimle alay ediyorsanız, sizin bizimle alay ettiğiniz gibi biz de sizinle alay edeceğiz. Artık aşağılatıcı azap kime gelecek, sürekli kimin üstüne çökecek; bunu ileride bileceksiniz, dedi.[416]

Nihayet emrimiz gelip, tandır kaynamaya başlayınca (sular coşup taşınca) Nuh'a dedik ki, **her çeşit canlıdan** (erkekli dişili) **birer çift**, bir de kendileri hakkında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışındaki ailen ile iman edenleri gemiye yükle. Ne var ki onunla beraber az kimse inanmıştı. Nuh onlara, **bismillah** deyip gemiye binin demiş. (Öyle anlaşılıyor ki bugün çeşitli açılışlarda söylenen 'Ya Allah bismillah' ifadesi, Nuh'un bu sözüne dayanır, oradan kalma!) Geminin hareketi de, iskeleye yanaşıp demir atması da Allah'ın izniyle oldu diyor Allah.[417]

Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nuh, ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna, 'Yavrucuğum, bizimle beraber sen de gemiye bin, inkârcılarla birlikte olma' diye seslenir. Oğlu, beni sudan koruyacak bir dağa çıkacağım der. Nuh, bugün Allah'ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur karşılığını verir. Bu arada Nuh rabbine seslenir: Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin sözün elbette gerçektir. Sen hük-

---

415 Hud suresi ayet 36-37.

416 Hud suresi 38-39.

417 Hud suresi ayetler 40-41.

medenlerin en iyisisin der (oğlunu da kurtarmak ister). Allah da, "Ey Nuh! O (oğlun), asla senin ailenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O halde, hakkında bilgin olmayan bir istekle bana gelme. Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim!" der.

Allah'ın Nuh'u oğlu hakkında uyarması üzerine Nuh, "Rabbim! Şüphesiz ben, hakkında bilgim olmayan şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana acımazsan, şüphesiz ziyana uğrayanlardan olurum!" der (oğlu için yaptığı yanlış dua yüzünden özür diler). Nuh'un bu sözlerine karşı Allah tarafından, "Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olanlara bizden selam ve bereketlerle (gemiden) inin!" denilir (Nuh'un özrü kabul edilir).[418]

Sonuçta o da (oğlu da) boğulanlardan olur.[419] Tufan meydana geldikten sonra bir ara tanrı, ey yer suyunu yut, ey gök suyunu tut (yağmur yağmasın) der. Böylece su çekilir, iş biter; (gemi de) Cudi (dağı) üzerine yerleşir ve o zalimler topluluğunun canı cehenneme denilir. Buraya kadar anlattıklarım Kur'an ayetleri.[420]

Diğer kavimlerdeki tufan efsanesine geçmeden konuya ilişkin Kur'an'la Tevrat'ta anlatılanlar arasında bazı farklar var; onlara kısaca değinmek isterim. Bir kere Tevrat'a göre Nuh'un oğlu muhaliflerdendi, o da tufanda boğulup gitti bilgisi yok. Tevrat'ta aynen şu bilgi geçiyor: Nuh, onunla beraber oğulları Sam, Ham ve Yafet ile onların hanımları ve Nuh'un hanımı da gemiye bindiler diyor.[421]

---

418 Hud suresi ayetler 44-48.

419 Hud suresi ayetler 42-43.

420 Ben, tam anlaşılsın diye kısmen sadece fiillerin zaman kiplerini değiştirdim.

421 Tevrat, Tekvin, 7/13 ile bab 9/18.

Kur'an'da ise bu konuda farklı şeyler de anlatılır. Yukarıda geçtiği gibi; Nuh'un oğlu da muhaliflerden olduğu için boğulanlar arasındadır ve hatta babası onun için tanrıdan ricada bulunduğu halde Tanrı Nuh'u uyarır diye Kur'an'da net bilgi var. Yine Tevrat'a göre Nuh'un hanımı da kurtulanlar arasında, o suçsuz. Ancak Kur'an bu konuda farklı bir bilgi paylaşıyor. İlgili ayet şöyle: "Allah, inkâr edenlere, Nuh'un karısı ile Lut'un karısını örnek gösterdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında bulunuyorlardı. Derken onlara hainlik ettiler de kocaları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, 'Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!' denildi."

Ayrıca Kur'an Nuh'un tek bir oğlundan (isim vermeden) söz eder. Oysa Tevrat'a göre bunlar üç kardeşmiş ve hepsi de tufandan sağ salim kurtulmuşlar. Bu efsane Kur'an'a geçerken, neden böyle farklı ilaveler eklenmiş? Bunun nedeni şu olabilir: Bakın işte! İnsanı, babası veya kocası peygamber de olsa onu kurtaramaz noktasına getirmek. Ben şahsen bu olayda bilerek böyle farklı bir anlatıma başvurulduğuna inanıyorum ama tabii ki Tevrat'ta bunlar yok. Bazen de bir konuyu Tevrat'tan aktarırken o günkü şartlarda ancak o kadar yapılabilmiş. İhtilafı bu iki nedene bağlıyorum.[422]

Yine Kur'an'da iki yerde tekrar edilerek geçen ayetlerde denilir ki: Allah Hz. Nuh'a, "**Erkekli dişili her türden birer çift gemiye bindir**" diyor.[423] Ancak Tevrat'taki rakam farklı: Gemiye alınanlar hem ikişer hem de yedişer diye geçiyor. Tevrat'a göre gemi en son Ararat dağında duruyor, Kur'an'a göreyse Cudi dağında. Kur'an'a göre tufanın devam süresi belli değil. Tevrat'ta ise bunun kırk gün olduğu ifade edil-

---

422 Tahrim suresi ayet 10.

423 Hud 40 ve Mü'minun 27.

mektedir. Yine Nuh ve beraberindekilerin gemide kalma süresi Tevrat'a göre belli. Kur'an'da ise böyle bir bilgi yok.

Her iki kutsal kitaba göre de tufanın nedeni, insanların Nuh'u dinlememesi, yeryüzünün bozulması ve tufanın tanrı tarafından bir ceza olarak gelmesi. Allah'ın, **bu tufan ve gemi efsanesi insanlara ders olsun, ibretiâlem olsun ve Nuh ile ailesi gemiye bindikleri vakit, bana hamd edin** demesi de ilginç. Tanrı hem Tevrat'ta hem de Kur'an'da hep kendini öne çıkarıyor, beni anın, bana teşekkür edin diyor; bu tufan ibret-i âlem olsun istiyor! Artık kim buna inanırsa onun için belki ibret-i âlem olur.[424]

Bazı basit sorular sormakla devam edelim. İster gemi Ararat dağında (Tevrat'a göre) dursun, ister Cudi dağında (Kur'an'a göre); bir kere bu iki dağdan daha yüksek olan yüzlerce dağ var. Mesela başta Everest olmak üzere Himalaya dağlarında onlarca dağın yüksekliği 7000 metreyi geçer. Oysa Ararat dağı yaklaşık beş bin, Cudi dağı da iki bin metre yüksekliğindedir. O zaman, Everest ve Himalayalar gibi yüksek yerlerde yaşayan canlılar tufandan zarar görmemiş demektir. Çünkü su onların zirvesine çıkmamış.

Bir de tanrı Nuh'a diyor ki: Kuşlardan, hayvanlardan, sürüngenlerden ne varsa her çeşitten gemiye al! Peki, Amerika'daki, Avustralya ve Afrika ile diğer uzak coğrafyalardaki milyonlarca canlı türüne Nuh nasıl ulaştı da onları yakalayıp getirdi? Kaldı ki, öyle hayvan türleri var ki hâlâ keşfedilmiş değiller. Bütün bu hayvanlar o gemiye nasıl yerleşti? İçlerinde fil, aslan, kaplan, camız, deve, ayı, zürafa, geyik, öküz gibi büyük hayvanlar da var. Tevrat'a göre bunların gemide kalması bir yıldan fazlaymış. Peki, bunca canlı için yiyecek nasıl sağlanmış? Bir de bu hayvanlar hep birbirinin

---

424 Kamer suresi ayet 15, Mü'minun 28.

düşmanı, birbirleriyle beslenirler. Mesela kurt-koyun, aslan-zürafa, yılan-fare vs. Bunlar nasıl bir yıl içinde gemide birbirlerini yememişler?

Diğer bir nokta; diyelim ki ergenlik çağındaki insanlar Nuh'u dinlemedikleri için tufanı hak etmişler. Peki ya tufanda boğulan ufak çocukların ne kusuru vardı? Bir de eğer insanlar Nuh'u dinlememişlerse hayvanların kusuru neydi ki tanrı, ikişer çift gemiye alınsın, kalanları yok ederim desin. Ayrıca Tevrat'ta, gemi zift ve katranla kaplandı diye belirtiliyor. Peki o zamanlar katranla zift var mıydı? Benzer sorular uzatılabilir ama gerek görüyoruz.

Şimdi de Kur'an ve Tevrat dışında başka kavimlerde tufan efsanesi nasıl geçiyor ona bakalım.

c) Gılgamış Destanında Tufan

Çivi yazısıyla yazılan bir tablette Tufan konusu şöyle işlenmiştir:

Utnapiştim bir gün Gılgamış'a der ki, ben sana tanrıların bir sırrını anlatacağım. Vaktiyle tanrılar, Fırat'ın sahilinde bulunan Şuruppak şehrinde oturup tufan afetini planlıyorlardı. Tanrıların babası Anu, kahraman Enlil, vezir Ninurta, Ea ve kanalların denetleyicisi Ennugi birlikte yemin ediyorlar. Ey Şurupak'ın adamı, Ubartutu'nun oğlu, sahip olduğun malını terk et, hayatını kurtar, yaşamını garantiye al. Bütün canlıları gemiye al. O geminin ölçüleri tam olmalı, uzunluğu, genişliği aynı olmalı.

Buna karşı Gılgamış, bunları duydum der ve Ea'ya, bana verdiğin emir benim için bir onurdur, onu yerine getireceğim; ancak bu konuda halka ne diyeyim diye sorar. Ea şunları söyler: Onlara de ki, Enlil bana kızgın. O yüzden gideceğim, sizin şehrinizde fazla kalmayacağım, bir daha Enlil'in ülkesine dönmeyeceğim. Bu yüzden Abzu'ya ineceğim (Tanrı Ea'nın evinin bulunduğu eski bir deniz) ve Ea'nın

yanında yaşayacağım. Daha sonra size bol yağmur yağacak, onunla birlikte kuşlar, balıklar çoğalacak ve siz bol mahsul alacaksınız, ekmek tahıl sahibi olacaksınız.

Bu tebligattan bir gün sonra insanlar Gılgamış'ın etrafını sararlar, gemi yapımı için herkes bir şeyler yapmaya başlar. Beş gün içinde geminin dış kısmı tamamlanır. Onun tabanı bir tarla gibi büyüktür. Yan duvarları 120 dirsek yüksekliğinde. Yan kenarları da aynı ölçüde, yedi katlı bir gemi yapılır ve dokuz bölüme ayrılır. Su almasın diye içi sağlam bir şekilde katranla sıvanır ve hareket etsin diye kürekler hazırlanır, ne lazımsa hepsi gemiye alınır.

Geminin suya sokulması zor olur. Sonuçta onun 2/3'ü suya sokulur. Onun içine altınlar, bütün canlılar ve kralın tüm akrabaları girer. Yiyecek tedarik edilir ve gemiye girip kapıyı üzerlerine kapatırlar. Ertesi günü fırtına ve yağmur tanrısı Adad ufukta gürler. Dağların tepelerine kadar yeryüzü yağmur suyu altında kalır. Öyle büyük bir fırtına olur ki, tanrılar bile köpekler gibi kıvrılıp korkarlar, kaçıp Anu'nun göğüne sığınırlar. Hatta Tanrıça İştar, çocuk doğuran kadın gibi acı ile kıvranır. Niye biz bu insanları yaratıp suda boğdurduk diye ağlayıp feryat eder tanrılar. Fırtına altı gün yedi gece devam eder. Yedinci günü fırtına durur ve deniz sakinleşir. Gılgamış gemide bir pencere açar, ışık içeri girer. Bütün insanlar çamura dönmüşlerdir. Gılgamış diz çöküp ağlamaya başlar. Gemi en son **Numuş** dağı üzerinde durur.[425]

Gemi yedi gün bu dağda kalır. Sonra Gılgamış bir güvercini dışarı fırlatır. Güvercin bir tur atıp kendine karada bir yer bulamayınca gemiye geri gelir. Bu sefer bir kırlangıç gönderir. O da geri döner. Daha sonra bir karga gönderir;

---

425 Numuş, kimilerine göre Zap bölgesinde bir dağ, kimilerine göre de Urumiye gölünün güneyinde yüksek bir dağ. İlmiye Çığ, Sumerlilerde Tufan, s.36, 10'uncu dipnot.

ancak o geri dönmeyince artık Gılgamış anlar ki dışarıda hayat şartları normalleşmiştir. Bu yüzden Gılgamış hepsini gemiden çıkartır, Ziggurat dağı önünde kurban verir. Tanrılar toplanır, birbirleriyle kavga ederler: Kim bu fırtınayı yaptı, bu kadar zayiata neden oldu?

Tablette tanrıların neden tufan fırtınasıyla dünyayı tahrip ettikleri belirtilmiyor. Yalnız bu efsanede şöyle bir bilgi de var: Bilgelik tanrısı Enki, Utnapiştim adındaki kişiye, duvardan seslenerek, kalk hazırlığını yap, her şeyini sat, gemiye bin kurtul diye bilgi verir. Kur'an'da da vahyin Muhammed'e perde arkasından seslenmeyle geldiği söylenir.[426]

Tablette şu bilgi de dikkat çekici: Denilir ki bu tufanda, kilden yaratılan insanlar yine kil oldular. Kur'an'da, ilk insanın topraktan yaratıldığı defalarca geçer. Durum bu iken; haklı olarak Kur'an'da insanın yaradılışıyla ilgili var olan bu bilgi Sumerlerdeki efsaneden gelir sonucu ortaya çıkar. Kaldı ki Akadça yazılan tabletlerde net olarak, tanrılar insanı yaratmayı düşünürken, kendi aralarından bir tanrı seçip keserler ve onun kanıyla kili birbirlerine karıştırarak ondan bir insan yaratırlar diye geçiyor. Ancak Sumer mitolojisine bakıyoruz, kutsal dinlerden farklı bir bilgi daha geçiyor: Tanrılar insanı bir tanrı kanıyla kil bileşiminden yaratırken; o sırada yedi kadın, yedi de erkek yaratırlar ve bunlar birbirleriyle evlenip çoğalırlar. (Tevrat ve Kur'an'a göre; ilkin Âdem yaratılır, daha sonra onun kaburga kemiğinden Havva.) Ve bunlar ikiz doğururlar, onların çocukları birbirleriyle evlenirler. Bu durumda -mit olmakla birlikte- Sumerlerin formülü daha sağlıklı tabii ki.[427]

Evet; Gılgamış destanında anlatılan tufanın özeti böyle.

---

426 Şura suresi, ayet 51.

427 Muazzez İlmiye Çığ, Sumerlilerde Tufan, s.29-43.

d) Eski Babil Tufan Efsanesi

MÖ. 1700 yıllarında Akadça yazılan bir tablette tufanın gerekçesi de belirtilmiştir. Olayın özeti şöyledir: Tanrılar insanoğlunu yaratırken altı asır sonra bunlar öylesine çoğalırlar ki gürültülerinden tanrılar rahatsız olurlar. Bundan kurtulmak için insanlar arasında Şuruppu denilen bir hastalık yayarlar. İnsanlar bundan muzdarip olur. Bu arada tanrıların sözlerini duyan Atrahasis adında biri tanrılara seslenerek, daha ne zamana kadar bize bu hastalıkla eziyet çektirirsiniz diye yakarışını dile getirir. Bunun üzerine tanrılar o hastalığı kaldırırlar.

Bu hastalık kaldırıldıktan sonra yine altı asır geçer, yine insanlar çoğalır. Tanrılar onların gürültüsünden tekrar rahatsız olurlar. Bu sefer bundan kurtulmak için yağmur yağdırmamaya karar verirler ki, kuraklık olsun, ölsünler. Bu kuraklıktan insanların çoğu ölür birkaç kişi kalır. Tanrı Enki'nin yardımıyla bu kuraklık da kalkar. Bunun üzerine yine altı asırlık bir zaman daha geçer ve insanlar tekrar çoğalmaya başlar. Tanrılar yine rahatsız olurlar. Bu sefer insanları tufanla yok etmeye karar verirler.

Tanrı Enki bir duvar arkasından Atrahasis'e şunları bildirir: Kendine bir tekne hazırla, arkadaşlarını kurtar der ve teknenin nasıl yapılması gerektiğini de ona tarif eder. Bunun üzerine herkes gemi yapımında çalışır. Bulut oluşmaya başlayınca bunlar yanlarına her türlü malzemeyi alıp gemiye binerler ve kapıyı kapatırlar. İçeri kapkaranlıktır, birbirlerini göremezler. O sırada yağmur başlar. Tufan bir hafta sürer ve ondan sonra durur. İnsanlar bir daha aşırı derecede çoğalmasınlar diye tanrılar, doğumları kontrol et diye doğum tanrıçasına teklif sunarlar.[428]

Çok uzunca anlatılan Babil tufan hikâyesinin özeti böyledir.

---

428 Muazzez İlmiye Çığ, Sumerlilerde Tufan, s.41-51.

e) Sumer Tufan Efsanesi

Yukarıda Mezopotamya halklarıyla ilgili sunduğum tufan efsaneleri, değişik zamanlarda Akadça olarak yazılmış. Burada ise Sumer dilinde ve yine farklı zamanlarda (İsa'dan 1700-1800 yıl önce) yazılan bir tufan efsanesinden söz edeceğim. Tablette kral Ziusudra'dan söz edilir. Tanrılar bir **duvar arkasından** ona seslenerek, büyük bir tufan meydana geleceğini söylerler. Tablette bu birkaç kez tekrar edilerek geçmektedir. Kur'an'da da, '**Tanrının insanla konuşmasının bir çeşidi perde arkasında gerçekleşir'** denilmektedir.[429]

Sumer tabletlerinde anlatıldığına göre fırtına bir hafta sürmüştür. Fırtına kesilince Ziusudra tanrılara yalvarıp kurban kesmiş ve hayat tekrar normale dönmüştür. Bu efsane, tablette kırıkların olması nedeniyle tam anlaşılmış değildir. Ancak var olan yazılardan tufan hadisesi net olarak anlaşılmaktadır. Zaten önemli olan da burasıdır.[430]

Sumerlerdeki tufan tableti, Philadelphia üniversitesi müzesinde Nippur koleksiyonu bölümünde bulunmaktadır. Tablette birkaç tanrı ve tanrıçanın isimleri geçiyor. Her ne kadar tanrılar meclisinde böyle bir tufana karar verildiği söz konusu olsa da; anlaşılan o ki bazı tanrılar bu fırtınadan ciddi bir biçimde rahatsız olmuşlardır (mitoloji tabii ki).

Sonuçta bu efsane birçok kültürde farklı biçimlerde anlatılmıştır. Tevrat ve Kur'an'a göre bunun kahramanı Nuh'tur. Sumerlere göre Ziusudra'dır, Babil ve Asurlulara göre Utnapiştim'dir, Zerdüştilere göre Yima'dır. Sumer tabletlerindeki fırtına hakkında en geniş bilgiyi Samuel Noah Kramer vermiştir. Ancak tabletin kırık olmasından Sumer tufan efsanesinin nedeni pek net değildir. Var olan

---

429 Şura suresi, ayet 51.

430 Muazzez İlmiye Çığ, Sumerlerde Tufan, s.52-58.

cümlelerden şu anlaşılır ki, tanrılar meclisinde böyle bir karar alınmış; ama bunu onaylamayan tanrılar da varmış. Büyük bir zayiat olduktan sonra tanrılar tekrar merhamete gelip tufana son vermişler.[431]

f) Yunanlılarda Tufan Efsanesi

Yunanlılarda baş tanrı Zeus bir ceza olarak bu tufanı meydana getirmiş diye kaynaklarda anlatılır. Özeti şöyle: Zeus bunun haberini Prometheus ve oğlu Deukalion'a bildirir. Kurtuluş için de bir tekne yapmalarını önerir. Tufan dokuz gün dokuz gece devam eder. Deukalion ve hanımı bu fırtınadan kurtulurlar. İnsanların çoğalması için şöyle bir formül önerilir: Erkekler arkalarına taş atarlar; o taşlar erkek olur. Kadınlar da arkalarına taş atarlar; onlarınki kadın olur ve bu şekilde insanlar yine çoğalmaya başlar. Bunun farklı bir anlatımı da vardır, Jüpiter ile ilişkilendirilmiştir.[432]

g) Asya Tufan Efsaneleri

Muazzez İlmiye Çığ, kaynaklarında Asya tufanlarından da söz etmektedir. Tanrı Ülgen, Nama adında birine tufan çıkacağını bildirir. Bu yüzden sandık şeklinde bir gemi yapmasını önerir. Bu Nama'nın tıpkı Nuh gibi üç oğlu varmış (Balıksa, Savrul ve Zoozumuul adlarında). Gemi dağın tepesinde yapılır. 80 kulaç halatla köşelerinden bağlanır. Onun içine ailesi, hayvanlardan da birer çift alınır. Hem denizlerden sular fışkırır, hem de yağmur yağmaya başlar. Bu yağış bir hafta (gece-gündüz) devam eder. En son gemi Tuluttu ve Congatay dağlarına yanaşır.

---

431 Samuel Noah, Tarih Sümerde Başlar, s.183-188.

432 Muazzez İlmiye Çığ, Sumerlerde Tufan, s.59-62.

Tufan kahramanı Nama, Yayıkhan adıyla tanrılar arasına girer. Kur'an'a göre Nuh'un hanımı nasıl muhaliflerden ise bunun da hanımı diler ki tüm insanlar bu tufanda ölsün. Bu yüzden Nama karısını öldürür ve oğlunu alıp göklere çıkarak bir yıldız kümesi oluşturur. Burada şu akla gelir: Acaba Muhammed bu efsaneyi Kur'an'da işlerken her kavimden bir parça mı almış? Mesela Asya tufan efsanesinden Nama'nın hanımını alıp Nuh hanımı saymış.

Türkmenistan'da bunun anlatımı daha da farklı. Bunlarda da yedi sayısı var, yedi kardeş söz konusu. Bunlar gemi yapıyorlar ve her hayvandan bir çift gemiye alıyorlar. Tufanın bitip durumun normale döndüğünü anlamak için sırayla horoz, kaz ve kargayı bırakıyorlar ve en son bunlar da gemiden çıkıyorlar. Bunlara göre geminin yanaştığı dağ belli değil. Burada tanrı cezası diye bir şey yok. Sadece gök tüylü bir teke, yedi gün yedi gece halka duyurarak tufan olacağını bildirir ve bu yedi kardeş gemi yapıp böylece tedbir alırlar. Burada dini bir mitolojiden söz edilmiyor. Bunlara benzer Kazak, Azerbaycan tufan efsaneleri de var.[433]

h) Hint Tufan Efsanesi

Aslında detaylarda fark varsa da temelde hepsi aynıdır. Onların inancına göre efsanenin kahramanı Manu'dur. İlginçtir ki, ona gemi yapmasını söyleyen bir balıktır. Gemi yapılınca o balığın boynuzuna bağlanır. Ancak o balık değilmiş; tanrıymış. Manu'yu denemek için balık kılığına girmiş. Dolayısıyla burada tufan haberini veren tanrı oluyormuş.

Tufandan yalnız Manu kurtulur. İnsanların yeniden dünyaya gelmesi için kendisi sulara ekşi süt ve tereyağı döker. Bunun sonucu olarak bir yıl sonra insanlar meydana

---

433 Muazzez İlmiye Çığ, Sumerlerde Tufan, s.145-153.

gelir. Dikkat edilirse Hint'in tufan efsanesindeki Manu ile Altay efsanesindeki Nama arasında kelime benzerliği söz konusudur.

i) Avesta'da Tufan Efsanesi

Asıl konumuz, tufan efsanesinde Avesta ile Kur'an'da anlatılanları karşılaştırmaktır; ancak birçok topluluk buna inandığı için hadiseyi biraz geniş tuttuk. Şimdi de Avesta'da tufan hikâyesi nasıl işlenmiş ona bakalım.

Zerdüşt Ahura Mazda'dan sorar. Benden önce bu Zerdüştlüğü hangi ölümlü (insan) yerine getirdi? Ahura yanıt verir. Senden önce bu görevi ilk olarak Vivanghat oğlu **Yima'ya** verdim. Ancak kendisi, **"Ben bunun için yaratılmadım"** diyerek görevi kabul etmedi. Ben de ona, madem öyleyse sen kalk bu dünyayı bir düzene koy, işler hale getir dedim. Kendisi bu teklifi kabul etti. Öyle çalıştı ki yeryüzü koyunlarla, öküzlerle, çeşitli hayvanlarla dopdolu oldu. Bir an geldi ki bu hayvanlara dünyada yer kalmadı.

Ben Yima'ya bir mühür, bir de hançer verdim. O mühürle yeryüzüne baskı kurdu, hançerle de dünyayı açıp genişletti. Bu çalışmayla, daha önce var olan yeryüzü genişliğinin 1/3'ü kadar alan açıldı. Böylece 300 kış (yıl) geçti ve bu yeni alan bir daha insanlarla, hayvanlarla dolup taştı, boş yer kalmadı. Bir daha ona, mühürle baskı kur, hançerle dünyayı genişlet dedim. Kendisi bunu yaptı ve yine öncekinden 1/3 oranında alan genişledi. Tekrar insanlar ve hayvanlarla tıklım tıklım doldu. 300 kış da (yıl) böyle geçti. Yine ona, mühür vur, hançerle aç dedim. Tekrar yaptı ve bu yeni açılan alan öncekinin 1/3'ü kadardı. Bu da insanlar ve hayvanlarla doldu. Tam 900 kış (yıl) geçti.

Yima hançer ve mühürle toprak açarken Spenta Armaiti (Ahura Mazda'nın yarattığı baş meleklerden biri) de ona yardım etti, toprağı işler hale getirdi bilgisi de Avesta'da var.

Bu aşamalardan sonra Ahura Mazda kendi yardımcılarıyla (meleklerle) **Vanguhi Dairya** kıyısında **Airyana Vaejo** denilen yerde bir toplantı yapar. O toplantıda alınan kararları Yima'ya bildirir. Uğursuz kışlar gelir ve beraberlerinde yağan lapa lapa kar ve oluşan ölümcül kırağı dünya üzerine çöker. O sırada dağlardaki kuşlar, hayvanlar kendilerini korumak için mağaralara, yerin altına sığınırlar. İnsanlar ve hayvanlar telef olmasınlar diye sen kare şeklinde, her bir tarafı yaklaşık üç km uzunluğunda olan bir araç/gemi yap der. Onun içinde insanlar için farklı, atlar ve öküzler için farklı odalar yap. Ayrıca tufana karşı yaptığın bu aracın büyük kısmında dokuz, orta alanında altı ve küçük kısmında da üç cadde yap (adeta bugün yapılan büyük alışveriş merkezleri gibi). Her çeşit bitkiden, hayvanlardan, erkek ve kadınlardan oraya al (Hatta bazılarının sayısını bile verir; ikişer olsun diye). Ayrıca gemiye sular akıtacaksın, bol miktarda yiyecek ve kuşlar dolduracaksın. Bir de yeryüzünün hoş kokulu ağaçlarından her çeşit tohum, en lezzetli ve hoş kokulu her türlü meyvenin tohumlarını gemiye alacaksın. Bu tohumlardan da ikişer tane alacaksın. Bunları, gemidekiler aç kalmasınlar diye yanlarınıza alacaksınız.

İşin ilginç tarafı, **gemiye 1900 erkek ve kadın tohumu yerleştireceksin,** diyor Ahura Mazda. Burada sanki o zamanda tıp gelişmiş de erkeğin spermi ve kadının ovumu bu yolla alınıp kavanozlara yerleştirilmiş gibi bir fikir ortaya çıkıyor. Avesta'da Ahura Mazda'nın Yima'ya şunları söylediği de geçiyor: Dünyadaki en mükemmel, en sağlıklı kadın ve erkeğin tohumlarını seçeceksin. Yine yeryüzündeki en mükemmel, en iyi ve en sağlıklı büyükbaş hayvanların her çeşidinden alacaksın. Oraya alacağın insanlar arasında hiçbir kambur, göğsü çıkıntılı, iktidarsız, akıl hastası, kötü niyetli, yalancı, kindar, kıskanç, çürük dişli, cüzamlı, kısacası tüm

lekeli, kusurlu olanları almayacaksın. Yani insan olsun diğer canlılar olsun; hepsi seçmece, sağlam olmalı deniliyor.

Yima Ahura'dan, 'Ben bu aracı nasıl yapacağım?' (bu bir mühendislik işi) diye sorunca; Ahura ona yardımcı olup yol gösterir ve Yima koyunların, öküzlerin, insanların, köpeklerin ve diğer canlıların tohumlarını gemiye alır. Gemideki insan olsun, büyükbaş hayvan olsun kırk yılda bir, biri erkek diğeri kız olmak üzere ikiz doğururlar ve bunlar o gemide 150 yıl kalırlar. Yima Ahura Mazda'dan sorar: Peki; yapılan o sığınağın içine kim senin tebliğini getirir? Ahura Mazda, "**Karşipta kuşu haber getirir**" yanıtını verir. Bu, uzun uzadıya Avesta'nın Vendidad bölümünde anlatılır. Burada Kur'an'da anlatılan Süleyman peygamberle Hüdhüd kuşu hikâyesi akla gelir. Hüdhüd Yemenli kraliçe Belkıs hakkında Süleyman'a haber getirmişti diye Kur'an'da geçer. Yukarıda anlatıldığı gibi diğer kavimlerin efsanelerinde de kuşlar söz konusudur (güvercin, kırlangıç karga gibi).[434]

Görüldüğü gibi; gerek Tevrat ve Kur'an'da ve gerekse Mezopotamya ve Yunan efsanelerinde anlatılır ki, bu tufan tanrıdan bir ceza olarak insanların başına gelmiş. Ancak Avesta'ya göre tufan bir ceza olarak gelmemiş. Tanrı Ahura, tedbirinizi alın diye onlara haber verirken; gerekçesini de şöyle açıklamış: Çünkü karlar eriyecek, dünya su altında kalacak diye. Buzulların, karların erimesi, olumsuz maddi şartların oluşması sonucu eski zamanlarda böyle bir felaket yaşanmıştır denilse mümkündür. Ama tanrının cezası olarak takdim edilirse; bu ancak mitoloji olur. Dolayısıyla Avesta'da anlatılan tufanın gerekçesi inandırıcıdır, Kur'an ve Tevrat'ta gösterilen gerekçe ise akıl ve ilimden uzaktır/inandırıcılığı yoktur. Şu da var ki, Avesta'da bu konuda

---

434 Avesta, Vandidad, Fargard 2/1-43, sayfa. 37-43.

anlatılan her şey gerçektir demek de yanlıştır. Ne demek Ahura Mazda Yima'ya "Fırtına gelecek" diye haber vermiş! İşte bu da mitoloji! Burada önemli olan, kutsal dinlerdeki bu efsanenin nerelerden geldiğidir.

İnsanlar ya cahil oldukları için bunu tanrı/tanrıların işi olarak kabul etmişler veya kimi açıkgözler, cahil insanları korkutmak, onları rahat yönetmek için böyle bir senaryoya başvurmuşlardır. Hatırlıyorum; 1999'da Marmara bölgesinde meydana gelen depremde yine kimi insanlar, bu Allah'tan bir cezadır demişlerdi ve bu medyada işlendi. Özet olarak; şayet günün birinde buzulların erimesi sonucu böyle bir felaket yaşanmışsa, bu doğal bir sel felaketidir; ne yazık ki kutsal dinlerde bu farklı bir mecraya çekilmiştir.[435]

Diğer yandan; Kur'an ve Tevrat'ta, Nuh peygamber 950 sene yaşamıştır diye net rakam var. Yima'nın dünyayı imar aşamasında geçen zamanı da 900 kıştır (yıl). Açıktır ki bu rakamı da birbirlerinden aktarmışlar. İşte bu benzerlikten dolayı kimileri, Zerdüşt çok eskilerdendir, hatta Nuh'un oğlu Sam'dır demişlerdir.[436] Malum bölge olarak da Kur'an'da sözü edilen Nuh coğrafyasıyla (Cudi dağı, Hud suresi 44) Arilerin, dolayısıyla Zerdüşt'ün memleketi aynı veya komşu. Dolayısıyla birbirlerinden bilgi aktarmaları zor olmamıştır. Bu anlattıklarım sadece Ortadoğu'ya ait. Yunanistan da nasıl olsa Ortadoğu'ya yakın: Birbirlerinden etkilenmişlerdir. Kim bilir belki benzer doğal afetler sonucu başka coğrafyalarda da tufan efsaneleri yaşanmış ve bunlara farklı anlamlar da yüklenmiştir.[437]

---

435 Hud suresi ayetler, 32-46.

436 Claude Emmanuel Joseph Pierre, Zerdüşt, Konfüçyüs ve Muhammed, s.12.

437 İrach J.I. Taraporewala, Zerdüşt Dini, s.18.

Yukarıda sunduğum çeşitli tufan örnekleri gerçekleşmiş de olabilir mitoloji de. Ayrıca hep bir taneymiş gibi anlamak da yanlış. Çünkü olabilir ki her memleketin tufan nedeni farklıymış. Kimisinde buzullar erimiş, kimisinde sel baskınları veya deprem ile tsunami gibi başka afetler meydana gelmiş olabilir. Şayet mitoloji değil de gerçekten eski zamanlarda bir tufan/tufanlar olmuşsa; bu, ağırlıklı olarak jeoloji ve diğer ilgili bilim dallarının konusudur. Bu hadise insanlara karşı tanrıdan bir ceza olarak gerçekleşmiştir demek; insanın aklıyla alay etmek demektir.

Evet; Tevrat ve Kur'an'da anlatılan tufan efsanesinin tarihteki kökenlerinden birkaçını (belgeler göstererek) paylaşmaya çalıştım. Öyle anlaşılıyor ki Tevrat ve Kur'an'da anlatılan Nuh Tufanı efsanesinin kökü Gılgamış'a, Zerdüşt'e dayanır. Yahudiler Babil'e sürgün edilip orada elli yıl kalınca bu efsaneyle birlikte gerek Sumerlerden ve gerekse Zerdüşt'ten birçok bilgi öğrenip memleketlerine dönmüşlerdir. Daha sonra Tevrat'ı kitap haline getirirken bunları da ilave etmişlerdir. Ben şahsen Hz. Musa'nın o zaman Nuh'un tufan efsanesini anlattığını sanmıyorum. Tevrat'ta anlatılan bu efsane, sonradan kimi fanatik Yahudiler tarafından yazılmıştır demek; bence en doğrusudur. Şayet Hz. Musa o zaman bunu gündeme getirmişse; o da eskilerden bir alıntı yapmıştır. Daha sonra Hz. Muhammed de tıpkı Musa gibi efsaneyi tanrı buyruğu olarak değerlendirmeye devam etmiştir.

Kur'an ve Tevrat'ta anlatılan **'Tufan'** benzeri birçok efsanenin kökeni ya Sumerlere ya da Zerdüştlüğe dayanır. Konumuz değil; ama yine de kısa bir örnek vereyim. Hz. Eyüp'ün Kur'an'da anlatılan o çileli ve ajitasyona dayalı efsanesi de Sumerlere dayanır. Bununla ilgili altı parçalık bir

tablet bulunmuş ve şu anda bunun dört parçası Philadelphia Üniversitesi Müzesinde, ikisi de İstanbul'da Eski Şark Eserleri Müzesinde bulunur. Bunu **Samuel Noah** kaynaklarında çok güzel bir şekilde çözüp anlatmış. Belirttiğim gibi kutsal kitaplardaki her efsanenin bir kökeni var. Ne yazık ki bunlar alınıp tanrıyla irtibatlandırılmıştır.[438]

---

438 Samuel, Noah Kramer, Tarih Sümer'de Başlar, s.127-132.

XVI. BÖLÜM

BUGÜNKÜ TEVRAT NE ZAMAN YAZILMIŞTIR?

Denilebilir ki, Tevrat'ın ne zaman yazıldığı konusunun bu çalışmayla ne alakası var? Ben ispatlamaya çalıştım ki Kur'an'da geçen çoğu konuların kökeni Zerdüşt'e dayanır. Burada denilebilir ki Tevrat Avesta'dan önce gelir. Dolayısıyla Muhammed Zerdüşt'ten değil de Tevrat'tan almış. İşte bunun gerçek olmadığını kanıtlamak için böyle bir başlık açtım. Hz. Muhammed ve Hz. İsa Zerdüşt'ten asırlar sonra yaşadıkları için eğer yararlanma söz konusuysa bunlar Zerdüştlükten yararlanmışlardır. Burada Avesta ile Tevrat'ta bakacağız. Acaba hangisi daha önce yazılıp ortaya sürülmüş ona bakacağız. Hangisi daha önce varsa sonradan gelenler ondan alıntı yapmış demektir.

Hatırlanacağı üzere yukarıda zaman zaman, **"Yahudiler Babil sürgününde Zerdüşt'ün fikirlerinden yararlanmışlar ve Tevrat'ı yazarken o fikirleri de işlemişler"** diye değinmelerim oldu. İşte burada bu konu üzerinde duracağım.

Şu bir gerçek ki, Tevrat'ın bugün var olan İbranice elyazmaları, Hz. İsa'dan sonra 7'nci ve 10'uncu asra aittir. Hz. Musa zamanındaki nüsha (şayet o zaman varsa yazılı bir belge)

zamanımıza ulaşmamıştır. Bu durumda haklı olarak, acaba bugünkü kitap Hz. Musa zamanındaki Tevrat mı diye insan şüphede kalır. Kaldı ki, Tevrat'ın ne ezberleme geleneği vardı, ne de bir nüshadan başka çoğaltılması söz konusuydu.

Kimi iddialara göre Hz. Musa zamanında taşlara yazılan ilk Tevrat, Hz. Musa tarafından Ahit sandığına konmak üzere Yahudi bilginlere teslim edilmiş ve 3 veya 7 yılda bir çıkartılıp okunması tavsiye edilmiştir. Bu hem mantıklı değil (Niye sadece üç veya yedi yıl sonra çıkarılsın ki! Madem Allah kelamdır saklanmamalı; tersine ondan yararlanılmalıydı) hem de var olan bilgilere göre doğru da değil. Mabedi yaptıran Hz. Süleyman "Ahit Sandığı"nı açtırdığı vakit bakmışlar ki Tevrat dedikleri kitap, sadece On Emir olarak iki levha üzerinde bir yazıdan ibaret. Yani bugünkü Tevrat'ın beş bölümü sandıktan çıkmamış, çünkü Musa'dan sonra İsrailoğulları defalarca dinden çıkıp putlara tapmış ve Tevrat'ı unutmuşlar.

Şu da var ki: MÖ. 2. yüzyılda Suriye kralı Antiyokos Epifanes kutsal mabedi yakıp yıkmış ve var olan o Tevrat nüshalarını (şayet var idiyse) parçalayıp imha etmiştir. MS. 70'li yıllarda mabet Romalılar tarafından tamamen yıkılmıştır.

ABD'nin Kaliforniya Üniversitesi profesörlerinden **Elliotte Friedman**, 1987'de yayınlanan **"Tevrat'ı Kim Yazdı"** isimli kitabında, Tevrat'ı teşkil eden beş kitabın, beş ayrı Yahudi din adamı tarafından yazıldığını ve Musa zamanında indirileisimli kitabında, Tevrat'ı teşkil eden beş kitabın, beş ayrı Yahudi din adamı tarafından yazıldığını ve Musa zamanında indirilen Tevrat kitabının asıl nüshası ile hiçbir ilişkisinin olmadığını belirtmektedir. Elliotte Friedman; bugünkü Tevrat, Hz. Musa'dan asırlar sonra yaşayan beş haham tarafından kaleme alınmış ve Azra adındaki haham bunları bir araya getirerek Tevrat kitabını ortaya koymuştur, deyip uzun uzadıya iddiasını gerekçelendirmektedir.

Fransız papazlarından n **Richard Simon** (1638-1712), bugünkü Tevrat'ın Musa zamanındaki Tevrat olmadığını, sonradan farklı zamanlarda yazılarak bir araya getirildiğini belirtiyor. Papaz bunu yazınca kitabı toplatılıyor ve bu düşüncesinden dolayı kiliseden kovuluyor.[439] Dr. **Jean Astruc** (1684-1788), Tevrat'ın beş bölümünün çeşitli yerlerden derlenmiş birer kitap olduğunu yazdığı için zamanında dinsiz olarak ilan edilmiştir.[440] Alman filozof **Herden** (1744-1803) de Tevrat'ın bazı bölümlerinin sonradan birçok kişi tarafından yazıldığını ve zaman içinde tek kitap haline getiril(1744-1803) de Tevrat'ın bazı bölümlerinin sonradan birçok kişi tarafından yazıldığını ve zaman içinde tek kitap haline getirildiğini belirtip buna ilişkin örnekler veriyor.[441]

Moody İncil Enstitüsünden **W. Graham Scroggie** (1877-1958) adlı kişi, konu hakkında şöyle diyor: "Tevrat'ın ilk bölümü olan Tekvin kısmında kişilerin şecereleri, kimin kimden doğduğu, nasıl doğduğu anlatılır. Bunlardan bana ne? Bunların ibadet ve Allah'ı sevmekle ne ilgisi var? Nasıl iyi bir insan olunabilir, kıyamet günü nedir, kime ve nasıl hesap vereceğiz, Salih bir insan olmak için neler yapmak gerekir? Tevrat'ta bunlardan pek az söz edilir. Genelde değişik efsaneler anlatılır. Böyle bir kitap nasıl Allah kelamı olabilir?" diyor ve Tevrat'ın sahte olduğunu belirtiyor. **Scroggie** Hıristiyan olduğu halde, bugünkü İncil'in de gerçek İncil olmadığını öne sürüyor.

Daha ilginci, Hz. Musa Sami, Zerdüşt ise Aryan idi. Buna rağmen ikisinin mitolojik hadiseleri birbirlerine çok ya-

---

439 Kitabın adı: Historia Critique du Vicux Testament.

440 Onun bu açıklamaları Conjectures on the original documents that Moses appears to have used in composing the Book of Genesis kitabında anlatılmaktadır.

441 Kitabın adı, Von Geiste den hebraischen.

kın, hatta neredeyse aynıdır. Mesela Hz. Musa'nın düşmanı Firavun, Zerdüşt'ün ise Ercasb idi. Hz. Musa ve kavmi Nil nehrinden yürüyerek (mucize yoluyla) geçmiş (iddia bu), Zerdüşt de aynı şekilde **Daitya** nehrini yürüyerek geçmiştir. Sihirbazlarla tartışmak ikisinin de ortak yanıdır. Musa Tur dağında tanrı ile buluşup konuşmuş, Zerdüşt ise **Sabelan** dağında Ahura Mazda ile görüşmüştür. Musa, Tur dağında tanrıdan Tevrat'ı toplu halde alıp getirmiş, Zerdüşt ise Avesta'yı Ahura Mazda'dan toplu halde almıştır. Musa, 'Yed-i Beyza' denilen beyaz el mucizesini göstermiş (Elini koltuğuna bırakıp çıkarınca gözleri kamaştırır hale gelmiş), Zerdüşt'ün de elinde alev saçan ateş olduğu halde kendisini yakmamıştır. Şu da dikkat çekici ki, Yahudilerde birinin Yahudi sayılması için annesinin Yahudi olması koşulu var. Zerdüştilerden Hintli Parsilere göre de anne babası Zerdüşti olmayan biri Zerdüşti sayılamaz. Yani iki inanç arasında ortak noktalarda benzerlikler var.[442]

Peki bunlar tesadüfî mi? Bu sorunun yanıtını Fransız filozof (1757-1820) **Constantin François Valney**'den dinleyelim.

Valney, 1791'de yayımlanan '**Les Ruines**' kitabında Zerdüşt hakkında şu ilginç açıklamalarda bulunuyor: Ey Yahudiler ve onlardan türeyen Hıristiyanlar! Sizin Musa kitabı sandığınız bugünkü Tevrat, Musa'dan ancak asırlar sonra kaleme alınmıştır. Bununla ilgili 20'den fazla kanıt gösterebilirim. Bugünkü Tevrat'ta Musa'ya mal edilen çoğu hadiseleri Musa bilmiyordu, onun zamanında bunlar yoktu. Musa'dan asırlar sonra bunu kaleme alanlar, ruhun ölümsüzlüğü ile cennet ve cehennemi daha sonra Zerdüşt'ten öğrenip sanki Musa zamanında bunlar varmış gibi Tevrat'a kaydet-

---

[442] Doç. Mehmet Alıcı, Genel Hatlarıyla Mecusilik ve Zerdüşt'ün Modern Takipçileri, s.19.

mişlerdir. Hâlbuki Zerdüşt bunları çoktan söylemişti. Hem Yahudiler, hem Hıristiyanlar, hem de Müslümanlar Zerdüşt dininin birer türevleridir. Yahudiler kurtarıcı bir kral beklerken; Zerdüşt çoktan evren için tek tanrı inancını ortaya koymuştu bile, diyor.[443]

Burada şu söylenebilir: Bazı tarihçilere göre Musa Zerdüşt'ten önce yaşamış. Hal bu iken Tevrat nasıl Sumer ve Zerdüşt kopyası olabilir ve Valney gibi insanlar nasıl diyebilirler ki tüm kutsal kitaplar Zerdüşt'ün türevleridir? Bunun izahı şöyledir: Bir kere çoğu tarihçiler, Zerdüşt'ün milattan altı bin küsur yıl önce yaşadığını yazmışlardır. Bunu yukarıdaki bölümlerde anlattım. Diyelim ki Hz. Musa Zerdüşt'ten önce yaşamış; o zaman yine değişen bir şey yok. Çünkü bugün piyasada bulunan Tevrat, Hz. İsa'dan sonra birinci asırda Jamnia'da (İsrail) toplanan bir Yahudi heyeti tarafından son şeklini alıp kitap haline getirilmiştir.[444]

Diğer bir gerçek; Yahudiler Babil kralı Nabukadnezzar (MÖ.604-562) tarafından esir alınıp Babil'e sürgün edilirler ve orada kaldıkları uzun zaman dilimi içinde (50 yıl, 70 yıl diyenler de vardır) Zerdüşt inançlarını öğrenirler. Bir gün gelir bunlar kral tarafından affedilip (MÖ. 538 yılında) yurtlarına gönderilince; Babil'de iken öğrendikleri Zerdüşt ve Sumer inançlarını da katarak yeni bir Tevrat (ki bugünkü Tevrat'ın temeli buna dayanır) ortaya çıkarırlar. Talmut'ta da buna işaret eden bilgiler vardır. Mesela; Yahudiler meleklerin adlarını Babil'den almışlar diye geçiyor. Yani Musa zamanında bu isimler yoktu deniliyor.[445]

---

443 Y. Sami Solmaz, Ateşe Tapmayanlar, s.9.

444 G.Tümer-A.Küçük, Dinler Tarihi, s.194.

445 Dr. Siraç Bilgin, Zarathuştra, s.338.

Benzer bir işaret Kur'an'da da vardır. Babil'de Harut ile Marut adında iki melekten söz eder Kur'an. Harut ile Marut yabancı iki kelime/Arapça değiller.[446]

Yahudilerin Babil sürgününde Zerdüştlük hakkında bilgi alıp götürme olanakları vardı. Mesela; milattan üç asır önce yaşamış olan Keldani tarihçi **Berossos**'un belirttiğine göre, Zerdüşt Hz. İsa'dan 2200 yıl önce yaşamış ve ayrıca Babil'de de bir hanedanlık kurmuştur. Üstelik bu hanedanlık iki asır da devam etmiştir. Bu şu demek oluyor ki bu inanç oraya girmişti ve Yahudilerin bunu öğrenmeleri gayet kolaydı. Yanı sıra Sumer inançları da zaten vardı, sürgündeki Yahudiler onlardan da yararlanmışlardır. Dolayısıyla her şeyi Zerdüşt'e mal etmek haksızlık olur.[447]

İşte araştırmacılar (tufan olsun, cennet-cehennem olsun) bazı konularda Avesta ile Tevrat arasındaki ortak yanlara bakınca şu sonuca varmışlar: Yahudiler İsa'dan yaklaşık 5 asır önce Babil'e sürgün edilip yaklaşık 50 yıl orada yaşamışlar. O sırada Zerdüşt inancını öğrenip günün birinde memleketlerine dönerken Tevrat'ı yazmaya başlamışlar. Yazarken de Zerdüşt'ün bazı inançlarını Hz. Musa'ya mal ederek Tevrat'a kaydetmişlerdir, diyorlar.[448]

Bu konuda Türkiye Diyanet Vakfınca hazırlanan ansiklopedide özetle şu bilgiler var: Yahudiler Babil'e sürgün edilince orada **50** yıl kalırlar. Hatta Tevrat'ın Yeremya bölümünde bu sürgün hayatının **70 yıl** sürdüğü ifade edilir. Daha sonra Kral Kiros (Cyrus) tarafından bunlar serbest bırakılıp yurtlarına dönüyorlar. Aynı ansiklopedide Tevrat'ın Babil dönüşü Ezra ve Nehemya gibi Yahudiler tarafından

---

446 Bakara suresi ayet 102.

447 Prof. Ali Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.11.

448 Prof. Ali Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları, s.16.

hazırlandığına da vurgu yapılmaktadır. **Felicien** de aynı bilgileri paylaşmaktadır.[449] Bu doğru bir tespittir. Çünkü Yahudiler Zerdüştilerin bölgesine gitmiş ve orada yıllarca kalmışlardır; ama Zerdüştilerin, Yahudilerin bölgelerine gitmeleri söz konusu değildir.[450]

Kur'an'ın nasıl tefsirleri (ayetlerini açıklayan kitaplar) varsa Tevrat'ın da Talmut'u vardır. Talmut, Hz. İsa'dan sonra 190-200 yılları arasında Yuda Ha Nasi (135-220) tarafından yazılmıştır. İki Talmut vardır. Biri Babil Talmut'u, diğeri de Kudüs Talmut'udur. Babil Talmut'u İsa'dan sonra yedinci asırda kitap haline getirilmiş ve Doğu Aramice lehçesiyle yazılmıştır. Kudüs Talmut'u ise İsa'dan sonra dördüncü asırda kitap haline getirilmiştir; dili de Batı Aramicesidir. Bir de hem Yahudi, hem de Hıristiyan bilginler, Tevrat'ın Azra zamanında (MÖ.5. yy) yazıldığı konusunda görüş birliği etmişlerdir. Yani yazılımı Babil dönüşü sonrasına denk gelir.[451]

Bugün var olan Tevrat'ın Musa zamanındaki Tevrat (kabul edelim ki o zaman Tevrat diye bir kitap varmış) olmadığına ilişkin Tevrat'tan bazı örneklerle devam edelim.

Tevrat'ta deniliyor ki: Musa öldüğü zaman 120 yaşındaydı ve onun kavmi kendisi için bir ay yas tuttu.[452] Peki eğer Tevrat Allah'tan Musa'ya toplu halde gelmişse; o zaman Allah Musa'nın ölümünden sonra kime hitap etti ki Musa 120 yıl yaşadıktan sonra öldü ve bir ay da ona yas tutuldu! Belli ki bunlar sonradan yazılmıştır.

---

449 a-Tevrat, Yeremya, bab 29/10. b-Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.1/500, Ömer Faruk Harman kaleminden ve c.28/279-280. c-Felicien, Dinler Tarihi, s.105.

450 Ali Nihat Tarlan, Zerdüşt'ün Gataları. s.16.

451 G.Tümer-A.Küçük, Dinler Tarihi, s.202-203.

452 Tevrat, Tesniye bölümü, bab 34/7-8.

Burada şu söylenebilir: Eğer Zerdüşt İsa'dan önce 6'ncı asırda yaşamışsa düşünceleri nasıl Tevrat'a kaynak olmuş? Bu durumda Musa ondan önce yaşamış demektir! Bir kere Zerdüşt'ün İsa'dan **6500** yıl önce yaşadığını yazan birçok araştırmacı vardır. Bunu yukarıdaki kısımlarda anlattım. Diğer yandan; Hz. Musa'dan sonra dünyaya geldiği kabul edilse bile; yine Tevrat'taki çoğu bilgiler ona dayanır. Şöyle ki, az önce de belirtildiği üzere; bugün piyasada bulunan yazılı Tevrat, Hz. İsa'dan bir asır sonra Jamnia'da toplanan bir Yahudi heyeti tarafından son şeklini almıştır. Zerdüşt kitabı Avesta ise yazılı olarak çok eskilere dayanır. Bu yüzden hepsi Zerdüşt düşüncelerinden veya Sumer mitolojilerinden beslenmiştir demek yerinde bir söylem olur.[453]

---

453 G.Tümer-A.Küçük, Dinler Tarihi, s.194.

XVII. BÖLÜM

TEVRAT'TAN KUR'AN'A BİRKAÇ ÖRNEK

Zerdüşt'ten Kur'an'a adı altında bazı bilgileri vermekle; Hz. Muhammed her şeyi Zerdüşt'ten almıştır demek istemiyorum. Böyle düşünmek yanlış ve tarihi gerçeklere aykırıdır zaten. Kendisi Zerdüşt'ün birçok fikrinden yararlandığı gibi; başka inançlardan da yararlanmıştır. Bunların başında da Tevrat gelir. Bu başlıkta Tevrat'tan Kur'an'a aktarılan bazı somut örnekler sunacağım. Öyle örnekler ki yorum kabul etmeyecek türden.

Konumuz Hz. Musa'nın doğumu, Mısır'dan kaçması, günün birinde tekrar Mısır'a dönmesi ve Kızıldeniz'i geçmesi. Tabii ki Kur'an-Tevrat ilişkisi çok geniş. Kur'an Hz. Muhammed'e indiği halde kendi ismi Kur'an'da yalnız 4 sefer geçmekte; Hz. Musa'nın ismi ise Kur'an'ın toplamı olan 114 surenin 34'ünde 136 kez geçmektedir. Yine İsrailoğulları kelimesi Kur'an'da 43 yerde geçmektedir. İnsan bunlara bakınca; adeta Kur'an İsrailoğullarına özel bir kitapmış diye akla gelir. Tabii ki bu isimlerle birlikte kimi şeyler de anlatılır. İşte bunların hepsi Tevrat'ta var. Sözü fazla uzatmadan hemen konulara geçelim.

A) Hz. Musa'nın Doğumu

Kur'an'da, "Firavun gerçekten azmıştı: Halkı çeşitli zümrelere ayırmış, bir zümreyi güçsüz bularak erkek çocuklarını öldürüp kızlarına ise dokunmuyordu" denilmektedir.[454] Firavun'un böyle bir karar almasının nedeni bu ayette nettir: **Parçala yönet misali.** Hatta İslami kaynaklarda (özellikle ilgili ayetlerin tefsirlerinde) anlatılır ki, kâhinin biri Firavuna, İsrailoğullarından bir çocuk dünyaya gelip büyüyecek ve senin saltanatını yıkacak demiş; bunun üzerine Firavun, onların doğacak erkek çocuklarının ölüm fermanını çıkarmış.

Ben tefsirlerden alıntı yapmıyorum; sadece Tevrat ve Kur'an'da geçen bilgileri karşılaştırmaya çalışıyorum; çünkü tefsirlerde yanlışlar, hurafeler çok. Kaldı ki bunlar öyle kenardan tefsirler de değil. Örneğin Kadi Beydavi (h.691.ö) ünlü tefsirinde bu kâhin hikâyesini anlatıyor.[455]

Erkek çocukları öldürme nedeni Tevrat'ta hem daha somut, hem de farklıdır. Şöyle ki:

Hz. Yusuf'tan sonra zaman içinde Mısır'da bir kral başa geçer. Etrafındakilere der ki: Bakın İsrailoğulları hem giderek çoğalıyorlar, hem de güçlüler. Onun için gelin bunun tedbirini alalım; yoksa zaman içinde bize karşı bir savaş açıldığında bunlar da karşı tarafı destekleyip bize zarar verebilirler. Bunun üzerine şöyle bir karar alınır: İlk etapta başlarına nöbetçiler bırakıp Firavun için Pitom ve Ramses adlarında şehirler yaparlar, zor işlerde çalıştırırlar. Ancak yönetim bakar ki bu çare değil, çünkü bu kadar eziyete rağmen yine de çoğalma devam eder.

---

[454] Kasas suresi ayet 4, Bakara suresi ayet 49 ve İbrahim suresi ayet 6.

[455] Kadi Beydavi, Envar-üi Tenzil, c.4/171, Kasas suresi ayet 4.

Bu sefer Firavun **Şifra** ve **Pua** adlarında iki ebeye görev verir: İsrailoğullarından herhangi bir kadın doğum yaptığında haberiniz olsun. Şayet çocuk erkekse onu öldüreceksiniz; kız ise karışmayacaksınız diye. Bu iki ebe vicdan azabı duyup doğan erkek çocuklara karışmazlar. Firavun bakar ki onların erkek çocuklarında artış yine devam ediyor. Bunun üzerine iki ebeyi çağırıp sorar: Neden erkek nüfusu artıyor, siz görevinizi yapmıyor musunuz, der. Onlar da, İsrailoğulları kadınları ebeye ihtiyaç duymadan doğum yaparlar; kadınları Mısırlı kadınlar gibi ebe ile doğum yapmazlar; bu yüzden kontrol etmek zordur, derler. Kral bu sefer şu kararı alır: Onlardan doğacak her erkek çocuk ırmağa atılacak (suda boğulacak), kızlara ise bir şey yapılmayacak.[456]

Peki, bu durumda henüz dünyaya gelmeyen Hz. Musa -ki Kur'an'a göre o da İsrailoğullarındandı- nasıl kurtulabilmiş? Her iki kutsal kitapta bunun gerekçesinin nasıl gösterildiğine bakalım.

İlkin Kur'an'dan başlayalım:

Allah Hz. Musa'ya (artık peygamber olmuştur) hitaben şöyle der: Hani annene şunu vahyetmiştik: Onu (Musa'yı henüz bebek iken) sandık içine koy, denize (Nil'e) bırak ki, deniz onu kıyıya atsın da kendisini, hem bana, hem de ona (Musa'ya) düşman olan birisi (Firavun) onu alsın. Hani kız kardeşin gidip "Size onun bakımını üstlenecek birini göstereyim mi?" demişti. Böylece gözü aydın olsun, üzülmesin diye seni annene iade ettik. Hani sen bir cana kıymıştın (ileride bunu anlatacağım), seni üzüntüden kurtarmış, birçok musibetlerle denemiştik. Medyen halkı arasında yıllarca kalmıştın. Sonra peygamberlik görevini yüklenecek yaşa ge-

---

456 Tevrat, Çıkış, birinci bab.

lince dönüp geldin.[457] (Sadece bu da değil; uzunca bir sohbet, hepsini almadım.)

Başka bir ayette şu ilginç bilgi de var: "Onun sütannelerini kabul etmemesini önceden sağladık!"[458] Bu ayette, çocuk sepetten çıkarılınca kendine süt vermek isteyen hiçbir kadının memesini ağzına almıyordu (ille de annesine kavuşacak, çünkü tanrı buna söz vermiştir) deniliyor. Az sonra sunacağım gibi; bu açıklamalar Tevrat'ta yok. Evet; buraya kadar Kur'an'dan bir özet. Peki, Kur'an'a göre Hz. Musa ne zaman sepete konup nehre atılmış? Annesinden doğar doğmaz mı yoksa belli bir süre sonra mı? Belli bir süre sonra nehre atılır; ancak kaç ay sonra atıldığı sorusunun yanıtı yok. İlgili ayet şöyledir: "Allah annesine vahiy yoluyla, ona süt ver, korktuğun an (artık başına bir şey gelir diye endişelendiğinde) onu nehre at."[459]

Bu sefer hikâyeyi Tevrat'tan takip edelim:

Musa'nın annesi onu doğurunca üç aya kadar gizli bir şekilde onu koruyup büyütür. Üç aylık olunca artık gizlenemez diye korkar ve sazdan bir sepet alıp içini harç ve ziftle sıvar, Musa'yı içine bırakıp ırmağın (Nil'in) kıyısına sazlığın içine bırakır. Musa'nın kız kardeşi, acaba Musa'ya ne olacak diye uzaktan onu gözetler. Bir ara Firavun'un kızları Nil'de yıkanmak için oraya gelince Musa'nın sepetini sazlık içinde görürler. Bir cariye gönderip onu getirtirler. Sepeti açınca bakarlar ki içinde bir erkek çocuk var. Çocuk hemen ağlamaya başlar. Firavunun kızı, bu İbranilerden birinin çocuğudur, der. Musa'nın kız kardeşi onlara yaklaşıp şunu söyler: Ben gidip bir İbrani kadın çağırayım da çocuğa süt ver-

---

457 Taha suresi ayetler 38-40.

458 Kasas suresi ayet 12.

459 Kasas suresi ayet 7.

sin, ne dersin? Firavun kızı olur deyince; kız hemen gidip annesini çağırır ve anne gelip öz çocuğuna süt verir. Orada Musa'yı o kadına (yani asıl annesine) teslim ederler. Daha sonra büyüyünce Firavunun kızı onu onlardan alır (hani onlar bulmuşlardı), ismini de Musa koyarlar. Musa artık Firavun sarayında büyümeye devam eder şeklinde uzun uzadıya anlatılır Tevrat'ta.[460]

Kur'an'da Asiye adında Firavun'un eşi diye biri geçmiyor. Hatta Musa ona teslim edildi bilgisi de yok. Bir iki yerde şöyle bir bilgi var: Firavun ailesi o çocuğu (Musa'yı) buldu (Firavun'un kızı mıydı, eşi miydi belirsiz).[461]

Başka bir ayette şu farklı bilgi var: "Firavun'un karısı kendisine (Firavun'a), benim de senin de gözün aydın olsun! Onu öldürmeyin, belki bize faydalı olur yahut onu evlat ediniriz, dedi. Aslında işin farkında değillerdi (ilerde onlara karşı çıkacaklarını bilmiyorlardı)."[462] Burada Firavun'un hanımından söz edilir; ama ismi belli değil. Yani Tevrat'a göre Firavunun kızı onu görmüş ve ilgilenmiş; Kur'an'a göre ise Firavun'un hanımı ilgilenmiş.

Diğer bir ayette, "Allah, iman edenlerle ilgili olarak Firavun'un karısını örnek verdi. Hani o şöyle demişti: Ey Rabbim! Benim için katında, cennette bir barınak yap; beni, Firavun'dan, onun yapıp ettiğinden kurtar; beni zulme sapmış topluluktan da kurtar demişti" diye geçiyor.[463] İşte Firavun'un hanımıyla ilgili Kur'an'da geçen bu bilgi (evlat edinelim, Allah'ım! Cennette bana yer ver gibi) Tevrat'ta yok. Peki, Hz. Muhammed neden fazladan böyle bir bilgi

---

460 Tevrat, Çıkış, bab 2/2-10.

461 Kasas suresi ayet 8.

462 Kasas suresi ayet 9.

463 Kasas suresi ayetler 8-9, Tahrim 11.

vemiş? Kendince bunda fayda görmüş de ondan. Zaman zaman internette bakıyorum; Arap şeyhleri o kadar şevkle anlatırlar ki, vaaz kürsüsü yerinden oynar: Yaa... Bir kadın ki her şeyi yerinde, koskoca kral eşi; ama onun zulmüne dayanamamış, feryat etmiş gibi laflar. Hele de Tevrat'ta böyle bir şey olsaydı!

Hadislerde Firavunun eşinin ismi Asiye olarak geçiyor. Hakkında ilginç şeyler öne sürülmüş; bir iki hadis paylaşalım.

Hz. Muhammed, cariyesi Marya ile hanımlarından Ömer kızı Hafsa'ya ayırdığı günde ve Hafsa'nın odasında Hafsa tarafından basılıp yakalanınca; orada Hafsa ile Muhammed arasında bir pazarlık yapılır. Bu meşhur bir olaydır, kitaplarımda çok işledim. Özellikle Tahrim suresinin ilk beş ayeti bununla ilgilidir, ayrıca bunların tefsirlerinde detaylı bilgiler verilmiştir. Bu hadise tefsirlerde anlatılırken bir yerinde, Hz. Muhammed'in, "Ben öbür dünyada dullardan Firavunun hanımı **Asiye**, bakirelerden Hz. **Meryem**, ayrıca Hz. **Musa** ve Hz. **Nuh**'un kız kardeşleriyle evleneceğim" demiş olduğu şeklinde geçiyor.[464]

En başta Müslim'de ve Buhari'de de dört yerde Asiye ile ilgili Hz. Muhammed'in şu açıklaması var: "Erkeklerden birçoğu kemale erdi. Kadınlardan ise İmran kızı Meryem ile Firavunun hanımı Asiye'den başkası kemale ermedi." Tabii ki listede başkaları da var. Mesela Hz. Ayşe, Fatma gibi... Onlar bir kere aileden; ama Meryem ile Asiye yabancılar.[465]

Tevrat'a bakıyoruz; Hz. Musa'nın anne babasının evliliği gayet sade bir şekilde anlatılır. Şöyle ki, Levililerden bir

---

464 a-Taberani, Mucemi Evsat, c.3/13, hadis no: 2316, Mucem-i Kebir, c.6/52, no: 5485. b-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, c.70/118.

465 a-Buhari, Ehadisi Enbiya, bab 32/3411, 46/3433; Fedail-i Ashab, bab 30/3769; Et'ima, bab 25/5418. b-Müslim, Fedail bölümü, bab 12/2431.

adam (Musa'nın babası) gidip bir Levilinin kızını (Musa'nın annesini) almış (onunla evlenmiş). Kadın gebe kalmış, zamanı gelince bir erkek çocuk doğurmuş (Musa'yı). Üç ay onu gizlemiş, sonra bakmış ki artık gizleyemiyor; onu bir ziftli sepete bırakıp ırmak kıyısındaki sazlığın içine bırakıyor... şeklinde devam eder.[466]

Kur'an'da ise bu mütevazı anlatım yok; tam tersine olağanüstü bir anlatım söz konusudur. "Firavun zulüm yapıyordu, ben Allah olarak artık bunu kabullenemedim. O yüzden yeryüzünde güçsüzleştirilip ezilenlere (İsrailoğullarına) iyilik yapalım, onları önderler ve varisler yapalım" şeklinde bir girişten sonra başlıyor hadiseyi anlatmaya, Musa'nın annesiyle konuşmaya. Bunlar Tevrat'ta yok.[467]

Tevrat'a göre; Firavun korkusundan Hz. Musa'nın bir sepet içinde Nil kenarına bırakılması; tamamen ailenin planı ve kararıdır. Yani Tevrat'ta tanrı vahyi söz konusu değildir. Tabii ki inandırıcı ve doğal olanı Tevrat anlatımıdır.

Peki, Musa'nın annesi de mi peygamberdi ki ona vahiy gönderdim deniliyor Kur'an'da, hem de Allah'ın adıyla! Sadece vahiy gönderme terimi olsaydı belki bir yorumla atlatılırdı. Bunun detayı da var. Ayette, "Biz Musa'nın annesine vahiy ettik ki Musa'yı emzir, ona karşı bir kötülük olacağından endişe duyduğun an Nil'e at. Bunu yaparken de korkma, üzülme. Çünkü biz onu sağ salim sana iade edeceğiz!" deniliyor. Burada Allah'ın Hz. Musa'nın annesine hitaben kullandığı bir sürü emir kelimeleri var: "Emzir! Nil'e at! Korkma! Üzülme!" diyor.[468]

---

466 Tevrat, Çıkış bölümü, bab 2/1-10.

467 Kasas suresi ayet 3-5.

468 Kasas suresi ayet 8.

Başka bir ayette Hz. Musa'ya hitaben, "Bir zaman vahiy yoluyla annene, Musa'yı sandığa koy nehre bırak demiştik!" deniliyor.[469] Bir başka ayette, "Böylece onu (Musa'yı), annesinin gözü aydın olsun, üzülmesin, Allah'ın verdiği sözün gerçek olduğunu bilsin diye, ona geri çevirdik" deniliyor.[470] Burada püf noktası şu: Allah'ın verdiği söz! Peki kime söz vermişti? Az önceki ayetlerde Musa'nın annesine, "Sandığa koy ve Nil'e at, korkma ben onu sana geri getiririm!" demişti. Söz, budur işte!

Bunlardan çıkan sonuç, vahiy geldiğine göre Hz. Musa'nın annesi resmen peygamber olmalı. Peki bu kadın peygamberse acaba kime peygamberlik yapmış? Bir de madem Allah o kadar önem vermiş kadına; neden Kur'an'da onun ismi geçmiyor! Tevrat'ta Musa'nın anne babasının adları geçiyor: Annesinin adı **Yokebed**, babasının adı da **Amram** diye. İslami kaynaklarda Musa'nın babası **İmran** olarak geçiyor. Bunda da yanlışlık var. Çünkü Tevrat'ta İmran değil; Amram olarak geçiyor.[471]

Görüldüğü üzere; Kur'an'daki bilgi Tevrat'tan bir alıntı; ama ilginç eklemeler yapılmış. Tevrat'ta olay gayet doğal bir şekilde anlatılmış. Firavun erkek çocukların katline karar verince; bunlar bakmışlar ki kurtuluş yok; aile kendi arasında toplanıp böyle bir formül uygulayalım demiş ve en son çocuğu ziftli bir sepete koyup su kenarına bırakalım diye karar vermişler (şayet sepet içinde Nil kenarına bırakılmışsa, anlatılanlar doğruysa, çünkü ileride anlatılacağı gibi bu konuda farklı ve inandırıcı yorumlar da var). Yani Tevrat'a göre tanrı bu planın içinde yok/tanrıdan hiç söz edilmiyor; olay tamamen tesadüf.

---

469 Taha suresi ayet 38-39.

470 Kasas suresi ayet 13.

471 Tevrat, Çıkış, bab 6/20 Tevrat.

Öyle anlaşılıyor ki Hz. Musa'nın bırakıldığı yeri, Firavun'un kızları banyo yapmak için kullanıyorlarmış. Aile de, ola ki bu kızlar bizim çocuğu bulur ona sahip çıkarlar düşüncesiyle oraya bırakmışlar. Başka çareleri de olmadığı için; bir nevi piyango gibi ya gelir ya gider demişlerdir. Birileri aracı olup Firavun'un kızlarına, bunu bu şekilde kurtaralım demiş olabilir veya danışıklı bir formül de mümkündür. Bir de bu anlatılanların tümü, Hz. Musa'dan sonra Tevrat yazılırken uydurulmuş da olabilir, çünkü Tevrat Hz. Musa'dan asırlar sonra yazılmıştır. Anlatılanlara bakılınca Musa'nın nehir kenarına, sazlık içine bırakılması daha risksizdir.

Kısacası; Tevrat'ta anlatılanların, Kur'an'da öne sürülenlere göre çocuk için riski daha azdır, çünkü suya atmak çok tehlikelidir; aile böyle bir karar alamaz. Oysa su kenarına bırakıp ona nezaret etmek farklıdır. İlginçtir ki, Hz. Muhammed işi farklı bir mecraya çekip Allah'a havale etmiş/mucize saymıştır.

Tevrat'ta, çocuk sepetten çıkarılınca hiçbir kadının sütünü emmedi ifadesi de geçmez. Kur'an'da ise bununla ilgili garip anlatımlar var. Şöyle ki: "Biz (Allah olarak) daha önce onun, sütanalarının sütünü emmemesini sağladık!" deniliyor. Yani çocuğu öyle yarattık ki kimsenin sütünü emmesin; yalnız annesininkini emsin! O arada kız kardeşi Firavun'un kızlarına, bir kadın çağırayım gelsin de ona süt versin diye öneri getirir, onlar da kabul edince gidip annesini çağırır. Anne gelip ona sütünden verince Musa da içer. Evet; bunlar Kur'an'da anlatılanlar.[472]

Kur'an'da, Allah'ın Hz. İsa'nın annesi Meryem'e de vahiy gönderdiği anlatılır. Birkaç ayette meleklerin Meryem'e

---

472 Kasas suresi ayet 13.

seslenişlerinden söz edilir. Peki, kim görmüş, ispatı ne? İspatı şu: Kur'an'da geçiyorsa yeterlidir, iş bitmiştir.[473]

Neyse ki Hz. Musa ile Hz. İsa'nın anneleri insan; diyelim Allah bunlara vahiy göndermiş. Ama farklı bir şey daha var. Kur'an'da deniliyor ki, Allah balarısına, "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan evler edinin (kovan yapın)" diye vahyetmiş. Bir surede bu söz geçtiği için adı da Nahl (balarısı) suresi konulmuştur.[474] Peki tanrı balarısına gerçekten (peygamberler gibi) vahiy mi göndermiş-seslenmiş mi? Tabii ki burada İslami kesimdekiler, balarısı için vahiyden kasıt, ilhamdır, Allah onun kalbine koymuştur diyorlar. Peki, bunun şahidi kim?[475]

Hz. Musa'nın bu efsanesi Hz. İbrahim için de öne sürülmüştür. Özetle şöyledir:

Bir gün Kral Nemrut bakıyor ki gök üzerine öyle bir yıldız çıktı ki, güneşin ışığı ona karşı kayboldu. Nemrut bunu görünce korkar ve yorumunu kâhinlerden sorar. Onlar, senin memleketinde öyle bir erkek çocuk dünyaya gelecek ki senin saltanatına el koyacak yorumunda bulunurlar. Buna karşı Nemrut, bundan sonra doğacak erkek çocukları öldürün diye talimat verir. Sonuçta İbrahim'in annesi onunla hamile kalır. Babası, çocuğa bir şey olmasın diye eşiyle birlikte memleketten kaçıp bir mağaraya yerleşir. İbrahim o mağarada dünyaya gelir. Sonra Nemrut bakar ki, böyle bir insan ortaya çıkmadı. Bu yüzden rahiplere inanmayıp herkes serbesttir diye af çıkarır. Görüldüğü gibi hep aynı mitoloji değişik zamanlarda birçok kişi için anlatılagelmiştir.[476]

---

473 Al-i İmran suresi, ayetler 42-45.

474 Nahl suresi ayet 68.

475 Hele peygamber diye bilinen kişilere sanki vahiy mi gelmiş! Burada din mantığına göre konuşuyoruz.

476 Doç. Dr. Abdullah Aydemir, Peygamberler, s.57-60.

Kur'an'da Hz. İbrahim'in babasından "**Azer**" olarak söz edilmesi dikkat çekicidir.[477] Azer, Zerdüşt'ten önce bile İran merkezli coğrafyada bir tanrı adıydı. Tevrat'a bakıyoruz, Azer'in İbrahim'le alakası yok. İbrahim'in soyağacı Tevrat'ta (yukarıdan aşağıya doğru) şöyledir: Nuh peygamber, oğlu Sam, oğlu Terah ve Abram (Hz. İbrahim). Bellidir ki Hz. Muhammed olayları işlerken her parçasını farklı yerlerden almış: Kısmen Zerdüşt, kısmen Tevrat, kısmen Sumerler gibi.[478] Sonuçta; Kur'an'da Hz. İbrahim'in babası olarak geçen Azer Doğu inançlarının eseridir, Tevrat'ta böyle bir isim yok.[479]

Kur'an'da benzer şeyler çok. Mesela konumuzla ilgili Kur'an'da geçiyor ki; Firavun, "Ey ileri gelenler, sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum!" demiş. Yine Firavun Hz. Musa'ya, "Benden başka ilah edinirsen seni hapse atarım!" demiş. Yani Kur'an iddiasına göre Firavun kendisini ilah ilan etmiş.[480] Hâlbuki Mısırlılar ve tabii ki Firavunlar birçok tanrı ve tanrıçaya inanırlardı. Bu tanrı ve tanrıçaların figürleri kral mezarlarında işlenirdi. Mısır'daki bu tanrı ve tanrıçalara özel kitaplar yazıldı.[481]

İslam'da hem Firavun'un ilahlık iddiasında bulunduğu öne sürülüyor, hem de Kur'an ayetleri birbiriyle çelişiyor. Mesela; "Firavun'un kavminden ileri gelenler (vezirleri) Firavun'a dediler ki: Musa'yı ve kavmini, seni ve tanrılarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi bıraka-

---

477 Araf suresi, ayet 74.

478 Tevrat, Tekvin bölümü, bab 11/26.

479 Örneğin; Avesta, Yasna 46/1-2.

480 Kasas suresi ayet 38, Şuara suresi ayet 29.

481 Richard H. Wilkinson, Eski Mısır Tanrı ve Tanrıçaları, çeviri Ahmet Fehmi Yıldırım, Alfa yay, 2016.

caksın?" anlamında, tam da az öncekilerle ters düşen bir ayet var. Bu ayete göre zaten Firavun'un da tanrıları var.[482]

Hadisenin özeti şudur: Hz. Musa'nın doğduğunda bir sepete konup Nil kenarına bırakılmasında ne vahiy söz konusudur ne de Firavun'un rüyası. İsrailoğulları Hz. Yusuf zamanından beri gelip Mısır'a yerleşmişler. Tevrat'a göre bunlar Mısır'da 430 yıl kalmışlar. Bu uzun bir süre. Yani sayısal olarak hayli çoğunluk sağlamışlar. Bir de sayıdan ziyade; onların ta Hz. İbrahim'den Hz. Musa'ya kadar mücadeleci geçmişleri vardır. Bu yüzden Mısır yöneticileri, günün birinde yönetimi ele geçirebilirler diye bu elit tabakadan korkmuşlar. Bunun sonucunda baskı kurmuş da olabilirler.

Bu durum, tıpkı Hz. Muhammed'in Medine'ye geçerken Yahudilerin başına getirdiklerine benzer. Baktı ki bunlar çok kültürlü, eğitimli, seçme bir beyin takımı; bunu kabullenemedi ve en son köklerini getirdi. İlkin Nadiroğullarından başladı. Daha sonra Beni Kaynuka, Beni Kureyza ve Hayber derken hepsini bitirdi. Mısır olayıyla Hz. Muhammed'in bu icraatı arasında tam bir benzerlik vardır.

B) Hz. Musa'nın Cinayet İşlemesi ve Medyen'e Kaçması

Hz. Musa artık büyümüş, kocaman olmuştur. Halkın sokaklarda olmadığı bir sırada (sakin bir saatte) Mısır'da şehre çıkar. Orada biri kendi tarafından/İsrailoğullarından, diğeri normal Mısır yerlisi; kavga ediyorlar. Hz. Musa'nın tarafında olan kendisinden yardım ister. Bunun üzerine Musa karşı taraftan olan adama bir yumruk indirir, onu yere yı-

482 Araf suresi, ayet 127.

ğar/öldürür. Hz. Musa o gece kentte korku içinde sabahlar, işlediği cinayete karşı neler olacak, onun hakkında ne planlar yapılacak diye etrafı yoklar. Bir de ne görsün; bir gün önce kendisinden yardım istediği kişi bu sefer başka biriyle kavga etmektedir ve yine Musa'yı yardıma çağırır. Musa ona, "**Belli ki sen bir yaramazsın!**" dediği halde; yine kalkıp öbür kişiyi yakalamak ister (tabii ki kötü niyetle, ona zarar vermek için). O sırada adam, "Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi, beni de mi öldürmek istiyorsun? Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun, arabuluculardan olmak istemiyorsun!" karşılığını verir.

Geleceğin peygamberi Musa böyle yapıyor; ama normal bir insan ne kadar da akıllı ve faydalı sözler sarf ediyor. Bunlar Kur'an'da anlatılır. Daha önemlisi, Musa'nın cinayetinden bahseden ayetler arasında şu ayet de vardır: **"Musa ergenlik çağına gelip olgunlaşınca, ona hikmet ve ilim verdik. İyi davrananları böyle mükâfatlandırırız!"** Burada diyor ki ergenlik çağına gelen Musa'ya ben Allah olarak ilim ve hikmet verdim. Hemen ara vermeden bundan sonraki ayette, Musa cinayeti söz konusu. Peki, madem Allah Musa'ya ayrıcalık tanıdım diyor, o zaman nedir bu cinayet! Üstelik insan sadece Kur'an'daki anlatıma bakınca anlar ki Musa haksız, gereksiz yere cinayet işlemiş. O zaman neden Allah Musa'yı bundan korumadı, neden bıraktı ki Musa tarihe bir katil olarak geçsin?[483]

Aralarında bu konuşmalar geçerken başka bir adam şehrin öbür ucundan koşarak gelir; "Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için durum değerlendirmesi yapıyorlar. Şehri terk et, hemen kaç! Kesinlikle ben sana öğüt verenlerdenim/iyiliğini isterim!" der. Musa korku içinde etrafını gözetleyerek şehri terk edip **Medyen**'e kaçar.

---

483 Kasas suresi, ayetler 15-29.

Musa Medyen'e gider; ama orada tanıdık yok; yabancıdır, nereye gideceğini bilmiyor. Hemen bir kuyu başında bir ağacın altına geçip dinlenmeye başlar. O sırada bakıyor ki erkekler gelip kuyudan hayvanlarına su verirler; ancak iki kız hayvanlarına su vermek için kuyu başında bekler (iki kız Kur'an'a göre; Tevrat'ta ise yedi kız diye geçiyor). Çünkü kimse onlara sıra vermez. Musa bu manzarayı görünce gidip onlara yardımcı olur, hayvanlarına su verir ve sonra tekrar ağacın altına çekilip oturur. Bu kızlar eve dönünce babalarına olup biteni anlatırlar. Baba onlara, gidin davet edin bize gelsin, der. Musa gelip onlara misafir olur ve baba kızlarından **Tsippora'**yı Musa'ya verir. Bu çiftten iki erkek çocuk dünyaya gelir. Birinin adı Gerşom olur, diğerininki de Eliazer.[484]

Tevrat'a göre Hz. Musa o adamı öldürünce cenazesini kumda gizler. Bu bilgi Kur'an'da yok. Ertesi gün yine aynı adam Musa'nın bir başka adamıyla kavga eder bilgisi Tevrat'ta var. Kur'an'da, ikinci gün yine aynı kişi bir Mısırlıyla kavga eder bilgisi var. Burada da bilgiler birbirini tutmuyor. Yine Kur'an'da bir adam gelip Musa'ya, kaç buradan seni öldürecekler bilgisi var. Tevrat'ta bu yok. Tevrat'ta kavga edenlerden birinin Musa'ya, 'Sen niye arabuluculuk değil de taraf tutuyorsun, sen bozguncu musun?' demesi ile Musa'nın bir gün önce işlediği cinayetin kendisine pahalıya mal olacağını bilmesi, onun Mısır'ı terk etmesine neden olmuştur bilgisi vardır.

Hikâyenin bundan sonraki kısmı daha da ilginçtir.

Kur'an'a göre kızın babası Hz. Musa ile pazarlık yapmış: Ben sana kızımı veririm, bunun karşısında sen de bana sekiz yıl çalışacaksın; bu şarttır; ancak on yıl yaparsan bu senin

---

484 Tevrat, Çıkış, bab 18/2-4.

takdirindir, bunu şart koşmuyorum demiş. Hatta Buhari'de geçen hadise göre Hz. Musa on yılı tamamlamış.[485] Tevrat'ta şunlar var: Musa kızlara bu iyiliği yapınca bunlar gidip babaları **Yetro**'ya anlatırlar. O da gidin söyleyin gelsin bize misafir olsun der ve karşılıklı bu jestler sonucu adam kızını Musa'ya verir. Yani Tevrat'a göre ne pazarlık, ne sekiz yıl, ne de on yıl meselesi söz konusu değil. Kur'an'a göre Şuayıp ile Musa adeta kızı pazarlamışlar.

Kimileri şunu diyebilirler: Efendim bu sekiz yıllık hizmet kızın mehir ücretiymiş. Bir kere bunun mehirle alakası yok. Musa can havliyle kaçmış, ne yapacağını bilmiyor, o gurbet diyarında ve bu haliyle kalkıp sekiz yıl başkasına kölelik yapacak. Bunun savunulacak yanı yok. Bir de kayınpeder demiyor ki kızın mehir ücretidir; bana çalışacaksın diyor (Musa ona çobanlık yapıyor bu süre zarfında).

Hülasa, Tevrat'ta olmayan bir ifadeyi Hz. Muhammed kalkıp hadiseye ekliyor.

Aslında Kur'an'da Hz. Musa'nın kayınpederinin ismi geçmiyor. Kızların babası yaşlı biriydi şeklinde isim belirtilmeden geçiyor. Ancak Kur'an'da birkaç yerde geçiyor ki **Şuayıp** adında biri Medyen'de peygamberlik yapmış. Bundan yola çıkarak bu kişi Şuayıp'tır diye kesinleştirmişler. Hâlbuki birkaç peygamberin ismi Kur'an'da geçiyor; geçmeyenler de vardır deniliyor Kur'an'da. Hadislere göre Kur'an'da isimleri geçmeyenlerin sayısı on binlercedir. Dolayısıyla orada Şuayıp yapmışsa belki başkası da yapmıştır. Kaldı ki, Kur'an'da denilmiyor ki Hz. Musa'nın bu kayınpederi de peygamberdi. Hatta Seyit Kutup kendi tefsirinde, "Kimilerine göre Musa'nın bu kayınpederinin ismi **Yesrun**'dur ve aynı zamanda Şuayıp peygamberin bir yakınının

---

485 Buhari, Şehadat, bab 26/2684.

oğluymuş!" diyor. Tevrat'ta da Yetro olarak geçiyor ki kelimeler birbirlerine yakın. Tevrat'ta onun ismi hem **Yetro** hem de **Reuel** olarak geçiyor.[486]

Bunun Şuayıp olmadığının bir diğer kanıtı, Musa orada güzel, rahat bir hayat geçirmiş. İşi çobanlık; ancak adam özgür ama Şuayıp'ın hayatına bakıyoruz (tabii ki Kur'an'da anlatılanlara göre) çok zorluklar içinde geçmiş. Mesela Kur'an'da "Şu'ayp'ı ve onunla beraber inanmış olanları kurtardık; zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı, yurtlarında çöküp kaldılar..." (burada onların imha olmalarından söz eder) diye geçiyor.[487] Diğer bir ayette, onları şiddetli bir zelzele yakaladı da yurtlarında dizüstü çöküverdiler deniliyor. İşte Musa'nın oradaki yaşantısında bunların izi yok.[488]

Bir de Kur'an'da geçiyor ki, Musa o adamı öldürünce pişmanlık duyup Allahım beni affet demiş ve Allah da onu affetmiş. Hâlbuki o zaman Musa henüz peygamber olmamıştı ki dua etsin de Allah desin müsterih ol ben seni bağışladım![489]

Diğer bir nokta, Musa'nın gittiği yerin ismi Kur'an'da Medyen, Tevrat'ta ise Midyan olarak geçer. Görüldüğü gibi ana konu aynı olmakla birlikte aktarma yaparken birçok noktada değişiklik yapılmış; hatta yer ismi bile değiştirilmiştir.

Ayrıca Tevrat ve Kur'an'da ortak olarak geçiyor ki, Hz. Musa hiç yoktan adam öldürmüştür. Yanlışlık olmuş, niyeti onu öldürmek değilmiş gibi laflar öne sürülebilir. Bir kere İslam itikadına göre peygamberler masumdurlar, geçmişleri bile temiz olmalıdır.[490]

---

486 a-Seyit Kutup, fi Zilali-l Kur'an, Kasas suresi 26-27. Ayetlerin açıklamasında. b-Tevrat, Çıkış bab 2/18.

487 Hud suresi ayet 94.

488 Araf suresi ayet 91.

489 Kasas suresi ayet 16.

490 Tevrat, Çıkış bab 2/12-22.

C) Hz. Musa'nın Mısır'a Dönüşü

Bu alt başlık, Hz. Musa'nın Medyen'de evlendikten sonra kendisine şart koşulan çalışma süresi bittiğinde Mısır'a nasıl döndüğüyle ilgilidir. Başka bir ifadeyle; aldığı ilk vahiyle ilgilidir.

Hz. Musa'nın hayat hikâyesi Kur'an'da şöyle anlatılır: Bir gün ailesiyle birlikte Medyen'den Mısır'a dönerken **Tuva** denilen vadiden geçtiği bir sırada uzakta bir ateş görmüş ve ona doğru gitmiş. Artık ne olmuşsa o ateş bölgesinde olmuş. Bundan sonrasını da Kur'an'dan dinleyelim ama Kur'an'da tek bir yerde nizami bir şekilde anlatılmamış ki! Şu da var ki, Musa'nın Mısır'a dönüşünden önce, çocukların fermanını çıkaran Mısır kralı ölmüş. Öyle anlaşılır ki Musa bundan cesaret alarak Mısır yolunu tutmuş.[491]

Taha suresinden başlayalım:

Allah Kur'an'da Hz. Muhammed'e hitaben, "Musa'nın haberi sana ulaştı mı?" diye başlar ve detayını şöyle anlatır:

"Hani bir ateş görmüştü de ailesine, 'Durun; ben bir ateş gördüm. Ola ki ondan bir kor getiririm; ya da o ateşin yanında bir yol gösterici bulurum' demişti? Ateşin yanına varınca ona, 'Ey Musa! Benim ben, senin rabbin' diye seslenildi. **Pabuçlarını çıkar**. Çünkü sen kutsal olan **Tuva** vadisindesin. **Ben seni seçtim** (artık peygambersin). Şimdi sana bildirilecekleri dinle. **Hiç şüphesiz ki ben,** (evet) **ben Allah'ım, benden başka tanrı yoktur**. Bana kulluk et ve beni anmak için namaz kıl. Kıyamet saati gelecektir; herkes yaptığının karşılığını görsün diye neredeyse onu (kıyamet saatini) giz-

---

491 Tevrat, Çıkış bölümü, bab 2/23.

li tutuyorum. Ona inanmayan ve nefsinin arzularına uyan kimseler sakın seni ondan (kıyamete inanmaktan) alıkoymasınlar; o zaman helak olursun!"

Dikkat edilirse rab Musa'ya seslenirken, "Benim ben senin rabbinim" diye başlar ve daha sonra yine "Hiç şüphesiz ki ben, evet ben Allah'ım" diyerek bir kez daha tekrarlar. İlginç değil mi?

Rab kendini böyle tanıttıktan ve Hz. Musa'ya yaptığı uyarılardan sonra ona mucizelerini göstermeye başlar. Şöyle ki: "Ey Musa! Sağ elindeki nedir?" diye sorar. Musa, "Değneğimdir, ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim ve başka işlerimi de görürüm" yanıtını verir. Rab der ki: "Ey Musa! Onu yere at!" (Allah burada ben Musa'ya dedim demiyor; Rab dedi diyor, sanki üçüncü kişi konuşuyor. Bunun gibi örnekler Kur'an'da çoktur). Musa değneği yere atınca, değnek hemen **koşan bir yılan** olur. Allah ona, "Tut onu korkma! Biz onu eski haline getireceğiz!" der. (Allah burada da ben Musa'ya söyledim değil de; o Musa'ya söyledi der, yine üçüncü kişi konuşur gibidir.) "Elini koltuğunun altına koy; lekesiz bembeyaz olarak çıkar. Böylece en büyük mucizelerimizden bir kısmını sana göstermiş olalım. Haydi Firavun'a git! Çünkü o iyice azdı!" diye devam eder.

Buraya kadar Allah konuştu, şimdi sıra Musa'da:

"Rabbim! Göğsümü genişlet. İşimi kolaylaştır. Dilimdeki düğümü çöz ki, sözlerimi iyi anlasınlar. Ailemden birini de bana yardımcı kıl: Harun kardeşimi. Onunla gücüme güç kat ve işimde (peygamberlikte ve Firavun'la mücadelede) ortak kıl ki, sana çok ibadet edelim, seni çok analım. Şüphe yok ki sen bizi görmektesin."

Hz. Musa'nın bu on bir ayetlik uzun konuşması sonucu tanrı yine söz alır, şöyle der: "Ey Musa! Taleplerin kabul edilmiştir. Sana bir iyiliğimiz daha olmuştu. Hani senin annene

vahiy etmiştik ki, Musa'yı bir sepete bırak da denize at. Deniz, senin içinde olduğun sepeti sahile bırakır..." Bundan sonra Musa'nın doğumundan bahseder. Firavun belki katleder diye bu formülle Musa'yı kurtardığını hatırlatmak ister. Bunu zaten yukarıda anlatmıştık. Sonunda da, "Ey Musa **ben seni kendim için seçtim**, Firavun'a gidin ve mücadeleye başlayın!" der. Bunlar uzun uzadıya Taha suresinde anlatılır.[492]

Dikkat edilirse Musa'nın rabbi bir şeyler anlatır, Musa'ya değnek ve el mucizesini gösterdikten sonra haydi Mısır'a gidin der. Ancak Musa'nın itirazları sonucu tanrı onun çizgisine gelir, haklısın der ve Musa'nın isteklerine onay verir: En başta Harun da seninle gelsin, haydi o da peygamber olsun der. Peki tanrı niye Musa'dan önce bunu demedi de Musa'nın itirazı, hatırlatması üzerine onu haklı bulup kabul etti! Musa başka konularda da isteklerini tanrıya kabul ettirmiştir.

Bir örnek verelim: "Ey rabbimiz! Sen Firavun ve adamlarına bu dünya hayatında göz kamaştırıcı zenginlik ve bol servet verdin. Bunu, senin yolundan sapsınlar diye mi yaptın! Ey rabbimiz! Onların mallarını sil süpür ve kalplerine sıkıntı düşür. Çünkü onlar o acıklı azabı görmedikçe inanmazlar..." der. Bunun üzerine Musa'nın rabbi cevap verir: "**İkinizin** (Musa-Harun) **isteği kabul edilmiştir"** der ve yine Musa'nın görüşünü benimser, onun çizgisine gelir, adeta Firavun ve yandaşlarına o imkânları verdiğine pişman olur. Kur'an ve Tevrat'ta anlatılanlara bakılınca, 'Musa da ne Musa'ymış!' demek gelir insanın aklına.[493]

Hemen hatırlatmalıyım ki Kur'an ve Tevrat'ta anlatılan buna benzer bilgiler doğru değildir. Bu şekildeki bir anlatım hem tanrıyı hafife almaktır, hem de Hz. Musa'nın vermiş ol-

---

492 Taha suresi ayetler 9-41.

493 Yunus suresi ayetler 88-89.

duğu devrimci mücadele yanlış bir mecraya çekilmiş olur, anlamsız kılınır. Yazının sonunda bunu biraz daha açacağım. Hatırlanacağı üzere yukarıda geçti ki Allah Hz. Musa'ya, **'Sen kutsal bir vadidesin, papuçlarını çıkar'** demişti. Bunun izah edilecek bir yanı olur mu? Diyelim Musa peygamberdi onu uyardı: Çarıklarını çıkar dedi ve çıkardı. Peki, o yer şu an neresi! Nasıl olsa bu dünyadan kopmuş değil; herhalde orada yaşayan insanlar, hayvanlar vardır. Peki, şimdi o yörenin sakinleri o kutsal denilen yer üzerinde gezmiyorlar mı, hatta üzerine pisliklerini bırakmıyorlar mı?

Aynı efsaneyi Kasas suresinden takip edelim:

Musa süreyi tamamlayıp (Medyen'deki çalışma süresinden bahsediliyor) ailesiyle yola çıkınca, Tur tarafında bir ateş görür ve ailesine; "Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum), umarım oradan size bir haber ya da ısınmanız için ateşten bir kor getiririm!" der. Musa oraya varınca vadinin sağ yamacından, o bereketli yerdeki ağaçtan, **"Ey Musa! Ben Allah'ım, bütün varlıkların sahibiyim! Değneğini at!"** diyen bir ses gelir. Musa, değneğin yılan gibi hareketler yaptığını görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçar. "Ey Musa! Dön gel; korkma; şüphesiz güvende olanlardansın. Elini koynuna sok, pürüzsüz, bembeyaz çıkacaktır. Korkudan dağıldın, kendine gel. Bunlar (asa ve beyaz el), rabbin tarafından Firavun'a ve ileri gelenlerine göstereceğin iki mucizedir. Onlar söz dinlemez bir topluluk haline geldiler!" diye ses devam eder.

Rabbin bu konuşmasından sonra Musa söz alır ve şöyle der: "Rabbim! Ben onlardan birini öldürdüm; onların beni öldürmelerinden korkarım. Kardeşim Harun'un konuşması benimkinden daha güzeldir (adeta daha hatip ve konuşması daha etkileyicidir diyor). Onu da beni doğrulayan bir yar-

dımcı olarak benimle birlikte gönder. Zira bana yalancılık ithamında bulunmalarından endişe ederim..." der. Musa'nın bu konuşmasından sonra tekrar rab konuşur. "Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir güç vereceğiz ki, ayetlerimiz/mucizelerimiz sayesinde onlar size erişemeyecekler. Siz ve size uyanlar üstün geleceksiniz!" der. Bu konuşmalardan sonra bunlar Mısır'a giderler (uzun bir anlatım).[494]

Yalnız dikkat edilirse yukarıda ayetlerin birinde Allah diyor ki, Hz. Musa'ya vadinin sağ yamacından, o bereketli yerdeki ağaçtan seslenildi. Sanki meşhur bir yer, sanki herkes görmüş, biliyormuş gibi.

Bu sefer Şuara suresine bakalım:

Tabii ki bütün bu olup bitenlerin muhatabı Hz. Muhammed'dir. Ona hitaben, bak ben o zaman şöyle yaptım böyle yaptım demek isteniyor. Allah, Şuara suresinde de Hz. Muhammed'e hitaben şöyle seslenmiştir: "Hani Rabbin Musa'ya, 'O zalim topluma, Firavun kavmine git! Hâlâ sakınmayacaklar mı?' demişti. Musa da buna karşılık, 'Rabbim! Beni yalancı yerine koyarlar diye korkuyorum. Gönlüm daralır, dilim tutulur, sen Harun'u da gönder. Bir de onlara karşı suçluyum (onlardan bir adam öldürmüştüm). Beni öldürmelerinden korkarım!' demişti. Allah da, 'Hayır; böyle bir şey olmaz. İkiniz (Sen ve Harun) mucizelerimle (baston, beyaz el gibi) gidin. Hiç şüphesiz ki biz (ben değil; biz!) sizinleyiz, dinlemekteyiz. Firavun'a gidip biz âlemlerin rabbinin elçileriyiz. Bırak İsrailoğulları bizimle gelsinler deyin!' demişti" deniliyor ve bundan sonra aynı sure devam ediyor.[495]

---

494 Kasas suresi ayetler 29-35.

495 Şuara suresi ayetler 10-18.

Neml suresinde aynı hikâye:

Yine Hz. Muhammed'e hitaben, Hani Musa ailesine, ben bir ateş gördüm, size ondan bir haber getireyim yahut size bir kor ateş getireyim de ısınasınız demişti. Ateş yerine gelince (kendisine), "Ateşin içinde bulunan da, çevresinde olan da mübarek kılındı. Âlemlerin Rabbi Allah, eksikliklerden münezzehtir diye seslenildi. Ey Musa, gerçek şu ki ben, güçlü, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ım! Değneğini at." (Musa değneğini atınca) onu yılanmış gibi hareket eder şeklinde gördü ve dönüp ardına bakmadan kaçtı.

Buna karşı (Allah) "Ey Musa, korkma! Benim katımda peygamberler korkmazlar. Sadece yanlış yapanlar korkarlar. Onlar da daha sonra kötülüğün yerine iyilik yaparlarsa ben onları bağışlar, ikram ederim. Elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz çıkar. Dokuz mucize ile Firavun ve kavmine (git). Çünkü onlar artık yoldan çıkmış bir topluluk olmuşlar..." şeklinde o vadide Musa'yla konuşur.

Buraya kadar tanrı konuşmasıdır. Burada Hz. Musa'nın konuşması yok; yalnız mucizeleri, Mısır'a geçince Firavun'la olan mücadelesi anlatılır.[496] Kur'an'da Hz. Musa'ya baston ve beyaz el mucizesi dışında toplam dokuz mucize verildiğini belirten ayetler de var. Ama en faal olan, Firavun'u dize getiren bastonudur.[497]

Naziat suresinden konuya devam:

Yine Hz. Muhammed'e anlatır Allah. "Musa'nın haberi (başından geçenleri) sana geldi mi! Hani rabbi mukaddes olan Tuva vadisinde ona seslenip 'Firavun'a git, çünkü o azgınlaştı. Ona de ki, temizlenmeyi ister misin?' demişti..." di-

---

496 Neml suresi ayetler 7-15.

497 Neml suresi ayet 12, İsra suresi ayet 101.

yor ve Musa'nın mücadelesini anlatıyor. Burada da vahyin indiği Tuva vadisinden söz edilir; ama çok kısa.[498] Şu da var ki, bu vadide Allah'ın Musa ile yaptığı konuşma sadece sesli: Allah Musa'ya görünmeden konuşmuş. Zaman içinde tanrının Musa ile konuşması rutin bir hal almış. Nitekim bir ayette, **"Allah Musa ile konuştu"** denilmektedir.[499]

Biliyorum; bu yazıyı okuyan, 'Yazar bu boş konuyu niye bu kadar tekrar eder, bizi bıktırır' diyerek haklı olarak tepki gösterebilir ama bu benden kaynaklanmıyor. Aynı hikâyeyi Kur'an'da Allah tekrarlıyor; ben ise sadece ortada bir tercümanım! Tabii ki okurun, Kur'an'daki anormal tekrarları bilmesini de isterim aynı zamanda.

Zaman içinde Allah'la Musa arasında konuşma devam edince artık Musa ayağını uzatır, farklı şeyler istemeye başlar. Bir gün, "Rabbim, kendini bana göster, göreyim seni!" der. Rab yanıt verir: "Asla beni göremezsin. Ancak şu dağa bak! Eğer dağ yerinde durursa sen de beni görürsün." Rab dağa görününce dağı paramparça eder. Musa bunu görünce kendinden geçer. Ayılınca, "Sen yücesin, sana yöneliyorum. Ben (senin görünemeyeceğine) inananların ilkiyim!" der. Bu arada rab, "Ey Musa! Ben sana gönderdiğim vahiylerle, seninle konuşmamla seni seçip yücelttim. Sana verdiğimi tut, şükredenlerden ol!" der. Burada açık bir şekilde, fazla ileri gitme, ayağını uzatma (adeta o kadar da şımarma), sana verdiklerim yeterli, buna şükret demiş olur.[500]

Öte yandan bu ayet Tevrat'tan bir alıntıdır ama azıcık değişiklik yapılmıştır. Tevrat'taki bilgi kısaca şöyledir: Musa, **'Rabbim seni görmek isterim'** teklifinde bulunur. Rab,

---

498 Naziat suresi ayetler 15-18.

499 Nisa suresi ayet 164.

500 Araf suresi ayet 143-144

ben tüm büyüklüğümü sana gösteririm; ancak beni göremezsin, çünkü beni görürsen yaşayamazsın, der ve Tevrat'ta da tıpkı Kur'an'da anlatıldığı gibi bir dağ hikâyesi söz konusu olur, tanrı büyüklüğünü dağa gösterir. İncil'de de, hiçbir zaman kimse Allah'ı görmemiştir bilgisi vardır.

İnsan bu anlatılanlara bakınca, eskiden; tanrı kendini göstermemekle birlikte hiç olmazsa sesi çıkıyordu. Şimdi artık o ses de yok demek durumunda kalıyor. Böyledir işte; eskilerde tanrı bir nevi arkadaş gibi; ama biraz daha üstün bir arkadaş şeklinde değerlendiriliyordu. Bilgi çağında artık bunlar geçersiz. Yalnız gelişmemiş toplumlarda yöneticiler hâlâ bu formülle insanları derdest etmeye devam etmekteler.[501]

Tevrat'tan ilginç bir örnekle devam edelim:

Hz. Musa, ailesiyle birlikte Medyen'den yola çıkıp Mısır yolunu alınca; bir ara ciddi bir tehlike atlatır. Şöyle ki, rab gazaba gelip Musa'yı öldürmeye kalkar. Musa'nın hanımı rabbin kızdığını anlayınca hemen keskin bir taş alıp oğlunu sünnet eder; böylece rab sakinleşip Musa'yı öldürmekten vazgeçer. Çünkü ta Hz. İbrahim'den beri tanrıya verilen bir söz ve tanrının bir emri ki, her doğan erkek çocuk bir haftalık oldu mu sünnet edilmelidir. Musa kendi çocuğunu zamanında sünnet etmediği için tanrı yolda ona karşı gazaba gelir. Evet; hep vurgu yapıyorum ki, eskilerin tanrı anlayışı böyleydi.[502]

Şimdi de Tevrat'tan fıkra gibi gelen bir olayı aktarmak isterim:

Yakup peygamber iki hanımıyla iki cariyesini ve on bir oğlunu yanına alıp Yabbok geçidine geçer. Onları teker te-

---

501 Tevrat, Çıkış bölümü, bab 33/18-23, Yuhanna İncili, bab 1/18.

502 Tevrat, Çıkış bab 4/24-26.

ker sudan geçirdikten sonra; tek başına kaldığı bir sırada bir adamı gelip ona musallat olur, onunla güreşir. Adam Yakup'u yenemeyince onun uyluk kemiğinin başındaki kalça kemiğini incitir. Yakup, beni bırak gideyim dediği halde onu bırakmaz ve Yakup'a şunu der: Sen beni mübarek kılmadıkça seni bırakmam. Adam Yakup'tan sorar: Adın ne? O, adım Yakup der. O adam, artık bundan sonra adın Yakup değil İsrail olacak, çünkü sen hem insanlarla uğraşıp onları yendin, hem de Allah'ı yendin der. Meğerki burada insan kılığına girip Yakup'la güreşen Allah'mış ve Yakup'a yenilmiş. Yakup o yerin ismini de Peniel koyar. Yani Allah'ın yüzü! Yakup burada Allah'ı yüz yüze görmüş de ondan. Tanrıdan aldığı darbe sonucu uyluk kemiğinin yukarı kısmı incindiği için; İsrailoğulları o günden bugüne hayvanın o bölgesini yemezler.[503]

Malum Hz. Musa Hz. Yakup'un torunudur. Demek ki Yakup zamanındaki insanların anlayış kapasitesine göre tanrı görülebilirmiş, insanın bilgisi bu seviyedeymiş ki Yakup cesaret edip bunu söylemiş. Musa zamanında artık bilgide belli bir aşamaya gelindiği için; Musa, biz tanrıyı göremeyiz taktiğini seçmiştir.

İşte bu gibi örnekleri görünce; haklı olarak **'Eskiler tanrıyı adeta ailenin bir ferdi gibi değerlendirmişler'** diyorum. Artık çağımızda bunlara kimse inanmadığı için; efendim Tevrat tahrif edilmiş, var olan Tevrat gerçek Tevrat değilmiş gibi iddialarla işin içinden sıyrılmak isterler. Demezler ki beyinde ve bilgide evrim var. O günkü şartlarda böyle düşünmüşler, bugün farklı bir şey, yarın daha farklı şeyler.

En son Musa ile Harun Firavun'a gidip baston ve beyaz el hikâyesiyle hünerlerini gösterirler şeklinde bir efsane an-

---

503 Tevrat, Tekvin bölümü, bab 32/22-32.

latılır Kur'an'da. Allah ve Musa'nın bu karşılıklı sohbetlerinin hepsi de Tuva vadisinde cereyan etmiş. Tabii ki ailesi bile onun yanında değil. Kur'an'daki bilgi böyle. Kısa bir not daha ekleyeyim. Allah'ın o vadide Hz. Musa'ya yılan pratiğini yaptırması bir yana; bir kere bu konu Kur'an'da birbirleriyle çelişen şekillerde işlenmiştir.

Bir iki örnek vereyim. Bir yerde Hz Musa asayı atınca bir de ne görsün; kocaman bir yılan olmuş, koşuyor deniliyor.[504] Burada kastedilen gerçek yılandır. Başka ayetlerde, Musa değneğini atınca yılan gibi titreştiğini gördü deniliyor. Bu iki ifade arasında çok fark var. Gelgelelim bazı ayetlerde kocaman bir yılan oldu, bazılarında da yılan gibi oldu deniliyor. Peki; hangisi doğru? Bu ayetlerle ilgili en başta Diyanet'in Kur'an mealine ve tabii ki diğer tüm meallere bakılabilir.[505]

Diğer bir husus, Allah, Hz. Musa'nın değneğinin yılana dönüşüm hikâyesini anlatırken kimi ayetlerde **'Heyye'** kelimesini, kimilerinde de **'Cann'** kelimesini kullanır. Yani Musa değneğini atınca yılan oldu/yılan gibi deprendi diyor. Her iki kelime de yılan anlamına gelir.[506] Allah burada Arapçanın farklı sözcüklerini kullanmakla bu dilin dersini vermek istemiş herhalde! Bir de vadide Musa'ya baston pratiğini yaptırırken adeta normal bir yılan anlamına gelen kelimeler kullanmış. Musa bu mucizeyi Firavun'a gösterince; onun bastonu 'Sü'ban' oldu diyor. Sü'ban, büyük yılan, ejderha demek. Niye Allah yanında bastonu atınca yılancık, Firavun yanında koca bir ejderha? Acaba Hz. Musa Firavun yanında bastonun dozajını yüksek mi tutmuş ki, ejderhaya dönüşmüş![507]

---

504 Taha suresi ayet 20 ve Araf suresi ayet 107, Şuara suresi ayet 32.

505 Neml suresi 10, Kasas suresi 31, Taha 20.

506 Taha 20, Neml 10 ve Kasas 31.

507 Araf suresi ayet 107 ve Şuara suresi ayet 32.

Diyelim ki Allah bir konuda defalarca ayet gönderir ve değişik ifadeler kullanır; bunu normal kabul edelim. Çünkü kendi konuşmasıdır. Ancak başkasının bir sözünü aktarırsa ve bunu Kur'an'da tekrarlarsa o zaman o sözün orijinali bozulmamalı. Burada bir soruyla başlayalım. Madem Allah Hz. Musa'nın o vadide uzakta gördüğü ateş üzerine ailesine söylediği cümleyi aktarıyor; o zaman soruyoruz: Cümlenin orijinali neydi, Musa tam olarak ailesine ne dedi? Şimdi sorunun Kur'an'daki yanıtına bakalım.

Musa'nın bu sözü Kur'an'da Hz. Muhammed'e farklı ve çelişik şekillerde sunulmuştur.

Kimi ayetlerde Musa ailesine, bekleyin ben bir ateş gördüm. **Ola ki** size ondan bir kor getiririm ya da ateşin yanında bir yol gösterici bulurum, şeklindedir. Kimilerinde ise 'Ola ki' kelimesi yerine, **'Getiririm'** ifadesi var. Kimi yerlerde **ola ki size bir haber ya da bir ateş koru getiririm onunla ısınırsınız** diye geçiyor. Yani **ateş koru** ile **haber** yer değiştiriyor. Yine bazı ayetlerde **o ateşle ısınırsınız** ifadesi geçiyor, bazılarında bu ifade yok. Bazı yerlerde **'kabes'** kelimesi yalnız geçiyor. Yani kor. Bazı yerlerde hem **'kabes'** hem de **'şihab'** yani ateş birlikte geçiyor. Bazı yerlerde ne kabes kelimesi ne de şihab kelimesi var. Onların yerine **'cezve'** ve **'nar'** kelimeleri geçiyor. Bu da ateşten bir kor anlamına gelir.

Burada demek istediğim şu: Madem Allah Musa'nın o zaman kullandığı o kısa cümlesini Kur'an'da Muhammed'e anlatıyor; yineliyorum: Sahiden bunlardan hangisi Musa'nın kullandığı orijinal cümledir; başka bir ifadeyle niye değişik kalıplarda bu kısa ifadeyi kullanmıştır? Bunlar cümlenin kurulmasıyla ilgili itirazlar.

Hz. Musa'ya gelen ilk vahiy hikâyesi Tevrat'ta nasıl anlatılmış; oraya da bir bakalım.

Musa Midyan'da (Kur'an'da Medyen geçiyor) kayınpederinin sürüsünü güderken bir ara sürüyü çölün arkasına götürür. O sırada rabbin meleği çalı ortasında ateş alevinde ona görünür ve çalı da o sırada ateşle yanıyormuş; ancak yana yana da bitmiyormuş. (Şayet böyle bir şey olmuşsa; demek ki Musa yanmakta olan bir petrol kuyusuna denk gelmiş.) Musa, bir dönüp bakayım, göreyim (demek ki uzaktaymış, daha da yakın olmak istemiş) nedir bu manzara diyor. Döndüğünde rab çalılar ortasından seslenip iki sefer "Musa! Musa! Buraya yaklaşma! Çarıklarını ayaklarından çıkar. Çünkü üzerinde durduğun yer mukaddestir. Ben, İbrahim, İshak ve Yakup'un Allah'ıyım..." der. O sırada Musa yüzünü örtüp bakamaz olur (korkudan). Rab devam eder: "Ben Mısır'da olup biten haksızlığı görüyorum. Ben (bu vadiye seninle konuşmak için) indim ki onları oradan çıkarıp süt ve bal akan diyara göndereyim. Gel de seni bu iş için görevlendirip Mısır'a Firavun'a göndereyim. Sen İsrailoğullarını Mısır'dan çıkardığın zaman bu dağda bana ibadet edeceksin (tanrı hep kendine ibadeti ön planda tutar, bu Kur'an'da da böyledir; bundan vazgeçmez asla)" der.

Bu karşılıklı pazarlıklar Tevrat'ta uzunca anlatılır. Allah bir şey söyler, buna karşı Musa isteklerini dile getirir. En son baston ve beyaz el mucizesi burada da gündeme gelir ve uygulaması yapılır. Tevrat'a göre de Musa, ağzım ağırdır, yalnız yapamam, Harun'u da benimle gönder der. Kur'an'da anlatıldığı gibi; Tevrat'ta da rab Musa'ya o çölde baston ve beyaz el mucizesini anlatır, onların uygulamasını yaptırır. Sonunda Allah Musa'nın tekliflerini kabul eder. Yani Kur'an'da anlatılanların aynısı Tevrat'ta da geçiyor; hatta daha fazlası. Yalnız Tevrat'a göre rab Musa'ya ilginç bir teklifte bulunur. Şöyle ki: "Siz Firavun'a gideceksiniz; ancak kendisi yola gelmeyecek. Onun için sizi Mısır'dan çıkaraca-

ğım, onu da yok edeceğim. Siz Mısır'dan çıkacağınız vakit eli boş çıkmayın. İsrailoğulları kadınlarından her biri, Mısırlı komşusundan, misafirinden gümüş ve altın gibi kıymetli cevherler, giyecekler isteyip alsın (ödünç) ama geri vermesin. Bu eşya ile çocuklarınızı süsleyeceksiniz!" der. Bundan şu ortaya çıkar ki, İsrailoğulları hanımları Mısırlılardan bir şey istedikleri vakit, onlar vermezlik etmiyorlarmış. Hatta altın, gümüş bile veriyorlarmış. Bu da onların ne kadar merhametli, insancıl olduklarının ispatıdır. Buna karşılık Musa'nın rabbi bunların malını ödünç alıp vermeyin diyor.[508]

Görüldüğü gibi her iki kitabın ana teması aynı: Allah bir vadide Musa'ya seslenir. Orada ateş var. Rab Musa'ya, burası kutsaldır çarıklarını çıkar der. Ayrıca orada ona baston ve el mucizesini gösterip uygulamasını yaptırır. Dilim ağırdır, Harun'u da gönder der ve teklifi kabul görür. Tüm bunlar ve daha fazlası her iki kitabın ortak noktaları. Ancak farklı yanları da var; onlara da bakalım.

Tanrı ile Musa arasında geçen bu uzun konuşmadan sonra Musa eve dönüp (hani hayvanları otlatırken bu mucizeleri kırda görmüştü), "Mısır'a dönmek isterim. Acaba oradaki kardeşlerim ne yapıyorlar, hayattalar mı?" diyerek kayınpederinden izin ister. O da izin verir. Musa Mısır yolunu tutar. Kur'an'a göre Musa'nın başından geçen bu olay, Musa Mısır yolunu alırken yolda Tur dağında Tuva vadisinde olmuş. Tevrat'a göre ise Musa Medyen'de henüz hayvanları otlatırken Horeb denilen dağda meydana gelmiş.[509]

Biraz düşünelim ve kabul edelim ki Musa tanrıdan mesaj almış/peygamberdir. Peki, eğer henüz evde, çobanlık yaptığı sırada tanrıdan mesaj (vahiy) almamış olsa (Kur'an man-

---

508 Tevrat, bab 3/20-22.

509 Tevrat, Çıkış, bablar 3 ve 4.

tığına göre) nasıl cesaret edip Mısır yoluna düşer? O zaman niye gençken kaçmıştı ki? Burada tanrı görevi söz konusuysa Musa henüz hayvan güderken, Mısır'a gitmeye karar vermemişken bu baston ve diğer mucizeyi görmüş olmalı ki Mısır yoluna düşmüş olsun. Demek istediğim şu: Burada Tevrat bilgisi daha mantıklı gelir (din çerçevesinde düşünürsek). Bir de Kur'an'a göre Musa'nın ricası üzerine tanrı Harun'a da onay verip "Haydi gidin Firavun'la mücadele edin!" derken; ikisi der ki: "Firavun'un bize karşı aşırı derecede kötü davranmasından ve tam azmasından korkarız."[510]

Yani ayete göre sanki o yolculukta Musa ile beraber Harun da vardı noktasına getirir Kur'an. Hâlbuki Harun Musa ile beraber Mısır'dan çıkmamıştı. Zaten Tevrat'ta net bir şekilde geçiyor ki Allah Musa'ya, "Sen Mısır'a gidince kardeşin Harun orada seni karşılayacak" der. Gerçek bu iken ikisinin tanrıyla o çölde sohbeti söz konusu olamaz; bu yanlış bir bilgidir.[511]

Bir de diyelim ki Musa geleceğin peygamberiydi, annesinden doğarken Allah sepet hikâyesiyle onu kurtardı. Peki ya Harun nasıl kurtuldu? Çünkü o da İsrailoğullarındandı ve Firavun talimat vermişti ki onların doğacak tüm erkek çocukları öldürülsün. Burada şunu öne sürebilirler: Efendim; Firavun çocukların ölümüne onay verdiğinde Harun artık vardı. Çünkü Harun Musa'dan üç yıl büyüktü. Adeta kanun geriye işlemez misali! Neyse bunu böyle kabul edelim! Bir de şu var: Diyelim ki Allah Musa için, sepete koyup Nil'e bırakın, ben korurum demiş. Peki gerçekten Musa İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarana kadar o uzun zaman zarfında onların hiçbir erkek çocuğu kurtulamadı mı, hepsi öldürüldü mü?

---

510 Taha suresi ayet 45.

511 Tevrat, Çıkış bab 4/14.

Şimdi de anlatılanlar hakkında biraz değerlendirme yapalım.

Her şeyden önce Kur'an'da anlatılan Musa hikâyesi Tevrat'tan bir alıntıdır ama düzgün bir şekilde alınmamıştır. İçerik zaten ilim ve mantık dışıdır, mitolojidir. Buna rağmen tek bir sefer/hepsi anlaşılır şekilde ve bir arada anlatılsaydı, yukarıda belirtmeye çalıştığım sorunlar/itirazlar yaşanmazdı. Ama niye böyle karmaşık ve tekrarlar şeklinde Kur'an'da işlenmiş, bunun nedeni ne?

Yukarıda üçüncü bölümde anlatıldığı gibi; Hz. Muhammed bu tür hikâyeleri Mekke döneminde başta Varaka olmak üzere birçok kişiden öğrenmişti. Bunlar Tevrat ve İncil'i iyi biliyorlardı. Tabii ki her şeyi aynı günde öğrenip düzgün bir sırayla işlemek zordu. Dolayısıyla bilgileri parça parça ve değişik zamanlarda öğrenince düzgün bir sıralama ve yüzde yüz Tevrat'a uygun bir sonuç çıkarmak elbette ki zor. Çoğu yanlışlıkların nedeni bence budur. Buna on dört asır önceki zamanı da eklersek bu kadar yanlış normal karşılanabilir.

Ancak Hz. Muhammed'in bilerek bazı değişiklikler yaptığı da tartışmasızdır. Mesela Allah'ın Hz. Musa'nın annesine vahiy gönderip Musa doğar doğmaz Nil'e at (hani Firavun, İsrailoğulları çocuklarını öldürüyordu) ben onu korurum sözü Tevrat'ta geçmiyor.[512] Hz. Muhammed tanrıyı bu konuda bilerek işin içine katmıştır: Allah bir şeye karar verdi mi (olağandışı da olası) bakın işte onu yapar misali. Benzer değişiklik örnekleri Kur'an'da çok.

Dikkatlerden kaçmaması gereken önemli bir nokta daha var: Yukarıdan beri anlattıklarım hep Mekke'de inen surelerde geçiyor (Örneğin; Taha suresi, Neml, Kasas, Naziat, Araf ve Yunus gibi). Medine döneminde inen surelerde bunlar

---

512 Tevrat, Çıkış bab 2.

yok. Bir iki surede kısa değinmeler şeklinde geçiyor; o da Mekke surelerinde anlatılanların tekrarı/yeni bir şey yok. Demek ki Varaka gibi Tevrat'ı iyi bilenler Mekke'de bu efsaneleri Hz. Muhammed'e anlatmış, o da Allah'ın bana gönderdiği yeni ayetlerdir diyerek halka takdim etmiştir.[513]

D) Hz. Musa'nın Gösterdiği Mucizeler ve Kızıldeniz'i Geçme Hikâyesi

Yukarıda sunulduğu üzere; Musa ve Harun Allah'tan aldıkları talimat doğrultusunda Firavun'a gidip konuyu açıyorlar. Musa ile Firavun arasında geçen konuşmalar, tıpkı Musa'ya gelen ilk vahiy hikâyesi gibi Kur'an'ın değişik yerlerinde anlatılır. Bir şeyler anlaşılsın diye bir öz ortaya koymaya çalışacağım. Bunlar Mısır'a gidip Firavun'la buluşunca; Hz. Musa, ben Allah'ın elçisiyim, bak işte elimde mucizeler var diyor ve başlıyor göstermeye. Değneğini atınca kocaman bir yılan oluveriyor.[514] Elini koynuna koyup çıkarınca da seyredenlere bembeyaz (nur gibi) görünüyor. Buna karşılık Firavun onlara sihirbazsınız diyor ve bir seher vakti toplanmaya karar veriyorlar. Sözde Firavun diyor ki, ben de sihirbazlarımı toplayayım bakalım kim kimi yener diye.[515]

Şu da var ki, asa ile mucize gösterme inancını Zerdüşt'te de görüyoruz. Bazı kaynaklarda geçiyor ki, Zerdüşt'ün de elinde böyle bir sihirli değnek varmış. Bunu da hatırlatayım.[516]

---

513 Hz. Muhammed'in yararlandığı kişileri "Hz. Muhammed'in Hocaları" adlı kitabımda bir araya getirip haklarında kapsamlı bilgi verdiğimi hatırlatırım. Buhari: Rüya tabirleri bölümü, bab 1/6982.

514 Şuara suresi ayetler 32-33.

515 Taha suresi ayet 59.

516 Esat Korkmaz, Zerdüştlük Terimleri Sözlüğü, s.27.

Toplantı günü Musa Firavun'un sihirbazlarına, başlayın, neyiniz varsa önce sıra sizde gösterin bakalım diyor. Onlar iplerini, bastonlarını atınca Musa'nın gözünde sanki hareket eden yılanlar gibi oluyorlar. Bu yüzden Musa'nın içine bir korku düşüyor. Allah o sırada kendisine, 'Korkma! Üstün gelecek olan sensin. Sağ elindeki bastonu at ki, onların yaptıklarını yutsun. Onların yaptıkları sihir işidir!' diyerek ona moral veriyor.[517] Musa bastonunu atınca bir de ne görsünler: Asa onların düzenbazlıklarını yutuyor. Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapanıp, biz Harun ile Musa'nın rabbine inandık diyorlar.

Elbette anlatılan uzunca bir hikâye... Firavun adamlarına kızıyor, size ağır ceza veririm diyor. Onlar da verirsen ver umurumuzda bile değil, diyorlar. Yapılan yarışta Musa bastonla ortaya çıkıyor, gösterimde baston var. Yani sihirbazlarla yapılan yarış ve güç gösteriminde sadece baston kullanıyor; el mucizesi yok. Bu toplantıdan önce her iki mucizeyi Firavun'a karşı kullandığı belirtiliyor Kur'an'da.[518] Ben, olay olmuş mu olmamış mı; buna bakmıyorum. Ben Hz. Muhammed'in Tevrat'tan bu bilgileri alıp insanlara anlattığını belirtmeye çalışıyorum.

Hani yukarıda geçti ki rab Hz. Musa'ya, elin bembeyaz olması dokuz mucizeden biridir demişti. Hz. Musa Kızıldeniz'i geçene kadar daha ne gibi mucizeler göstermiş onları da görelim.

Kur'an'da iki yerde Musa'nın dokuz mucizesinden söz edilir. Bir ayette, "Andolsun ki, Biz Musa'ya apaçık dokuz ayet (mucize) vermiştik!" deniliyor; ancak açıklaması yapıl-

---

517 Taha suresi ayet 66-67.

518 Şuara 45-47.

mıyor.[519] Diğerinde de Musa'ya hitaben, "Elini koynuna koy, çıkınca bembeyaz olsun ve bu, Firavun ve kavmine karşı göstereceğin dokuz mucizeden biridir..." deniliyor.[520] Başka bir ayette bu dokuz mucizeden beşinin sadece isimleri veriliyor. Ayet şöyle: "Biz de onlar (Firavun ve yönetimini kastediyor) üzerine ayrı ayrı mucizeler olarak tufan, çekirge, kımıl (haşerat), kurbağalar ve kan gönderdik; ama yine büyüklük tasladılar ve suçlu bir topluluk oldular."[521]

Kur'an'da Nuh Tufanı nasıl olmuş detaylıca anlatılır; ancak Mısır'da Firavun ve taraftarlarına karşı nasıl bir tufan olmuş buna dair açıklama yok. Sadece başlarına tufan da getirdim deniliyor o kadar. Yine çekirge, haşere, kurbağa, kan vb nasıl olmuş sorusuna Kur'an'da yanıt yok. Acaba Musa'nın değneğiyle mi olmuş, üfürmesiyle mi yoksa başka yöntemle mi buna yanıt yok. Kur'an'da Hz. Musa'nın mucizelerinden açık bir şekilde izahı yapılanlar az önce anlatıldığı gibi; elin bembeyaz olması, değneğin yılan olması, az sonra değineceğim gibi denizin yarılıp karayolu gibi olması, bir de yılana dönüşen asanın karşı tarafın yılancıklarını yutması hikâyesi var.[522]

Tabii ki Musa ve İsrailoğulları Mısır'dan çıkınca çöllerde kendi kavmine gösterdiği mucizeler de var. Az ileride onlardan da kısaca bilgi vereceğim. Peki, Hz. Muhammed'in sadece isimlerini vererek Kur'an'a aldığı bu tufan, haşere, kurbağa, kımıl, çekirge hikâyesi Tevrat'ta nasıl anlatılmış; bir de buna bakalım.

---

519 İsra suresi ayet 101.

520 Nemle suresi ayet 12.

521 Araf suresi ayet 133.

522 Şuara suresi ayet 45.

Burada şunu hatırlatmakta fayda var: Zerdüşt, kötü insanların başına gelen kötülüklerden söz ederken; onlar ki başlarına çekirge belası/istilası gelir ve karıncalar onları istila eder diyor. Bellidir ki bir nevi tabii afetler olarak zaman zaman insanlara zarar veren karınca, çekirge baskınları değişik topluluklarda tanrı cezası olarak değerlendirilmiştir. Sonuçta çekirge olsun, süne olsun, kurbağa olsun, yıldırımlar olsun hepsi doğa afetleridir, bunlardan pay çıkarmanın anlamı yok. Ayrıca tarih çok eski, bu tabii afetlerin o zaman meydana gelip gelmediği de meçhul. Eğer gelmişse de tüm bu afetlerin Musa zamanına denk gelmesi uzak bir ihtimal. Sonuçta olmuşsa da bunlar birer doğa afetidir.[523]

Firavun Musa ve Harun'u dinlemeyince; Harun bastonu Mısır'daki tüm sular üzerine uzatır; böylece sular kana dönüşür. İşte Kur'an'da yalnız kan ismi geçiyor. Kan nasıl oluşmuş sorusuna yanıt yok; ancak Tevrat'ta bunun açıklaması var: Değnekle (asa ile) olmuş.[524] Yine haşerat mucizesi hakkında Tevrat'ta açıklama var. Şöyle ki: Harun değneği yer üzerindeki tozlara vurunca bunlardan tatarcıklar ve atsinekleri meydana gelir. Yani burada yine baston devrede. Ama hiç olmazsa Tevrat'ta açıklaması var. Kur'an'da sadece kımıl (haşere) ismi geçiyor; başka açıklama yok. Hz. Muhammed isimleri almış; ancak açıklamayı kaydetmemiştir.[525]

Kur'an'da Musa'nın bir mucize olarak Firavun ve taraftarlarının başına getirdiği tufandan da söz edilir; ama nasıl bir tufan sorusuna yine yanıt yok. Tevrat'ta bunun net açıklaması vardır: Firavun Musa ve Harun'u dinlemeyince Musa Allah'ın emriyle bastonu yukarıya doğru kaldırınca her tarafa

---

523 Avesta, Vendidad, Fargard 1/4 ve 1/14.

524 Tevrat, Çıkış bab 7/18-25 ve Çıkış bab 9/8-11.

525 Tevrat, Çıkış bab 8/16-19 ve 8/ 21-24.

dolu yağar, millet perişan olur. Acaba bunlar olunca ayırım olmuş mu yoksa herkes bundan zarar mı görmüş? Hani o sırada İsrailoğulları da Mısır'da yaşıyorlardı ya.[526]

Mucizelerden biri de kurbağalardı. Kur'an bunların da nasıl oluştuğuna açıklık getirmemiş; sadece isim vermiş o kadar. Tevrat'ta anlatılır ki, Harun yine değneğini ırmaklar, kanallar, havuzlar (nerede su varsa) üzerine uzatmış, her taraf kurbağalarla doluvermiş. Bundan yine halk perişan olmuş.[527]

Kur'an'da sadece ismen geçen çekirge hikâyesi de Tevrat'ta detaylı olarak ele alınmıştır. O da şöyle olmuş: Hz. Musa Allah'ın emriyle asasını havaya kaldırınca her taraf çekirgelerle doluvermiş.[528]

Kızıldeniz'i geçme mucizesine gelince... Şimdiye kadar Musa'nın yılan, beyaz el, süne, kurbağa, dolu, kan gibi mucizelerinden söz ettik. Bütün bunlar sonuç vermeyince, Firavun bunlarla pes etmeyince; son çare İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmak olmuş. Artık Kızıldeniz'i geçmek final sayılır. Bakalım denizi nasıl geçmiş, Kur'an ve Tevrat'ta hadise nasıl işlenmiş görelim.

Biz Musa'ya, 'Kullarımı **geceleyin** yola çıkar; şüphesiz takip edileceksiniz' diye vahyettik.[529] Firavun ve adamları **gün doğarken** onların ardına düştüler.[530] Bu iki ayetle Musa ve kavminin gece, Firavun ve yandaşlarının da güneş doğarken denize doğru yol aldıkları belirtilmektedir. Bir de Hz. Yusuf zamanında Mısır'a yerleşmeye başlayan İsrailoğulları, Mı-

---

526 Tevrat, Çıkış, bab 9/19.

527 Tevrat, Çıkış, bab 8/1-8.

528 Tevrat, çıkış, bab 10/12-16.

529 Şuara Suresi 52, Taha 77.

530 Şuara suresi ayet 60.

sır'dan çıkarken o arada 430 yıl zaman geçmişti. Yani sayısal olarak da bunlar hayli çoğalmışlar.[531]

Bizi öfkelendirince (Firavun ve yandaşları) onlardan öç aldık, hepsini boğduk, diyor.[532] Buna benzer başka bir surede, 'Ayetlerimizi inkâr edip kulak vermedikleri için biz de kendilerinden intikam alıp hepsini denizde boğduk' diyor.[533] Diğer bir surede, Musa ve beraberindekilerin tümünü kurtardık, ötekileri boğduk' diyor.[534] 'Deniz onları boğuverdi. Onu (Firavun) ve ordusunu yakalayıp denize attık gibi ayetler Kur'an'da çok. Bunlardan birkaçını sunmakla devam edelim.[535]

İki topluluk birbirini görünce Musa'nın taraftarları: "Kesin yakalandık" dediler. Musa, "Hayır! Rabbim benimledir, bana elbette yol gösterecektir" dedi (Buraya kadar gösteriyor ki Musa daha Kızıldeniz'de baston kullanmamış). Bunun üzerine biz Musa'ya, "Asanla denize vur!" diye vahyettik. Deniz hemen ikiye ayrıldı, her parçası yüce bir dağ gibi oldu. Öbürlerini de (Firavun ve yandaşlarını) buraya yaklaştırdık. Musa ve beraberindekileri kurtardık. Sonra diğerlerini boğduk (denizde).[536]

Benzer içerikteki ayetler Kur'an'da değişik surelere serpilmiş/çoktur. Birinde, "İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun ve ordusu ise küstahça ve düşmanca arkalarına düştü. Firavun boğulmak üzereyken şunu söyledi: 'İsrailoğullarının inanmış oldukları dışında ilah yoktur. Ben ona teslim

---

531 Tevrat, Tekvin bab 47/11.

532 Zuhruf 55.

533 Araf suresi ayet 136.

534 Şuara suresi ayetler 65-66.

535 Taha suresi ayet 78, Kasas 40.

536 Şuara ayetler 61-66.

olanlardanım' dedi. Buna karşı Allah ona, 'Şimdi mi? Daha önce isyan etmiş, bozguncülardan olmuştun. Biz de bugün senin bedenini arkandan gelenlere ibret olsun diye kurtaracağız' diyor.[537]

Peki Musa geçmişti, Firavun arkadan gelip battı. O zaman Firavun'la Allah arasında geçen bu konuşmayı kim not etti, şahidi kim? Görüldüğü gibi Kur'an'a göre Allah Firavun'a demiş ki ben senin bedenini ibret olsun diye kurtaracağım/denizde yıpratmayacağım. İşte böyle bir şey Tevrat'ta geçmiyor. Kimi Müslümanlar bu konuda propaganda yapıp bedeni İngiltere'de bir müzede duruyormuş diyorlar. Sanki adamın genlerini biliyorlar, sanki parmak izlerini almışlar, üzerinde kimliği varmış gibi.[538]

Burada kısa bir not daha düşeyim. Yukarıdan beri Musa ve Harun'un mucizelerini anlatıyoruz. Ama aynı Harun, İsrailoğulları Kızıldeniz'i geçip Sina'ya yerleşince ve Hz. Musa onlardan 40 gün uzak bir yerde/dağda kalınca; Harun o insanlara put yapıyor ve Musa'nın kurtardığı İsrailoğulları o çölde puta tapıyorlar. Yani bir taraftan Harun peygamberdir, diğer taraftan put ustası. Allah o kadar önemseyip İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmış, onlar için olağanüstü mucizeler göstermiş; ama bunlar o çölde yine putlara yönelmişler! Bu nasıl bir iş! Bunların hepsi Tevrat'ta, bir kısmı da Kur'an'da anlatılır.[539]

Diğer bir husus, Mısır'ı terk edip Kızıldeniz'i yaya, adeta karayolunda yürür gibi geçen İsrailoğullarının sayısı da epey fazla. Kadın ve çocuklar hariç; sadece erkeklerin sayısı yarım milyondan fazlaymış (600.000 kişi). Bir de beraber-

---

537 Yunus suresi, ayetler 90-92.

538 Mesela Suat Yıldırım'ın Kur'an tercümesinde bu var.

539 Tevrat, Tesniye bab 9/21.

lerinde sığırlarla birlikte başka hayvanları da götürmüşler.[540] Başka önemli bir nokta; İsrailoğulları öyle mütevazı falan değillerdi. Tevrat'ta anlatıldığına göre bunlar silahlıydı ve Mısır'ı terk edince silahlarını da beraberlerinde götürmüş, denizde silahları yanındaymış.[541] Bir de onlarla Mısır yönetimi arasında pek de ciddi bir sorun olmadığı anlaşılır. Sorun, Mısır'da kalsalardı kölelik yapacaklardı. Yani Mısır yönetimi için bir iş kaybı söz konusudur o kadar.[542]

Bunlar Mısır'dan çıkınca çölde onlarla Musa arasında çok garip şeyler yaşanır, hep Musa'yı eleştirirler. İnsan bu ciddi eleştirilere bakınca anlar ki Musa hiçbir mucize göstermemiştir (mucize diye bir şey zaten yok). Bir kere eğer Musa onları bir değnekle Kızıldeniz'den kurtarmış olsaydı onlar ona saygılı olur, hiç kızmazlardı. Buna dair birkaç örnek verelim.

Mısırlılar İsrailoğullarının arkasından yola düşünce; İsrailoğulları korkmaya başlarlar ve Hz. Musa'ya, "Mısır'da mezar mı yoktu ki bizi sürükleyip buralara getirdin? Mısır'da iken sana, bizi serbest bırak biz köleliğe razıyız dedik!" diye sızlanıyorlar.[543] Bunlar Sina çölüne gelince bir daha Musa'ya çatarlar: "Keşke Mısırda ölseydik. Hiç olmazsa orada et kazanları başında oturduğumuz zaman, doyuncaya kadar ekmek yerken rabbin kaderiyle ölseydik, bu kadar insanı bu çöle çıkartıp açlıktan ölümlerine sebep olmaktan daha iyiydi!" diyorlar.[544] Daha sonra bunlar Refidim'e (başka bir bölge) geçince yine su yüzünden Musa'ya, "Bizi, oğullarımı-

---

540 Tevrat, Çıkış bab 12/37.

541 Tevrat, Çıkış bab 13/18.

542 Tevrat, Çıkış bab 14/5.

543 Çıkış bab 14/10-11.

544 Çıkış bab 16/1-3.

zı, hayvanlarımızı susuzlukla öldürmek için mi Mısır'dan çıkardın?" diye feryat ediyorlar. Hatta bu tepkilere karşı Musa tanrıya yakarışta bulunarak, "Ben bunlara ne yapayım, az daha beni taşlayacaklar!" diyor.[545]

Bir ara Musa, Allah'ın daveti üzerine dağa gidip orada kırk gün kalınca; İsrailoğulları Harun'a, bize bir ilah yap, nasıl olsa Musa gitti gelmedi diyorlar. Buna karşı Harun, hanımlarınızın, kızlarınızın ve oğullarınızın kulaklarındaki altın küpeleri çıkarıp bana verin, ben de put yapayım der. Onlar çıkarırlar ve Harun elindeki aletle onlardan put yapar.[546] Sonra Hz. Musa gelip bunu görünce putu kırıp yakar, toz haline getirerek suya döker, sonra da o tozu ve o suyu İsrailoğullarına içirir.[547] Ayrıca onlara ağır ceza verir: Tanrı emriyle onlara der ki, herkes kılıcını kuşansın, ordugâhta kapı kapı dolaşarak kendi öz kardeşini, komşusunu, yakınını öldürsün (puta tapmışlar diye). Bunlar Musa'nın dediğini yerine getirirler ve o gün birbirlerinden üç bin insan katlederler.[548]

Bu konu Kur'an'da da yer almıştır. Hemen özetleyeyim:

"Musa'ya kırk gece (vahyetmek üzere) söz vermiştik. Sonra haksızlık ederek buzağıyı (tanrı) edindiniz. Musa kavmine demişti ki: Ey kavmim! Şüphesiz siz, buzağıyı (tanrı) edinmekle kendinize kötülük ettiniz. Onun için yaradanınıza tövbe edin de nefislerinizi öldürün. Öyle yapmanız yaratıcınız katında sizin için daha iyidir." Görüldüğü gibi ayetlerde de put olayı var. İsrailoğulları put edinip ona tapmışlar ve daha sonra Musa onlara, nefsinizi öldürün demiş. Tevrat'la Kur'an arasındaki fark, Kur'an'da öldürülen üç

---

545 Çıkış bab 17/3-5.

546 Çıkış bab 32/1-6.

547 Çıkış bab 32/20.

548 Çıkış bab 32/27-29.

bin kişi yok. Yani Muhammed biraz işi hafifletmek istemiş, o bölümü almamış. İsrailoğullarının çölde puta tapmalarıyla ilgili ayetler Kur'an'da çok.[549]

Tevrat'taki anlatıma göre İsrailoğulları konaktan konağa giderek bir ara Hor dağına gelirler. Mısır'dan çıkışın 40'ıncı yılında bu dağda Harun vefat eder. Tabii ki o sırada henüz istedikleri yere varmamışlardı/daha uğrayacakları birçok yer vardı.[550] Hz. Musa ve İsrailoğulları Mısır'ı terk ettikten sonra çölde geçirdikleri pek çok olay var. Bu konuda Kur'an'daki bilgilerle Tevrat'takileri karşılaştırmak üzere bir kitap hazırlamakla ancak detaylı bilgi edinilebilir. Ben bu başlıkta yalnızca Musa'nın doğumu, işlediği cinayet, Mısır'dan kaçması, günün birinde tekrar Mısır'a dönüp İsrailoğullarını çıkarması bölümlerini işledim.

Bakalım İslami kesimde Musa'nın bu mucizelerine nasıl bakmışlar? Onlardan da örnekler verelim.

Kimi sözde ilahiyatçılar öylesine aheste aheste anlatıyorlar ki neredeyse ağlarlar. Yani Musa değneği denize vurmuş ve iki milyona yakın insanla bir o kadar hayvan denizi yaya olarak rahatça geçmişler. Bu kafadakiler, Allah yaptı mı yapar, ondan sual edilmez anlayışına sahipler.[551]

İhsan Eliaçık farklı bir yorum yapıyor. Kendisi, Musa'nın değneğinden kasıt, bilgidir, stratejidir şeklinde yorumluyor. Yani işin mitolojik tarafını kabul etmiyor. Bu çok uzak bir ihtimal. Çünkü Kur'an'a göre asa gerçek asadır; strateji değildir. Allah Musa'dan soruyor: Elindeki ne? Musa: Asamdır, onu kendime değnek olarak kullanırım, onunla hayvanlara yaprak silkelerim ve başka işler de görürüm

---

549 Bakara suresi ayetler 51 ve 54.

550 Tevrat, Sayılar bab 33/38-39.

551 https://www.youtube.com/watch?v=YM4CNLlUt2A

diyor. Ama eğer Musa ve İsrailoğulları denizi geçmişse mutlaka bunun bir maddi tarafı vardır noktasında **Eliaçık** doğru söylüyor. Ancak Kur'an'la Tevrat'ta anlatılan bu değildir; bunlarda mitoloji anlatılır.[552]

Hakkı Yılmaz daha farklı bir şey söylüyor bu konuda. Onun yorumu şöyle: Musa epey süre Mısır'da kalmış. Bu süre zarfında Mısır'dan nasıl çıkacağını planlamış ve kanallar açmış. Bilmem Firavun denize girince baraj ağzını açmış da su patlamış ve bu şekilde Firavun'la yandaşları boğulmuşlardır şeklinde bir yorum yapıyor. Bunun gerçekle ilgisi yok. Her ne kadar bazıları böylelikle mucizeyi devre dışı bırakıyorlarsa da Kur'an ve Tevrat'taki bilgilere terstir. Bir de bu yorumlarla mucize inkâr edilmiş olur. Ya da şöyle diyelim: Musa bir stratejiyle onları denizden kurtarmışsa niye Allah'ı işin içine katarız![553]

Şu nokta da dikkat çekici ki; Musa, Mısır'a Firavun'un huzuruna gidince, korkmadan onunla konuşur, ben âlemlerin rabbi tarafından gönderilen bir elçiyim, İsrailoğullarını benimle gönder der. Firavun, doğru bir mucize ile gelmişsen, göster bakalım karşılığını verir. Bunu anlatmamın nedeni şu: Bir tarafta Kur'an ve Tevrat'ta Firavun kötüdür diye anlatılır. Diğer tarafta bakıyoruz kendisi bugünkü yöneticilerden yüz kat daha özgürlükçüymüş. Acaba bugün normal bir vatandaş bir valiyle, bir bakanla, bir devlet başkanıyla bu kadar rahat konuşabilir mi veya bu kadar rahat bir şekilde bunların huzuruna çıkabilir mi? Tabii ki bu olup bitenler Kur'an ve Tevrat'a göredir.[554]

---

552 https://www.youtube.com/watch?v=_qPxNizbNs8&t=76s

553 https://www.youtube.com/watch?v=p8477N__0N8&t=2417s

554 Araf suresi ayetler 104-106.

Kimileri diyorlar ki, Musa gel-git konusunda uzmanmış. O gece gel-git olayı yüzünden denizin açıldığını bildiği için kavmini denize sürüklemiş. Bu görüşte olanlar tabii ki mucizeyi inkâr ederler; ancak bu görüş doğru değildir. Ayette deniliyor ki tüm İsrailoğulları kurtarıldı. Peki; 600.000 (altı yüz bin) sadece eli silah tutan erkekler. Bir o kadar da kadın ve çocuklar, ayrıca hayvanlar. Bunların hepsi basit bir gel-git olayıyla mı denizi geçtiler? Zaten benim bildiğim gel-git olayını ilk keşfeden 17. asrın sonuna doğru İsaac Newton'dur.

Konunun uzmanları bu mucize içerikli ayetlerin anlamı konusunda hemfikir değillerse, her kafadan bir ses çıkarsa; peki sade bir vatandaş bu dinden nasıl anlasın?

Her ne kadar Tevrat ve Kur'an'da işin kolay tarafı (yani mucize) seçilmişse de; yine Kur'an'daki bazı ayetlerin satır aralarından anlarız ki, İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışları bir maddi temele dayanır. Mesela bir ayette Musa ve kardeşine hitaben, "İkiniz kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın (ey İsrailoğulları) evlerinizi karşı karşıya kurun" deniliyor. Ne demek evler yapın? Hani Musa'yı vahiy gönderilmişti ki onlara mucizeler göstersin; bu sonuç vermedi ki hemen İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarsın deniliyor. Peki, evleri inşa etmek ne anlama geliyor? Demek ki uzun vadeli bir mücadele, bir hazırlık ve strateji uygulandıktan sonra çıkış gerçekleşebilmiştir.[555]

Bir de Musa Firavun'a, İsrailoğullarını bırak Mısır'dan çıksınlar dediği zaman; kendisi 80 yaşındaydı, Harun da 83 yaşında. Peki, Musa Mısır'ı terk edene kadar bu ömrü nerede geçirdi? Demek ki çıkış için hayli uzun zamana yayılan bir çalışma ve plan varmış.[556]

---

555 Yunus suresi ayet 87.

556 Tevrat, Çıkış bab 7/7.

Yukarıda da ifade edildiği gibi; Musa'nın mücadelesini mitolojik olarak anlatmak ona en büyük haksızlıktır. Onun mücadelesi mutlaka maddi temele dayalıdır. Ben sadece Tevrat ve Kur'an'da anlatılan biçimiyle konuyu ele aldım. Bunlar dışında bazı uzmanlar konu hakkında ne diyorlar, tespitleri nelerdir konusuna girmedim. Tek amacım, Hz. Muhammed'in bu mitolojiyi vahiy geldi diyerek Tevrat'tan alıp kullanmasıdır. Yoksa bu konuda farklı bilgiler de verilmiştir. Şimdi öyle bir örnek vereceğim ki 180 derece Tevrat'la Kur'an'daki bilgilere terstir.

Gerald Messadié adlı yazarın, **Musa: Mısır Prensi** adlı kitabından birkaç cümle paylaşmak isterim.[557]

Gerald diyor ki: Kimi tarihçilere göre Hz. Musa'nın anne babası İsrailoğullarından değildi. Baba, saraya bağlı bir prens, anne de aynı zamanda Mısırlı biri. Ancak Gerald'ın kendisi farklı bir şey söylüyor: Baba Amram sarayda çalışan bir ustabaşı (İsrailoğullarından), annesi ise kral Seti'nin kızı (prenses). Hal böyleyken Musa'nın korkudan sepete konup suya atılması veya su kenarına bırakılması yalandır, söz konusu değildir; kralın kızları gelip de Nil kenarında suya girmişler iddiası da doğru değildir. Kızlar gelip de o çamurlu suya girmezlerdi, onlar için temiz kuyulardan tatlı su getirilen özel havuzlar hazırlanırdı diyor. Bunu söylerken de çeşitli argümanlar kullanıyor. Mesela Tevrat'ta geçiyor ki: Musa değnek yöntemiyle korkunç bir hastalık ortaya çıkarmış. Bundan davarlar ve develer ölmüşler. Hâlbuki o zaman deve henüz Mısır'da yoktu diyor. Denizi geçme konusunda, sadece Shur çölü tarafı çıkış için uygundu diyor ve ekliyor: Muhtemeldir ki o tarihte büyük bir volkanik patlama mey-

---

557 Kitabın orijinal ismi: Moise un Prince sans couronne, çeviri, Gülseren Devrim, Doğan Kitapçılık AŞ. İstanbul, 1999.

dana gelmiş, denizi yarmış ve açılan yoldan çıkıp gitmişler. Yine Tevrat'a göre Mısır'dan çıkan İsrailoğullarının sayısı iki milyonmuş diyor. Hâlbuki bu sayı kimilerine göre 15 bin kimilerine göre de 40-50 bindir diyor.

Ben de şahsen o günkü şartlarda Mısır'da İsrailoğullarından iki milyon kişinin yaşadığına ihtimal vermiyorum. İki milyon İsrailoğulları varsa Mısırlıları da eklesek birkaç milyon olur ki o günkü şartlarda beklenmeyen bir rakam ortaya çıkar. Gerald, Hz. Musa'yla ilgili olup bitenleri akıldışı bir mit olarak değerlendiriyor ve bu türden bir anlatım Hz. Musa'ya en ağır haksızlıktır diyor. Tevrat'ı Musa'dan sonra yazanlar, çok berbat bir şekilde yazmışlardır tespitini yapıyor.

Bir kere Musa daha önce Mısır'ı terk edip Medyen tarafına gitmiş, yıllarca orada kalmıştı, o coğrafyayı iyi biliyordu. Bu, onun İsrailoğullarını o tarafa götürmede önemli bir avantajdı. Kim bilir belki henüz Medyen'de iken kayınpederiyle konuyu konuşmuş, o da git bir yolunu bul onları buraya getir demişti. Kayınpederi bir bilge kişiydi. Kendisi Musa'nın bir planına itiraz ediyor, her şeyi sen üstlenme, sen halkın soru ve sorunlarını tespit et, çözüm getir. Bazı işleri önemli kişilere ver, onlar kendi aralarında çözsünler; yoksa tek başına işin içinden çıkamazsın... diyor. Musa onun dediğini yapıyor ve başarıyor.[558] Ayrıca, Musa'nın Firavun sarayında yaşayıp yetişmesi ona büyük avantajlar sağlamıştı: Saray onun için adeta siyaset, hukuk ve sosyoloji okulu olmuştu.

Oysa Musa'dan asırlar sonra yazılan Tevrat'a ve Kur'an'a bakılırsa; koskoca Mısır medeniyeti, Firavunların tarih sahnesinden silinmesi bir asa hikâyesiyle gerçekleşmiştir.

---

558 Tevrat, Çıkış, bab 18/13-27.

Bir de şu gerçek var: Bizimle Musa arasında yaklaşık 3300 yıllık bir zaman var. Kimse Musa'nın doğum ve ölüm tarihlerini bilmiyor. Durum bu iken; daha dün yazılan kutsal kitaplardaki bilgilerin (şayet kutsal kitaplardaki bilgiler akıldışı olmasaydı bile) gerçek olduğuna kim inanır? Tarihte nice imparatorluklar çökmüş: Roma, Selçuk, Osmanlı gibi. Her birinin ayrı maddi nedenleri vardı. Mısır da böyledir. Ama hikâyeciler, mitologlar buna farklı anlamlar yüklemişlerdir.

Dikkat edilirse detayına kadar Kur'an'la Tevrat'ta anlatılanlar aynı. Peki, bunun adı alıntı değil de nedir! Üstelik hiç de düzgün olmayan bir alıntı. Ben Hz. Muhammed'in konuları neden yüzde yüz Tevrat gibi işlemediğini iki nedene bağlıyorum. Biri, on dört asır önce yapılan bir alıntı. Tabii ki o mahrumiyet döneminde yüzde yüz sağlıklı, doğru olması düşünülemez. Bir diğeri de, değişik mülahazalardan dolayı kendince Tevrat'tan farklı bazı değişiklikler daha iyi olur diye bunu bilerek yapmış olabilir. Özellikle konulardan çıkardığı aşırı mucizeler meselesinde.

Şimdiye kadar hep Kur'an ve Tevrat'tan örnekler sundum, karşılaştırdım. Bir de Musa ile ilgili en başta Buhari ve Müslim'de geçen bir hadisi buraya almak isterim.

Ebu Hüreyre anlatıyor: Azrail bir gün Hz. Musa'ya gelip ruhunu almak isteyince; Musa Azrail'in yüzüne vurup gözünü morartmış/çıkartmış. Azrail bir şey yapmadan Allah'a dönmüş ve 'Sen beni ölmek istemeyen bir kula gönderdin! Bak beni ne hale getirdi?' demiş. Allah tekrar gözünü eski haline getirmiş ve ona, yine Musa'ya dön de ki, elini bir öküzün sırtı üzerine koysun ve ne kadar kıl onun eli altına girerse her bir kıla karşılık bir yıl yaşasın. Musa bunu Azrail'den duyunca; 'Allah'ım; bundan sonra ne olacak?' diye sormuş. Allah, bundan sonra yine ölüm vardır, demiş. Bu

sefer Musa, madem eninde sonunda ölüm var; o zaman şimdi olsun demiş ve Azrail bu sefer ruhunu almış.

Evet; bu rivayet, Müslümanların baş tacı ettikleri, toz kondurmadıkları **Buhari**'de iki yerde ve **Müslim**'de geçiyor. Hâlbuki Musa'nın ne zaman, nerede öldüğü bile belli değil. Diyelim böyle bir şey olmuş; peki Musa'dan kim bunu duydu?

Buhari ve Müslim'de geçti mi İslami kesime göre dokunulmazlığı var. Asırlardır bu tür hadisler Buhari, Müslim ve diğer hadis külliyatında duruyor; bir Allah'ın kulu çıkıp da demiyor ki artık yeter. Üstelik de bu inanılmazlar sadece hadislerde geçmiyor ki. Yukarıdan beri Musa ile ilgili sunduklarım da aynı; bundan farkları yok.

İşin mitoloji tarafına gelince... Bir kere Mısır uygarlığının yıkılışını Musa'nın değneğine, mendil gibi el sallamasına havale etmek masal ötesi bir şey! Malum günümüzde artık deizm tartışılıyor. Yani yaratıcı var; ancak peygamberler, dinler yok. Kaldı ki yaratıcı Kur'an ve Tevrat'ta anlatıldığı gibi tanıtılırsa; sonuçta bu yöntem hızlı bir şekilde insanları ateizme götürür, bu bakış açısı aynı zamanda yaratıcıyı basite almak demektir. Şöyle bir düşünelim. Rab birkaç kişinin kurtuluşu için Musa ve ağabeyi Harun'u çift göndermiş ve kabul edelim ki bir baston hikâyesiyle onları kurtarmış. Peki, bugün Yemen'de, Afganistan'da, Suriye'de ve daha nice yerlerde katledilen masum insanlar, çocuklar, kadınlar için tanrı niye sessiz? Hatta dünyanın kaymağını yiyen bir azınlık dışında kalan tüm insanlar değişik açılardan ezilmekte. Rab niye seyrediyor? Neden yalnız İsrailoğulları, neden başkaları değil! Öz olarak, tanrı bu mucizelerde vardır demek, tanrının da sonu demektir.

Diğer yandan; eğer desek ki Musa Firavun'u bastonla mağlup etmiş; o zaman (az önce bir yazarın da belirttiği gibi) Musa'ya da en büyük haksızlık yapılmış olur. Uzaktan yakın-

dan Musa mücadelesinde bilmem kurbağa yağdırdı, süne ile ekinlerini yok etti, Nil suyunu ve diğer suları kana çevirdi gibi mitolojik şeyler yoktur. Kendisi maddi temele dayalı (eğer anlatılanlar doğruysa, Firavun yönetimine son vermişse) bir strateji geliştirmiş ve ona göre başarıya ulaşmıştır. Sadece Mısır Piramitlerine bakalım. O taşlar insanlar tarafından uzak yerlerden getirilmiş. Ezilen ve köle gibi çalışan bir insan kitlesini, biri kalkıp iyi bir stratejiyle harekete geçirirse dünyayı yakıp yıkarlar. O zamanlar top, tank, bomba da yoktu ki Firavun onları kitlesel bir şekilde imha etsin!

Bir de Musa gençken Mısır'ı terk edip Medyen'e geçmiş, orada 8-10 yıl kaldıktan sonra Mısır'a geri dönmüş. Kendisi 120 sene yaşamış. Yani Medyen'den gelir gelmez bir baston hikâyesiyle İsrailoğullarını hemen kısa zamanda Mısır'dan çıkarmamış.[559] Çıkış için o arada maddi temellere dayalı bir hazırlık yapmıştır. Yoksa bu kadar ömür nerde geçti?

Tanrının bu işe karıştırılması başka açıdan da zararlıdır. Niye? Eğer tanrının yardımına güvenilirse gün gelir inananlar, Allah İsrailoğullarını kurtardığı gibi bizi de kurtarır derler ve tembel tembel durup sonuçta başkalarına yem olurlar.

Hz. Musa insanları kendi etrafında kenetlemek için bir taktik olarak zaman zaman işin içine tanrıyı katmış olabilir. Yani başarı Musa'nındır; ancak cahil insanlar üzerinde daha fazla etki bırakır düşüncesiyle Allah'ı işin içine katması muhtemeldir. Musa'nın hesabında tanrı müdahalesi varsa; ancak bu şekilde düşünmek mümkündür. Eğer bunları Tevrat'tan alıp Arapça olarak anlatmakla peygamber olunursa, o zaman şimdi de hemen başkası Kur'an'dan bazı bilgiler alıp farklı bir dille anlatsın, ona da peygamber denilsin![560]

---

559 Tevrat, Tesniye bab 32/50 ve 34/6-7.

560 Ankebut suresi, ayet 14.

Basit bir örnekle anlattıklarımı özetlemek isterim.

İngilizlerin Hindistan'dan çıkmalarında büyük emeği olan **Mahatma Gandhi** (1869-1948) ve Güney Afrika'da müebbet hapse mahkûm edilen, bunun sonucu olarak da 27 yıl cezaevinde kaldıktan sonra tahliye edilip Güney Afrika'ya devlet başkanı seçilen **Nelson Mandela** (1918-2013) gibileri, eski zamanlarda yaşamış olsalardı bugün belki en büyük peygamberler olarak kaynaklara geçerdi.

Alman yazar Bertholt Brecht (1898-1956), **"Bir şey bilmeyen cahildir; bilip de susan** (kamuya mal etmeyen) **ahlaksızdır"** demiş. Ben de derim ki, bilim insanları ve farkındalık sahibi olanlar, başlarını önlerine eğip bilgilerini ve akıllarını insanlık yararına ortaya koymalılar. İlerleme ve kurtuluş çabası ancak bu şekilde hızlanır.

KAYNAKÇA

Abdullah Aydemir (1991.ö): Türkiye Diyanet Vakfı yay, Ankara/1992.

Ali Nihat Tarlan (1898-1978): Zerdüşt'ün Gataları, Suhulet matbaası, 1935/İstanbul.

A.Medyalı: Antik Kürdistan'da Dinsel Yapılanma: Zerdüşt ve Öğretisi, Apek tryck-förlag, Stockholm/1991.

Asiye Tığlı: Zerdüşt, Hayatı ve Öğretisi, Beyan yay, İstanbul/2004.

Avesta: Zerdüştilerin Kutsal Kitabı, 3. baskı, Avesta yay, İstanbul/2017.

Bahaeddin Ögel (1989.ö): İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi, TTK yay, Ankara/1984.

Cahit Can: Zerdüştçülük, Zerdüşt ve Hukuk (Avesta), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara/1968. ltesi Dergisi, Ankara/1968.

Cevheri İsmail b. Hammad (m.1002.ö): Kitab-ü Sihah, 7 cilt. Tahkik eden Ahmet A.Gafur, Darü-l ilim li-l melayin, Beyrut/1990.

Claude Emmanuel Joseph Pierre (1840.ö): Zerdüşt, Konfüçyüs ve Muhammed, Avesta yay, 2. baskı, İstanbul/2016.

Ekrem Sarıkçıoğlu: Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Otağ yay, İstanbul/1983.

Eshat Ayata: Zerdüşt/Avesta Bölümler, Berfin yay, 3. baskı, İstanbul/2011.

Ezheri Ebu Mansur (h.370.ö): Tehzibüllüga, tahkik eden Muhammed İvad, Darü İhyai Türas, Beyrut/2001.

Felicien Challaye (1967.ö): Dinler Tarihi, 7. baskı, çeviri Semih Tiryakioğlu, Varlık yay, İstanbul/2015.

İbni Asakir (h.571.ö): Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, tahkik eden Muhibbüddin, Darü-l fikir matbaası, Beyrut/1998.

İbnil Cevz Ebu-l Ferec (h.597.ö): Zadü-l Mesir, Mektebü-l İslami, 3. baskı, Beyrut/1984.

İbni Nedim Ebu-l Ferec Muhammed b. Ebi Yakup (h.385.ö): Fihrist, Darü-l Marife, Beyrut.

İbni Menzur Muhammed b. Mükrim (h.711.ö): Lisanü-l Arap. Dar-ü Sadir matbaası, Beyrut/2010.

İrach J.İ. Taraporewala (1956.ö): Zerdüşt Dini, Avesta yay, 4. baskı, 2016/İstanbul.

Kadi Beydavi Nasirüddin Ebu-l Hayr (h.691.ö): Envar-ü't-Tenzil ve Esrar-ü't-Te'vil, 5 cilt, tahkik Muhammed Abdurrahman, Dar'ü İhya-i Türasi-l Arabi, Beyrut/tarihsiz.

Mebrure Tosun-Kadriye Yalvaç: Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi Şaduga Fermanı, TTK yayını, 2. baskı, Ankara/1989.

Mehmet Alıcı: Kadim İran'da Din, Ayışığı, İstanbul/2012.

Mehmet Aydın: Dinler Tarihine Giriş, Damla Ofset, Konya/2008.

Mehmet Toplamacıoğlu: Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Güneş yayınevi, Ankara/1966.

Mes'udi Ali b. Hüseyin (h.345.ö): Tenbih ve'l Eşraf, tek cilt, tahkik eden Abdullah İsmail Savi, Kahire/1938.

Mikail Bayram: Zerdüşt ve Avesta, Lisans tezi, Ankara İlahiyat Fakültesi (basılmamış).

Muazzez İlmiyye Çığ (1914 d.): Sumerlilerde Tufan, Tufan'da Türkler, Kaynak yay, 11. baskı, İstanbul/2017.

Najiba Ziyayi Azizi: Zerdüştiliğin Kutsal Kitabı Avesta Üzerine Bir Araştırma (doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi bölümü, Ankara/2009.

Nimet Yıldırım: Ardavirafname, Pinhan yay, 1. baskı, Beşiktaş/2011.

Osman Keskioğlu (1989.ö): Nüzulünden Günümüze Kur'an'ı Kerim Bilgileri, Türkiye Diyanet Vakfı yay, 3. baskı, Ankara/1993.

Ömer Rıza Doğrul (1952.ö): Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, Bilgi Matbaası.

Philip G. Kreyenbroek/Xelil Cındi Reşow: Yezidi Tarihinden Kutsal Şiirler ve Dinsel Anlatılar, Avesta yay, İstanbul/2011.

Samuel Noah Kramer (1900-USA.ö): Tarih Sümer'de Başlar, 1. baskı, Kabalcı yayınevi, İstanbul/1992.

Salih Şahin: Zerdüşt Ne Buyurdu, Aram yay, 2014, 2. baskı, Diyarbakır.

Sıraç Bilgin (2015.ö): Zarathuştra, Berfin yay, 2. baskı, İstanbul/2003.

Şehristani (h.548.ö): El-milel ve'l Nihal, tahkik Ahmet Fehmi Muhammed, Darü-l Kütübi-l İlmiye, Beyrut/1992.

Şinasi Gündüz (1960.d): Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslâm'da Miraç, Vadi yay, İstanbul/2016.

Taberani Ebu-l Kasım Süleyman (h.360.ö): a) Mucemü-l Evsat, tahkik edenler Tarık ve Abdulmuhsin, Daru-l Haremeyn, Kahire/1995; b) Mucem-i Kebir, Hamdi Selefi, İbni Teymiye matbaası, Kahire/tarihsiz.

Yakub Ebu Yusuf (h.182.ö): Kitabu'l Harac, Daru'l Marife, Beyrut/1979.